

 80 jaar
7 vrijheid
MAASSLUIS

HISTORISCHE
VERENIGING
MAASSLUIS

**Samenvatting van artikelen uit de
Historische Schetsen**

INHOUDSOPGAVE

Historische Schets	Onderwerp	Bladzijde
Nr. 2	Blokhoofd kijkt terug <i>Het Maassluis van toen</i> <i>Organisatie en training</i> <i>Het bombardement</i> De telefoonpaal <i>Ontzaglijk lawaai</i> Over het verzet	8
Nr. 10	Oorlogssyndroom? 1 Oorlogssyndroom? 2: <i>Talud van de Noorddijk levensreddend</i>	24
Nr. 14	Verleden van de Grote Kerk <i>Algemeen</i>	31
Nr. 20	Bombardement 1943 <i>Een zoen die een leven redde</i>	32
Nr. 26	1945 – Viering 50 jaar bevrijding – 5 mei 1995 Proloog: Meidagen 1940 <i>Meidagen 1940</i> Voormobilisatie 1939 Het begin <i>Het deed er ook niet toe</i> Het Geuzenverzet Niet naar Duitsland Vijf bange, lange jaren <i>De Geuzenbeweging</i> <i>Bevrijding</i> Oorzaak en gevolg bombardement Het leven van alledag Opgepikt: <i>Een reis die levens tekende</i> Bijzonder 'bankgeheim' Overval <i>Politiebericht</i> <i>Voorzorg</i> <i>Waar Johannes op uit was</i> <i>Frits de Zwerver</i> <i>De L.O. in bedrijf</i> <i>Wat wilden Johannes en Nol van mij?</i> <i>De waarnemend directeur ingelicht</i>	36

*Een druk bezette dag
Instemming met de wijze van uitvoering
Met z'n allen naar binnen
Slechts één verzuim
De buit in het riet. Toch geborgen
Opsporingsmaatregelen
Het zwerven werd mij bespaard*

D-DAY, 6 juni 1944'

Zeesleper 'Dexterous'

Operatie 'Manna'l

Brood uit de hemel

Voedselschepen

Eerste hulp voor hongerend Nederland

Bevrijding

Terugblik op 5 jaar oorlog en bezetting

Poortershaven 1944

Epiloog

Nr. 40 **Op stro naar Zweden - 1945**

105

*In vrachtwagens en op stro naar Zweden
Organisatie van de gaarkeuken
Minister de Visserschool
Oranjepap
De Soepsteeg
Actie Red Barnend
Een andere wereld
Het avontuur begint...
De reis in Deense vrachtwagens: op stro!
In quarantaine
Eindelijk naar het pleeggezin
Veel ervaringen
Een nieuw vaderland!
De terugreis
De namen*

Nr. 43 **Hudson en Poortershaven**

113

*Eskader X en Poortershaven
De Hudson in actie in Poortershaven 1940*

Nr. 47	Joodse families in Maassluis Een belevenis uit de Oorlogsjaren 1940-1945 <i>Distributiekantoor Maassluis</i> <i>De overval</i> <i>De arrestatie</i> <i>Onderduikperikelen</i> <i>De razzia van 11 november 1944</i> <i>Eerste razziadag</i> <i>Twee razziadag</i> <i>Derde razziadag</i> <i>Vierde razziadag</i> <i>Tot slot</i> De zeemanspot Hulde aan de wakkere manschappen van de B.S. te Maassluis Bezetting en tennisballen Registraties G. Borstlap 1945 Hongerwinter en bevrijding <i>Schrik.....op schrik!</i> Uit de Illegale Courant(en) van 5 mei 1945 De Geuzenpenning <i>Geuzen in de Tachtigjarige Oorlog</i> <i>Afbeelding geuzenpenning</i> <i>Geuzen in de Tweede Wereldoorlog</i>	118
Nr. 49	Olieraffinaderij Witol N.V. <i>Wrakopruiming in 1945</i> <i>Baggeren naar goud</i> <i>Het einde van de BV 19a</i>	153
Nr. 57	Levensverhaal van Slaak Boezeman <i>Van Raalt's Machinefabriek en Constructie- werkplaatsen</i> <i>De Geuzen</i> <i>Oranjehotel</i> <i>De vreselijke nacht</i> <i>Begrafenis</i> <i>De brieven</i> <i>Nawoord</i>	162
Nr. 58	Mijn straat – 't Stort <i>Bombardement 1943</i>	172

Nr. 63	Voormalig Shell-topman Gerrit Wagner was als Karel van der Mark actief in het verzet <i>Kennismaking met de illegaliteit</i> <i>Vader Wagner gearresteerd</i> <i>Beppie</i> <i>Het laatste nieuws</i> <i>Papier in de bankkluis</i> <i>Rotterdamse razzia</i> <i>Binnenlandse Strijdkrachten</i> <i>Nog even spannend</i> <i>De bevrijding</i> <i>De Canadezen</i> <i>Politieke Opsporingsdienst (POD)</i>	173
Nr. 68	Leven op Vliethoff <i>Harmonium spelen voor Radio Oranje</i> <i>Gemeentepolitie Maassluis versus Duitse Grenz-Zoll Polizei</i> Onaangename verwijten 'Sjors' heeft er niets mee te maken Een getrokken pistool De mysterieuze marechaussee Al langer waren er intimidaties Rapport naar hogerop Hoe liep het af?	186
Nr. 73	Een kerk die nooit gebouwd werd <i>Overzicht materiële schade</i> <i>Noorderkerk</i> <i>Wat te doen?</i> <i>Noordkerk in de koninklijke stallen</i> <i>'Een goed zingende gemeente'</i> <i>Nieuwe kerk aan de Fenacoliusslaan</i> <i>Kerkplannen en wederopbouwplannen</i> <i>Niet geschikt voor kerkbouw</i> <i>Eindelijk duidelijkheid</i> Familie Boog, maritieme rampen: bombardement	196
Nr. 75	100 Jaar Hollands Trouw <i>Inspectietochten en explosieventransport</i>	206

Na vijf jaar weer thuis

Thuisblijven en wachten

Het gewone leven gaat door

Oorlogservaringen

Zeventig paar schoenen

Hongerkinderen naar pleeggezinnen: gastvrijheid in

Andijk en Paesens-Moddergat, 1943-1945

Een verhaal in het kader van 75 jaar bevrijding.

Geen kostwinner betekende armoede

Helpen met kloeten

Philips scheerapparaten

Razzia

Bus met houtgasinstallatie

Gered door een Duitse soldaat

Tocht met hindernissen

Scharren en geitenmelk

Pakjes sigaretten

Gevangenen afgevoerd

VOORWOORD

In 2025 is het tachtig jaar geleden dat Nederland, en dus ook Maassluis, werden bevrijd van de Duitse bezetter aan het einde van de Tweede Wereldoorlog. We herdenken en vieren dat we sindsdien in vrijheid leven.

De Historische Vereniging Maassluis (HVM) heeft sinds haar oprichting in 1983 uitgebreide informatie verzameld over de oorlog en bevrijding in Maassluis. In veel van de door de HVM uitgebrachte Historische Schetsen zijn artikelen te vinden over de ervaringen, belevenissen en documentatie uit deze periode.

Ter gelegenheid van de vele activiteiten rondom 'Maassluis 80 jaar Vrijheid' heeft de HVM besloten om deze artikelen te bundelen in een digitaal, doorzoekbaar boekwerk.

Wij hopen dat de lezer met interesse door dit boekje bladert en zo meer kennis en inzicht verwerft in de gebeurtenissen die Maassluis in deze donkere periode hebben getekend.

Maassluis, mei 2025

Bestuur Historische Vereniging Maassluis

Noot: Er is veel tijd besteed aan het overbrengen van artikelen uit de gedigitaliseerde *Historische Schetsen* naar deze digitaal doorzoekbare samenvatting. Hierbij kan het voorkomen dat er letters uit woorden zijn weggevallen of dat woorden onjuist zijn afgebroken. Onze excuses hiervoor bij voorbaat."

HS2: BLOKHOOFD KIJKT TERUG

Het zal ongeveer 1942 zijn geweest dat in Maassluis iets aan 'bescherming burgerbevolking' werd gedaan. De oorzaak daarvan was dat er in Nederland bombardementen geweest waren, waarbij de overheidsorganen zoals brandweer en politie gewoon te kort schoten door gebrek aan personeel. Ogenblikkelijke hulp op veel verschillende plaatsen tegelijk bleek niet mogelijk. Daarom werden blokploegen ingesteld die de ogenblikkelijke hulp zouden moeten verlenen.

Maassluis werd in zes wijken verdeeld met evenzovele blokploegen. Als aanvoerders daarvan werden zes blokhoofden benoemd, bij voorkeur gekozen uit mensen met technische ondergrond. Dat waren aannemers, mensen in leidende functies bij technische bedrijven enz. Mij viel de eer te beurt blokhoofd te worden van de in oppervlakte grootste wijk van Maassluis, nl. die ten oosten van de haven en ten zuiden van de Zuiddijk en de Prinses Julianalaan (al heette die toen op last van de bezetter anders). Deze wijk was zo groot dat die in twee onderdelen was te splitsen, nl. oost en west van de Koningin Wilhelminalaan (toen ook alweer met een andere naam).

Het Maassluis van toen

Voor een goed begrip van de situatie even een toelichting. In wat later de Oranjewijk zou heten stonden tijdens de oorlog veel minder huizen dan nu. Aan de Prinses Julianalaan stonden nog enkele huizen aan de uiteinden. Ertussen was een grote leegte. De Willem de Zwijgerstraat had alleen aan de noordzijde twaalf huizen. De Prins Mauritsstraat had slechts twee huizen bij de Koningin Wilhelminalaan. Verder was daar een grote zandvlakte. De tuinen aan de achterzijde van de Frederik Hendrikstraat kwamen daarop uit. De bezetters hadden daarvan een exercitieterrein en een oefenbaan voor paarden gemaakt.

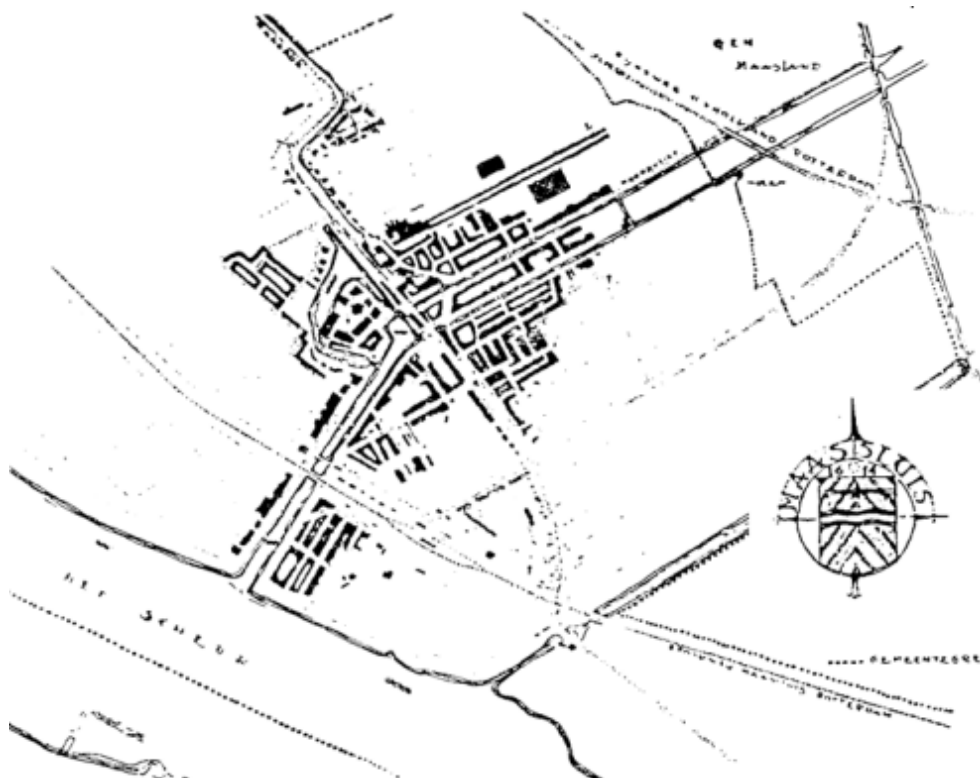
De gemeente Maassluis had om de bezetter te plezieren de deuren in de hekken van die tuinen laten versperren, maar een gezamenlijke actie van alle bewoners maakte daaraan een einde. Een van de argumenten bij 'goede' bestuurders was dat wij die nooduitgang mogelijk nodig zouden hebben als de remises van de tram aan de overkant van de straat zouden worden gebombardeerd. Daarin was namelijk veel Duits rijdend en ander materieel opgeborgen.

Zelf woonde ik in de Frederik Hendrikstraat, op nr. 17. Dat is het huis nog voor de knik in de straat. Ik vermeld dit omdat het toen het laatste huis van die straat was. Of het eerste, dat hangt ervan af van welke kant je komt. Maar als eerste huis had je toen ook de kans dat daar een razzia van de bezetter zou beginnen. Ik had wel een, volgens mij, aardig verborgen schuilplaats gemaakt, maar dat was toch een

risico. Ik heb dan ook een aantal nachten, als een razzia tot de mogelijkheden behoorde, in een pakhuis aan de haven geslapen. Met de Duitse oorlogsschepen op 10 meter afstand voelde ik me dan veiliger.

Waar nu de grote weg van de molen naar de havenbrug (koepaard-brug) loopt was in de oorlog de trambaan van de Westlandse Stoomtram. De remise en het rangeerterrein van die maatschappij waren gelegen tussen de spoorlijn en de Frederik Hendrikstraat. De zuidzijde van die straat was nog onbebouwd en de Prinses Beatrixlaan bestond nog niet. Ook aan de westzijde van de trambaan was de toestand heel anders dan nu.

Wat nu Taanshuurpolder heet was toen ten oosten van de Fenacolijslaan nog industrieterrein. Alleen de Stationsstraat, Piet Heinstraat en Trompstraat bestonden al. De rest werd ingenomen door de kuiperij van de Neef, later overgenomen door Van Toor. Daar waren grote ronde stapels te drogen gelegde plankjes waaruit later de duigen voor de tonnen en vaten gemaakt moesten worden. Mogelijk dat die ronde stapels hoog uit de lucht voor tanks werden aangezien en daardoor een bombardement hebben uitgelokt.

Maassluis in 1944, minder dan 10.000 inwoners.

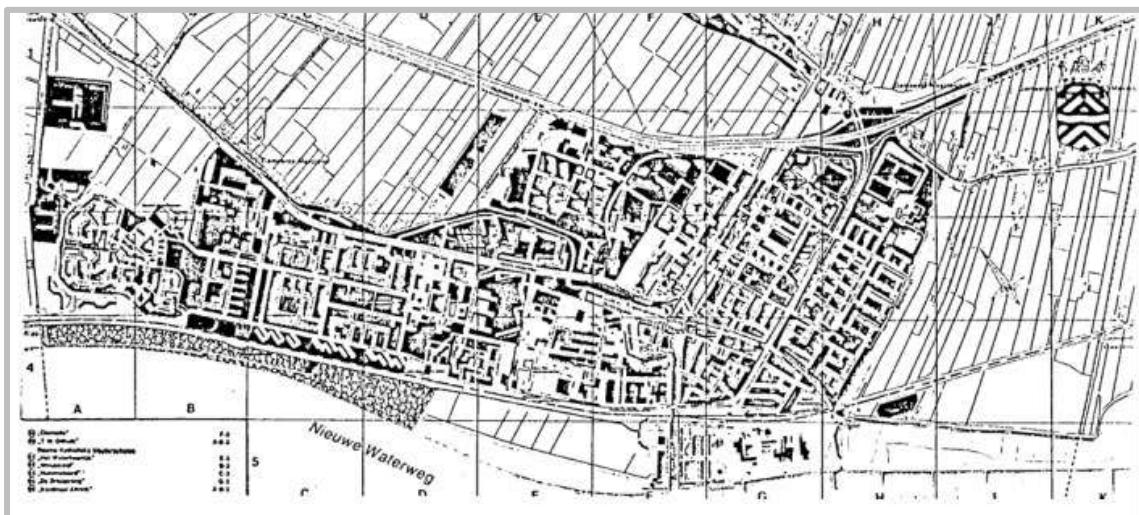
Ook naar het westen was Maassluis veel kleiner dan nu. Allicht, tijdens de oorlog ca.

Station NS, station WSM, fabrieksschoorstenen, al deze zaken zijn verdwenen.

10.000 inwoners, nu veel meer dan 30.000. Het 'Stort' was het westelijke deel van de bebouwing, zeg maar ongeveer tot de Mozartlaan.

De noordelijke grens was toen ongeveer de Wagenstraat en de Lange Boonestraat. Ten noordwesten daarvan was het terrein van de Touwfabriek met o.a. een ruime driehonderd meter lange touwbaan evenwijdig aan de Noordvliet. Vandaar de tegenwoordige straatnaam Lijnbaan. U ziet: de zes wijken met blokplougen waarin Maassluis was verdeeld besloegen véél minder ruimte dan de tegenwoordige eerste stad aan de Waterweg.

Maassluis in 1944, minder dan 10.000 inwoners.

Organisatie en training

De blokhoofden stonden op papier wel onder commando van het NSB-hoofd van de politie, maar vormden een hechte andersdenkenden-groep. Deze groep werkte

goed samen en hield de 'leiding' zoveel mogelijk buiten spel. Ze mochten zelf hun blokploegen samenstellen uit mensen die ze daarvoor geschikt achtten. Het aantal varieerde van ca. 12 voor het kleinste tot ca. 18 voor het grootste blok. Ik koos als onderblokhoofd de heer Poot, een technisch ambtenaar van de Rijkswaterstaat.

Wij hadden veel en prettig samengewerkt bij diverse bergingen van schepen die gezonken waren in de omgeving van Rotterdam. In nauw overleg met hem zocht ik personen uit die politiek betrouwbaar waren en geschikt voor de te verwachten taken.

Er waren richtlijnen, maar de blokhoofden hadden in onderling overleg wel een idee gevormd van wat ze moesten doen als er zich onverhoopt een calamiteit zou voordoen. Mijn idee was dat daarbij ook eerste hulp aan gewonden en zwaar in de war zijnde mensen zou behoren. Mede daarom werden ook twee vrouwen in mijn blokploeg opgenomen. Zelf had ik het EHBO-diploma en met nog meer EHBO-ers oefenden wij de blokploeg in de eerste beginselen van EHBO. Dat hield in het stoppen van slagaderlijke bloedingen, kunstmatige ademhaling en het vervoer van gewonden. Ik demonstreerde o.a. de brandweergreep om gewonden de trap op of af te dragen; daarvoor was natuurlijk het blokploeglid met het kleinste gewicht het gewillige slachtoffer.

Tankversperring bij Boonersluis.

Ik bewonder nog de moed van een veel zwaarder 'slachtoffer' dat zich op een brandcard vastgebonden uit een raam van de eerste verdieping naar beneden liet transporteren. We kwamen regelmatig bijeen bij blokploegleden thuis en verdeelden de taken onderling. Het behoorde op order van 'hogerhand' ook tot de taak van een blokploeg om toe te zien op goede verduistering. Omdat op overtreding daarvan

zware straffen stonden, vonden wij dat we konden meewerken om ook goede vaderlanders die boete of erger te besparen. Het was een ondankbare taak, want dikwijls kregen wij te horen dat we de bezetter hielpen. En toen we een café, waar Duitsers veel bier kwamen drinken, erg 'plichtsgetrouw' waarschuwden dat er te veel licht uitstraalde, werden we boos weggejaagd.

Samen met het onderblokhoofd bezocht ik alle woningen van onze wijk. Dat was natuurlijk een heel karwei wat erg vele avonden kostte. Wij legden dan uit wat onze doelstelling was, nl. zo gauw mogelijk hulpverleners bij een eventueel bombardement. We noteerden dan gelijk een aantal gegevens die allemaal in het 'blokhoofdenboekje' werden verzameld. We wisten van elk huis waar de hoofdkranen van gas en water waren en waar de elektriciteitsschakelaar zat. Ook noteerden we hoeveel personen gewoonlijk in huis waren, met details als hulpbehoevenden, kind, baby enz. Soms ook 'man zeevarend' of 'man twee nachten per week weg'. Ook werd gevraagd of men telefoon had en of er eventueel een ladder, schop of tuinslag aanwezig was om bij een ramp te mogen gebruiken. Zo werd een aardig beeld verkregen over de toestand in de wijk zodat ogenblikkelijk maatregelen waren te nemen als wij onverhoopt moesten optreden.

De blokploegen werden op kosten van de gemeente van een kleine uitrusting voorzien. We hadden verbandkoffers, schoppen, tangen voor brandbommen, brancards, per man een zaklantaarn, een helm enz. Omdat we bij de haven zouden kunnen optreden hadden we ook een aantal putsen met een lang touw, om ook bij laag water uit de haven water op te halen. Zo hebben wij bij een oefening eens een urinoir in een zijstraat van de haven grondig schoongespoeld om het vormen van een emmerketting te proberen. Wat viel dat tegen! Twee man met elk een puts konden een emmer vullen, maar het doorgeven van volle emmers was erg vermoeiend. Het bleek nodig met een aparte rij de lege emmers weer terug te geven. Overigens was de reiniging een succes!

Het bombardement

Op donderdag 18 maart 1943 was het dan menens. Ik was op kantoor 'op het hoofd', toen omstreeks half vier een geweldig tumult losbrak. Er werd heftig geschoten. Of er luchtalarm was gegeven weet ik niet meer, maar uit het raam kijkend zag ik in de haven veel voorwerpen in het water vallen. Ik dacht dat er vanuit vliegtuigen op de Duitse vaartuigen werd geschoten, maar toen ik achter uit ons kantoor keek zag ik stofwolken en bleken er bommen in het land ten westen van de Govert van Wijnkade te zijn gevallen. Meer naar Maassluis toe enorme rookwolken. Het was een bombardement geweest! Ik racete op de fiets naar mijn huis in de Frederik Hendrikstraat. Bij de spoorwegovergang op de Govert van Wijnkade was een grote bomkrater. Ik

moest mijn fiets over de rand dragen en ben daarbij waarschijnlijk (zo bleek later) over een onder het zand begraven slachtoffer gelopen. Thuis was alles in orde. Toen snel mijn blokploegoverall aan, helm op en naar het verzamelpunt waar al gauw andere blokploegleden bijeen kwamen.

Ik liet snel een onderzoek instellen naar schade in onze eigen wijk. Een naar het politiebureau gestuurde ordonnans kwam niet terug, evenmin als een tweede. Wij zijn daarna op eigen initiatief maar gaan zien waar we hulp konden bieden. Het bleek dat er bommen in de Schans waren gevallen waar een aantal huizen was verwoest. Ogenschijnlijk was onze eigen wijk gespaard gebleven, maar daar kom ik later nog op terug.

Onze mensen werkten toen op aanwijzing van het blokhoofd dat in de Schans de leiding had. Ik herinner mij dat ik samen met een vrouwelijk blokploeglid kunstmatige ademhaling toepaste op een vrouw die 'onbeschadigd' leek, maar geen teken van leven gaf (later werd door een arts de dood geconstateerd). Onderwijl konden wij rondkijken en zagen aan de Zuiddijk enorme branden, later bleek dat de Wagenstraat verschrikkelijk was getroffen. Daar waren de meeste doden gevallen.

Wij deden in de Schans opruimwerk om te zien of er nog gewonden in de getroffen huizen waren, maar die waren allemaal al weg. 's Avonds gingen we daarmee door en toen hadden we een heel plezierige vondst. Onder de trap van een gedeeltelijk ingestort huis vonden we in een bedje een slapende baby. Die werd gauw naar het politiebureau gebracht, waar de ouders het kindje al als vermist hadden opgegeven. Wat een tegenstelling was de vreugde van die ouders met de ellende die we daar verder te zien kregen. De slachtoffers, waaronder door brand zwaar verminkten, werden bijeengebracht. Ik zie nog voor me hoe een kapitein met een in een kleed gewikkeld klein kind op zijn uitgestrekte armen over de Markt liep.

Onze blokploeg zorgde ook voor bewaking en afzetting van het getroffen gebied in de Schans. Er kwam veel publiek een kijkje nemen en dat was maar lastig. Het hielp niet veel of we ze probeerden tegen te houden. Toen stuurde ik de blokploegleden om beurten naar huis om hun helm en hun blokploeg armplaatje te halen. Het was heel merkwaardig, maar zelfs ons jongste lid, een flinke jongen van 16 jaar, werd braaf gehoorzaamd toen hij zijn helm op had.

Ondertussen hadden wij ook gezien hoe erg de Grote Kerk was beschadigd. Het was een wonder dat de verschoven stukken muur nog op elkaar bleven staan. De toren had in brand gestaan, maar die was al geblust. Tot ieders verbazing begon het

boven weer te branden, maar een uit een andere gemeente afkomstige motorspuit op de Marnixkade was gelukkig nog paraat. De brand werd opnieuw geblust! Het was inmiddels donker geworden en ineens schrokken we heel erg. Onze handen waren lichtgevend! We voelden niets bijzonders, maar waarschijnlijk deden ze al pijn genoeg van het sjouwen met stenen en balken. Wij hadden kennis gemaakt met de fosforbommen, waarover we wel via de Engelse radio hadden gehoord. Ik weet niet of Maassluis de primeur in Nederland had, maar nu zagen we de uitwerking. Als het gevaarlijke slijmerige spul opdroogde, veroorzaakte het brand. Dat zagen we aan een deur die met een soort solutie was besmeurd en het verklaarde achteraf ook het herhaald opvlammen van de brand in de toren.

Wij hebben onze handen afgewassen onder het lekwater van een koppeling van de brandweerauto. Van een bewoner vlakbij kregen we een stuk zeep en geen van ons heeft schadelijke gevolgen van de fosfor ondervonden. Het stuk zeep hebben we teruggeven, dat was maar geleend en in die tijd een kostbaarheid.

De volgende dagen hielpen wij nog met opruimen en bewaken. Vooral 's zondags waren er veel kijkers. Nu er weer tijd was om in onze eigen wijk rond te kijken, bezocht ik ook verschillende huizen aan de haven die schade hadden opgelopen. Er was een bom gevallen in de kademuur van de Govert van Wijnkade. Daardoor waren basaltkeien weggeslingerd en sommige daarvan waren door de ramen van huizen aan de haven geworpen, gelukkig zonder persoonlijk letsel te veroorzaken. Dat had

Maassluis na het bombardement in 1943, op de achtergrond de Noorderkerk. Deze kerk is verdwenen en op diezelfde plaats staat nu de Immanuelkerk.

ik, toen we nog op orders voor de blokploeg stonden te wachten, al laten uitzoeken. Daarom gingen we toen met de hele ploeg naar de Schans.

Wie schetst mijn verbazing toen een van de bewoners van een beschadigd huis mij heftige verwijten maakte. Ik had immers bij onze rondgang om gegevens voor het blokhoofdenboekje op te nemen, verteld dat wij ineens hulp zouden verlenen. Nu het dan raak was, kwam er niemand en er was juist zo'n rommel in de kamer! Door de bomontploffing waren de ruiten naar binnen gevlogen er lag zo'n zware kei op het kleed. Geen mens kwam de scherven opruimen. Het hielp niet dat ik uitlegde dat onze eerste zorgen waren uitgegaan naar gewonden, dat er doden waren en dat er gevaar voor instorting moest worden afgewend. Nu aan de haven alleen lichte materiële schade was ontstaan hadden wij eerst belangrijker werk gedaan. Maar die bewoner bleef volhouden dat we dan toch onze belofte hadden verbroken om direct hulp te verlenen. Nu, daarvan kon ik niet wakker liggen.

Grote Kerk zwaar beschadigd.

Wel hebben we allemaal wakker gelegen van de ellende die we hadden gezien. Eigenlijk heel merkwaardig. Toen we met doden en gewonden bezig waren leken we allemaal ijsig kalm. We namen de omgeving waar, we zagen van alles. Maar dat kwam, denk ik, omdat wij druk bezig konden zijn en geen tijd hadden om te piekeren. We moesten handelen en snel ook. Later kwam de terugslag, gelukkig pas toen dat geen invloed meer kon hebben op ons werk als blokploeg.

Maandag 22 maart 1943 hebben we nog wat gevaarlijk losliggende pannen van beschadigde huizen afgehaald. We waren daarmee nog bezig toen, kort voor twee uur, plotseling vliegtuigen overkwamen en

bommen gooiden. Direct was onze blokploeg paraat. Nu was het een andere wijk, maar gelukkig viel de schade mee. Alleen de Groen van Prinstererschool was getroffen en niemand was gewond.

April 1985,
G. Langelaar Gzn.

Na het bombardement (geen stroom, geen gas), gaarkeuken in de open lucht.

DE TELEFOONPAAL

Hongerwinter 1944-1945. Er werd niet alleen honger geleden, maar ook koude. Daarover horen we minder. Maar stellen we ons eens voor, weinig of geen eten en dan ook nog eens geen verwarming, het maakt de narigheid en de ellende compleet. De vraag: hoe kom ik aan brandstof, was in vele gezinnen net zo dringend als de vraag hoe aan eten te komen. Aan kolen viel helemaal niet te denken, men ging er toe over om illegaal bomen te kappen. Overal zag je ook 'sprokkelen' om maar wat te kunnen verstoken. Niet in de eerste plaats om warm te zitten, maar om tenminste iets warmes te kunnen klaarmaken.

In zo'n situatie moet het een regelrechte uitdaging zijn geweest, om vanuit je huis een prachtige, vier meter hoge, houten telefoonpaal te zien staan. Hoe lang zou je daar niet van kunnen stoken? Plaatsgenoot Dirk Pons, nu wonende aan de Veerstraat, had zo'n prachtige paal vlakbij zijn huis staan. Hoe het verder verging, vertelt Pons in het volgende. Géén verhaal voor de geschiedenisboeken, wél een verhaal dat thuishoort in ons tijdschrift, omdat hierin een stukje van het leven van een gewone burger in oorlogstijd tot uiting komt. Een stukje strijd met het naakte bestaan:

Als de dag van gisteren herinner ik me een gebeurtenis waarvan ik u allen graag deelgenoot wil maken. Het was in de hongervinter 1944-45. We gingen tegen Kerstmis. U moet dan weten, dat wij in 1940 in het huwelijk waren getreden. Enige weken voor het uitbreken van de oorlog betrokken we een leuke woning aan de Van der Horststraat 19. Het was een bovenwoning met erker met een leuk uitzicht op de

Zuiddijk. We konden zelfs een behoorlijk stuk de Prinses Julianalaan op kijken. Aan de achterzijde was een serre vanwaar we uitkeken op de door de bezetter onder water gezette Sluispolder. Om het water uit de woningen te houden moesten de bewoners zelf voor een dijk zorgen, maar dat is weer een ander verhaal.

Zoals gezegd, we keken uit op de Zuiddijk en dat was een ruim uitzicht, want gaandeweg waren daar alle bomen stiekem gekapt. Daar hadden we overigens zelf

Sluispolder geïnundeerd, de open ruimte loopt door naar de achterzijde van de Van der Horststraat.

ook aan meegewerkt. Het betekende wel, dat stilletjes aan alle brandstof die in de buurt nog voorhanden was, was uitgeput. Ook al gingen we er nog zo zuinig mee om. En zuinig waren we, want er werd al lang niet meer gestookt met de normale haard. Die gebruikte te veel. En bovendien waren er geen kolen meer. Nood maakt echter vindingrijk en in die jaren werd het 'noodkacheltje' uitgevonden.

Ik heb nog spijt dat ik – die toch bekend sta als iemand die alles bewaart – dat kacheltje heb weggedaan. Zo'n noodkacheltje was een echt wonder. Je plaatste het op een gewone kachel en je had maar kleine stukjes hout nodig om een enorme warmte te krijgen. Maar ja, zelfs klein stukjes hout waren niet meer voorhanden. Tientallen burgers groeven de vuilnisbelt aan de Boonervliet en de spoorbaan af om restjes brandbaar afval te vinden.

Om met de Kerstdagen toch wat warmte te hebben moest ook ik wat verzinnen. Het was ijsig koud en we hadden twee kleine peuters over de vloer. Zoals al gezegd, keek ik vanuit de erker de richting van de molen aan de Zuiddijk op. Tegenover die molen stond een prachtige telefoonpaal. Door de Duitsers daar neergezet. Die paal

had daar voor de bezetter een belangrijke functie.

Hij stond langs de enige verbindingsweg tussen Maassluis en Maasland. Aan beide zijden van die weg waren de polders onder water gezet. Halverwege de weg stond een soort directiekeet op wielen met daarin storingsapparatuur voor Engelse vliegtuigen. Vanuit de keet liep een kabel naar de haven en van daaruit lag weer een kabelverbinding met de Duitse marineschepen. 'Mijn' telefoonpaal was in dit kabelnet een soort verbinding en – ik ben niet zo technisch – daartoe was er zoiets als een stoppenkast op die paal geschroefd. Wekenlang heb ik naar die paal zitten staren en voortdurend gedacht: 'hoe kan ik die bij mij in huis krijgen'. Met mijn vrouw durfde ik er niet over te beginnen, want in een van de eerste huizen van de Prinses Julianalaan woonde de NSB-commissaris van politie Caspers. Maar, het liet mij maar niet los en gebrek aan stooksel dwong mij om iets te gaan doen.

Ontzaglijk lawaai

Het was een rustige, koude en donkere nacht. Half vier die nacht stapte ik – zonder mijn vrouw wakker te maken – uit bed, kleepte mij haastig aan, nam de zaag die ik al had klaargelegd en toog naar mijn paal. Ik had al een plan in mijn hoofd. Ik zou de paal even boven de stoppenkast, die zo'n halve meter boven de grond aan de paal zat, afzagen. Achteraf heb ik nooit begrepen waarom ze zo'n lange paal geplaatst hadden, want vanuit de stoppenkast liepen geen kabels naar boven. Ik pakte mijn zaag, maar o beste mensen, ik had niet geweten dat zagen midden in de nacht zo'n ontzaglijk lawaai maakt. Het was naar mijn gevoel een geluid alsof er bommenwerpers over Maassluis kwamen. Naar mijn stellige overtuiging zou de hele buurt, waaronder Caspers, wakker worden. Daar stond ik dan: weg mijn mooie plan, wellicht ook weg mijn paal. In zo'n situatie moet je een ingeving krijgen, en ja die kreeg ik. De stoppenkast was met schroeven vastgemaakt. Als ik die schroeven eens losdraaide? Ik naar huis om ander gereedschap te halen en inderdaad kreeg ik die stoppenkast los en legde hem voorzichtig in het gras. Daarna ben ik die paal heen en weer gaan duwen, gaan wrikken, en inderdaad kwam hij steeds losser te zitten. Nu nog de paal uit de grond lichten. Eerder gezegd dan gedaan. Het ontbrak mij aan voldoende kracht om die prachtige paal alleen uit de grond te krijgen.

De tijd verstreek en ik voelde mij machteloos. Zou het dan toch nog mislukken? Zou al mijn moeite angst en spanning voor niets zijn geweest? Het begon reeds te scheuren en het huilen stond mij nader dan het lachen. Tot mijn grote schrik hoorde ik toen voetstappen. Haastig liet ik mij halverwege de dijk in het gras rollen in afwachting van wie dat wel waren. Angstige spanning. Het waren drie mannen. Gelukkig goede burgers die op weg waren naar de Maaskant om hout te zoeken. 'Pst, pst, siste ik en de mannen schrokken zich naar. Gelukkig herkenden ze mij en vroegen

wat ik uitvoerde. Vlug vertelde ik waar ik mee bezig was en vroeg hen of ze handje wilden helpen. Dat wilden ze wel en nooit zal ik vergeten de Hollandse zakelijkheid, toen een van de drie zei 'beste mijnheer Pons, maar een derde deel van die paal is voor ons'. Wat moet je dan, tweederde of niets! Vooruit dan maar. Het karwei was toen snel geklaard. Met vereende krachten werd de paal uit de grond getild, boven aan de dijk gedragen en van de dijk gerold tot vlak voor mijn huis. Eerlijk werd een derde deel – en nog wel het dikste – afgestaan. De rest werd naar binnen gesjouwd. Dagenlang heeft ons noodkachtje kunnen snorren. En met de Kerstdagen zaten we warm.

April 1985

D. Pons

OVER HET VERZET

Mr. G. A. Wagner is bekend als president-commissaris van de Koninklijke petroleum Mij en als voorzitter van adviescolleges die met de naam van die voorzitter worden aangeduid. Mogelijk is minder bekend dat de heer Wagner tijdens de oorlog ook een werkzaam aandeel in het verzet heeft gehad. Mede doordat hij reeds voor het einde van de strijd met het onderzoek naar de antecedenten van foute medeburgers is gestart, zijn in onze regio geen excessen met betrekking tot de berechting voorgekomen. Wij zijn verheugd om zijn medewerking aan dit nummer van ons tijdschrift

Uw redactie vraagt mij iets te schrijven over het verzet in Maassluis tijdens de oorlogsjaren. Dat is erg moeilijk, want er is vanzelfsprekend weinig vastgelegd en daarom zou eigenlijk een uitvoerig onderzoek nodig zijn, vooral door gesprekken met

hen die erbij waren. Dat is een te groot karwei en bovendien zijn ze, na zoveel jaren, niet allemaal meer in leven.

Maar ik was een Maassluizer en ik wil er wel wat over zeggen. Slechts een paar algemene herinneringen en impressies, mijn hobby is geschiedenis, maar ik ben niet consequent: graag maak ik gebruik van wat anderen over het verleden vertellen, zelf schrijf ik heel weinig op en ik heb geen archief dat die naam verdient. Bovendien noem ik liever geen namen, je bent dan gauw onvolledig en misschien onbillijk. Wellicht kun u andere overlevenden raadplegen die wat specifiekere willen zijn. Wel zij gezegd dat mij Maassluise vrienden voor ogen staan die zich uitzonderlijk hebben gegeven voor de goede zaak.

Zoals in veel plaatsen kun je het verzet in Maassluis verdelen in drie perioden die elkaar ten dele overlappen. Eerst kwam de incidentele, spontane actie die niet of heel slecht georganiseerd was; toen de groei van lokale, regionale en landelijke groepen voor onderduikers, inlichtingen, sabotage etc.; tenslotte de ondergrondse vorming van de Binnenlandse Strijdkrachten. Bij dit alles speelde Maassluis zijn rol. Dat was nooit ongevaarlijk, maar hoe meer het einde naderde des te beter werden de zaken aangepakt. Overigens werd toen ook de toeloop naar 'de ondergrondse' steeds groter.

Wat de eerste fase betreft moet ik denken aan 1940 (of was het 1941) toen luidruchtige en zeer kritische jongelui (ik zie ze nog voor me op 'Het Hoofd') werden gepakt en later, gelukkig, weer vrijgelaten; aan de zogenaamde Geuzen, goedwillende amateurs (de ervaring werd duur betaald), die ook in Maassluis en Vlaardingen de koppen bij elkaar staken en waarvan een aantal (niet allen) gegrepen werd en 'de achttien doden' van Jan Campert inspireerden; aan de vroege arrestanten (Schoorl) die eigenlijk niet wisten waarom ze werden ingerekend; aan anderen die in Duitsland werden opgesloten, daar omkwamen of in veel gevallen eerst na meer dan vier jaar desolaat terugkwamen; aan de publieke verachting voor de Vlaggenparade die de Kriegsmarine op zomeravonden opvoerde; aan de inlichtingen en boodschappen die werden verzameld en doorgegeven in de toen nog vaak vruchteloze hoop dat ze op de goede plaats terecht zouden komen.

Ook wanneer de Duitsers niets concreets in handen hadden voelden zij dat er iets broeide, werd besproken en beraamd. Maassluis was dan ook in mei 1942 een van de plaatsen die gijzelaars moesten leveren (5). Dat waren duidelijke tegenstanders van de vijand. Maar ik denk dat de meesten zich (nog) niet daadwerkelijk met verzet hadden ingelaten. Ze dienden als een vuistpand van de bezetters. Ik herinner mij de druk waaronder ons land leefde toen een paar maanden later, na sabotage in

Rotterdam, werd aangekondigd dat executies van niet genoemde gijzelaars zouden plaatsvinden als de daders niet naar voren kwamen. Voor de keus van de slachtoffers (en ze zijn die week gevallen) gold slechts de maatstaf van willekeur.

Ik heb in 1941 en 1942 enige tijd in Rotterdam gewoond, maar dat verhaal doet er nu niet toe. Het werd steeds duidelijker dat samenwerking en een grotere mate van geheime organisatie nodig waren. Er kwamen onderduikers en die moesten ergens naar toe, ze moesten gevoed worden en dat leidde o.a. tot vervalsing van documenten en overvallen op distributiekantoren (ook in Maassluis: wat werd er gegnuifd toen de Duitsers en N.S.B-ers na zo'n actie het keurig opgevouwen uniform aantroffen van de politieman die met de bewaking was belast en zelf onderdook. Was dat niet in Sursum Corda?). We kregen schakels in kettingen van inlichtingen voor de geallieerden, in het Waterweg- en kustgebied was heel wat te zien; Maassluis was ook een doorgangshuis omdat het aan de rand van het platteland lag. Ik ben toen vaak bang geweest dat er meer slachtoffers zouden vallen, want veel dingen gebeurden openlijker dan verstandig was, na bittere ervaringen werd men wijzer.

Er woonden niet veel Joden in Maassluis. Een aantal van hen is helaas niet gered. Men moet zich afvragen of dat niet anders had gekund. Maar het gevaar werd aanvankelijk onderschat. Anderen zijn wel geholpen en kwamen erdoor, dat is een ver-

Maassluis in oorlogstijd. Tankversperring in de Hoogstraat, voor de nu verdwenen Kleine Kerk. Het betonblok zou, in geval van invasie, naar voren gerold kunnen worden.

haal op zichzelf. De illegale pers begon een belangrijke rol te spelen. Tot 1944 beperkte men zich in Maassluis en omgeving tot distributie van bladen en blaadjes die elders gemaakt werden, na Arnhem kwam er een lokaal krantje dat groeide naar

vele honderden exemplaren per dag. Het cyclosteerapparaat was 'geleend', het papier lag in de kluis van de Nutsspaarbank. De geldelijke bijdragen die daar vaak tegenover stonden werden voor de onderduikers gebruikt.

Toen riep Londen de Binnenlandse Strijdkrachten in het leven, een Strijdend Gedeelte voor het geval er 'bij ons' echt gevochten zou worden en een Niet-Strijdend Gedeelte dat een regulerende en assisterende functie had voor het einde en daarna in een overgangsfase. Tot directe oorlogshandelingen te land is het in ons gebied niet gekomen, maar er was heel veel zorg en ellende. Ook groeiende hoop: na september 1944 kon je aan de rivier de zoeklichten zien van onze bevrijders in Brabant, zo dichtbij en toch zo vreselijk ver weg. De V-wapens omringden ons; het grootste, de V-2, werd in het Staelduinse Bos gelanceerd. Na de bewegingen in de haven en op de Waterweg die al jaren waren gevolgd vormden die grote projectielen op vrachtwagens een uitdagend voorwerp van ondergrondse berichtgeving. De Duitsers konden er wel een zeil overheen gooien, maar ze niet verbergen.

Toen het einde echt kwam beleefden we onbeschrijflijke dagen. Wat bevrijding betekent hebben we toen gevoeld, ik kan het niet onder woorden brengen. Maar eerst was er nog de periode van 5 tot 8 mei 1945, na de capitulatie en voor de komst van

De Binnenlandse Strijdkrachten van Maassluis-Maasland.

In het midden (met pijp) de commandant J. Kres. Wij herkennen wel verscheidene personen, doch we missen nog veel namen.

de eerste Canadese troepen: de Duitsers die er nog waren bleven volgens afspraak op het terrein van de Groen van Prinstererschool, de B.S. controleerde de rest van de stad. Ik ben een keer gaan kijken hoe de wacht en de patrouilles elkaar bewapend naderden tot aan de grens van prikkeldraad en dan weer omkeerden. Zo ging dat

3 dagen en 3 nachten, maar er is gelukkig geen ongeluk gebeurd.

Hoe was het verzet? Je kunt met zo'n paar herinneringen aan die vraag geen recht laten wedervaren, dat zei ik al. Er is te veel gebeurd om te vertellen en gevoelens kun je niet weergeven. Anderen zouden stellig en beter en volledige verslag kunnen schrijven.

Ik denk dat onze stad een goede rol heeft gespeeld voor zover de omstandigheden van ligging in een zeer sterk bezet en gecontroleerd gebied dat toelieten. Er waren natuurlijk ook stadgenoten die niet deugden, maar dat was een heel kleine minderheid. Praktisch de hele bevolking was 'goed' al gaf niet iedereen daaraan op dezelfde manier uiting. Het was een tijd van grote vereenvoudiging – je was goed of je was niet goed, de rest was bijzaak.

U vroeg mij iets te zeggen over de sfeer van het verzet. Daartoe ben ik al helemaal niet in staat, ik geef slechts een paar trefwoorden: overtuiging, woede, angst, vastberadenheid, moed, spanning, saamhorigheid, geduld, voorzichtigheid en roekeloosheid, bij de een meer dan bij de ander. Tenslotte, ontroerende vreugde en dankbaarheid. Weinig trots, de nuchteren beseften dat het werk in het grote geheel niet zoveel te betekenen had, behalve voor degene die rechtstreeks geholpen werden. Maar alle kleintjes hielpen.

April 1985

Mr. G. A. Wagner

HS10: OORLOGSSYNDROOM 1?

In de 'Historische Schetsen' nr. 5 van september 1986 las ik het door Dirk Pons geschreven artikel over de kroegtocht van voor 1940. Daarbij was een foto afgebeeld van de huizen van Dirkzwager en Oranje bij de Schansbrug naar de Geerkade met er tussenin het café van de familie Ripke en net over de brug dat hoge huis. Die afbeelding bracht mij de herinnering terug aan de middag van 18 maart 1943.

Drie meisjes: Suus van der Sluis, Diny Visser en ik, Gerda van Dijk, komen 's middags om 4 uur uit de Dr. Kuyperschool en lopen door de Lange Boonestraat-Kerkstraat-Noordvliet huiswaarts. We komen langs de kledingzaak van Van Oosten, waar we bij de glazen winkelruit van de etalage, die wat was uitgebouwd, 'fietsten'. Twee van ons gingen elk aan de kant van het raam staan, zodanig, dat je één been bewoog alsof je fietste. Met het ene oog keek je dan langs de ruit en met het andere oog door de etalage naar degene, die aan de overkant bezig was. Door het spiegeleffect leek het of je werkelijk fietste.

De plaats van de gebeurtenis in rustiger tijden. Even over de brug was de bominslag. Een wonder dat het kan worden naverteld.

En zo, al lol makend, gingen we verder. De hekjes, die bij de blauwe stoepen aan de Veerstraat hoorden, werden al koppeltje-duikelend gepasseerd. Zelfs het Rusthuis voor oude mannen en vrouwen konden we niet ongemoeid voorbijgaan. Daar hebben we even flink aan de bel getrokken. Dat klónk toch door die gang. We hebben toen wel even hard moeten lopen, voor we al spelende de 'brede trappen' opklommen. De dijk over en richting Schansbrug, want wij woonden alle drie op het 'Stort'.

Maar op die brug gebeurde hét. Er was ineens een enorm lawaai. We stopten onze vingers in de oren en dachten: dat vliegtuig komt laag over... Maar nee, 't was iets anders. Een hel om ons heen, daar midden op die brug, en we renden terug naar de kant waar we vandaan kwamen. Daar stond de deur open van het café. De waard

stond ervoor met zijn vrouw. Zij namen ons mee naar binnen, maar door de angst zagen zij ons nauwelijks. Zij beseften toen, meer dan wij, wat er loos was.

Daar in dat café hebben we hardop staan bidden of de goede God ons wilde sparen. M'n schuldgevoel speelde me parten. Ik dacht, dat komt ervan als je de bel van het Rusthuis niet met rust laat.

Maassluis stond in brand, getroffen door een regen van bommen, en wij moesten naar huis. Toch de brug over en voor het hoge huis, twee grote stappen voorbij de brug, was een bomkrater. De brug lag er nog en ook het huis stond nog. Wij waren voor de dood gespaard. Een WONDER!

Een tweede keer, dat ik door een enorm lawaai in panische angst kwam te verkeren, overkwam mij enkele jaren geleden.

Als lid van de Rode Kruiscolonne, afd. Maassluis, werden we ingezet in het Feyenoordstadion waar een optreden was georganiseerd van de 'Stones', waarbij het idool Mick Jagger zou optreden. Het stadion was tot de laatste plaats bezet en het was juist die dag, naar onze begrippen, gloeiend heet met een temperatuur van 30 graden.

De Stones-happening verliep vlekkeloos en na het muzikale slot dacht ik dat iedereen naar huis zou gaan. Maar daar ontstaat direct na de muziek een zo ontzettend lawaai, waar ik zo door word aangegrepen, dat ik als een hinde op de vlucht sla in de richting van de uitgang. Na een meter of twintig kom ik echter tot bezinning en loop beschaamd terug naar m'n post, die ik als colonnelid natuurlijk niet mocht verlaten. Ik werd dan ook op m'n vingers getikt met de vraag: 'of ik m'n verantwoordelijkheid wel kende?' Ja, zei ik, dat besef ik heel goed. Ik weet werkelijk niet wat mij overkwam.

Dat donderende lawaai bleek vooraf te gaan aan een schitterend vuurwerk, dat werd afgeschoten om de bezoekers in bedwang te houden. Zo konden Mick Jagger en de zijnen onopgemerkt de arena verlaten. Na deze tweede paniektoestand vraag ik mezelf af: Heb ik nu toch nog een oorlogssyndroom?

Oktober 1988,
Gerda van der Knaap-van Dijk

OORLOGSSYNDROOM 2

Talud van de Noorddijk levensreddend

Om lezers die de oorlogstoestanden niet hebben ervaren, een indruk te geven hoe het in die tijd in Maassluis was, zal ik trachten een zo getrouw mogelijk beeld te geven van wat ik meemaakte direct na het bombardement van Maassluis.

Die ik is Cees van der Lelij, toen 23 jaar en werkzaam in het bakkerijtje van mijn vader op de hoek van de Zuidvliet en de St. Aagtenstraat. Omdat ik in de voedselvoorziening werkzaam was, had ik nog steeds kunnen voorkomen, dat ik naar Duitsland werd uitgezonden om daar in de oorlogsindustrie te worden tewerkgesteld.

Op een 2-wielige transportfiets met een grote rieten mand voorop bezorgde ik het brood bij onze klanten. Alle 23 Maassluise bakkers hadden in die tijd zo'n fiets in gebruik. Ik was die donderdagmiddag van 18 maart 1943 bijna klaar met het bezorgen van brood en zou weldra naar huis gaan. Het werd echter veel en veel later dan ik voorzien kon.

Tussen 3.00 en 4.00 uur bevond ik mij op de Noorddijk ongeveer ter hoogte van de trap die naar het bruggetje voerde dat daar over het Goudsteenwater lag. Een daverende klap maakte toen bijna een einde aan mijn leven. Maar gelukkig viel de bom die deze klap veroorzaakte juist in het talud van de Noorddijk, die op die plaats nooit bebouwd is geweest.

Dat feit redde mijn leven, want als ik zo dicht bij een bominslag had gestaan op vlak terrein, of als er ter plaatse huizen hadden gestaan, dan had dit verhaal niet in dit boekje kunnen staan.

De eerste ogenblikken ben je helemaal verdoofd van de schrik. Ik stond daar in een angstaanjagende stilte in een wolk van stof waar haast niet doorheen te kijken was. Plotseling begonnen de sirenes van het luchtalarm te loeien ten teken van gevaar. Dat maakte de sinistere sfeer wel compleet.

De eerste levende mens die ik direct daarna kon waarnemen was een neef van mij, een van de gebroeders Vaissier, die vlakbij op de Noorddijk een loodgietersbedrijf voerden. Mijn neef ging het trapje af naar het bruggetje toe, zag ik vaag door de stofwolk heen, maar hij kwam weer snel terug en verdween weer in zijn huis. Later bleek, dat het bruggetje nagenoeg verdwenen was door die bominslag. Vervolgens ging ik naar binnen in het huis van de groenteboer Degeling, waar ik vlak voorstond. In dat huis trof ik zijn vrouw en kinderen aan, die allemaal in een bedstee gekropen waren. 'Kom er maar uit.' heb ik toen, geloof ik, gezegd, want de bommen liggen er al en jullie zijn er, net als ik, goed vanaf gekomen.

Daarna ben ik weer naar buiten gegaan en ik zag dat er binnen enkele minuten, even iets verderop op de Noorddijk in westelijke richting, een hevige brand was ontstaan. Als ik het me goed herinner was daar de bedden- en textielzaak van Mostert een laaiende vuurzee geworden. Hard rennend langs de huizenkant aan de overkant kon ik nog onbeschadigd langs de brandhaard komen en ben toen via de Wedde naar

de Wagenstraat gelopen.

Daar was een onvoorstelbare chaos. Het dak van het gebouw 'Varia', toen een bekende feestzaal in Maassluis, lag midden op de straat. Hier waren al mensen bezig met het redden van gewonden. Samen met anderen, ik weet niet meer met wie, hebben we toen een dode oude vrouw naar een winkel gebracht tegenover de Marrelstraat. Ik denk bij Hummelman of slager Warnaar. Die vrouw woonde in een soort hofje naast het Variagebouw. Ze had een zware balk tegen haar hoofd gehad en moet op slag dood geweest zijn.

Vlak daarna deden wij een vreselijke ontdekking. Uit de ruïne van kapsalon Smoor klonk gejammer op. Na het met de hand verwijderen van vele muurresten vonden wij een nog levende persoon, maar de aanblik daarvan was zo vreselijk, dat ik er tot het einde van de oorlog last van heb gehad. In mijn onder bewustzijn moet ik dat tafereel steeds met mij megedragen hebben. Hoe lang ik toen in de Wagenstraat bezig ben geweest weet ik nu niet meer .

Het bewuste bruggetje. De bomkrater is nog goed te zien.

Op een gegeven moment moet me te binnen geschoten zijn dat er bij mijn broer misschien ook wel hulp geboden zou moeten worden. Ik had geen idee hoe het thuis was, maar ik neem aan dat ik gehoord moet hebben waar ongeveer de bommen waren gevallen.

Mijn oudste broer Piet woonde toen in de Nieuwe Kerkstraat tegen over de Noorderkerk. Die brandde al als de hel toen ik achterom vanuit de Mare straat naar zijn huis

ben gelopen. Mijn schoonzus was daar bezig te redden wat er te redden viel. Ik weet nog dat we meubels en andere spullen in het kleine tuintje achter het huis hebben gezet om te voorkomen, dat die straks met het huis in vlammen zouden opgaan. Intussen rukte ik de al brandende gordijnen van de vensters aan de straatzijde af en trapte ze uit. Wat later is de toren van de Noorderkerk brandend en wel naar beneden gevallen, maar toen was ik alweer verdergegaan. Gelukkig konden de huizen in de Nieuwe Kerkstraat later toch behouden worden. Wat ik die dag verder nog allemaal heb gedaan, weet ik niet meer. Een heleboel dingen verdwijnen kennelijk uit je geheugen, maar sommige herinneringen zijn er zo ingegrift, dat je ze nooit meer kan vergeten.

De gebroeders Warnaar met hun beide echtgenotes voor hun slagerij in de Wagenstraat.

Nauwelijks bekomen van de schrik vond er op maandag 22 maart omstreeks 2 uur 's middags weer een bombardement plaats. De meeste van deze bommen kwamen gelukkig in de weilanden buiten de bebouwing terecht, zodat het dodental 22 bleef. Velen daarvan stonden toen nog opgebaard in het gymnastieklokaal van de Groen van Prinstererschool. Een van de uitgeworpen bommen raakte de dakgoot van die school en ontplofte vlak voor die gymzaal. De voorgevel daarvan was nagenoeg verdwenen, maar gelukkig was er niets met de opgebaarden gebeurd. De meer dan honderd kinderen, die op dat moment in de klassen zaten, was gelukkig niets overkomen. Als de school een voltrefter had gekregen waren er onder de kinderen en onderwijzend personeel veel doden gevallen.

Bij dit tweede bombardement stond ik op de Prinsekade vlak bij de Rusthuisstraat. Ik zag heel hoog in de lucht de oorlogsvliegtuigen gaan en vlak daarna hoorde ik de

bommen aan komen fluiten. Als eerste reactie ben ik gaan rennen, de brug over bij de Lijndraaierssteeg, en toen over de Noordvliet in de richting Maasland. Dat sloeg natuurlijk nergens op, want het was alleen de angst die me deed lopen.

Ik heb dit alles opgeschreven, puur uit mijn herinnering, dus er kunnen wel eens foutjes zitten in dit relaas. Dat is echter niet helemaal te voorkomen na bijna 45 jaar.

In die oorlog heb ik nog veel meegemaakt en ook een paar z.g. 'hongertochten' ondernomen. Eén duurde een maand en voerde me helemaal tot in Groningen. Onderweg was ik vaak genoeg in gevaar, maar nooit was ik zo bang als voor hoog overvliegende vliegtuigen

Bij Oudenrijn ben ik nog eens in een greppel gedoken om te ontkomen aan het schieten van een aanstormende Spitfire. Die had een groep Duitse soldaten ontdekt, een eindje voor mij op dezelfde weg. Toen was ik niet zo bang, omdat je het gevaar zag aankomen en kon proberen er iets tegen te doen. Die duik heeft me ook het leven gered, dat weet ik zeker. Die Duitsers kwamen er minder goed vanaf, maar dat vond je toen niet erg. We hadden ze niet gevraagd ons land te komen bezetten. In die tijd, herinner ik me nog, had ik het alleen maar naar mijn zin als het zwaarbewolkt was.

De plaats van de ramp vanuit een ander standpunt. Gebouw 'Varia' is zwaar beschadigd, maar iets verder blijkt alleen totale verwoesting.

Dan hadden we namelijk de minste kans op een luchtaanval. Tot ver na de oorlog was het net of er iets in mijn binnenste verkrampte, als ik op grote hoogte vliegtuigen hoorde overkomen. Ik hoop dat ook andere lezers eens hun herinneringen aan die oorlog opschrijven ter publicatie in dit boekje. Straks is er een generatie, die

helemaal niets van zo'n oorlog afweet. Misschien kunnen zij in de toekomst dergelijke rampen voorkomen.

Wij hebben het meegemaakt en kunnen het nog navertellen. Vijf jaar ellende en knechting, dat is niet niks. Maar als je erdoor gekomen bent, ben je eeuwig dankbaar. Nu kan ik nog steeds niet oud brood in de vuilnisbak deponeren. Daar heb je te veel honger voor gehad. Alle narigheid van die jaren maakt, dat je nu na 45 jaar, nog steeds geniet van onze vrijheid, die door velen wel duur, te duur, betaald is. In het gedicht 'Na de bevrijding', dat ik eens kreeg van Mr. G. Wagner, staat het in de laatste zin zo schitterend omschreven.

De naamloze dichter zei het zo:

*'En niet één van de ongeborenen
zal de vrijheid ooit zo beseffen'*

Oktober 1988

Cees van der Lelij

HS 14: VERLEDEN VAN DE GROOTE KERK

Algemeen

Bij het bombardement door de geallieerden op Maassluis van 18 maart 1943 werd de kerk getroffen door het oorlogsgeweld. Na een restauratie is deze op 10 juli 1947 weer in gebruik genomen.

Na het bombardement op 18 maart 1943, de restauratie duurde van 1943-1947.

(rechts), ds. Cornelis Adriaensz. 1600 (links) en aan de lange wand dat van architect Maerten Gilleszn. Van der Pijpen.

De kerk bezit een prachtig zilveren avondmaalstel met bekers daterend uit de jaren 1612 en 1639. Het koor van de kerk, dat bij de Protestantse eredienst als zodanig nooit in gebruik geweest is, diende tot maart 1943 voor de viering Van het Heilig Avondmaal.

Tegenwoordig vindt die viering voorin vóór het kerkenraadhek plaats.

Oktober 1990
Henk Steenkist
Rien Luijten

Een blijvende herinnering aan deze periode is terug te vinden in de gebrandschilderde ramen ter weerszijden van het orgel. Links zit het zogenaamde 'oorlogsraam' en rechts het 'vredesraam'.

De zo genoemde 'dooptuin', omgeven met het doophek, is de zitplaats voor de ouderlingen, diakenen, kerkvoogden en de koster. Vóór de kansel is aan het doophek de doopvont aangebracht. In 1837 werd hier Dr. Abraham Kuiper door zijn vader gedoopt.

In de consistoriekamer, achter de kansel, zijn aan de wanden 4 panelen bevestigd met daarop de namen van alle predikanten, die Maassluis gediend hebben en nog dienen. Voorts zijn er de portretten te vinden van ds. Johannes Fenacolius 1616

HS 20: BOMBARDEMENT 1943

De zoen die een leven redde

Voor vele oudere inwoners van Maassluis is 18 maart 1943 een dag om nooit te vergeten.

Na het begin van de bezetting in mei 1940 werd het steeds slechter en slechter. Het eten ging op de bon en voor kleding moest je punten sparen. Elke avond was er bij zonsopgang op het 'Hoofd' de ceremonie van het strijken van de vlag op de Duitse schepen die in de buitenhaven lagen. Dit gebeuren heette in de volksmond al snel de 'Vlaggenparade'. Men werd dan geacht, ook als Nederlands burger, pas op de plaats te maken om zo eerbied te tonen aan dit gehate dundoek. Vooral op warme zomeravonden was het bij de haven een ware pantoffelparade, tòt het tijdstip dat de zon zou ondergaan. Jong en oud haastten zich dan naar de zijstraten om niet gedwongen te worden stil te staan bij dit ceremonieel. In werkelijk één minuut was de 'Voorkant' (want zo heette dat bij de oude 'Sluizers'), totaal leeg en stroomden ze bij elkaar in de Joubertstraat om maar geen eerbied hoeven te betuigen aan dit gebeuren. Enkele minuten later was er weer de drom mensen die van het uitzicht over de rivier genoten en gniffelend vaststelden dat er ook die avond weer geen hond aanwezig was geweest om de plechtigheid gade te slaan.

Na meer dan 50 jaar kan ik me nog het intense genoegen te binnen brengen om als hazen gezamenlijk weg te duiken in allerhande zijstraatjes en daarna onschuldig lachend en pratend weer tevoorschijn te komen

Enkele malen is het gebeurd dat kwajongens voortijdig floten en de vlaggen te vroeg gestreken werden. Toen zijn er met willekeur jonge inwoners opgepakt en naar Duitsland getransporteerd. Sommigen zijn nooit teruggekeerd, anderen waren voor hun verdere leven beschadigd. De gehele bevolking van Maassluis werd na deze incidenten gedwongen na 20.00 uur binnen te blijven en zelfs op warme zomeravonden mocht men niet in de tuin komen en moesten de ramen gesloten blijven. De mensen vroegen zich af of dit nòg langer zou kunnen duren en of het nòg slechter zou kunnen worden. Dit kon inderdaad naar het bleek.

Op die 18e maart was ik als 17-jarige dienstbode om 6.45 uur op weg om naar mijn betrekking bij Maarten van Buuren, die een bodedienst onderhield op Rotterdam en Den Haag. Ja, om 7.00 uur moest ik beginnen want er zouden wel eens klanten kunnen aanbellen en dan geen gehoor krijgen.

Wat ook meespeelde was, dat er alleen vóór 8.00 uur matten geklopt mochten worden; weten de jongeren onder u nog wat een mattenklopper is? Ik woonde toen in het ouderlijk huis aan de Noorddijk nr.41 en hoefde slechts het 'Trappetje' af te gaan, het stenen 'Bruggetje' met die dikke buis erlangs over te lopen (en over die buis lopen was natuurlijk veel leuker dan over de brug) om in het Karnemelkslop te

geraken langs ons toen meest befaamde verenigingsgebouw 'Varia' en links van mij de slachtplaats van slager Warnaar. Aan het einde van het slop, waar Joris de rode kater van mijn werkgeefster me altijd opwachtte, om me dan met opgeheven staart te begeleiden, zag ik tegenover mij de waterstokerij van Stigter (jawel, de vader van onze Leen), links van me de slagerij van Warnaar, rechts de drogisterij van 'Dokter' Maarten v.d. Lee, de kapsalon van Jo Smoor en aan het begin van de Marelstraat de melkhandel van Verhoeff.

Het Karnemelkslop kunt u nu terugvinden tussen de Chr. Geref. 'Bethelkerk' en de Groentenhof.

Die 18e maart was een koude, maar heldere dag, dus had mijn mevrouw besloten de bedden te luchten en de slaapkamers van de zonen des huizes door mij te laten schoonmaken. Zeer gehaast toog ik aan het werk, smeed alles naar buiten op het ruime balkon en begon met soppen en poetsen. Het was natuurlijk wel noodzaak dat ook de warme maaltijd om 18.00 uur op tafel zou staan zodat de hongerige heer des huizes, die op die dag per trein naar Rotterdam was gegaan, zich bij thuiskomst zou kunnen voeden en laven. Per trein, inderdaad, want ook de benzine was op de bon en op sommige dagen kon er dus geen bodedienst worden gereden.

Na het blussen van de brand resteert een verwoest stadsdeel.

Toen ik al hollend, want plichtsgetrouw, zo omstreeks 15.15 uur de dekens en matrassen naar binnen haalde, kondigde Bab, de oudste zoon, aan maar eens naar kapper Smoor te gaan om zich te laten knippen. Ik zei vleidend tegen hem: 'Zeg, schil jij nu even de aardappels voor mij, dan kan ik het schoonmaakwerk op een rustige manier afmaken'. Hij scheen in die tijd al een 'oogje' op mij te hebben en gaf toe onder de voorwaarde: 'Akkoord, maar dan wil ik er wel een zoen voor hebben'. Na enig nadenken heb ik hiermee ingestemd, de piepers werden gejest en Bab heeft uiteraard zijn beloning gekregen.

Tegen de tijd dat hij alsnog naar de kapper wilde gaan ontstond er een geweldig

kabaal. De aarde schudde en ik had het idee dat de wereld verging. Het dak kraakte en steunde en de vloer zwabberde onder onze voeten. Bab en ik kropen onder de tafel om ons te beschermen.

Ik geloof niet dat ons dat ook maar enigermate geholpen zou hebben bij een voltref-fer, maar op zo'n moment handel je instinctief. De voor de buitenhaven bestemde Engelse bommen troffen, om welke reden dan ook, diverse plekken in Maassluis en veroorzaakten vele, vele branden. Woningen, waaronder ook mijn ouderlijk huis, die niet geraakt waren, werden verwoest door overslaand vuur omdat de brandweer bijna niets kon doen daar de brandhaarden te talrijk waren.

Gevraagd naar de emoties op dat moment moet ik u wat de tijdstippen betreft het antwoord schuldig blijven. Tot aan het moment dat we onder de tafel kropen weet ik me bijna van minuut tot minuut te herinneren wat er gebeurde. Daarna zijn het im-pressies geworden die ik me niet meer in de juiste volgorde voor de geest kan halen. Ik wil u deze indrukken doorgeven, hetzij door mezelf gehoord of gezien, hetzij me later verteld door mensen van wie ik me de namen zelfs niet meer herinner. Dit tweede gedeelte zal dus chaotisch worden en u zult zelf een en ander kunnen invul-len of verbeteren.

Ik herinner me dat ik:

- uit het raam van het pand aan de Marelstraat 21 keek en de Noorderkerk in brand zag staan;
- naar buiten rende en de mensen gillend en krijsend over de straat zag lopen;
- anderen heel stil zag liggen omdat ze dood waren;
- de Duitse Feldwebel zag die samen met zijn Hitlerjugend als apen het pand be-klommen om de overal, telkens weer opvlammende brandjes te bestrijden. De garage was gevorderd voor hun voertuigen, maar de bodedienstauto mocht per gratie ook binnen staan. Die Feldwebel was in mijn ogen toen een oude, maar tolerante, man (\pm 34 jaren oud) maar zijn Jugend was zo fanatiek als maar moge-lijk was. Om het even, op die dag vochten ze gezamenlijk als leeuwen om de bran-den, waar mogelijk, te bestrijden;
- naar mijn ouderlijk huis rende wat door het overslaande vuur in lichterlaaie stond;
- mijn vader, een grote dikke man met een altijd statige gang, als een wildeman zag komen aanrennen vanaf de Scheepswerf van de Gebroeders de Haas, waar hij werkte;
- mijn moeder huilend op de straat zag staan, alsmaar roepend dat het orgel ver-brandde en ook de zilveren lepeltjes van tante Anna (een erfenisje);
- dagen en dagenlang dood gewaand geweest ben omdat ene mevrouw Noorman, geboren Weeda, tot de slachtoffers behoorde;
- van een mij onbekend iemand bladmuziek van mijn orgel terugkreeg, bladen die op het Kerkeiland teruggevonden waren; ja, mijn naam stond erop;
- die nacht ergens geslapen heeft, maar waar weet ik niet meer. Er was iemand die telkens tegen me zei dat God verder voor me zou zorgen maar wat koop je daar-

- voor als je niets meer hebt?;
- nachten of misschien wel weken ergens geparkeerd geweest ben zonder dat ik nog weet of dat nu in Vlaardingen of Maassluis was;
 - Bab, de vrijer in spe, met de wagen naar mijn ouderlijk huis zag gaan om uit de nog onbeschadigde kelder een en ander te redden;
 - weet dat het gereedschap van mijn vader was en een 2ehands fiets van mijn broer, gekocht voor f 10,-- bij de fietsenhandel van de Firma de Haas aan de Zuiddijk;
 - de Nederlandse Landwacht zag die Bab probeerde tegen te houden omdat de Noorddijk verboden gebied was;`
 - Bab tegen hem hoorde zeggen: 'Als je niet gauw weggaat, rij ik over je heen';
 - ...zag dat de Landwacht wegging, maar ondanks zijn waakzaamheid werden de gereedschappen van mijn vader en de fiets van mijn broer gestolen;
 - de foto's, de rapporten van school en de werkstukken, die meneer Rothuizen, de bovenmeester van de 'klompenschool' met de hoogste klassers maakte, altijd gemist heb;
 - vele jaren later van de zoon van kapper Smoor het volgende verhaal hoorde:

Mevrouw Smoor was met haar kinderen op bezoek geweest bij haar ouders in het Westland. Terugkomend zag zij de vuurgloed boven Maassluis, niet beseffend dat de kapsalon geraakt was door een voltreffer. Haar man, zijn bediende en alle aanwezige klanten waren op slag dood.

Maarten van Buuren, zag, komend uit de trein een baar voorbij gedragen worden en

De puinruiming vordert. Nog steeds staan de kerkrestanten van de Noorderkerk overeind, daarna resteert een kale vlakte.

vroeg ontgaan aan zijn zoon wie dat zou kunnen zijn En de zoon Bab zei: 'Dit is je kapper Smoor die voor het laatst zijn huis uitgedragen wordt' .

En de aardappelschiller met wie ik in 1944 trouwde, ontsprong deze dode dans door een zoen. Zeker na 50 jaar denk ik wel eens dat wij in 'geleende' tijd geleefd hebben.

In het Gemeentearchief van Maassluis zijn nog verscheidene rapporten in te zien van diverse hulpdiensten na het bombardement, o.a. :

- Eite Slootheer : Hoofdagent van Politie, die het rapport opstelde
S.J.Schadee : ..Hoofd Luchtbeschermingsdienst die het rapport goed-
keurde
C.M.C. Ort : Destijds N.S.B.-burgemeester van Maassluis die het
gezien heeft
C. Kloppenburg : Met zijn bevindingen als opperbrandmeester M.V.B.
C. Tuitel : Met zijn bevindingen als coördinator van de E.H.B.O.

Tevens zijn daarin alle namen van de slachtoffers vermeld; ook is er een lijst bij van alle huizen die toen totaal verwoest zijn. Ook de namen van de bewoners van die huizen zijn met de aard van hun beroep, aantal kinderen en hun geloofsovertuiging vermeld en verbijsterd zag ik ook de namen van mijn ouders, mijn broer en mijzelf opgetekend.

Rest mij nog mijn erkentelijkheid uit te spreken jegens de heer J.F.J. Vaissier, gemeentearchivaris te Maassluis, die te allen tijde bereid was mij inzage te verstrekken in voor mij belangrijke documenten.

Maart 1993
Rie Weeda

Meidagen 1940

De eerste dagen van de oorlog gezien door de ogen van een tienjarige jongen, wone-
nende op het Hoofd van Maassluis.

Bij het wakker worden op een stralende meidag zegt je moeder: Het is oorlog! Je
vader is dan op zee. Met hem waren natuurlijk velen op zee of elders. Vervolgens
zijn er de vliegtuigen en de vreemde donkere wolkjes. Al snel wisten we dat dat ont-
ploffende granaten waren.

We zagen de luchtgevechten en neerstortende vliegtuigen, de bekende Neder-
landse maar ook types die we nog nooit hadden gezien. Het onheilspellends waren
de berichten die de nieuwslezer continue voorlas, zijn stem kwam uit ieder huis. Zelfs
voor een tienjarige werd het duidelijk dat de Duitsers steeds meer terrein wonnen.

*De oorlog verbergt zijn aard, ...
houdt zich in.*

We dachten aan de Nederlandse soldaten
die het afgelopen jaar in Maassluis gelegerd
waren en weer verder waren gegaan. Ze
kregen toen ze in Maassluis waren gelegerd,
op straat hun soldij uitgekeerd. Het zou er nu
wel anders aan toe gaan. Hoe, dat konden
we niet bevatten.

We zagen Vlaardingen en Pernis branden,
grote hoog opstijgende wolken. We zagen
ook het oorlogsschip Jan van Galen de rivier
opkomen, schietend op vijandelijke vliegtui-
gen. Al snel ging het bericht rond dat het
schip de Mariniers ging helpen die de Maas-
bruggen verdedigden. We wisten dat niet ze-
ker, maar omdat we op het nieuws hadden
gehoord dat daar fel werd gevochten kon het
niet anders dan zo zijn. We zagen ook hoe
het schip ten onder ging.

We hoorden in de verte het bombardement op Rotterdam. Daarna hoorden we, zo
jong als we waren met iets dat je verslagenheid zou kunnen noemen, van de over-
gave. Het woord capitulatie was nieuw en dat begreep je nog niet helemaal. Vele
dierbaren zouden niet terugkeren of heel lang wegblijven, maar daar dacht je heel
vaag aan op dat moment. Daarna kwamen de Duitse soldaten en de marinevaartui-
gen en de omgebouwde trawlers in de haven. Ook de verbouwde rijnen waarmee
de bezetters naar 'de overkant' wilden varen. Het is er nooit van gekomen. Tussen
dit tijdstip en het moment dat de haven vol lag met geallieerde oorlogsschepen,
hoofdzakelijk 'landingcrafts', is er veel gebeurd overal in Maassluis, in Nederland en
in de wereld. Fragmenten van die periode zijn in deze uitgave van de Historische
Schetsen opgetekend.

Mei 1995
Rinus van de Ree

VOORMOBILISATIE 1939

Nu is het 5 mei 1995, 50 jaar bevrijding, viering van een onvergetelijke dag nu alweer 50 jaar geleden. Een andere dag, ook onvergetelijk maar veel minder prettig!

April 1939. Oproep voormobilisatie, melden bij de Luchtvaartafdeling in Soesterberg.

Na mijn opkomst in Soesterberg vroeg ik overplaatsing aan van Soesterberg naar Ypenburg. Dat werd toegestaan en in plaats van slapen op een strozak in een vliegtuighangar kreeg ik een slaappleats in een van de vele legertenten midden op het vliegveld. Gelukkig kon ik na enkele dagen zakenverlof krijgen, maar op 9 mei 1940 werd het nog veel spannender.

Zakenverlof ingetrokken, keer onverwijd terug voorzien van uw kleding en uitrusting. Namens de Minister van Oorlog, de Commandant Kapitein-waarnemer H.L.G. Lambert.

Ik vertrok 's avonds om 11 uur op de fiets naar vliegbasis Ypenburg. Gelukkig waren de slaappleatsen in de legertenten midden op het vliegveld inmiddels vervangen door legering in villa 'Martha' nabij de Hoornbrug in Rijswijk. Anders hadden wij de bombardementen, die 's nachts om \pm 3.00 uur op Ypenburg begonnen, vast en zeker niet overleefd. Met auto's werden wij naar het vliegveld gebracht. De volgende vijf dagen waren nu niet bepaald zo gezellig en elke avond dacht je, gelukkig ik ben er nog.

Tijdens de mobilisatie. Een parade op onze Markt door Nederlandse militairen.

De capitulatie maakte spoedig een eind aan alle gevechtshandelingen en we werden als krijgsgevangenen ondergebracht in een school in Rijswijk, die wij korte tijd daarvoor hadden betrokken als slaappleats. Die krijgsgevangenschap heeft gelukkig maar ongeveer 1 week geduurd en we mochten naar huis. Dat waren heel in 't kort mijn ervaringen tijdens de mobilisatie en 5 dagen oorlog. Toen begon de lange weg van 5 jaar bezetting. Ik wil het daar nu niet verder meer over hebben want ik heb daarover in voorgaande Historische Schetsen reeds vele malen verhaald.

Maassluis, 19 januari 1995

L. Stigter Sr.

HET BEGIN

De oorlog in Nederland begon in de vijfde maand van 1940 en eindigde vijf jaar later op de vijfde dag van de vijfde maand. Die tijd wordt nooit vergeten, maar vijftig jaar na het einde denken wij eraan met bijzondere aandacht. Ieder heeft zijn eigen ervaringen en herinneringen. Over de mijne wil ik iets zeggen, maar ik beperk me tot het begin. Toen begon voor allen een nieuwe geschiedenis, de wereld werd blijvend veranderd, letterlijk met een 'big bang'. Hoe maakte je dat mee?

We wisten dat de oorlog ook bij ons kon komen maar de onmiddellijke dreiging scheen telkens loos alarm te zijn. Misschien zou de aanval aan ons voorbijgaan, evenals in 1914. Maar toen op die prachtige 10^e mei, stortte onze wereld ineen. We waren gemobiliseerd en hadden ons zo goed mogelijk voorbereid, althans dat vertrouwden we. Een paar dagen hadden velen nog wel hoop ('We schieten ze als duiven uit de lucht', zei een vriend van me die ik op de Markt tegenkwam). We waren niet weerloos, onze bondgenoten zouden ons helpen, de grote rivieren zouden ons beschermen. Maar 's avonds op de veertiende waren die illusies voorbij. Hoeveel landgenoten waren er gevallen? Hoe zou het nu verder gaan? Een van onze Maassluisse politieagenten pleegde zelfmoord, hij kon de bezetting door het Nazirijk niet onder ogen zien. Van Tsjecho-Slowakije en vooral van Polen hadden wij de afschrikwekkende berichten gehoord.

Ik woonde in Maassluis en werkte bij een bank in Rotterdam. In beide steden hoorde ik thuis. Toen in september 1939 de oorlog uitbrak kregen de employees de opdracht hun papieren van enige betekenis elke avond in metalen trommels te doen en die in de ondergrondse kluis op te bergen. De volgende morgen was het dan hun eerste taak om ze weer op te halen. Ik had ook zo'n trommel en bracht die telkens trouw naar de veilige plaats. Behalve op 9 mei 1940.

Die avond zou ik naar de bioscoop gaan. Ze vertoonden een bijzondere film, 'Ninotchka', met Greta Garbo en Melvin Douglas in de hoofdrollen. 'Garbo lacht', verkondigden de reclames, dat had ze al jaren niet in het publiek gedaan. Ga dat zien! Het was een heerlijke avond, voor lange tijd de laatste. (Tientallen jaren later heb ik opnieuw genoten van die zo goed gebrachte komedie). Toen ik met de trein terugging naar Maassluis was het een lange dag geweest. De nacht werd kort. Heel

vroeg in de morgen van die 10e mei brak immers de hel los.

Maar eerst nog iets over mijn trommel.

De avond tevoren had ik wat documenten rond gekregen waaraan weken was gewerkt. Ik moest wachten tot een lid van de directie ze getekend had en de man had

Op het Schanshoofd. Links het gebouw van het Loodswezen en rechts daarvan het kantoor van L. Smit & Co met daarop de 'uitkijk' waar de 'luchtwacht' z'n uitkijkpost had. Nu zijn beide gebouwen in gebruik.

helaas geen haast. Toen het eindelijk gebeurt was vond ik het te laat om nog naar de kluis te gaan en de trommel met de stukken bleef staan. Naast mijn bureau. Slordig. Wel heb ik in de postkamer de exemplaren afgegeven die voor de acht andere partijen bestemd waren.

Als er in Maassluis iets aan de hand was ging je al gauw even naar het Hoofd, op de rivier was altijd wat te zien. Trouwens, rechtgeaarde Maassluizers gingen altijd regelmatig naar het Hoofd. Zelfs op dat vroege, vreselijke uur van 10 mei 1940 kwamen er een paar mensen, het oorlogsnieuws weerhield hen niet. Er was inderdaad wat te zien. Hoe gevaarlijk zo iets was moesten we nog leren. Er kwam iemand bij staan die bij de 'Luchtwacht' werkte. Als ik me niet vergis was dat de naam van het groepje dat op het torentje van het kantoorgebouw van L. Smit & Co. aan het Schanshoofd de lucht verkende zodat een mogelijke vijand ons niet zou verrassen. Hun instrumentarium heb ik niet gezien, ze zullen wel een paar verrekijkers gehad hebben en een telefoon. Kennelijk konden ze moeilijk hun post verlaten want de proviand werd een paar maal per dag langs de voorgevel van het gebouw omhoog gehesen. De man die daar toen bij was, op het puntje van het Hoofd, kon het dus weten. Een paar vliegtuigen scheerden ongehinderd laag boven de rivier, maar hij was niet bezorgd. 'Dat zijn Noren', legde hij uit. Deze Wachter op de Toren wist blijkbaar niet hoe Duitse

vliegtuigen er uit zagen. Het deed er ook niet toe.

Dat moeten toestellen zijn geweest die mijnen gooiden in de Waterweg. Een dag later is bij Schiedam loodsboot No. 19 op een mijn gelopen en gezonken. Onder de slachtoffers die om het leven kwamen waren 10 Maassluizers: Johs. van Dok, Jacob Drijver, Jan J.J. de Glopper, Johnnie Harinck, Cornelis van der Horst, Joh. A. Koree, Jacob Willem Pols, A.F. Rolsma, Pieter van der Struis en Maarten de Voogd. Ze hadden de goudvoorraad van de Nederlandsche Bank van Rotterdam naar Londen moeten brengen.

De dagen die toen volgden zijn moeilijk te beschrijven. Onzekerheid en angst, gevoed door juiste of onjuiste berichten, hadden iedereen bevangen. Ik heb toen even overwogen of ik niet ogenblikkelijk zou trachten naar Engeland te ontkomen, maar ik had te veel banden. En waarschijnlijk ook te weinig fantasie. Brandwacht heb ik gespeeld, een nacht hebben we met zijn drieën rondgelopen op het terrein van Machinale Kuiperij de Neeff. Het was niet duidelijk wat we doen moesten 'als er iets gebeurde', we voelden ons niet bijzonder nuttig.

Er kwamen Joodse vluchtelingen die na 1933 uit Duitsland waren weggegaan om ergens in Brabant een nieuw en veilig leven te beginnen.

Toen de Duitse troepen ons land binnentrokken vluchtten zij voor hen uit, zo ver mogelijk naar het westen. Twee families kwamen in Maassluis terecht, ze werden ondergebracht in een groot huis aan de dr. Kuyperkade 28 dat leegstond. Maar toen werden enige stadgenoten opgepakt die van Duitse sympathie verdacht werden en die kwamen in datzelfde huis terecht. Niet zo verstandig, maar we waren op niets voorbereid. Ik had met dat huis iets te maken en herinner me nog de consternatie van de ontheemden. Die mensen hadden geen illusies. Eén van de gearresteerden, die zich verveelde, wilde schaakspelen met een Joodse man en die vroeg angstig of hij dat kon weigeren. Ja, dat kon hij.

Tegen het einde van onze weerstand kwam er een grote groep terugtrekkende Nederlandse militairen aan. Gedemoraliseerd en uitgeput, ze zaten en lagen overal, in de verduisterde nacht struikelde je over hen op straat. Na de capitulatie werden de gevangengenomen Maassluizers vrijgelaten, maar nog lang daarna is dat huis gebruikt voor daklozen uit het verwoeste Rotterdam.

Op 15 mei ging ik die stad bekijken, op de fiets. Door de radio hadden wij natuurlijk gehoord van het bombardement, maar ik was niet voorbereid op de werkelijkheid. De aanblik van de smeulende en rokende binnenstad was verschrikkelijk. Er heerste complete ontredning. Op vele plaatsen zag je nog mensen zoeken en sjouwen met een paar bezittingen die ze hadden teruggevonden.

Hoe dichter ik bij mijn kantoor kwam des te groter werd mijn bezorgdheid. Inderdaad, het gebouw was totaal uitgebrand en ten dele ingestort. Mijn kamer bestond niet meer. Weg trommel, weg contracten, waarvoor ik verantwoordelijk was. Het heeft

twee weken geduurd voor we zeker waren dat ondanks alles de verschillende duplicaten overal waren aangekomen en dat ze alle onbeschadigd beschikbaar waren. Acht wonderen, dacht ik dankbaar. Er hingen lijsten aan met nummers van pakketten importhout, daar ging die zaak over. Verschillend voor de respectievelijke kopers. Reconstructie zou praktisch onmogelijk zijn geweest. Er was veel geld mee gemoeid. Maar gelukkig kon toen alles toch formeel worden geregeld en afgewikkeld met de oorlogsschadeverzekering. Het hout zelf heeft niemand hier ooit gezien, de Duitsers hadden schip en lading op de Oostzee ingeslikt. Bij de vele dingen die ik in die historische dagen heb geleerd hoort dus ook dat je in alle omstandigheden zorgvuldig moet zijn. Niet gewoonlijk, maar altijd.

In de grote ruimte achter de balie van ons bankgebouw was bijna uitsluitend as overgebleven, we hadden houten meubilair. Er lagen wel tientallen verwrongen schrijfmachines als verminkte insecten her en der verspreid. Daar trof ik de hoofdkassier aan, geheel van zijn stuk. Ik weet niet of hij de laatste avond van de vrede ook naar de bioscoop was geweest, maar hij wees naar een kleine, geblakerde stalen brandkast die hij dagelijks gebruikte en zei mistroostig: 'daarin zit vijfenzestig duizend gulden papiergeld. Dat had ik naar de safe moeten brengen maar het is er niet van gekomen'. Dat had ik van die nauwgezette man niet verwacht en om hem wat te troosten heb ik hem toen van mijn trommel verteld, die bestond zelfs niet meer. Het heeft nog één of twee dagen geduurd voor het gloeiende en ontzette ding kon worden opengemaakt.

Tot zijn onbeschrijfelijke opluchting bleek van binnen alles intact te zijn. Alleen waren de elastiekjes die om de bundels bankbiljetten zaten, gesmolten. Goeie brandkast. Ik denk niet dat hij zijn bazen ooit verteld heeft wat hij dagenlang gevreesd had. Ik heb trouwens over mijn Trommel (ik mag dat nu wel met een hoofdletter schrijven) ook niet meer gepraat. Nu kan het geen kwaad meer. Met de fiets aan de hand ben ik toen langs de Boompjes gelopen, ook daar in Rotterdam moest je de rivier zien. Overall hetzelfde beeld van nooit geziene vernietiging, aan beide kanten van het water. Daarna ging ik tussen de puinhopen naar de Gordelweg, maar ter hoogte van waar nu het Kleinpolderplein is werd het extra moeilijk. Het verkeer werd geregeld door een Duitse militair die zijn instructies uitschreeuwde in het Duits en alledaags Nederlands. De overwinnaars trokken in een enorme colonne over de grote weg langs Overschie in de richting Delft, Den Haag, ik geloof dat ze in Amsterdam zijn gestopt. Na dit indrukwekkende machtsvertoon zijn ze, zoals we later hoorden, rechtsomkeert naar het front in België en Frankrijk gestuurd. Ik herinner het mij niet precies, maar er moet daar toen een fietspad geweest zijn.

Daarover ben ik rijdend en lopend tot Delft meegegaan. Niemand viel me lastig. Onderweg telde ik zeventien neergestorte Duitse vliegtuigen, in een ervan zag ik nog een motorfiets. De bemanningen, dood of levend, waren daar niet meer. Die colonne van honderden, ja duizenden triomfantelijke, goed verzorgde en uitgeruste Duitsers en al dat rollend materieel stemden mij nog somberder dan ik al was. De kapotte

transportvliegtuigen wogen er niet tegen op. Door Delft en langs Schipluiden fietste ik terug naar Maassluis. Het was weer een lange dag geweest, maar wel heel anders dan die van de 9e mei: dat avondje Ninotchka was oude geschiedenis geworden. Zo herinner ik mij HET BEGIN.

Mei 1995

Gerrit A. Wagner

HET GEUZENVERZET

In de vroege morgenuren van 10 mei 1940 werd Nederland overvallen door een grote troepenmacht van het Duitse leger. De Nederlandse strijdkrachten verzetten zich hevig tegen de oprukkende Duitsers en wisten hen zware verliezen toe te brengen. De Duitse overmacht bleek echter te groot. Nadat Rotterdam zwaar was gebombardeerd en de stad Utrecht met vernietiging was bedreigd, werd op 14 mei de strijd gestaakt. Vanaf die dag gingen we in Nederland een onzekere tijd tegemoet. Niemand wist wat een Duitse bezetting zou gaan betekenen voor het Nederlandse volk. Vele Nederlanders lieten in eerste instantie de Duitse bezetting gelaten over zich heenkomen. Doch, er waren er ook die vanaf de eerste dag al plannen beraamden om zich tegen de bezetter te weer te stellen.

Een van hen was een in Schiedam wonende onderwijzer, genaamd Bernard IJzerdraad. Toen hij vernam dat het Nederlandse leger de strijd had moeten opgeven en dat de Koningin en de Nederlandse regering naar Engeland waren uitgeweken, wist hij dat de oorlog verloren was, maar dat de strijd ondergronds zou worden voortgezet. Bij hem kwamen herinneringen uit de geschiedenis naar boven dat het Nederlandse volk zich in het verleden 80 jaar had verzet tegen de Spaanse overheersing en dat de 'Geuzen' uiteindelijk de overwinning hadden behaald. Met dit voorbeeld voor ogen schreef hij zijn eerste 'Geuzenbericht', waarin hij het verzet van de Geuzen in de 80-jarige oorlog aanhaalde. Dat eerste Geuzenbericht, dat slechts in een kleine oplage was getypt, verspreidde hij in Schiedam en een aantal verzond hij naar willekeurige kennissen verspreid door het hele land.

Op 18 mei schreef hij het tweede Geuzenbericht waarin hij de lezers van het pamflet opriep om zich te gaan verzetten tegen de Duitse overheersers. IJzerdraad was er zelf van overtuigd dat het verspreiden van pamfletten het juiste middel was om de bevolking van ons land op te roepen tot verzet tegen de bezetter. Aan het eind van mei schreef IJzerdraad in een van zijn Geuzenberichten:

'Nu de tweede Alva met zijn spionnen (de 'Gestapo') in ons land is, dient iedere Nederlander geducht op te passen. Om ons uit de tent te lokken zullen we voorlopig met verraderlijke vriendschap worden behandeld.'

(Gestapo = Geheime Staatspolizei)

Ongeveer in diezelfde tijd ontmoet IJzerdraad de Vlaardinger Jan Kijne. Kijne is evenals IJzerdraad werkzaam geweest bij het onderwijs. Beide mannen kenden elkaar al

wat langer. Tijdens de gesprekken die zij met elkaar voerden nam IJzerdraad Kijne in vertrouwen en liet hem een paar van zijn Geuzenberichten lezen. Kijne was zeer enthousiast over de door IJzerdraad gevoerde actie, doch vond dat het niet alleen moest blijven bij het schrijven en verspreiden van pamfletten. Hij was van mening dat er ook praktisch gewerkt moest worden. Hij dacht hierbij aan het plegen van sabotagedaden, het inwinnen van inlichtingen over de Duitse installaties en versterkingen, over oorlogsschepen en munitieopslagplaatsen. Die gegevens zouden dan doorgegeven moeten worden naar Engeland. Pas als er op die manier gewerkt zou worden zouden zij de naam 'Geuzen' waardig zijn.

IJzerdraad had in Kijne zijn man gevonden. Samen zouden zij een organisatie opbouwen om de door Kijne geopperde ideeën te verwezenlijken. Zij spraken af dat Kijne zou zorgen voor de praktische activiteiten van de toekomstige leden en dat IJzerdraad zou doorgaan met het vervaardigen van de pamfletten om de geest van de lezers rijp te maken voor het verzet. Bovendien zou hij proberen zo spoedig mogelijk verbinding te krijgen met Engeland.

Kort na deze afspraken ging Kijne op bezoek bij Ary Kop in Vlaardingen. In de woning van Kop treft hij ook ene Korpershoek en ene Van der Ende, allen leden van de wandelsportvereniging 'Flardinga'. Kijne vertelt hen van zijn plannen en de mannen zijn zeer enthousiast. Zelf hadden zij ook al met plannen rondgelopen, maar tot daden waren zij nog niet gekomen. Na de verhalen van Kijne voelden zij wel wat voor de aangedragen ideeën. Maar al eer ze tot daden zouden overgaan, wilden ze eerst kennis maken met IJzerdraad.

Omstreeks half juni gaan IJzerdraad en Kijne naar de woning van Ary Kop in Vlaardingen om de eerste leden van hun Geuzenleger te beëdigen. In de woning van Kop treffen ze Korpershoek en Van der Ende, Kop zelf is niet thuis. Hij bevindt zich voor werkzaamheden in Schiedam, doch wordt spoedig thuis verwacht. IJzerdraad heeft echter niet genoeg tijd om lang te wachten en legt aan beide mannen uit wat er van de 'Geuzen' wordt verwacht. In de eerste plaats is dit het uitbouwen van de organisatie opdat het aantal Geuzen zo groot mogelijk wordt. Iedere goed geaarde Nederlander dient zich bij het Geuzenleger aan te sluiten, is de mening van IJzerdraad. Verder vertelt hij over de plannen om tot daadwerkelijk verzet te komen en om zoveel mogelijk gegevens te verzamelen om die te kunnen doorgeven naar Engeland.

Ze zijn zeer onder de indruk van hetgeen hen wordt verteld en ze besluiten mee te doen. In handen van IJzerdraad legt Korpershoek als eerste Vlaardingse Geus de eed af, die luidde als volgt:

Ik beloof in deze ernstige tijden een goed Nederlandse Geus te zullen zijn en mij geheel en onvoorwaardelijk te zullen houden aan de Geuzenwet en de commandantsvoorschriften. Ik verklaar goed te vinden dat, zodra ik mijn belofte op enigerlei wijze schend, al mijn rechten en bezittingen overgaan op en ten bate van het Geuzenleger, of indien dit wordt opgeheven, op en ten bate van het Nederlandse Staatsbestel.'

Na de beëdiging van Korpershoek vertrekt IJzerdraad en draagt aan Korpershoek de bevoegdheid over om ook anderen de eed af te nemen. Nadat Ary Kop was thuisgekomen en het verhaal over IJzerdraad had aangehoord besloot ook hij zich aan te sluiten bij het Geuzenleger. Vervolgens legden zowel Kop als Van der Ende de Geuzeneed af ten overstaan van Korpershoek en hiermee was het Geuzenleger geboren. In de tijd die hierop volgde gingen Kop, Korpershoek van Van der Ende aan de slag om het Geuzenleger verder uit te bouwen. Zij benaderden vrienden en kennissen waarvan zij verwachtten dat ze te vertrouwen waren. Velen sloten zich bij het Geuzenleger aan en legden ten overstaan van Korpershoek de Geuzeneed af. Het Geuzenleger kreeg gestalte. Er werden gegevens verzameld over de Duitse troepenbewegingen, benzineopslagplaatsen, geschutsstellingen, plaatsen van munitieopslag en marineschepen. Schetsen en tekeningen werden er gemaakt van bij de Duitsers in gebruik zijnde stellingen en gebouwen.

Al deze gegevens werden via Kop aan IJzerdraad doorgegeven. Tegelijkertijd werden er plannen ontwikkeld om aan wapens te komen. In die tijd deden er vele verhalen de ronde dat er op diverse plaatsen in ons land wapens verborgen lagen, die na de capitulatie door Nederlandse militairen waren achter gelaten. Op verschillende plaatsen werd er gegraven en gedregd maar veel leverde dit niet op. Het eerste pistool dat in het bezit van de Geuzen kwam werd gestolen uit het gebouw Excelsior, waar iedere week feesten werden gegeven voor de Duitsers.

Ook de ledenwerving voor het Geuzenleger werd stevig aangepakt. Er werden contacten gelegd in Rotterdam, Delft en Maassluis. Contactman in Maassluis werd Jacques Boezeman, werkzaam op het kantoor van de NV Van Raalt's Machinefabriek en Constructiewerkplaats aan het Kerkplein te Maassluis.

De vader van Boezeman was directeur van dit bedrijf en specialist in het vervaardigen van ketels en pompen. Jacques was niet alleen contactman, maar ook plaatselijk leider van de Geuzen in Maassluis. Hij zette zich volledig in om ook hier aan het Geuzenverzet gestalte te geven. Via het verspreiden van Geuzenberichten en door persoonlijke gesprekken werden Maassluizers door hem aangespoord zich bij het Geuzenleger aan te sluiten. Vele bekende Maassluizers gaven gehoor aan deze oproep en er werden plannen beraamd om tot verzetsdaden te komen. Hierover werd in kleine groepjes vergaderd. Ook in Maassluis werden berichten opgesteld over plaatsen van Duitse stellingen en andere belangrijke objecten. Bovendien werden er pogingen ondernomen om aan wapens te komen. Via een contactman, werkzaam bij de marechaussee in Grave, werden er wapentransporten georganiseerd. Deze wapens waren aangetroffen in een verlaten munitiebunker. Vanuit Grave werden de wapens in houten kisten door Van Gend & Loos naar Maassluis verzonden met als bestemming NV Van Raalt's Machinefabriek. Op de verzendbrief en op de kisten stond vermeld dat het machineonderdelen betrof. Toen de wapens in Maassluis waren aangekomen werden ze in waterdichte kisten verpakt en ter voorkoming van ontdekking afgezonken in het water van de Haven nabij de fabriek. Mochten de wapens nodig zijn dan konden ze zo weer uit het water worden opgevist. Alles gebeurde in het geheim, slechts zeer weinigen moeten hiervan op de hoogte zijn geweest. Zelfs de ouders en de verdere familieleden van Jacques Boezeman hebben, zover

bekend, hiervan niets geweten. Ondertussen gingen de Geuzen voort met het werven van nieuwe leden. Nieuwe gegadigden worden op de hoogte gesteld van hetgeen van hen wordt verwacht en men wijst hen op de risico's die aan het lidmaatschap verbonden zijn.

Maar welke risico's stonden de Geuzen voor ogen? Natuurlijk, je moest enige voorzichtigheid betrachten. Wat je deed was voor een belangrijk deel tegen de Duitsers gericht. Wanneer je werd gepakt zou je hooguit in de gevangenis terecht kunnen komen. Dat zou dan ook niet voor zo lange duur zijn. Men verwachtte namelijk dat aan de bezetting spoedig een einde zou komen. Men had veel vertrouwen dat de Engelsen spoedig zouden komen om Nederland te bevrijden. Niemand had maar enigszins het vermoeden dat dit nog jaren op zich zou laten wachten.

In Vlaardingen waren ze reeds overgegaan tot het plegen van sabotagedaden. Op diverse plaatsen werden telefoon- en elektriciteitsdraden vernield of doorgesneden, zeer tot het ongenoegen van de Duitsers. Zij lieten weten dat bij herhaling de gehele bevolking van Vlaardingen zou worden gestraft en dat bij ontdekking op heterdaad direct met scherp zou worden geschoten. Voor de leden van het Geuzenleger was dus uiterste voorzichtigheid geboden. Dit gold niet alleen voor de Vlaardingse Geuzen, maar ook voor die in Maassluis en de andere steden waar zij actief waren. Bij het groeien van het Geuzenleger werden de risico's ook groter dat de Duitsers erachter zouden kunnen komen dat er een organisatie bestond die hun leden aanzette tot sabotagedaden. Loslippigheid zou ten gevolge hebben dat ook onbetrouwbare lieden te veel te weten zouden komen en dit ter kennis zouden brengen aan de Duitse bezetter. Later is gebleken dat dit ook de oorzaak is geweest dat in november 1940 twee Geuzen gevangen werden genomen. In de dagen daarna werden meer arrestaties verricht.

Op 2 december 1940 verschenen er plotseling een aantal trawanten van de Duitse bezetter op het terrein van de machinefabriek aan het Kerkplein te Maassluis. Midden in zijn werk werd Jacques Boezeman als eerste verzetsstrijder in Maassluis gearresteerd. Zijn 27e verjaardag op 19 december 1940 bracht hij door in de cel van de gevangenis, door ons genoemd het 'Oranjehotel', in Scheveningen.

Bij de arrestatie van Boezeman werden ook de in het water van de Haven afgezonken kisten met wapens opgevist. Aangenomen moet worden dat hierbij verraad in het spel moet zijn geweest. Of iemand, die van één en ander op de hoogte was, heeft zijn mond voorbijgepraat. Duidelijkheid hierover is nooit aan het licht gekomen.

Op 8 januari 1941, 's avonds laat, wordt Jacques plotseling voor verhoor uit zijn cel gehaald. Hij wordt overgebracht naar het Binnenhof waar hij door drie S.D.-ers wordt verhoord. (S.D. = Sicherheits Dienst)

Dit verhoor heeft uren geduurd. Om vier uur 's nachts wordt hij teruggebracht naar de Scheveningse gevangenis en bewusteloos door de Duitsers in een lege cel gesmeten. De Hollandse bewakers wordt verboden naar hem om te zien. Toen evenwel

de Duitsers vertrokken waren zijn er toch twee bewakers naar de cel van Boezeman gegaan. Het bleek dat hij weer bij bewustzijn was gekomen. Met veel moeite vertelde hij de bewakers, dat hij tijdens het verhoor door de Duitsers ernstig was mishandeld en dat zij ook hadden getracht zijn polsen door te snijden. Beide bewakers zagen dat hij om beide polsen verband had dat doordrenkt was van bloed. Ze hebben Jacques zoveel zij konden verzorgd en hem van schoon ondergoed voorzien. Ze constateerden daarbij dat zijn lichaam bedekt was met wonden en bloeditstortingen. Ook was hij bijna niet tot spreken in staat omdat hij door zijn verhoorders meerdere malen op zijn gezicht was geslagen. Zijn toestand was zeer ernstig. De bewakers zijn in de loop van de nacht nog meerdere malen in zijn cel geweest om hem iets te drinken te geven. Meer konden zij niet doen.

's Morgens om 10.00 uur overlijdt Jacques Boezeman aan de tijdens het verhoor door de S.D.-ers toegebrachte verwondingen. Hij was de eerste Geus die door de Duitse bezetters om het leven werd gebracht. Hij had echter de kracht gehad om ondanks de zware mishandelingen te blijven zwijgen.

Op 16 januari 1941 werden in Maassluis opnieuw arrestaties verricht. Nu werden 20 man opgepakt. Op 8 februari wederom, nu 24. Op 24 februari opnieuw arrestaties, nu 60 man. Uiteindelijk werd tegen 43 van de gearresteerden een proces gevoerd. De handelingen van de Geuzen die in feite nog maar van geringe omvang waren, werden door de bezetters als zeer ernstig beschouwd.

Het Geuzenleger werd betiteld als een grote verzetsorganisatie, wier leden vele sabotage-daden hadden verricht. De Geuzen zouden tot doel hebben gehad het Duitse bezettingsleger te vernietigen. Het strafproces tegen de Geuzen werd door de Duitsers gebruikt om het Nederlandse volk duidelijk te maken dat elke wijze van verzet, streng zou worden gestraft.

Op 4 maart 1941 kwam de uitspraak: 18 Geuzen werden ter dood veroordeeld, 19 kregen gevangenis- of tuchthuisstraf en 6 werden er vrijgesproken. Op 11 maart werden, bij wijze van gratie, drie doodvonnissen omgezet in tuchthuisstraffen. De straffen waren zwaar en kwamen bij de Nederlandse bevolking hard aan.

Op 13 maart werden 18 gevangenen, 15 Geuzen en 3 Februaristakers met vrachtauto's uit de gevangenis opgehaald en overgebracht naar de Waalsdorpervlakte. Om 5 uur 's middags klonken daar de salvo's van het Duitse executiepeloton. De

Bidprentje van Jacques Boezeman.

eerste doodvonnissen waren ten uitvoer gebracht.

In de Scheveningse gevangenis zaten nog veel gearresteerde Geuzen. Hoeveel het er precies zijn geweest is niet bekend. Zeker meer dan 200. In de dagen na de executie wordt een aantal Geuzen wegens gebrek aan bewijs vrijgelaten. Degenen die achterblijven leven in grote onzekerheid. Wat zal er met hen gebeuren? Een nieuw proces? Nieuwe doodvonnissen en executies? Men leeft erin grote en soms ondraaglijke spanning en ze vrezen het ergste. Op 8 april krijgen de meesten enige zekerheid. Er wordt een groot transport samengesteld. 157 Geuzen vertrekken uit de gevangenis in Scheveningen en worden op transport gesteld naar het concentratiekamp Buchenwald, bij Weimar. Vandaar zijn er later een aantal verspreid over andere concentratiekampen. Van die 157 Geuzen zullen er 54 de bevrijding in 1945 niet meemaken. Zij zijn bezweken aan de ontberingen, de ziekten, de honger en de mishandelingen die zij in die kampen meemaakten. Van hen die na de bevrijding zijn teruggekomen zijn 10-tallen voor hun verdere leven invalide. Anderen zijn in de jaren na de bevrijding overleden ten gevolge van de door hen in de concentratiekampen doorstane ontberingen. Nu, 50 jaar na de bevrijding, zijn nog slechts enkelen van hen in leven.

Bij de geëxecuteerden op 13 maart 1941 bevonden zich ook de allereerste Geuzen Bernardus IJzerdraad, Jan Kijne, Arie Kop en Van der Ende.

Zonder twijfel veroorzaakten de vele arrestaties en de massa-executie op 13 maart 1941 grote beroering in de gelederen van de illegalen. Tot stilstand kwam hun werk echter niet. Al spoedig werd de ondergrondse strijd met nog groter energie gevoerd. De Geuzenorganisatie echter heeft zich verder niet gehandhaafd. Haar leden, voor zover in leven en vrij gebleven hebben zich bij andere organisaties in het verzet aangesloten.

Het vorenstaande geeft slechts een summier overzicht van het ontstaan, de werkwijze en de gevolgen van het Geuzenverzet in het Waterweggebied tijdens de eerste jaren van de Duitse bezetting. Mogelijk kan er in één van de volgende Historische Schetsen nog eens wat uitvoeriger over dit onderwerp worden geschreven .

Mei 1995

Jan Zon

Bronnen o.a. Het boek 'De Geuzen' van Harry Paape.

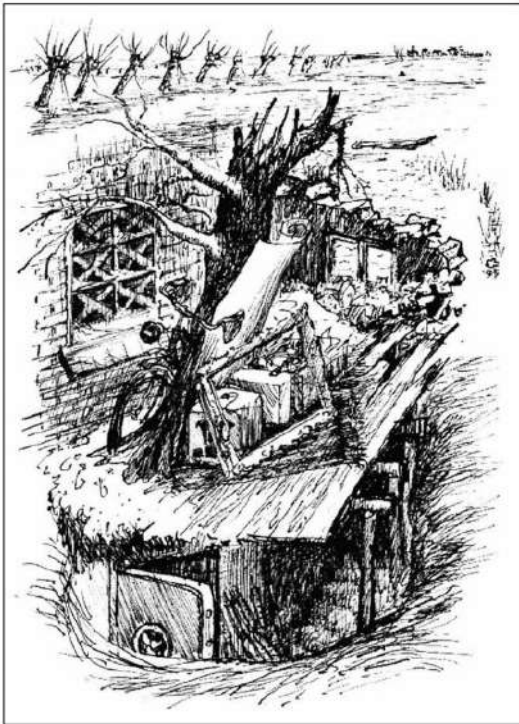
Het gedenkboek van het Oranjehotel van E.P. Weber (1947)

NIET NAAR DUITSLAND

Met de slaap nog in de ogen stond Koos 's morgens vroeg de lucht in te kijken. De oorlog was uitgebroken. 5 mei 1940. Onschuldig lijkende kleine pluimpjes deden speels aan in de prachtige voorjaarslucht.

Maar het werd bittere ernst: Duitsland had Nederland overrompeld. Het afweerschut – de kleine pluimpjes. Illustratie van de neutraliteitspolitiek van Nederland.

Duitsland wilde macht over heel Europa dat toen in brand stond. De oorlog kwam onverwachts. Eerder was het Nederlandse leger gemobiliseerd. Een groot deel van

De oorlog wordt grimmiger.

de bevolking geloofde in 'het resultaat' van de neutraliteitspolitiek: laat anderen het maar uitvechten. Men was blind voor de machtswellust van Hitler. Het gevaar van het barbarisme van de Nazi's werd niet onderkend. Toen de Duitse soldaten Nederland binnentrokken kreeg hij van de procuratiehouder op kantoor de opdracht om een enveloppe met geld naar Den Haag te brengen. Naar de directeur de heer L.F.H. Dirkzwager.

Lopende op de Van Alkemadeaan in Den Haag passeerde hem een groep Duitse soldaten. Zingende van 'Rosemarie' en 'Wij varen naar Engeland'. Prachtige blonde Germanen voor wie het blijkbaar een genot was om Nederland binnen te stappen. Het was een opwindende, onzekere en verwarrende tijd. In later dagen kwam hij op de

Wip, van de Markt naar de Zuiddijk, op een keer het gezin van Van Gelderen tegen. De Joodse slager met zijn vrouw en hun dochter Bep. Zij werden weggevoerd door Duitse militairen. Bep van Gelderen was een meisje waarmee hij op school in dezelfde klas had gezeten.

Hij kreeg een naar gevoel in zijn maag alsof hij moest braken. Geleund tegen de brug naar de Nieuwstraat huilde hij. Hij balde zijn vuisten tegen niets, tegen onmacht. Hij wilde Bep in zijn armen sluiten. Maar, hij deed niets. Hij schaamde zich voor zichzelf. Hij kon niets doen. 's Nachts lag hij te wachten op Engelse vliegtuigen die Nederland zouden bevrijden. Hoe dat in zijn werk moest gaan kon niemand zich eigenlijk voorstellen. De oorlog leek in den beginne zo simpel. Simon Muis, een oudere collega op kantoor, was als dienstplichtig soldaat gesneuveld onder Gorinchem. Dat maakte hem verdrietig. Simon had hem op kantoor zo goed geholpen zijn weg te leren gaan. Een man van nog geen dertig jaar.

De verzetsgroep 'De Geuzen' was opgericht. Iedereen wist ervan. Dat was dus geen gunstig teken. Amateurisme in het verzet. Zelfs hij, als jongen, kon dat begrijpen. Zelfs zijn pacifistische oom Joost destijds met de gebroken geweertjes in de revers stond bij het uitbreken van de oorlog met een geweer in de hand bij de sluisen van de Veerstraat. Het mocht niet baten. Jacq. Boezeman, van Van Raalt's Machinefabriek, één van de Geuzen, zag hij, omgeven door Duitse militairen langs de Haven lopen. Hij moest iets aanwijzen, wat, dat wist hij niet. Boezeman werd geslagen en geschopt.

Hij werd uiteindelijk vermoord. Oom Joost, die eigenlijk zijn tweede vader was, werd naar het concentratiekamp Buchenwald weggevoerd. Als een der eerste Geuzen. Oom Joost had, voor de oorlog, geduldig zijn verhalen aangehoord. Verhalen vol idealen, verzet tegen de kerk. Oom Joost had hem aangespoord secretaris te worden van de afdeling van de S.D.A.P. Dat werd hij ook. Een paar maanden erna brak de oorlog uit. Samen met Oom Joost, Gerrit Boer en Toon Korbijn hebben zij toen de ledenlijst van de S.D.A.P. verbrand uit voorzorg voor de Duitsers.

Op kantoor was er niet veel werk meer. Spaarzaam kwamen er wat schepen binnen. Duitse, Franse, Belgische en een enkel Nederlands schip.

Ten westen van de Maassluise haven werd een duikbootversperring van de Rozenburgse naar de Maassluise oever door de Duitsers aangelegd. Buiten de beide oevers lag een verankerde lichter. Aan een staalkabel was een stalen net bevestigd. Overdag lag dat net op de bodem van de rivier. 's Nachts werd het net met lieren omhoog gehesen, zodat er zelfs geen duikboot naar binnen kon komen. In de haven lagen allerlei kleine

Duitse oorlogsscheepjes. Mijnenvegers, sleepboten en lichters. 's Avonds om 8 uur was er appèl. De Maassluise jeugd ging er steeds heen. Een paar keer lukte het de jeugd om met gefluit enige disorde en verwarring te veroorzaken onder de Duitse marinemensen. Om dat af te straffen werd in Maassluis voor enige tijd een avondklok ingesteld.

Verschillende collega's op kantoor werden verplicht om in Duitsland te gaan werken. Hij wist van een mogelijkheid om in Frankrijk te gaan werken. De directeur van het Arbeidsbureau, de heer Van der Ham, verstrekke hem de nodige informatie. Van der Ham vertelde hem een aanmoedigend verhaal, hoe best het er was en welke voorrechten hij zou hebben in Frankrijk. Hij kon als betontimmerman te werk worden gesteld.

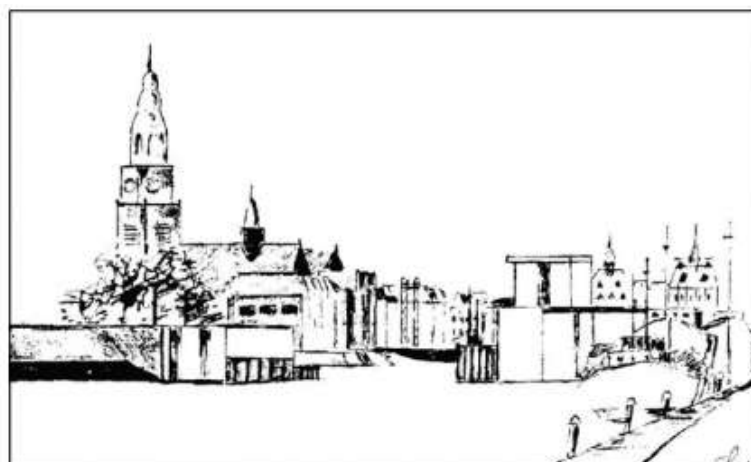
De heer Van der Ham kon, wat hem betrof, barsten. Hij, hijzelf wilde uit zichzelf naar Frankrijk om aan Duitsland te kunnen ontkomen. En zo gebeurde het. 's Avonds aan tafel, zijn broertjes lagen al in bed, zei hij tegen zijn ouders: ik ga naar Frankrijk, vinden jullie dat goed? Ik wil niet naar Duitsland, ik wil niet onderduiken. Daarvoor ben ik te bang. Duitsland wordt steeds en vaker gebombardeerd. Ik wil naar Frankrijk. Zijn vader en moeder zeiden: als je vindt dat je dat moet doen: ga dan. Wij houden van je. Wees voorzichtig en net. Van zijn chef op kantoor kreeg hij een cadeau

vóórdat hij vertrok. Hij mocht het zelf kopen. Hij kocht TEMPEL en KRUIS van Marsman. In de gedichtenbundel schreef zijn chef: Voor een avontuurlijke jongen aan het begin van een grote reis, 28-8-1941. En achter liet hij: het Gereformeerde Maassluis, zijn zorgzame ouders en zijn broertjes. Voor hem lag: het onbekende, het avontuur. Europa stond in brand. Voor hem lag Frankrijk van de druivenplukkers; van Den Doolaard.

Op 29 augustus 1941 brachten zijn ouders hem 's avonds naar het station in Maassluis. Er werd niet veel gesproken. Maar in dat wat werd gezegd was wederzijdse warmte voor elkaar. Zijn ouders lieten hem gaan, hij verliet zijn ouders. In oorlogstijd. De Duitsers behaalden de ene na de andere overwinning op alle fronten. Het einde van de oorlog was nog lang niet in zicht.

Mei 1995
Koos Smit.

Maassluis, later, in betere tijden.

VIJF BANGE, LANGE JAREN

De bevrijding op 5 mei 1945 was het vrijkomen van vijf bange, lange jaren vol onderdrukking; van het niet jezelf mogen zijn, eindigend met afschuwelijke maanden van koude, honger, angst en ontbering.

Hoe ervoer ik deze tijd als jonge kerel in de leeftijd van 21 tot 26 jaar? Allereerst als sergeant op de Grebbeberg, commandant van de 1e sectie (peloton) van 2-III-8 R.I. (Regiment Infanterie). Een neutraal verslag is te vinden in het weekblad Panorama nr. 19 van jaargang 1990, 3-11 mei 1990. Na mijn krijgsgevangenschap in Neu-Brandenburg kwam ik met mijn medekrijgsgevangenen in Zevenaar aan. Geweldig zoals de plaatselijke bevolking ons ontving. Een grote dankbaarheid hieraan is mij altijd bijgebleven. Vervolgens het ontslag uit de militaire dienst, waarbij ik een verklaring moest ondertekenen 'niets' tegen de bezetter te ondernemen. Dan mijn treinreis naar Maassluis, naar huis. Vanaf het toenmalige Rotterdamse Maasstation een rit per tram door de geblakerde stad naar station D.P. (Delftsche Poort), nu C.S. (Centraal Station).

Bij de aanblik van de afschuwelijke verwoestingen van toch een beetje mijn stad, heb ik gevloekt en een dure eed gezworen om die Teutonen (scheldnaam voor de Duitsers) dat betaald te zetten. Gedeeltelijk uitte ik dat hardop, waarop een medereiziger mij letterlijk de mond snoerde door er kordaat een hand op te leggen met de woorden: 'Ben je bedonderd, ben je je leven zat, sergeantje?' Toen begreep ik dat ik mijn gevoelens voortaan moest beheersen. Maar in stilte voelde ik mij al niet meer gebonden aan de al eerdergenoemde 'Loyaliteitsverklaring'.

De Geuzenbeweging

Heel voorzichtig, onder bepaalde voorwaarden, heb ik mij aangesloten bij de Geuzengroep van Jo Teunissen, een collega uit het onderwijs. Dan de volledige oprolling van de Geuzen door de S.D. (Sicherheits Dienst) met de al of niet gedwongen hulp van de Nederlandse politie. Teunissen heeft over mij gezwegen en zodoende ontspromg ik de dans. Velen hebben dit dilettantische avontuur met de dood moeten bekopen; hetzij voor het vuurpeloton, hetzij met langzame wegtering in een of ander concentratiekamp.

Het was en is wel heel gemakkelijk met de handen in de zakken wat smalend te spreken over deze Geuzenbeweging, maar zij hebben het voorbeeld gegeven om, ondanks de onmenselijke bedreiging van de Nazi's, je niet te laten breken. Zij waren de allereerste verzetsmensen, hier in Maassluis o.a. Jacques Boezeman en Wim Weltevreden. Ik althans ben er trots op dat ik mijzelf oud-Geus mag noemen. Na dit Geuzenavontuur heb ik heel behoedzaam contact gezocht en gevonden met de heer Meijer, een radiotelegrafist bij Dirkzwager. Met hem heb ik inlichtingenwerk verricht.

Na 1943 – het keerpunt van de oorlog (Stalingrad, Medway-eilanden en El Alamein) – contact gekregen met de heren Van Luipen en Kres. Uit de Geuzenbeweging geleerd hebbende zo min mogelijk contacten te leggen, is mij dat in de praktijk altijd

heel moeilijk gevallen. Altijd maar denken: 'Is deze persoon te vertrouwen?' Toch was een goede waterdichte organisatie een vereiste. Na D-Day de grote uitbreiding van het verzet met de daarbij toenemende kans op verraad. Versnipperde groepjes en groepen werden georganiseerd in de (N).B.S. (Ned.) Binnenlandse Strijdkrachten onder het oppercommando van Prins Bernhard. Door wapendroppings (via ontvangstcomités) voor ons in Berkel werd de wapenvoorraad aanzienlijk uitgebreid. Moeilijk daarbij waren het vervoer en de opslag. Het doet mij denken aan een kleine paniek in de Nutsspaarbank in de Korte Boonestraat. Door Meijer werd ik gewaarschuwd voor het gevaar van ontdekking van onze wapenvoorraad opgeslagen in deze bank. De wapens moesten verhuizen. Voor het vervoer hebben wij gebruik gemaakt van de bakkers(hand)kar van de firma Gaasbeek (De Bruin) in de Nieuwstraat. Met Henk de Bruin en Wim Mooiman hebben we het schiettuig in die kar geladen bedekt met z.g. te bestellen broden. Melis Bosman, toen werkzaam op de Spaarbank, beheerde de sleutels van de kluis. De kluis werd door hem geopend om de wapens eruit te halen. Binnengekomen viel de kluisdeur achter hem dicht. Paniek! D.m.v. de reservesleutels van Jan van Luipen konden we Melis en de wapens 'bevrijden'. De kar was ongewoon zwaar geworden en we moesten via de Wip omhoog. Hierbij riep ik de hulp in van de toen beruchte agent van politie Modderkolk om even mee te duwen. Om geen argwaan te wekken hadden wij de klep halfopen staan. Boven aan de Wip gekomen sloeg de stormachtige wind in de kar, die we met moeite in bedwang konden houden. De agent werd door ons bedankt en we konden verder naar de achterkant van de pakhuizen van Gaasbeek aan het Zandpad. Hier konden we onze gevaarlijke last ongestoord uitladen.

Doordat ik de kans kreeg enkele keren per week melk te komen halen bij Jan Doelman in de Oostgaag kwam ik in contact met deze geweldige verzetsman. Hij had veel onderduikers in huis waaronder ook geallieerde piloten. Zijn broer, Ome Piet, werd de commandant Westland van het district Vlaardingen- Westland, waarbij Maassluis was ingedeeld.

De afdelingen waren verdeeld in een strijdend en een niet-strijdend gedeelte. Ik behoorde tot het strijdend gedeelte als pelotonscommandant direct onder Jan van Luipen. Ik had o.a. de taak als oud-militair, samen met Piet van der Kooij, de jongens onderricht te geven in het gebruik van de voor hen onbekende wapens. Waaraan wij allen onderhevig waren, was de nooit aflatende spanning van steeds weer het gevaar van arrestatie en de afschuwelijke consequenties daarvan.

Bevrijding

Dan, eindelijk is er de bevrijdingsdag waar we al zo lang naar uitkeken. Ik kreeg de opdracht om met Van der Lek de Duitse militairen te ontwapenen die gelegerd waren in het nonnenklooster en de R.K.-school aan de Zuidvliet naast de Schuurkerk. Zeer gewillig leverden zij hun wapens in en kregen de order in hun kwartieren te blijven, tot dat ze door de naderende geallieerden tot krijgsgevangenen zouden worden gemaakt. Mij viel de eer te beurt om de Canadese legerafdeling bij de Maaslandse Dam op te wachten om hen vervolgens naar hun voorlopige kwartieren in de

Touwfabriek te begeleiden. Ik vond dit de grootste gebeurtenis uit mijn verzetstijd. Gezeten als duopassagier achter op de motor van mijn broer Jan, geflankeerd door twee robuuste sergeants van het Canadese leger, aan het hoofd van de Canadese afdeling trokken wij, via de 'Wegt' (Maassluiseweg) en de Noordvliet, Maassluis binnen, aan weerskanten begroet door een waanzinnig blijde Maassluisse bevolking. Wat ik op dat moment dacht? ... Ik heb de eed, gezworen in Rotterdam bij mijn terugkeer uit krijgsgevangenschap, gehouden. Ik heb het jullie, 'Duitse honden', toch betaald gezet. God dank!

Mei 1995

Joop Spijker

OORZAAK EN GEVOLG BOMBARDEMENT

De geschiedenis van Maassluis is verbonden met het water. Het heeft daaraan zijn ontstaan, groei en bloei te danken, maar het heeft anderzijds ook bijgedragen tot dood en verderf.

Er ontstonden in de loop van vele eeuwen grote veengebieden in het deltagebied van Maas en Rijn. Graaf Dirk II was een voorstander voor het ontginnen van dat gebied. Dat kon alleen door het graven van ontwateringen door middel van sloten en kanalen, die uiteindelijk hun water weer loosden in zee of via de grote rivieren. Twee van die gegraven kanalen loosden via twee sluizen hun af te voeren water in de Maas. Die twee uitwateringen kwamen buitendijks samen tot een verbinding met de Maas en zo ontstond er een natuurlijke haven met verbinding naar de Noordzee: Maeslantsluys.

De keerzijde van dit gegeven bleek in de Tachtigjarige Oorlog. Omdat de hiervoor geschetste situatie van strategische betekenis was liet Prins Willem van Oranje hier buitendijks een versterking, 'een schans', aanleggen. De Spanjaarden kwamen inderdaad, veroverden de schans en namen en passant de bevelhebber, Philips van Marnix van Sint Aldegonde, gevangen. Maassluis werd slachtoffer en werd op 29 november 1573 totaal verwoest. De Spanjaarden trokken weg.

Een periode van voorspoed bleef baas over ook wel tegenspoed en Maassluis werd zelfstandig. Wereldoorlog I kwam en ging en in september 1939 ontstond Wereldoorlog II. In mei 1940 werd Nederland onder de voet gelopen en ons land werd bezet door de Duitsers. In de westelijke kuststrook werd een verdedigingslinie gebouwd en daarbij werd ook Maassluis betrokken. In de toegangswegen naar onze stad werden zware betonnen versperringen opgericht en in de buitenhaven werd de 'Kriegsmarine' gestationeerd. Het water als strategische situatie zou weer van betekenis worden voor vriend en vijand.

In de namiddag van 18 maart 1943 werd Maassluis daadwerkelijk bij de oorlog betrokken. Een aanval van zes op grote hoogte vliegende Engelse bommenwerpers veroorzaakte een enorme schade. Er werden 30 brisantbommen van 250 kg afge-

worpen (waarvan 5 blindgangers), 50 à 60 phosphorbommen waarvan de helft niet is ontploft. Daarenboven werden een ontelbaar aantal brandbommen gestrooid.

De ravage in de omgeving van de zwaargehavende Grote Kerk.

Het doel zal waarschijnlijk geweest zijn de in de buitenhaven afgemeerde vaartuigen van de Duitse marine. Maar jammer genoeg werd dat gemist.

De dood en verderf brengende lading kwam een paar honderd meter verder neer. Een ramp was het gevolg. Op het Kerkeiland en de omgeving van de Wagenstraat ontstond een enorme ravage en overal brak brand uit. De prachtige Grote Kerk werd zwaar beschadigd en een groot aantal huizen daaromheen werd één grote puinhoop.

De gereformeerde Noorderkerk stond in lichterlaaie, de verwoesting was alom. Een voltreffer viel op de Kapperszaak van Jo Smoor en alle aanwezigen daar vonden de dood. In totaal waren 18 doden te betreuren en 4 zwaargewonden werden naar het ziekenhuis afgevoerd. Ongeveer 50 personen werden licht gewond, terwijl er melding gemaakt is van één vermiste.

Het mag eigenlijk een wonder heten dat het aantal slachtoffers niet nog groter is geworden. Door het grote aantal brand- en phosphorbommen ontstonden overal kleine en grote branden. De brandweer stond voor een schier onmogelijke taak, ook al omdat het puin van de getroffen panden de rijweg versperde. Brandweerassistentie werd gevraagd en gekregen van Maasland, Rozenburg, Schiedam en Rotterdam. Middernacht kan het sein 'Brand meester' worden gegeven. Later kan worden vastgesteld dat 255 huizen licht tot middelmatig beschadigd zijn en 86 huizen tot de

categorie zwaar beschadigd of geheel verwoest gerekend moeten worden.

Verwoesting alom. Ook de Noorderkerk is een ruïne.

Op 22 maart volgt een tweede bombardement met twee treffers en de overige bommen kwamen in de landerijen rond Maassluis terecht. Het voorste deel van het gymnastieklokaal van de Groen van Prinstererschool werd geraakt en stortte in. In het achterste deel waren de 18 doden opgebaard, dit deel bleef gespaard. In de aangrenzende school waren op dat moment \pm 300 kinderen aanwezig. Het heeft maar weinig gebeurd.

Als gevolg van deze rampen is veel schilderachtigs in Maassluis verloren gegaan. Voor het schadedeel rond de Grote Kerk en Wagenstraat Noorddijk is een bouwplan opgesteld dat voorzag in herstel op andere wijze. De wond is wel genezen, maar in de herinnering blijft het een litteken voor hen die getuige waren.

Mei 1995

J.H. Steenkist

VERGETEN NOOIT!
Een slag zo groot.
Zaaiende verderf en dood.
Een vader weggerukt,
zijn kind voelt zich verdrukt.

Diep in haar strijden, hand in hand.

Het goede en het kwaad.
De liefde en de haat.
Toch werd 't versteende hart ontdooid,
maar vergeten zal zij nooit!

P.J. Hanemaaijer

Op 18 maart 1995 voorgedragen door G. Smoor in de Grote Kerk van Maassluis ter gelegenheid van de overdracht van het Monument voor de slachtoffers van het bombardement op Maassluis op 18 maart 1943.

HET LEVEN VAN ALLEDAG

Na de meidagen van 1940 ging ook in Maassluis het leven door. De veranderingen vonden aanvankelijk geleidelijk plaats. De druk van de bezetting werd onmiddellijk gevoeld, het verzet kwam op gang en we maakten kennis met het begrip onderduiken. Echter voor het merendeel van de bevolking begon zich langzaam een strijd voor het bestaan af te tekenen die anders was dan vroeger. Als we een poging doen om een soort 'moment opname' te schetsen in de periode na het bombardement komen de volgende beelden naar voren.

Scholieren verhuisden veelvuldig van het ene schoolgebouw naar een ander gebouw om plaats te maken voor inkwartiering, totdat er helemaal geen lessen meer werden gegeven. Materialen op school waren ook schaars geworden. In de haven lagen oorlogsschepen van de bezetter waaronder een groot zogenaamd 'wachtschip'. 's Morgens en 's avonds was er 'vlaggenparade' en moest iedereen in het zicht van de haven stram in de houding staan. Er waren dientengevolge omstreeks die tijdstippen weinig mensen op straat te zien.

Op de brugvleugels van de oorlogsschepen waren vliegtuigjes geschilderd. Er kwamen regelmatig vliegtuigjes bij. Het zouden door het betrokken schip neergeschoten vijandelijke vliegtuigen zijn. Wij geloofden dat niet. De 'Kriegsmarine' en andere militairen marcheerden dagelijks zingend door de Maassluisse straten.

De voedseltochten waren op gang gekomen. De mensen kwamen lopend vanuit bijvoorbeeld Rotterdam op weg naar het Westland of Rozenburg, dat was toen nog een eiland en een uitgestrekt agrarisch gebied. Op een gegeven ogenblik voer de veerboot niet meer. Er werd een dienst met een grote roeiboot onderhouden, die werd geroeid door zes of acht mannen. Het was vechten om erop te komen. In de herinnering blijft het beeld van honderd mensen op die roeiboot, dat zal wel niet, maar het vaartuig lag altijd ontzettend diep.

De schepen in de haven werden regelmatig gebombardeerd en beschoten door geallieerde vliegtuigen. Dat gebeurde meestal 's morgens. De vliegtuigen kwamen uit het westen en vlogen de haven voorbij waarna ze met de zon in de rug naar beneden richting haven doken. De bommen vielen veelal naast de haven, één keer in een van de drinkwaterbassins rond de Watertoren. In de volksmond werden deze bassins 'waterputten' genoemd. Dat gaf me dan een modderballet. De omringende huizen zaten onder de modder en ook in huis want de ruiten waren natuurlijk ook verdwenen. In de waterput achter de De la Reystraat is nog tot ver na de oorlog het gat te zien geweest dat door een bom in het onderwater middenschot van de put was gemaakt. Eén keer werd de Watertoren met kogels doorzeefd, dat gaf weer een ander waterballet.

's Nachts zoemden de vliegtuigen hoog in de lucht, op weg naar Duitsland. We zaten dus altijd in angst.

Elders is al beschreven hoe de Waterweg werd geblokkeerd door het laten afzinken van Nederlandse koopvaardijsschepen, althans dat had men geprobeerd. Dat was dus stroomopwaarts van Maassluis. Later werd stroomafwaarts een

duikbootversperring aangebracht gevormd door twee wachtschepen aan weerskanten van de vaargeul. Tussen de wachtschepen en de vaste wal waren stalen netten onder water gespannen. Tussen de wachtschepen kon dan in korte tijd een derde stalen net in de vaargeul worden gevaren. Eén van de wachtschepen werd op een gegeven dag getroffen en zonk. Het is nooit meer vervangen.

De vrouwen van de zeevarenden kregen 'Rode Kruisbrieven' van hun mannen op zee. Maximaal 25 woorden inclusief de adressering. Om zeker te zijn dat die woorden geen geheime mededelingen bevatten waren ze door vriend en vijand enkele malen geopend, gelezen en weer gesloten. Men stuurde ook 'Rode Kruisbrieven' naar de mannen. De 'correspondentie' over en weer verliep meestal via Lissabon. Soms arriveerden de brieven pas na maanden. Deze briefwisseling werd natuurlijk ook gevoerd met anderen die zich aan 'de overkant' bevonden.

Alles was op de bon en geld was niet een eerste vereiste om voedsel te kunnen bemachtigen, tenzij op de zwarte markt. Kleding werd vele malen 'vermaakt', samengevoegd en weer vermaakt. De fietsen die er nog waren hadden 'houten' banden of een luxe tuinslang. Extra bonnen werden door de stadsomroeper Leen van Buuren bekend gemaakt. 'Dames en heren en lieve kinderen' was altijd zijn opening. Omdat de uitkeringen van bepaalde groepen ophielden dan wel sterk verminderden moest er soms bijverdiend worden. Eén van de manieren was om 'touw te kloppen'. De bezetter legde beslag op alle soorten materialen en ook op sisal, een van de grondstoffen voor touw. De Touwfabriek begon een actie om het gebruikte touw waarmee stro was samengebonden geweest bij de boeren op te halen. Burgers konden dan balen van die touwtjes met knopen ophalen in de Lange Boonestraat bij de VT (Verenigde Touwfabrieken) en thuis de knopen 'tot pluis kloppen' op een schoenleest of basaltkei (van de inmaak in de Keulse pot). Touwtjes zonder knopen en het pluis werd, afzonderlijk verpakt, op handkarren teruggebracht naar de Touwfabriek. Daar ontving men een vergoeding en nieuwe balen opgeklopt touw. Tegenwoordig zou men zoiets 'recycling' noemen. Wij zeiden 'touw kloppen'. De handkarren konden onder andere worden gehuurd bij Vennik op het Hoofd. Later moesten ook materialen zoals koper, lood e.d. bij de bezetter worden ingeleverd.

Als gevolg van de bombardementen en beschietingen vertrokken gezinnen uit de omgeving van het Hoofd. Voordat ze weggingen werden de ramen en deuren dichtgespijkerd.

Voedsel werd voortdurend schaarser. Mensen die met gamellen, gevuld met soep, uit de gaarkeukens over straat liepen behoorden tot het dagelijkse stadsbeeld. Het kwam ook nog voor dat de ene Maassluizer bij de ander ging eten bijv. om de andere dag. Wat de omvang van deze 'hulpverlening' was is niet bekend. Verwarming werd een probleem. Nadat al de brandbare materialen waaronder bomen en houten hekken waren verstookt, begon men aan de spoorwegafrasteringen die in die tijd van afgekeurde bielzen waren gemaakt. Het hek langs de ene kant van de Adriaan van Heelstraat was in één ochtend verdwenen. Het hout werd op sleetjes meegevoerd

naar huis. Ook het sintels zeven langs de spoorlijn en op de vuilnisbelt leverde brandstof. We noemden dit 'kolen zoeken'. Het schiep een bijzondere, bizarre sfeer. Alles werd tenslotte in de 'allesbrander' of speciaal vervaardigde extra zuinige noodkacheltjes verstoekt om de karige maaltijden te bereiden. Gas was er niet, evenals elektriciteit. Verlichting verkreeg men door zgn. 'oliedrijvertjes' of carbidlantaarns. Op straat gebruikte men wegens gebrek aan batterijen een zogenaamde 'knijpkat' (een soort met de hand bediende fietsdynamo met bolletje erin). Ook moesten alle ramen zeer zorgvuldig worden verduisterd, anders liep men de kans dat er door de ruiten werd geschoten. Het is in Maassluis nooit meer zo donker geweest als toen.

De sfeer werd grimmiger naarmate de opmars van de geallieerden vorderde. Want dat wisten we wel, ondanks dat 'alle' radio's waren ingeleverd. We maakten kennis met razzia's. We zagen hoe mensen naar Duitsland werden afgevoerd. We mochten na 8 uur 's avonds niet meer op straat. De 'avondklok' was op warme of hete zomeravonden een bijkomende ramp. De scholen waren dicht en het dagelijkse leven raakte ontwricht. Toen kwam de hongerwinter en in Maassluis was het niet anders dan in de rest van het Westen. Ook hier werden suikerbieten verwerkt tot dagelijks voedsel. Als lekkernij kon men in de winkels 'Germex' verkrijgen. Dit werd geproduceerd door Trouw in de Taanstraat. In normale tijden zullen de grondstoffen voor Germex wel in het veevoeder zijn verwerkt. Eén en ander kon dan genuttigd worden met thee van Terwee, Santé of een bakkie Pitto koffie. De vindingrijkheid, ook op dit gebied was groot en er zijn vele voorbeelden van in de toenmalige 'voedselindustrie'.

De bevrijders kwamen over de 'Weg' (Noordvliet) en over de rivier in de haven.

Mei 1995

Rinus van de Ree

OPGEPIKT

'Een reis die levens tekende'

Een aantal inwoners van Maassluis overkwam hetzelfde als duizenden andere landgenoten. Ze werden opgepakt en op transport gezet naar Duitsland.

Toen ze terugkwamen voelden ze zich als tweederangsburgers die hun verhaal niet kwijt konden. Vijftig jaar na dato is die belangstelling er opeens wel.

Er worden vragen gesteld en op de meeste vragen volgt een antwoord. Niet altijd van harte, maar wel voldoende om een beeld te krijgen van de ervaringen. 'Er was niet de minste belangstelling voor de ontberingen die je had doorgemaakt. Zelfs in de familie kwam je die desinteresse tegen'. Aan het woord is Huug van Buuren. Samen met Aad Rijpsma vertelt hij over ervaringen in de laatste maanden van de tweede wereldoorlog, wat eraan voorafging, het transport naar Duitsland, de overleving en terugreis naar Maassluis.

Het heeft slechts enkele maanden geduurd. Maar het is juist die periode die de rest van hun leven heeft bepaald. Een periode waarvoor weinig belangstelling was direct na de oorlog. Ex-dwangarbeiders zochten na de oorlog steun bij elkaar. Over hun

*Bremen: Toegang tot 'het Lager'. Bord met opschrift:
Sozial Gewerk Bremen Handwerken. Lager 3.*

ervaringen werd niet vaak meer gesproken, en zeker niet tegen mensen die er niet zelf waren bij geweest in Duitsland, Tsjecho-Slowakije en Rusland.

Het verzet heeft een enorme stempel gezet op de beeldvorming van de oorlog. Dat waren de helden, en terecht. Maar wie maakten er nu helemaal deel uit van dat verzet? Toch een kleine minderheid? Iedereen zat tijdens de oorlogsjaren in de piepzak; de meesten hebben geschipperd om het hoofd boven water te houden.

*Bremen: Een barak met links Leen de Zeeuw, daarnaast Daan van der Endt en
Dick v.d. Meulen.*

Huug van Buuren: 'Na de oorlog was er kritiek en had iedereen ineens een eigen mening over wat er in Maassluis was voorgevallen. Je had moeten onderduiken kreeg je te horen. Maar waar moest je naar toe met z'n allen? In Nederland werd een half miljoen dwangarbeiders opgepakt. Vaak zo van de straat gepikt. Ik heb het dan nog niet eens over represailles ten opzichte van familie, waarmee werd bedreigd als je je niet meldde'.

'Meldt u aan voor werk in Duitschland. Jongeren maakt plaats voor ouderen! Inlichtingen bij de gewestelijke arbeidsbureaus' stond er op de propagand-affiche. Huug van Buuren: 'In Maassluis was het arbeidsbureau aan de Zuiddijk op nummer 16, nu Gemeentemuseum. Hoe het precies bekend gemaakt werd weet ik niet meer, maar iedere Maassluiser wist dat mannen tot 40 jaar zich moesten melden bij het arbeid bureau op de Zuiddijk en verzamelen op de Markt. Maassluis werd afgesloten. Het was 9 januari 1945.

Gezagsgetrouw als mensen in die dagen waren werd er op ruime schaal gehoor gegeven aan die oproep. Het grote aantal meldingen maakte een huis aan huis razzia, die anders zeker het gevolg zou zijn geweest, niet noodzakelijk.

Het toenmalige 'Gewestelijk Arbeidsbureau' in het pand Zuiddijk 16, waar nu het Gemeentemuseum is gevestigd. Op nr. 18 was de winkel van bakker Jan Eijsberg.

Huug van Buuren: 'Ik hoefde me niet te melden, ik was brandwacht op de Verenigde Touwfabriek. Ik had een Ausweis, een vrijstelling. Maar omdat er werd gezegd dat iedereen zou worden gevorderd dacht ik, nou dan ga ik ook maar eens kijken. Toen ik op de Markt kwam zetten die Moffen me er zo tussen, Ausweis of niet. Op de Markt woonde boven de apotheek mijn tante Neel. Ik dacht nou ja, daar schiet ik zo meteen wel naar binnen. Ondertussen had m'n vrouw gehoord dat ik was opgepakt. Ze kwam met een grote zak met dekens aangelopen. Ik dacht nou laat ik dan maar meegaan. En zo begon de ellende.'

Er zijn nog enkele mensen gevlucht door het gangetje naast de apotheek. En later, op de Zuiddijk, liet Maarten van Dijk zich omlaag rollen tot onderaan achter de heg. Maarten woonde in een van de huizen aan de Van der Horststraat onderaan de Zuiddijk. Hij had geluk. Huug van Buuren: 'Het was begin januari 1945 en snijdend

Bremen: Leen de Zeeuw in één van de barakken. Het was ons dag- en nachtverblijf. Er stonden 8 stapelbedden en een lange tafel met 16 krukjes op ± 40 m².

koud. We liepen over een bevroren, spiegelgladde Vlaardingsedijk, via Vlaardingen naar een school in Schiedam. Daar bleven we drie dagen in een gymlokaal. Daar vandaan vertrokken we, in veewagens van de Nederlandse Spoorwegen, naar Amsterdam. Zitten kon niet, daarvoor waren er te veel mensen bij elkaar gepropt. In

Amsterdam werden we geselecteerd. Veel Maassluizers zaten bij elkaar in een grote loods. Op de vraag wie er als varensgezel wilde gaan werken op Duitse schepen kwam weinig reactie. Er was onzekerheid en de wildste verhalen deden de ronde. Na vijf dagen vertrokken we, opnieuw in overvolle veewagens, in de richting van de Duitse grens. Veel te bepraten was er niet. Iedereen was bang en had zorgen over familie die was achtergebleven. Tijdens de reis werd op een klein stationnetje een toiletton in een hoek van de wagon geplaatst en onze bestemming met krijtletters op de wagon geschreven. Wij gingen naar Dresden in Duitsland'.

De toiletton kon al snel niet meer worden gebruikt. Dekens, die veel mensen bij zich hadden, lagen op de grond. Door het schokken en stoten van de trein viel de toiletton om terwijl de inhoud zich over de vloer verspreidde. De ton viel van de nattigheid uit elkaar en ook de dekens werden nat, vuil en onbruikbaar. Met een beetje hulp, aan twee armen door anderen vastgehouden, was het mogelijk om half buiten de trein hangend je behoeften te doen. Als iemand diarree had, en dat kwam nogal eens voor in die dagen, was het prijs. Uit Amsterdam hadden we kuch meegekregen voor onderweg, maar dat was snel op. In Dresden kregen we voor het eerst warm eten'.

In dezelfde periode is Dresden met de grond gelijk gemaakt tijdens een hevig bombardement. Tienduizenden burgers stikten of verbrandden in hun schuilkelders in de nacht van 13 op 14 februari 1945, carnavalsdinsdag en aswoensdag. Amper honderd dagen later capituleerde nazi-Duitsland. De stad pulde uit van vluchtelingen uit Silezië. Vernietiging van deze oude stad met als bijnaam 'Florence aan de Elbe', was een genadeloze klap en bepalend voor de capitulatie.

Aad Rijpsma: 'Uit Dresden zijn we vrijwel gelijk doorgedaan naar Meres-Ostra, een plaats in Silezië tegen de Poolse grens. Daar aangekomen ging ik op zoek naar mijn maatje, Cor Deelen. Cor was bij vertrek in een van de andere wagons gestopt. Ik kon hem niet vinden. We hoorden dat zijn wagon was losgekoppeld en achtergebleven bij een van de stationnetjes waar we onderweg gestopt waren.

Mensen die in dat deel van de trein zaten werden tewerkgesteld in fabrieken van de Duitsers hoorden we later. Het was koud en het sneeuwde. Hoog opgewaaide sneeuw maakte de wegen moeilijk begaanbaar. De rest van de reis ging lopend. We moesten ons gereedmaken voor een lange mars. Zo goed en kwaad als mogelijk was werd daaraan voldaan. In colonne gingen we op pad. Aan weerskanten liepen Duitse soldaten. Doordat ik af en toe kon verstaan waarover die met elkaar spraken kwam ik erachter dat we onderweg waren naar Padowich in Tsjecho-Slowakije.

In het begin van de oorlog, in 1942, was ik door de Duitsers gevorderd bij de vaten- en kistenfabriek van Cees van Toor aan de Heldringstraat. In Duitsland werd ik tewerkgesteld op een scheepswerf in Hamburg. Daar heb ik Duits geleerd. Na een bombardement op Hamburg lag die werf plat. Ik ben toen overgeplaatst naar een kleinere werf. Ook die werd gebombardeerd. Toen er op die werf ook niet veel meer was te doen, het was een grote puinhoop, kregen sommigen van ons een verlofbriefje.

Met dat briefje wilden we proberen naar Holland te reizen. Maar ja, we wisten niet hoe. Alles was weg en een paspoort hadden we niet meer. Ik heb toen nog een week door de puinhopen lopen slepen met Arie Krouwel. Samen met hem ben ik daarna naar het politieambt op de Reeperbahn gestapt en gevraagd om een paar stempels op mijn verlofbriefje. Een oud politieagentje heeft enkele stempels geplaatst. Twee grote stempels met hakenkruizen. Met die stempels op m'n verlofbewijs ben ik naar Holland gereisd.

Toen ik veertien dagen later in Maassluis boven aan de Wip liep kwam ik midden in een razzia terecht. Toevallig had ik die verlofpapieren uit Duitsland bij me dus lieten ze me met rust. Ik ben daarna niet meer naar Duitsland teruggegaan en in Maassluis gebleven. Na het bombardement van 1943 is er veel veranderd in Maassluis. Alles lag door elkaar. De Grote Kerk lag voor een deel in puin. In de Wagenstraat en op de Noorddijk was het een ravage. De schepen in de Haven, de duikboten enzovoort. Omdat ik niet naar Hamburg was teruggekeerd werd ik in 1945, gelijk met Huug van Buuren en een groot aantal andere Maassluizers, opnieuw opgepikt en op transport gesteld naar Duitsland. Zo kwam het dat ik meeliep in de colonne door de sneeuw. Van Meres-Ostra naar Padowich.

Uit gesprekken kon ik opmaken dat we zouden worden opgeleid tot soldaat. Tegen Wim Ketting, die naast me liep, vertelde ik wat er te horen viel. Op die manier was de hele groep al snel geïnformeerd. Uiteindelijk kwamen we in een kazerne met barakken van hout en gebouwen van steen. De kazerne lag in de bossen bij Padowich. Daar aangekomen moesten we de kleding die we aan hadden inleveren. Dat was een moeilijke toestand. Het was in die tijd niet gewoon om je uit te kleden in het bijzijn van anderen. Ontkleed voelden veel mensen zich minderwaardig.' Aad Rijpsma: 'Alle jongens werden zogenaamd gekeurd, en natuurlijk goedgekeurd. We kregen ondergoed, rugzak, sportkleding, noem maar op. Daarna kregen we grijze uniformen zonder herkenningstekens. Voor alle duidelijkheid wil ik wel zeggen dat ik ergens heb gelezen dat je werd doodgeschoten als je weigerde om die uniformen aan te trekken. Maar bij ons was dat niet het geval. Als je had geweigerd was je misschien gevangengezet of weggevoerd, dat weet ik niet omdat bij ons niemand weigerde'.

Huug van Buuren: 'Later, toen we terug waren in Maassluis, hoorden we dat we op lijsten voorkwamen die de Duitsers hadden van dwangarbeiders die werden opgeleid tot soldaat. Op basis van die lijsten kregen onze vrouwen extra bonnen. Daarmee konden ze in Rotterdam terecht voor artikelen die voor anderen moeilijk of niet te krijgen waren. Het is te begrijpen dat daaraan verkeerde conclusies werden verbonden. Na de oorlog, toen we weer thuis waren is alles uitgelegd en konden de misverstanden worden recht gezet. Dat wij een Duits uniform hadden gedragen, daar konden we weinig aan doen. Het verwijt dat we dat uniform hadden kunnen weigeren, was natuurlijk je reinste flauwekul. Toen we die warme kleding in de vrieskou moesten aantrekken heeft niemand geprotesteerd. We hebben er ook nooit aan gedacht dat het mogelijk gevolgen kon hebben voor familie in Holland.'

Huug van Buuren: 'Ze waren van plan ons op te leiden voor de bediening van machinegeweren. Na de opleiding zouden we worden ingezet bij bescherming van Hollandse kameraden die werkten in de fabrieken in Duitsland, werd ons verteld. Dat was natuurlijk propaganda, niemand geloofde die verhalen. We hebben wel geoefend, maar die machinegeweren werden na de oefening zo in een hoek gesmeten.'

Aad Rijpsma: 'We moesten natuurlijk oefenen. Maar bij ons ging alles verkeerd. Tijdens een controlebezoek van een hoge piet werd zijn groet; 'Heil Hitler, Hollandse kameraden', niet beantwoord. Afijn we moesten gaan staan. Een enkeling waagde het om 'Leve de Koningin' te roepen. Voor straf moesten we twintig rondjes hardlopen rond de barakken, een milde straf hoorden we later'.

Huug van Buuren: 'In de barakken konden we, op een grote potkachel, zelf aardappels bakken, als we die hadden tenminste. Niet alleen aardappelen, maar ook groente en brood was schaars. Voor aanvulling had iedereen de plicht zo af en toe iets extra's te organiseren. In de omgeving van het kamp werd er af en toe iets 'georganiseerd' zoals we dat noemden. Dan gingen er een paar van ons de dorpen in. De mensen waren bang voor de uniformen die we droegen. Als we om voedsel vroegen kregen we dat, en soms meer dan we op dat moment nodig hadden. Meestal gebeurden die zoektochten met medeweten van Duitse bewakers. Als we het bos in gingen, op werkexpeditie of zo, werden er mensen aangewezen om te gaan organiseren. In de dorpen rond de kazerne was genoeg te eten. Het gevolg was wel dat sommigen gingen hamsteren. Brood, suiker en grote blokken honing. Dat heeft veel kwaad bloed gezet.'

Huug van Buuren: 'Op een keer had ik een mooie volle zak met aardappels gevonden. Met die zak op mijn rug liep ik in de richting van onze barak. Het was pikdonker. Licht was er niet of mocht niet worden gebruikt. Tussen de gebouwen door om niet te worden gezien liep ik toen tegen een soldaat aan die achter een barak met een mokkeltje stond te scharrelen. Ik schrok me halfdood en dacht dat ik erbij was. Gelukkig schrokken die twee net zo hard als ik en maakten er geen ophef over.'

Aad Rijpsma: 'Het was een taak van de kameroudste om eten uit te delen. Als je per ongeluk een verkeerde trof was het heel goed mogelijk dat je veel minder te eten kreeg dan anderen. Ik kan het natuurlijk niet bewijzen, maar er waren er ook bij die het eten wat over bleef meenamen naar hun kamer. Het was geen uitzondering dat sommige kasten uitpuilden terwijl anderen amper iets te eten hadden. Gelukkig waren dat uitzonderingen.

Jaap Bevers lag bij mij, dat was een beul van een vent. Er lagen ook een paar Katwijkers op de zaal. We moesten vaak sporten van de Duitsers en hadden bokshandschoenen op de zaal. Op een keer was er een partijtje boksen georganiseerd in een van de slaapzalen. De hoofdprijs was een blok honing. We hebben alle banken in een rondje gezet en Jaap moest boksen tegen een Katwijker. Afijn die Katwijker komt

de ring in en Jaap geeft hem een hengst. Die gozer vliegt met een boog zo z'n nest in. We hebben hem met koffiedroes weer bij z'n positieven moeten brengen. Dat hebben we over z'n kop gesmeerd.

Als je niet deed wat die Duitsers van je wilden, dreigden ze al snel met verbanning naar een concentratiekamp. Wij hadden tenminste zo'n confreiter die dat te pas en te onpas liep te schreeuwen als het niet naar z'n zin ging. In onze groep zaten Wout van Wolferen, Jan Lucardie, Jaap Bevers, Stoffel Warnaar en Arij Moerman die elke avond met een harmonica voor muziek zorgde.

Verder lagen bij mij op de kamer Jan Kneteman, Cor van de Burg, Cock Hamers, Joep Vreeswijk, Leen van Es, Lou Vreugdenhil die tot aan zijn overlijden bij Spijker werkte, Jan Krouwel die in Maassluis achter het orgel liep en nog een paar Maassluisers. Jan Krouwel zat in mijn opleidingsgroep. Hij moest kogels aanvoeren en het geschut ronddraaien. Je kon lachen als die confreiter begon te kankeren wanneer dat ding omviel tijdens het draaien.

Omdat al snel duidelijk werd dat het niets werd met onze opleiding werden we ingezet om loopgraven te maken vlak voor de Russische stellingen. De Russen lagen dichtbij en als de oorlog nog wat langer had geduurd waren we nu niet hier geweest. De officieren en onderofficieren vertrokken naar het front. Een enkeling bleef achter in de kazerne'.

Aad Rijpsma: 'Toen die Duitsers door kregen dat ze de oorlog zo'n beetje hadden verloren gingen we weg uit Padowich. Voor we vertrokken werden er nog snel vrijwilligers gevraagd om Berlijn te verdedigen. Een paar Hollanders hebben zich daarvoor gemeld. Die liepen even later met een geweer over de schouder. Dat was dan ook gelijk het grote verschil. Als je met een wapen liep was je militair in Duitse dienst. Zonder geweer kon je van alles zijn, maar meestal dwangarbeider.'

Huug van Buuren: 'Onze groep heeft zich in Padowich moeten afzonderen van de anderen. Niet ver van de plaats waar we waren ondergebracht voor opleiding werden we gevangengenomen door de Russen. Onder bewaking gingen we naar een soort concentratiekamp. Onderweg naar dat kamp werden we met een man of vijftientig in een grote boerenschuur gestopt. Wat ik daar heb meegemaakt vind ik nog steeds verschrikkelijk. De ene helft sliep beneden en ik, met nog een paar, moesten boven op de hooizolder slapen .

Twee Duitse vrouwen werden bij ons ingedeeld. Een van een jaar of achttien en een van even in de dertig. In de loop van de avond kwamen er een paar Russen naar boven die ons met een geweer bedreigden. Na enige tijd kwamen ook hun kameraden twee aan twee omhoog de ladder op. Ze vergrepen zich allemaal aan die twee vrouwen, 18 man, terwijl ze ons onder schot hielden.

De volgende dag zagen we dat de oudste van de twee vrouwen met een gebroken neus liep. Bang voor represailles durfde niemand haar te helpen.'

Aad Rijpsma: 'Ja die dingen hebben we allemaal meegemaakt. Vergeten doe je

zoiets niet, ook al kon je niets doen. Dat is moeilijk uit te leggen aan mensen die er niet zelf zijn bij geweest. Niet alles wat je hebt meegemaakt is geschikt om aan anderen te vertellen.

Als je het niet zelf hebt meegemaakt klinkt het zo anders. Het maakt geen verschil of het Tsjechische of Poolse vrouwen waren. Je was erbij en begreep maar half wat er gebeurde. In elke oorlog komen moord en verkrachting voor. Je kan er dan ook maar beter over zwijgen'.

Huug van Buuren: 'In het concentratiekamp aangekomen merkten we al snel dat de Russen ons aanzagen voor overlopers naar de Duitsers. We konden ze niet verstaan en zij begrepen ons niet. Het feit dat we in Duitse uniformen liepen was voor hen voldoende. De behandeling was erg slecht. Een van die Russische onderofficieren kwam een keer op me af en vroeg vriendelijk, Hollandski, Hollandski? Voorzichtig geworden door ervaringen van anderen zei ik, ja Hollandski. Met de achterkant van een geweer sloeg die vent me dwars door de houten wand die als tussenschot was geplaatst.

Maar het kon veel erger.

Op een keer moesten we allemaal naar buiten en werden we geteld. Ze zochten twee Duitsers die zich tussen de anderen schuilhielden. Voor de zekerheid bleven die twee zoveel mogelijk binnen. Toen wij met z'n allen buiten waren gingen twee Russen terug de barak in. Nu had je in die barakken zo'n klein luikje met een zoldertje erboven. Daar hadden zich die twee Duitsers al enige tijd verscholen. Iedereen wist het, maar niemand zei er iets van.

Afijn, die Russen hadden er blijkbaar toch de lucht van gekregen. Want toen ze binnen waren liepen ze rechtstreeks naar dat luikje toe. Ze deden het open en haalden die twee Duitsers eruit. Eerst kwamen ze er met een naar buiten. Die moest op een draf door de blubber lopen en pang, ze schoten hem zonder enig pardon dood. Toen de andere, een jongen nog. Hij schreeuwde moord en brand. De Rus wilde dat hij ophield. Hij haalde er een hoge Duitse officier bij die ook als gevangene in het kamp zat. Hij maakte de officier duidelijk dat als hij nog een kik zou geven hij zou worden doodgeschoten. Het werd doodstil en de jonge Duitser mocht blijven leven.'

Huug van Buuren: 'Je wist niet wat je aan die Russen had. We woonden met vierhonderd man in een houten barak terwijl er amper plaats was voor honderd. Op een keer moesten we met z'n allen de straat openbreken voor de barak. Daarna moesten we een put graven. Er werden een paar gevangenen opgehaald en voor de put gezet. Zonder pardon werden ze doodgeschoten. De lichamen vielen zo in de put, die we daarna, alsof er niets aan de hand was weer moesten dichtmaken.

Na enige tijd kregen we een 'Dolmeester' (Dolmetscher = tolk) in de groep. Bij ons was dat een Amsterdammer. Hij maakte de Russen duidelijk dat wij geen overlopers waren, maar dwangarbeiders. Daarna werd het beter. Spraakverwarring en onwetendheid was er de oorzaak van dat we zo slecht waren behandeld. Dat was jammer, omdat we later hoorden dat anderen, die wel duidelijk konden maken dat ze

Hollandse dwangarbeiders waren, en niet in Duitse dienst hadden gewerkt, het beter hadden getroffen dan wij. De meest wilde verhalen gingen er rond. Over goede en slechte Hollanders. Veel van die verhalen waren niet of nauwelijks te controleren.

Over Adriaan Wijnhorst ging het verhaal dat hij tot burgemeester was benoemd in een klein Tsjechisch dorp waar de Russen op af kwamen. De door de Duitsers benoemde burgemeester was hem gesmeerd. Vreemd vonden we dat verhaal niet want Duitsers deden erg vreemd als er Russen in de buurt waren. Dan kropen ze voor je en deden de raarste dingen om je tot vriend te krijgen.

Het was bekend dat Adriaan Wijnhorst kameroudste was in de steenbouw. Dat was een deel van het kamp met stenen gebouwen waar, in afwijking van de houten barakken, een deel van de Maassluizers was ondergebracht. Adriaan was een halvegare die er niet voor terugdeinsde de draak te steken met alles en iedereen. Samen met Bertus van Ingen hield hij niet alleen ons, maar ook de Duitsers, keer op keer voor de gek. Dat was niet ongevaarlijk, maar je had tenminste wat om te lachen.

Kameroudste was een taak waartoe je werd gedwongen. Als je een klein beetje opviel of een beetje hun taal kon verstaan was dat soms al reden genoeg om je tot kameroudste te benoemen. Andere kameroudsten waren Gerbrand Vermaas, die later is omgekomen in Berlijn. Daan Spanjersberg, Leen Ouwenbroek en misschien nog een paar die ik me nu niet meer kan herinneren.'

Aad Rijpsma: 'Om aan oprukkende Russen te ontkomen vertrokken we. Met een paar Duitsers als begeleiders liepen we, vijftig kilometer per dag, vanuit Padowich in de richting van Berlijn. Onderweg moesten we verplicht zingen. Aangemoedigd door de Duitse verliezen werd er uit volle borst 'Voor Koningin en Vaderland' gezongen. Na enkele dagen kwamen we aan in Kodbus, in Oost-Duitsland. Daar moesten we 'pantersperren' en 'tankgraven' maken aan beide zijden van het spoorwegstation. Ook Kodbus ontkwam niet aan een bombardement. Tijdens dat bombardement is het hele zootje uit elkaar geslagen. De Duitse begeleiders zijn we daar kwijtgeraakt. Zodoende konden we zelf bepalen hoe we verder zouden gaan. Eén ding wisten we zeker, we moesten zo snel mogelijk weg uit Kodbus. Als we daar zouden blijven ging het zeker mis. We verdeelden ons in groepen en gingen op pad.'

Aad Rijpsma: 'Een aantal jongens hadden het uniform nog aan. Onder dat uniform droeg ik mijn manchester broek. Militaire kleding was gevaarlijk bij contact met Russen en werd, voor zover dat mogelijk was in verband met de kou, weggegooid. Het was gevaarlijk om op de weg te lopen, maar dat was tegelijkertijd noodzakelijk voor het bepalen van de juiste richting en tevens de snelste mogelijkheid om weg te komen. We liepen achter elkaar langs de rand van een snelweg in de richting van Berlijn. Jaap Bevers, Izak Verkerk, Cor Verkerk, Cock Aalbrechts, Ben Moerman, Huug de Pachter en ik weet niet precies wie nog meer. Kwam er ineens een Russische tank aan die begon te knallen. We vlogen de dijk af.

Aan de overkant van die dijk lag een boerderij. Op handen en voeten zijn we daar

heen geslopen. Maar die Russen hadden ons blijkbaar zien gaan. Toen we eenmaal bij die boerderij waren aangekomen schoten ze een granaat dwars door het dak. Het was levensgevaarlijk, maar dat beseef hadden we pas achteraf. Je kon aan alles merken dat de boerderij in grote haast door de bewoners was verlaten. In de keuken lagen nog warme eieren klaar. Ondanks de dreiging buiten hebben we die heerlijk opgegeten. Daarna hebben we witte doeken opgezocht en er een vlag van gemaakt. Die hebben we, goed zichtbaar, in een heg gezet. De Russen kwamen de boerderij binnen met getrokken revolvers. 'Dutchman', 'Dutchman', riepen ze. In die tijd wisten de meesten van ons niet wat dat betekende. Sommige jongens dachten dat ze Duitsers bedoelden. Nee, nee, riepen ze, en anderen ja, ja. Het klonk nogal chaotisch. We moesten mee naar buiten en werden tegen de wand van een schuur gezet. Toen we buiten waren werd er een granaat afgeschoten. Met een enorme knal kwam er een gigantische huls uit het kanon tot vlak voor onze voeten. We vielen van schrik op de grond. Maar niet voor lang. Het schot was niet voor ons bestemd en al snel werden we opnieuw tegen de schuur gezet.

We moesten alles van waarde inleveren. Horloges en trouwringen waren favoriet. Maar dat leverde niet genoeg op. Bij Huug de Pagter dreigden ze een vinger af te schieten toen hij probeerde duidelijk te maken dat zijn ring er niet af ging. Een Rus vroeg hoe laat het was. Jan van Tielen, die er ook bij was, keek op z'n horloge en gaf antwoord. Zegt die Rus: klopt, geef maar hier dat ding. We hebben er eigenlijk nog om staan lachen. Tot één van die Russen een trommelgeweer tevoorschijn haalde. Hij schreeuwde naar ons, kaput, kaput! Ik dacht ojee! Maar het liep goed af gelukkig. We konden vertrekken en gingen verder in de richting van Berlijn. Allerlei verkeer passeerde ons. Luxe, militaire, vracht- en andere voertuigen. De meesten waren beschadigd of reden op lege banden of kromme wielen. Achteraf was ik blij dat ik een aangeboden lift achter op een motorfiets naar Berlijn had afgeslagen. Een week later lag Berlijn helemaal plat. Als ik daar was heen gegaan, was ik misschien nooit meer thuisgekomen.'

Aad Rijpsma: 'Twintig april 1945, op de verjaardag van Hitler, hebben de Russen me opgepikt. We zijn overgedragen aan de Amerikanen. Daarna begon de tocht naar huis. Vanuit Leipzig zijn we naar Holland gevlogen, anderen kwamen later met de trein.'

Huug van Buuren: 'Luizen en schurft waren geen uitzondering bij mensen die uit de kampen in Maassluis terugkwamen. Je was terug, en dat was het belangrijkste. Voor Gerrit Vreeswijk was het een vreemde thuiskomst. Van hem was het bericht ontvangen dat hij was omgekomen. Toen hij thuiskwam waren de rouwkaarten al gedrukt. Hij had geluk gehad, net als wij. Nu, vijftig jaar later, staan de gebeurtenissen, namen en data nog steeds scherp in m'n geheugen gegrift. Niet dat er veel over gepraat wordt, integendeel. Maar vergeten doe je het nooit.'

Januari 1995

Henk van de Meeberg

BIJZONDER 'BANKGEHEIM'

In dit artikel draait het allemaal zo'n beetje om Jan van Luipen, tot 1969 directeur van de Nutsspaarbank aan de Korte Boonestraat 11 in Maassluis. Het gaat overigens meer om zijn activiteiten in het verzet in de jaren 1940-1945 dan over zijn directeurschap. Gelovende in de neutraliteitspolitiek van Nederland was het een hele klap dat er toch oorlog uitbrak. De nederlaag tegen de Duitsers, de groeiende haat tegen de bezetters en het heulen met de vijand door vele landgenoten waren oorzaken die leidden tot zijn illegale activiteiten. Hij kon het als rechtvaardig mens niet verkroppen dat moeizaam bij elkaar gespaard geld van cliënten geblokkeerd of verbeurdverklaard werd; dat de Joodse medeburgers in handen van de Duitsers kwamen; dat onjuiste berichten werden verspreid; dat mensen onrecht werd aangedaan.

Er blijkt zeer veel over te vertellen, zoals is gebleken tijdens een interview dat 10 jaar geleden plaats vond in het kantoor van de Verenigde Spaarbank.

Naast de heren Joop Spijker, Dirk Pons, Piet van der Kooij, Jaap Luijendijk en Bas van Buuren waren ook de dames Miep van der Bent en Gré van Luipen uitgenodigd. Namen die vele jongeren onder u mogelijk niet zo bekend zijn, maar wel namen die met respect genoemd mogen worden. Het zijn mensen die mede ervoor gezorgd hebben dat Nederland in de 2e wereldoorlog wel boog, maar niet brak.

Dat er in Maassluis 'heel wat' gebeurde in die oorlogstijd bij de Nutsspaarbank in de Korte Boonestraat is wel zeker. De heer Jan van Luipen was directeur, maar nog meer dan directeur was hij een rechtvaardig en eerlijk mens die met lede ogen moest toezien hoe de bezetter ook zijn leven van de ene dag op de andere veranderde. En beslist niet op een manier waar hij gelukkig mee was!

Samen met J. Kres, commissaris van de spaarbank, besliste de heer Van Luipen dat ze iets moesten doen. En zo startte eind 1940 de illegaliteit vanuit het spaarbankkantoor. Kres maar vooral Van Luipen bleken perfectionisten te zijn waar je blindelings op kon vertrouwen. Waarschijnlijk ook lering getrokken hebbende met de minder solide Geuzenbeweging, die mede door een soort nonchalance werd opgepakt ('het werd te diletantisch gedaan, Geuzenleden stonden b.v. gewoon op lijsten genoteerd!'), bouwde Van Luipen zijn verzetsbeweging voorzichtiger en veiliger op. Jaap Luijendijk over hem: 'Ja, hij bereidde elke actie tot in de puntjes voor; je moest alleen doen wat er gevraagd werd. De organisatie zat goed in elkaar.'

Om te onderstrepen wat dit laatste betekende gaan we even terug naar het toen enige kantoor van de Nutsspaarbank in Maassluis. Bankgebouwen bleken in de oorlogsjaren een goede plaats om iets te regelen wat de Duitsers beter niet konden merken. Er liepen nu eenmaal mensen in en uit en wat zij deden viel niet te zien. Zo ook in de Korte Boonestraat waar elke bezoeker een hokje voor hem apart had om met de bankbediende zijn spaarbankzaken te regelen. Je ging door een deur zo'n hokje in en deed hem achter je dicht. In een van die hokjes zat er een tweede deur met een loket erin en die zat altijd op slot, maar in sommige gevallen als er speciale

zaken waren die wat meer tijd en ruimte vroegen deed de bankbediende die deur open om de zaken in een aparte ruimte af te handelen. Dat was in die oorlogsjaren nou net iets wat goed uitkwam. Sommige klanten waren namelijk speciële klanten die via dat hokje doorliepen. Waar ze dan naar toe liepen?

Piet van der Kooij daarover: 'Nou in de bestuurskamer gaven Joop Spijker en ik wapenles. We hadden namelijk o.a. de beschikking over stenguns, bazooka's en revolvers. Maar die moest je natuurlijk wel kunnen gebruiken. Zelf kregen we les van instructeurs (heette die ene niet Eddie?). Bij de wapens zaten instructieboekjes aan de hand waarvan wij dan zo'n man of zes weer les gaven. We gaven trouwens ook veel gymnastiek; dat is belangrijk daarbij. Ik had ook de sleutel van de bestuurskamer. Het wilde wel eens gebeuren dat er niet-ingewijden kwamen en op dat moment was ik dan opeens iemand die iets moest repareren. Voor die onverwachte momenten had ik altijd wat gereedschap bij me' nou net iets wat goed uitkwam. Sommige klanten waren namelijk speciële klanten die via dat hokje doorliepen. Waar ze dan naar toe liepen?

In het bankgebouw werden ten behoeve van de Binnenlandse Strijdkrachten wapens

De Nutsspaarbank aan de Korte Boonestraat 11. De bank was gesitueerd haaks tegenover Garage van der Hoeven aan de Marelstraat, nu parkeerterrein.

en munitie opgeslagen. Die moesten natuurlijk wel naar binnen en naar buiten gesmokkeld worden. Over een van die transporten zegt Joop Spijker: 'Ik stond op een gegeven ogenblik bij Bos in de winkel. Zegt iemand tegen me, joh, er is onraad. Ik naar de spaarbank om 'wat geld te halen'. Jan van Luijpen vertelde me dat we moesten proberen de wapens zien weg te krijgen. Maar wat was het geval? De kluisdeur was dichtgevallen! En Melis zat opgesloten en die moest die wapens wegwerken. Jongens, hoe is Melis er eigenlijk weer uitgekomen?', vraagt hij aan de andere

aanwezig. Zij komen er niet uit, maar Melis kennelijk wel, want in een bakkershandkar worden de wapens geladen. 'De klep op een kiertje natuurlijk, want dat hadden bakkerskarren altijd vanwege het warme brood. Nou wij weg. Moesten we de Wip op met die zware kar. Staat er politieman Modderkolk (op de hand van de bezetter). Ik geef een schreeuw of ie effe kon helpen duwen. Dat deed ie. Als ie geweten had wat er in die kar zat had hij wel wat anders gedaan!' (Overigens bleek bij de sloop van het pand aan de Korte Boonestraat dat niet alle munitie was weggehaald.)

Dirk Pons, tot in 1942 echt bij de bank werkzaam, kan ook nog alles vertellen over de wapens die op een zekere dag weer vanuit het pakhuis van de heer Gaasbeek moesten worden teruggebracht naar de bankkluis. 'Zoals met alles wat we deden moest je gedekt zijn voor je aanwezigheid op die plaatsen waar wij iets moesten doen. Zo gaf ik zogenaamd les voor het Middenstandsdiploma in het pakhuis. Er lagen dus wapens. Bleek er op een gegeven moment 'gewoon' ingebroken te zijn. Nou dan weet je dat de politie komt om een en ander te bekijken. Die gasten hadden zelfs over de wapens gelopen! Die wapens moesten dus weg. Afsproken was dat die wapens in zakken zouden gaan en door 'iemand' zouden worden opgehaald. Wie dat was wist je nooit, dat was dan om te voorkomen dat als je gepakt zou worden je ook echt verder niks kon verraden.

Die iemand zou zich kenbaar maken met driemaal kloppen. Ik zit daar dus te wachten met die zakken met wapens. Ik hoor voetstappen en dan krijg je het wel een beetje benauwd hoor, maar verder niks. Ja een beetje gestommel bij de deur. Bleek het een vriend paartje te zijn. Pas later kon ik zoals afgesproken die wapens overgeven. Waar het naar toe ging wist je trouwens niet. Alles was prima geregeld!

En dat prima geregeld was dan wederom in de richting van Jan van Luipen. Hij krijgt tijdens het interview meer lof toegezwaid. De verhalen aanhorende, terecht. Helaas kan hijzelf die lof niet in ontvangst nemen, maar zijn vrouw Gré is er dus wel. Zij is trouwens meer dan zijn vrouw; helpster, verzorgster en in de oorlogsjaren niet alleen directeursvrouw, maar vooral ook de vrouw die achter haar man stond in het verzetswerk. Niet voor niets wordt opgemerkt: 'Als we Jan noemen, moeten we Gré ook noemen.' Van Jo Steehouwer vernamen we dat Jan van Luipen haar tweemaal heeft gevraagd om een Vlaardingse politieman even onderdak te verschaffen, onderduikgeval. Maar ze vond het toch te gevaarlijk om er mee door te gaan want als ze gepakt zou worden dan kon ze niet voor haar kind zorgen. Ze heeft Jan ook een keer voor een razzia kunnen waarschuwen. Ze had wel het vermoeden dat Jan met 'iets' bezig was. Maar Jan heeft zich daar nooit over uitgelaten.

Het doet voor mij, die het interview heeft afgenomen en niet weet wat oorlog en bezetting betekent, vreemd aan, dat ik mensen hoor praten over dingen die zij deden

en waar bij ontdekking de doodstraf op stond. Dat allen de oorlog zijn doorgekomen kwam doordat tussen leven en sterven ene Van Luipen stond in wie zijn mensen een onwrikbaar vertrouwen hadden. Wie 'wat' deed is nu nog net zo onbelangrijk als toen. Vraag ook niet of zij het wel durfden: zij deden het gewoon. Omdat de vrijheid hen liever was dan de vijand. Dat er ook in Maassluis vele mensen waren die zich daadwerkelijk verzetten tegen de vijand, daar mogen we best trots op zijn. 't Is goed om dat ook nu in onze dagen te beseffen!

V.l.n.r. Jan van Luipen, directeur Dijkstra, Dirk Pons en Miep van der Hidde.

Mei 1995

G. Mastenbroek

Artikel uit het personeelsblad 'Inzicht' van de Verenigde Spaarbank

OVERVAL

POLITIEBERICHT

Behoort bij Nederlandsche Algemeen Politieblad van 24 april 1944. No. 16.

Op 10-4-1944 om 6.15 uur heeft een overval plaats gehad op het distributiekantoor te Maassluis door 7 met pistolen gewapende personen, én bewaker werd gebonden, de 2e werd door 2 overvallers in bedwang gehouden.

Alle distributiebescheiden zijn medegenomen.

Bij het verlaten van het distributiekantoor is de dienstdoende wachmeester der gemeentepolitie Maassluis, genaamd Jacob Huisman, geb. te Giessendam, 11 febr. 1914, wonende te Maassluis, Fenacolijslaan, met de overvallers

medegegaan, met medeneming van zijn pistool, merk Ortgies, nr. 85860, cal. 7.65, met 12 patronen.

Signalement daders:

1e ongev. 30 jaar, 1.55 á 1.60 m, blauw kostuum;

2e 40 jaar, 1.82 m., litteken op de rechterwang, bruin kostuum.

Signalement overige daders onbekend.

Signalement Huisman: 1.75 m., donkerblond haar, achterovergekamd, blauwe ogen, groote neus, rond gezicht, bleek gelaat. Heeft een vertraagde pas en loopt enigszins voorover. Kleeding: uniform van wachmeester der gemeentepolitie (nieuw model).

De Korpschef v. Gem. Pol. te Maassluis verzoekt opsporing, aanhouding en voorgeleiding van de onbekende daders, alsmede van Huisman, en in beslagname van het ontvreemde.

Pasfoto op die leeftijd.

Dit bericht als inleiding op het navolgende artikel:

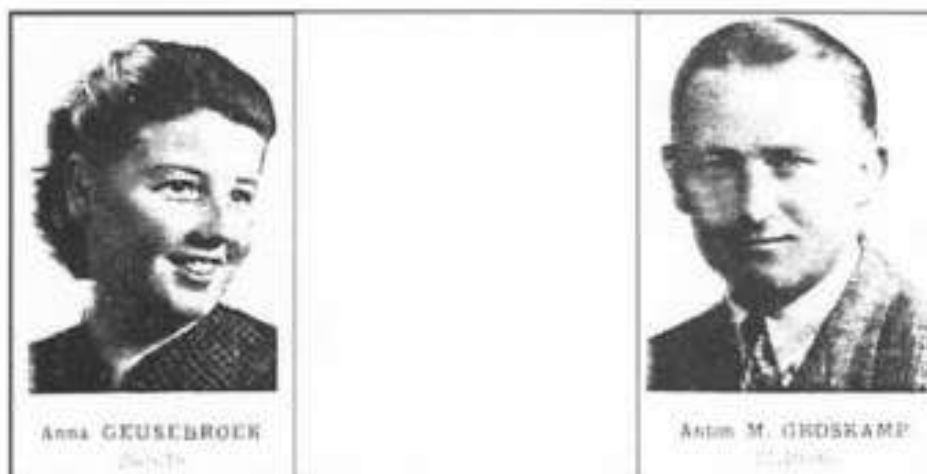
BEHOORT BIJ NEDERLANDSCH ALGEMEEN POLITIEBLAD VAN 24 APRIL 1944

(Voor signaleering zie Opsporingsregister A4, 2de aanvulling)

(Voor signaleering zie Opsporingsregister A4, 3de aanvulling)

Voorzorg

In 1944 viel Goede Vrijdag op 7 april. Het was ook mijn vrije dag. Vroeg in de morgen fietste ik van Maassluis naar Giessendam, waar mijn ouders woonden. In de namiddag zat ik daar in de kerk naast mijn moeder onder het gehoor van ds. W. de Graaf. Om energie te besparen mocht er 's avonds geen kerkdienst zijn. Energiebesparing en rantsoenering van levensmiddelen werden opgevoerd tot het uiterste om de niets ontziende 'Totalkrieg' van Hitler te doen zegevieren. Ook in de bezette gebieden werd van ieder gevraagd om daaraan mee te werken. Wie zich om 'des gewetenswil' onttrok aan de opgelegde plicht in Duitsland te gaan werken of wat voor andere reden ook tegen de Duitsers in opspraak kwam, had geen andere keus dan onder te duiken. En dan kon hij zich slechts handhaven als anderen de helpende hand naar hem uitstrekten. Ondanks de grote risico's hebben velen dat ook metterdaad gedaan

Volgens plan zou ik tegen de avond weer naar Maassluis terugkeren. Ik was daar in de kost bij mevr. de weduwe Broos, die samen met haar ongehuwde dochter Sjaan een kosthuis runde aan de Fenacoliusslaan. Behalve ik waren er nog twee wachmeesters van de gemeentepolitie in de kost: Jan van Rij en de uit Vlaardingen afkomstige Arie Maat. Heen en weer tussen Maassluis en Giessendam is een lange fietstocht. De reis was door mij slechts ondernomen, omdat ik vermoedde dat ik in lange tijd mijn ouders niet weer zou zien. Ook omdat ik in Maassluis in de buurt van het distributiekantoor aan de Fenacoliusslaan mijn fiets wilde verbergen. 't Was al aardonker toen ik die dag in Maassluis arriveerde. Eerder had ik van Ben van de Brug de sleutel gekregen van de werkplaats achter zijn rijwielzaak aan de Haven. Direct na aankomst plaatste ik het rijwiel in de werkplaats en deed de deur achter mij op slot. Eerst daarna zocht ik die avond mijn kosthuis op. Moe van het racen dook ik het bed in. Maar slapen? Ho maar!! De spanning was er te groot voor.

Waar Johannes op uit was

Twee weken tevoren had ik de gemeenteambtenaar J. W. Bouwman op bezoek gehad. Hij vroeg mij bij hem thuis te willen komen voor een ontmoeting met Johannes Post, de leider van de Landelijke Knokploegen. Die zou een overval beramen op het distributiekantoor van Maassluis, gevestigd in gebouw 'Sursum Corda' aan de Fenacoliusslaan. Een lid van de in het Westland opererende Knokploeg had Post doen weten dat er beweerd werd dat de kluis van het kantoor, vanwege de muren van gewapend beton, de stalen deur met tijdklok, en het alarmsysteem met loeiende sirenes, niet te kraken viel. Maar een politiemann uit Maasland die van tijd tot tijd distributieambtenaren gewapend begeleidde, had hem verzekerd dat het kraken via het dak van de kluis een koud kunstje zou zijn. Het plafond was namelijk van kalk. Nu wilde het geval dat ik grote bewondering had voor mannen als Post. Verdreven van huis en haard en ten dode vervolgd, zwierven zij door het hele land om distributiekantoren te kraken, gevangenen te bevrijden en Joden te helpen bij het zich onttrekken aan deportatie. Kortom de L.K.P.'ers gedroegen zich als de Watergeuzen aan het begin van de SD-jarige oorlog. Wat genoot ik vroeger op school van het verhaal hoe Jan Pietersz. Coppelstock, de Brielse veerman, in 1572 op de

Maasvlakte de nauwelijks zeewaardige Geuzenvloot ontdekte. Hoe hij eropaf roeide en spontaan aanbood het wrakke smaldeel naar Den Briel te loodsen. En juist op die gedenkwaardige eerste april 'verloor Alva zijn bril'. In de strijd tegen de Spaanse dwingelandij werd dat het begin van de victorie ... En wat wreedheid en tirannie betreft, maakte Hitler en zijn regime het nog stukken bonter. Bouwmans uitnodiging verwonderde mij niet. Twee dagen later zat ik in zijn woning aan de Haven, boven het kolenpakhuis van Syts van Heijst, tegenover Post en zijn naaste medewerker Nol Wilschut. Ik was wel benieuwd naar wat er nu weer van mij verwacht werd. Maar voor een goed begrip, nu eerst nog iets over wat er aan dit onderonsje was voorafgegaan.

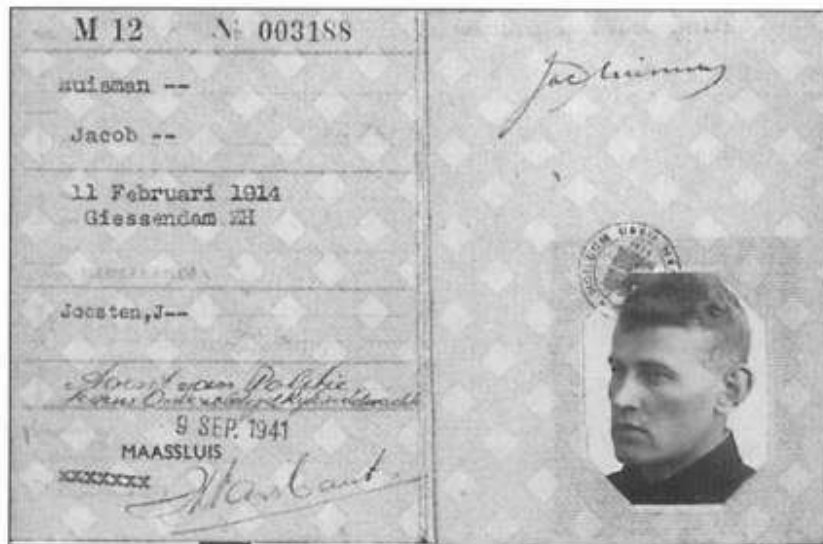
Frits de Zwerver

Begin augustus 1943 was ik namelijk ook al ergens uitgenodigd en wel door kapper Molenaar. Nadat deze mij in zijn salon aan de Zuidvliet geknipt had, verzocht hij mij bij het afrekenen, 's avonds even te willen langskomen. Kapper Molenaar was de man, die volgens Maarten 't Hart opviel, omdat hij het hoofd 'op de borst' had staan. Dat moge dan zo geweest zijn, maar aan dat hoofd zelf mankeerde niets. De kapper had al een onderduiker in huis, toen nog niemand daarover dacht. Zijn hart had Molenaar in ieder geval op de goede plaats ... En zo zat ik die maandagavond in de woonkamer, achter de kapsalon. Behalve de gastheer en ik waren daar ook: ds. Slomp (Frits de Zwerver), diens zwager Philip Bijl, de vrachtrijder, ds. K.W. Dercksen, ds. De Keijzer en de reeds genoemde J.W. Bouwman. Voor ds. Slomp lag een bijbel op de tafel. Hij had de vorige dag in de Geref. Kerk gepreekt over de tekst: 'Vergeet de herbergzaamheid niet', Hebr. 13 vers 2. Hij zei: 'Denk erom wij zijn hier bijeen om de perikelen te bespreken die er momenteel in de Geref. kerken zijn.' En dan volgde er een vurig pleidooi om ook in Maassluis iets te gaan doen aan de nood van hen, die zich onttrokken aan tewerkstelling in Duitsland of aan de Arbeidsdienst; die zich niet meldden voor terugkeer in krijgsgevangenschap en aan iedereen, die om des gewetenswil vervolgd werd ... De meesten betuigden met een jaknikken hun instemming. Alleen ds. De Keijzer merkte op 'Wat maken we het ons toch moeilijk, laat die jongens toch gaan!

God is toch ook in Duitsland!' Frits reageerde: 'Wat maakt dit mij bedroefd. U weet toch wel dat zij daar moeten werken in de oorlogsindustrie?' Hiermee was de discussie gesloten. Bouwman werd aangewezen als contactman. De anderen zullen naar vermogen met hem samenwerken. Er werd niets genoteerd en voortaan ook niet meer vergaderd, maar getelefoneerd des te meer. De plaatselijke Landelijke Organisatie (hulp voor onderduikers) gaat functioneren. ...

De L.O. in bedrijf

Spoedig werkten er onderduikers van elders aan de verbouwing van een pakhuis aan de Noordvliet, dat zo spoedig mogelijk de Geref. kerk moest gaan vervangen. De Noorderkerk was bij het Engelse bombardement van 18 maart 1943 geheel verloren gegaan. Verder waren er al gauw onderduikers werkzaam op agrarische

Vrijwel alles was 'op de bon'. Distributiebescheiden met bonkaarten waren noodzakelijk om wat ook te kunnen kopen. Bonkaarten waren een zeer begeerd object.

bedrijven in Maasland en Maassluis. Plaatselijk ook in de scheepsbouw.

De heer E. Slootheer, die in de periode 1 april tot 3 september '43 korpschef van politie was, profiteerde ook van de L.O. toen hij plotseling ontslagen werd, omdat hij een portret van H.M. Koningin Wilhelmina niet uit de agentenwacht wilde verwijderen. Hij werd gearresteerd maar wist te ontvluchten. Hij kreeg een onderduikadres in Giessendam. Om in het onderhoud te kunnen voorzien zorgde de L.O. voor bonkaarten en zo nodig ook voor geld.

Er kon bijtijds gewaarschuwd worden voor een grootscheepse razzia op onderduikers in de Zuidbuurt te Maasland. Dat was begin november '43. De hele buit bedroeg toen slechts enige pakjes Belgische shag en een niet ingeleverd radiotoestel. De man en de vrouw aan wie deze zaken toebehoorden werden wel gearresteerd.

(Volgens het Rijksbureau voor Oorlogsdokumentatie heeft de L.O.-L.K.P. (Landelijke

Knokploeg) tussen 1940-1945 bijna 40.000 onderduikers verzorgd, waaronder 20.000 Joodse landgenoten.)

Wat wilden Johannes en Nol van mij?

Na de begroeting in de woning van Bouwman, vroeg Johannes mij eens te willen bekijken, wat er gedaan kon worden om de inhoud van de kluis te kunnen roven. 'Ik zou het je één, twee, drie niet kunnen zeggen', antwoordde ik. 'De kluis zelf vormt geen probleem, maar hoe kom je in het gebouw?' Na wat heen en weer gepraat, nam ik op me alles eens goed te bekijken. 'Begin maar vast met de sleutel van het gebouw na te maken' raadde Johannes.' Als je de sleutelbaard tussen twee stukken zeep legt en een stevige druk uitoefent, krijg je een prima afdruk. Wij hebben een adres waar men er een goed passende sleutel van maakt. Zorg ervoor dat de eerste tijd je N.S.B.-chefs in alle opzichten tevreden over je zijn. 'We komen er nog wel op terug', zei Johannes bij het afscheid. Maar wat ik daarna ook deed en bekeek, met de feiten voor ogen zag ik geen enkele kans zonder bloedvergieten in het gebouw te komen.

Toen ik echter op donderdag 6 april de nieuwe dienstregeling in handen kreeg, zag ik dat ik op maandag, tweede Paasdag, 10 april, vanaf 's morgens 6- tot 's middags 14 uur in het gebouw de kluis moest bewaken. De burger, Grootendorst uit Maasland, die speciaal voor de bewaking van de kluis was aangesteld zou, volgens het rooster, mij gezelschap houden. Een en ander bracht me op het idee, samen met de L.K.P.ers, die ik binnen zou laten, de kluis te kraken. Maar zou het mogelijk zijn de ploeg van Johannes op tijd in Maassluis te krijgen? Met dat idee ging ik naar Bouwman. En die ging meteen op pad om met Johannes in contact te komen. Vol spanning vroeg ik me af of dat gelukken zou.

De waarnemend directeur ingelicht

Hoewel er niets vast stond, moest ervan worden uitgegaan, dat het karwei in de vroege morgen van tweede Paasdag zou gaan gebeuren. Om de mensen niet onnodig in gevaar te brengen, achtte ik het raadzaam iemand van het kantoor in te lichten. Daartoe belde ik zaterdagavond op mijn laatste ronde van die dag aan bij dhr. F.A.G. Schiebelhout op de Kon. Wilhelminalaan. Hij was wnd. directeur van het distributiekantoor en door en door betrouwbaar. 'Hij zal wel enthousiast zijn voor het plan', dacht ik. Hij had zich woedend gemaakt over een eind 1943 uitgevoerde nepoverval op het distributiekantoor. Het was een idee geweest van de toenmalige politiechef, die N.S.B.-er was. Hij wilde de ambtenaren op de proef stellen. Een aantal verklede politiemensen stormden met getrokken revolvers het kantoor binnen. Wie van de ambtenaren zich dicht bij de overvaller bevond, voldeed aan het bevel de handen omhoog te steken. Wie wat meer op afstand stond, kroop van angst onder een tafel. Schiebelhout deed zelf open. Ik vertrouwde hem toe wat er eventueel met de kluis gebeuren ging. Hij toonde zich uitbundig verheugd en zei, terwijl hij mijn hand greep: 'God zegene je, Jaap' Maar, joh, er staat een zwart houten kistje in de kluis. Wil je dat ook meenemen? Er zitten tabaksbonnen in. Da's mijn afdeling. Er klopt niets meer van.

Een drukbezette dag

Paasmorgen sta ik vroeg op. Klokslag zes uur moet ik met dhr. Grootendorst de dubbele wacht bij de al besproken kluis aflossen. Hij draagt een witte armband met het woord: 'politie'. Wij zijn er op tijd. 't Is een hele zit tot twee uur in de namiddag. En langzaam draait de klok, vooral als je zoveel aan je hoofd hebt.

's Middags ben ik nog maar amper thuis of er komt een brandwacht vertellen dat ik direct weer in dienst moet komen. Er is een Engels vliegtuig neergestort. Twee bemanningsleden zijn zonder letsel neergekomen en daarna gevlucht. De hele politiemacht moet er achteraan. Alle wegen rond Maassluis moeten worden afgezet. Met collega Groeneveld moet ik post nemen op de Vlaardingsedijk. Te voet gaan we er via de Haven samen heen ... En daar zie ik dan voor ons uit dhr. J.W. Bouwman met een heer met bolhoed lopen. Het is Johannes Post. Bij het passeren van het tweetal beklaag ik mij tegenover Bouwman: 't Is me het Paasfeest wel! Ik ben vanmorgen om zes uur in dienst gegaan en het wordt wel middernacht eer ik naar huis mag'. De boodschap wordt begrepen. Het wordt middernacht. Bouwman heeft mijn verloofde, Jo Joosten, die bij bakker Prins aan de Noordvliet logeert, nog laten weten dat ik ondanks het late uur, toch bij hem langs moet komen. Om 11.00 uur worden alle posten opgeheven. Op het politiebureau krijg ik te horen, dat ik samen met collega T. Slootheer nog een ronde door Maassluis moet doen en daarna mag ik dan naar huis ... omdat mijn dienst de andere dag weer vroeg begint.

Instemming met de wijze van uitvoering

Alles goed en best; maar ik wil ook nog even afscheid nemen van mijn Johanna ten huize van bakker Prins. Vandaar is het een uur na middernacht, als ik me bij het gezelschap voeg, dat de woonkamer van de familie Bouwman vult. Het zijn: Marinus Post, de gebroeders Nol en Jan Wilschut, twee jongemannen die vanwege hun joods bloed zijn ondergedoken. Toon Thiele uit Maasland, en tenslotte nog drie knapen, wier namen me zijn ontschoten. Johannes is er niet bij. Toen ik hem eerder op de avond ontmoette, was hij op weg naar het NS-station. Hij had zijn vrouw Dina op afstand vergezeld. Onder haar boezem had ze de nodige revolvers van Den Haag naar Maassluis vervoerd.

Nadat we die avond samen nog even repeteren op welke wijze wij het plan zullen uitvoeren en men daar hoofd voor hoofd mee akkoord gaat, wens ik het gezelschap welterusten en vertrek naar mijn kosthuis ... Daar zet ik de wekker op kwart voor vijf. Het slapen wilde wel na zo'n lange dag. Toch ben ik 's morgens keurig op tijd. Collega Haakma is al op het politiebureau als ik er arriveer. Ik neem er de dienstrevolver uit mijn kastje en ga te voet door de Taanstraat naar het distributiekantoor. Het is er zo donker dat ik fietsen noch personen in het vizier krijg. Toch wil ik hen laten horen, dat ik er ben en ik fluit het afgesproken deuntje; 'Ferme jongens, stoere knapen'.

Met z'n allen naar binnen

In de geopende deur staan beide mannen, die wij moeten aflossen, ons al op te wachten. Ik schrik me naar; één draagt er een uniform; maar de ander heeft een armband van de Landwacht om. En ja, die ken ik. (Even later kan ik Nol, die aan de overkant voor de muziektent heeft gestaan, vragen eens na te gaan of die landwachter misschien richting politiebureau is gegaan. Mijn maat, de andere burger Grootendorst, is inmiddels al boven bij de kluis. Als dan beide mannen vertrokken zijn, vergrendel ik de buitendeur, maar met dezelfde haal gaan de grendels ook weer

Gebouw 'Sursum Corda' aan de Fenacolijslaan, hoek Taanstraat.

terug. De deur blijft dus open. Dan ga ik naar boven, waar Grootendorst al op mij zit te wachten. Na de begroeting bied ik hem mijn shagdoos aan en terwijl hij een sigaret draait, verwijder ik mij weer om – naar ik zei – naar het toilet te gaan. Maar beneden open ik de buitendeur en verneem dan van Nol dat de landwachter de weg naar huis insloeg. Ik zeg hem, dat ik de w.c. zal doortrekken en dat direct daarna hij en zijn mannen op hun sokken mij over de trap naar boven kunnen volgen. En zo kan het gebeuren dat ik – net nadat ik de kamer van de kluis weer betrad – van achter werd besprongen en meteen geboeid ter aarde lag. Mijn makker ondergaat hetzelfde lot.

Slechts één verzuim

En daar liggen we dan, de één aan de ene en de ander aan de andere kant van een schot. In de rest van het gebouw ontwikkelt zich een grote activiteit. Alles volgens plan. Toon Thiele heeft op de zolder plaats genomen bij de witte knop, waarmee tijdens de werkzaamheden het alarm kan worden uitgeschakeld. Spoedig is er een gat in het plafond; doch abusievelijk naast de kluis. De fout is gauw ontdekt en spoedig horen wij de kalk in de kluis vallen. Met een touw om het middel heeft men één van de mannen in de kluis laten zakken. Die geeft alles wat zijn gading is aan de

anderen, die daar meteen de jute zakken mee vullen. Zijn ze vol, dan worden ze telkens op één van de in de hal geplaatste fietsen gebonden. Tot de kluis leeg is. En dan is de hele meute gereed voor vertrek. Het was vooral de schrobzaag, die veel lawaai had veroorzaakt. Midden in de actie hoorde ik buiten een auto stoppen. De officieren van de Duitse marine, die in de Min. de Visserschool waren gehuisvest, waren op stap geweest in Rotterdam. Gelukkig maakten ze zelf ook veel rumoer en hadden ze dus niets in de gaten. Voor ons beiden duurde alles eindeloos lang. Het liep al aardig tegen de klok van zeven toen Marinus mij losmaakte en voorstelde met hen mee te gaan. Quasi erg boos, stemde ik er mee in. Maar onder aan de trap gekomen, herinnerde ik hem eraan dat er afgesproken was Grootendorst beneden in het hok achter slot en grendel op te sluiten. Hij ging daarop even naar boven en gaf mij dan de verzekering dat de man voor ons geen enkel gevaar opleverde.

De buit in het riet. Toch geborgen

'Vals' persoonsbewijs.

Wij waren nog lang niet veilig en de buit was er ook nog niet. Ter verkenning zal ik éérs naar buiten gaan. Een politieagent bij het kantoor is heel gewoon. Als laatste man zal Marinus de deur achter ons sluiten. Buiten bemerk ik geen enkel onraad en stap meteen naar de werkplaats van Ben van de Brug. Daar strooi ik buiten peper om het zoeken met een speurhond te verijdelen. Als ik mijn fiets neem, zit mijn burgerkleding al op de bagagedrager. Zo spoedig mogelijk zal ik mij omkleden. Als Marinus zich bij mij voegt verwisselen wij onze fietsen. Samen fietsen we richting Weverskade om via de Westgaag naar Maasland te rijden.

De overige zeven, met ieder een gevulde zak op de bagagedrager, waren al richting Maassluise Trekvaart weggereden. Halverwege de Westgaag wil ik afstappen. Maar dan hoor ik in de verte het geluid van een sirene. Ik denk meteen: Grootendorst heeft zich van zijn boeien losgemaakt en vervolgens op de alarmknop gedrukt. Waarschijnlijk heeft hij ons wat tijd gegund om een voorsprong te kunnen nemen op

eventuele achtervolgers. Ik gun mij geen tijd meer voor een verkleedpartij en zeg Marinus dat we zo snel mogelijk van de weg moeten. Enige minuten later gaat ook de grote sirene van het luchtalarm loeien. Snel fietsen we voort. Marinus wil doorrijden naar het station N.S. Delft en vandaar dan per trein doorreizen naar Den Haag. Dat is hem zonder mankeren gelukt. Hij moest aan de Ordnung-polizei op het perron wel zijn persoonsbewijs tonen.

Als beroep stond er 'Wehrmachts-aannemer' op. Hij had ook al een NSB-speldje op de revers. Dus doorstond hij de controle met glans. Ik stap echter af bij de boerderij 'De Duivenvlugt'. De boer, Jan van der Kooy, die ik in de koeienstal aantref, verwijst mij vol begrip naar de zolder boven de koeienstal. Marinus kwam nog even terug om mijn fiets weer om te ruilen met de zijne. Ruim drie weken zal ik op de boerderij blijven. In die tijd hebben Landwachters op een nacht de boerderij onderzocht; maar mij uiteraard niet gevonden.

De krakers, die met de zakken waren weggereden kregen het ook op de zenuwen toen de sirenes zo tekeergingen. Zij wierpen de zakken met distributiebescheiden en al in de rietkraag van de Trekvaart. Zonder bagage reden zij snel door. Later kon de hele buit toch veilig geborgen worden. De zoon van boer Eigenraam, die het dumpen van de zakken had gezien en in vertrouwen was genomen, attendeerde zijn vader op de zakken. Het was de buit van een overval op een distributiekantoor, zo zei hij. De vader vond het goed dat de zakken in hun schuur onder het hooi verborgen werden. Reeds de andere dag werd de hele buit door verzetsmensen onder het Delftse Politiekorps in de bak van een motor met zijspan te bestemder plaatse afgeleverd. De hele voorraad bestond – naar men zei – uit 20.000 bonkaarten. De kaarten voor de lopende maand waren in de kluis geweest; doch ook die voor de volgende maand.

Opsporingsmaatregelen

De overval is geslaagd. Nu moeten 'de schuldigen' worden opgespoord en ter verantwoording worden geroepen. Eén dader is bekend; doch voortvluchtig. In dhr. Grootendorst hebben zij één getuige. Die wordt aanstonds aangepakt, maar meteen vrijgelaten. Dan komen de arrestaties van mijn verloofde, mijn ouders en 20 distributieambtenaren. Mijn verloofde heeft het kwaad te verduren. Als zij 's avonds wordt afgevoerd en door een Duitse soldaat in het open voertuig wordt geholpen, krijgt hij medelijden. Hij fluistert haar in het oor: 'Es ist nicht so schlimm'. Net als het knip-oogje, dat collega L. Moerman haar bij het passeren gunde, gaf haar dat een flinke oppepper. Van háár zijn ze niet wijzer geworden. Na een maand wordt ze vrijgelaten. Toch zal het Kerstmis worden eer ik haar weer terug zal zien

Mijn ouders worden van elkaar gescheiden opgesloten in het concentratiekamp Vught. Na dulle dinsdag (5 september 1944) komen zij ongedeerd uit de strijd. Aan Corrie en Betsie ten Boom, die ook in Vught waren, had mijn moeder vriendinnen voor het leven verworven. De distributieambtenaren, 20 in getal, kunnen op 13 april alweer aan het werk. Alleen dhr. Van Dun blijft in gevangenschap achter. Iemand die er eigenbelang in zag de Duitsers te tonen dat hij in ieder geval achter hen stond, had hen intussen laten weten, dat dhr. Van Dun ten onrechte iemand één distribu-

tiekaart had verstrekt. Daarop moest dhr. Van Dun zeggen wie hem die kaart had verstrekt. Dat bleek dhr. Schiebelhout te zijn en daarom werd die opnieuw gearresteerd. Beide heren werden naar Duitsland afgevoerd. Dhr. Van Dun overleefde het niet. Dhr. Schiebelhout kon, hoewel lichamelijk erg verzwakt, zijn ervaringen in Duitsland na de oorlog navertellen.

Het zwerven werd mij bespaard

Door tussenkomst van de L.O. en het stadhuis van Vlaardingen heb ik op de naam 'Arend Vermeulen' een ander persoonsbewijs gekregen. Voortaan heet ik dus Arend Vermeulen. Mijn uniform werk ik in een baal stro. Zo blijft het op de boerderij achter. Eind april verlaat ik in alle vroegte Maasland. Met een eveneens gedroste politieagent fiets ik naar Rotterdam. Daar krijg ik onderdak bij de fam. Fransen aan de Pleinweg. Na een week fiets ik met dhr. Fransen naar Berkel en Rodenrijs. Daar krijg ik voor lange tijd onderdak bij de fam. Van der Kaaden en Rozendaal. Karel en Jan van der Kaaden vonden de beide vliegers, die wij op Pasen zochten, in een kiphok. Ieder van hen nam er een op de fiets en reden met hen naar veiliger oorden.

Bewijs van waardering! Als lid van de L.K.P. (Landelijke Knokploegen).

Wat er verder in Berkel en Rodenrijs allemaal gebeurde dat staat te lezen in het boek: 'Op 5 mei ben ik opnieuw geboren' van Leo Bollboom.

In oktober 1944 heerste er een soort schrikbewind. Mijn weldoeners moesten er zelfs voor vluchten. Dit, en het verlangen naar de Alblasserwaard, waar ik thuis hoorde, deden mij half oktober richting Giessendam fietsen. Via de L.O. kreeg ik er onderdak in de boerderij van het echtpaar Schakel Schakel, gelegen in de Buurt Giessen-Oudkerk. Onder de latere burgemeester Maarten Schakel krijg ik er een rang bij de Ned. Binnenlandse Strijdkrachten.

Zo kan ik nog wel een tijdje doorgaan. Alleen dat éne moment moet ik nog kwijt. Een land dat van zijn vrijheid is beroofd, gaat, wanneer de vrijheid niet komt opdagen, ten onder. Vooral in het begin van de bezetting heeft Maassluis het zwaar te verduren gehad. Wie zou zich dat niet aangetrokken hebben? Maar het moment waarop je dan verneemt dat je vrij bent, vergeet je je hele leven niet. Voor mij kwam dat moment bij het aanbreeken van de dag op zaterdag, 5 mei 1945. Onder aan de trap naar de zolder, waar ik slaap, slaakt Marie, de boerin, heel luid in dolle vreugde de kreet: 'Arend, Arend, we zijn vrij!!' Echt om nooit te vergeten. Wat waren we blij.

Telkens als ik later op het punt stond in mineur te gaan klagen, hoorde ik het weer: 'Arend, Arend, we zijn vrij!!' En altijd blijven we in stilte gedenken hen die voor onze vrijheid het leven lieten. En vele met mij zullen met de Geuzen van weleer blijven erkennen: 'Had ons de Heer alzo niet bijgestaan, wij waren lang al in den druk vergaan!

Jacob Huisman, 'nu'.

Mei 1995
J. Huisman

En op zijn levensavond kan hij dit verhaal nog vertellen, zonder opsmuk. Bedankt voor wat je deed, Jacob Huisman

D-DAY, 6 JUNI 1944 Zeesleper 'Dexterous'

Een belangrijke rol tijdens de invasie van Normandië was weggelegd voor de onder Nederlandse vlag varende zeesleper 'Dexterous'. Met zes Amerikaanse en Engelse sleepers werd dat schip ingezet voor de Operatie Mulberry. Doel was een aantal zogeheten Phoenixcaissons (betonnen bakken van 40 x 10 x 15 meter) naar Arranches en Isigny te brengen en vlak onder de Franse kust af te zinken om zo een kunstmatige haven te vormen voor de invasiemacht.

Met achter zich nog een vage streep die de kust van Engeland moest zijn, en voor zich louter zee begon de onder Nederlandse vlag varende zeesleper Dexterous op de avond van 5 juni 1944 aan zijn reis naar de kust van Normandië. Aan de tros hing een betonnen caisson dat naar de Franse kust moest worden versleept. In vredestijd een fluitje van een cent, maar in dit geval een gewaagde operatie.

Vanaf het dek zag bootsman L. Ras (22) een lege zee voor zich, maar de sleper was zeker niet de enige die opstoomde naar Frankrijk. Op dat moment was een reusachtige oorlogsvloot op weg naar Normandië, waar de beslissende slag in de Tweede

Wereldoorlog op het punt van beginnen stond. Rond een uur of negen werd het i eens donker door een enorm aantal vliegtuigen dat overvloog. Vliegtuigen met glijders erachter, waar je ook keek.

Toen dacht ik: 'dat komt wel goed', zo herinnert Ras zich de situatie van ruim vijftig jaar geleden.

Voor het eerst in vijf jaar koerste hij weer naar het Europese vasteland. Dat had hij in de meidagen van 1940, ter hoogte van Vlissingen, voor het laatst gezien toen hij aan boord van de sleper 'Schelde' uitweek naar Engeland. Daar werd de Schelde, onder bevel van kapitein J. Kalkman, ingezet om schepen in nood op de Atlantische Oceaan naar veiliger oorden te slepen.

Furore maakte de 'Schelde' toen een drijvend dok door twee zware Engelse sleepers naar IJsland werd gebracht.

De Nederlander voer mee in dit konvooi en toen het dok voor de kust van IJsland in een storm lossloeg en op de klippen dreigde te lopen, was het de veel kleinere 'Schelde' die dat wist te voorkomen terwijl de Engelsen niets anders konden doen dan toekijken.

Aan dit huzarenstukje dankte kapitein Kalkman het bevel over de Engelse sleper 'Dexterous' die onder Nederlandse vlag ging varen. En zo kwam ook Ras op deze sleper.

'Ik was matroos op de Schelde toen kapitein Kalkman mij vroeg mee te gaan naar de Dexterous. Ik zou daar een eigen hut krijgen, dus mij had 'ie', aldus Ras. Persoonlijke eer legde Ras in aan het einde van 1943 toen een konvooi landingsvaartuigen in de Golf van Biscaje in nood kwam. 'We gingen daar in vliegende haast naar toe en zagen kans vast te maken aan een van die vaartuigen, de LCT 333. Na een halve dag varen brak de tros en konden we er niet meer bij komen.' Samen met de 2e en de 3e stuurman van de Dexterous roeide Ras naar het schip in nood en zag kans de zeventien opvarenden over te brengen naar de sleepboot. Dat leverde hem 'de medaille voor menslievend hulpbetoon in brons in verband met uw moedig gedrag en menslievend optreden bij het redden van opvarenden van een in nood verkerend landingsvaartuig' op. Die medaille werd hem door Koningin Wilhelmina persoonlijk uitgereikt in april 1946.

De Dexterous werd vervolgens ingezet als escortevaartuig voor een konvooi naar Amerika. Op de terugweg, toen het schip zich bij een retourkonvooi zou aansluiten, werd het aangevallen door een Duitse U-boot. Het schip kwam zwaar onder vuur te liggen, maar op het moment dat de bemanning het genadeschot verwachtte kwam het konvooi verder opstomen en verdwenen de Duitsers onder water.

'Ik denk nog vaak dat een groot deel van het welslagen van de invasie te danken is aan de inzet van de koopvaardij, want die scharrelde al sinds 1942 over de Atlantische Oceaan om alle materieel en troepen naar Engeland over te brengen. Veel van de opvarenden van die koopvaardijschepen zijn nooit teruggekeerd in Nederland. Hun aandeel in de uiteindelijk overwinning raakt vaak nogal ondergesneeuwd door het militaire aspect', aldus Ras.

De sleepboot 'Dexterous'. Het was de eerste sleepboot onder een Maassluise kapitein die Maassluis aandeed na de oorlog en ten anker ging.

Dexterous laat zich hier vertalen als 'Behendig'.

In januari 1944 kreeg de Dexterous voor het eerst te maken met de Phoenix caissons. De voor de bemanning onbekende betonnen bakken moesten van de Theems via Dungeness naar het eiland Wight worden gesleept. Dat gebeurde onder de strengste geheimhouding en onder bescherming van marine en luchtmacht. De Duitsers mochten niet in de gaten krijgen wat er daar in het zuiden van Engeland werd bekooktoofd. In de Solent, de zeestraat tussen Zuid-Engeland en Wight, werden van alle kanten 10-tallen caissons aangevoerd en afgemeerd. Wachtend op; het grote moment dat ze over het Kanaal naar de Franse kust zouden worden gesleept. Tientallen sleepers waren constant in de weer om de kolossen van hun bouwplaatsen naar de Solent te slepen. En zo af en toe zagen de Duitsers kans zo'n transport – zonder te weten wat ze nu eigenlijk bestookten – te onderscheppen en tot zinken te brengen.

Ras: 'We lagen bij Tilbury Docks op de Theems afgemeerd toen de 'Rode Zee' langszij kwam. Die sleper kwam juist van de Bermuda's. Er zaten bekenden van ons uit Maassluis aan boord en 's avonds hebben we nog wat zitten kletsen en een borrel gedronken. De volgende ochtend was 'ie weer vertrokken en is van die reis nooit meer teruggekomen. Als je dan beseft dat die boot het slachtoffer van de Duitsers is geworden, sta je ineens weer met beide benen op de grond.' De dag voorafgaande

aan de invasie was er een van nerveuze spanning geweest. Op 4 juni kregen ze in de baai van Solent opdracht de sleep vast te maken. De langverwachte invasie zou die nacht plaatsvinden. Een fikse storm in het Kanaal gooide evenwel roet in het eten en de Dexterous bleef met zijn sleep in de baai. Een dag van totale afzondering en volledige radiostilte volgde.

‘Dat was een slechte tijd. Een hele dag afwachten. Iedereen ging dingen doen die hij anders nooit deed: kleren wassen, een praatje maken. Iedereen zag tegen de overtocht op, want je hoorde al een paar jaar allerlei berichten over die Atlantik-wal, die de Duitsers langs de kust hadden opgetrokken.’

Precies 24 uur na de eerste opdracht om te vertrekken kwam het definitieve signaal voor de aanval. Bij het krieken van de dag op 6 juni 1944 was het even slikken voor Ras. Een overdonderend schouwspel ontrolde zich voor zijn ogen. ‘We zagen voor ons hele rijen schepen liggen en van alle kanten kwamen nog nieuwe aan. Toen wij arriveerden waren de geallieerden al hurry-up bezig naar de wal te gaan. Over zee kwam die hele armada aandonderen. Die schoten eerst hun kanonnen aan stuurboord leeg, draaiden vervolgens bij en schoten dan bakboord leeg. En zo ging het maar door.’ Een angstig moment voor Ras en zijn medeschepelingen brak aan toen de Dexterous ter hoogte van Isigny voer. De Duitsers aan de wal boden nog volop weerstand, daarom kon de sleper zijn caisson nog niet achterlaten. De hele dag en de daaropvolgende nacht werd op en neer gevaren voor de kust, terwijl een kruiser pal achter de Dexterous de Duitse stellingen onder vuur nam. Op hun beurt bestookten de Duitsers de kruiser. De granaten vlogen de bemanning van de Dexterous letterlijk om de oren.

‘Ik dacht toen ook: als die kruiser te laag richt, zijn we er geweest.’ Maar veel tijd om daarbij stil te staan had hij niet. ‘De matrozen waren voornamelijk marinemensen. Je kan dan wel een heel goeie marineman zijn, maar dat wil dan nog niet zeggen dat je een goede sleper bent. Aan dek liepen de Engelsen en Ieren die dat werk nog nooit hadden gedaan, dus daar had ik al mijn aandacht bij nodig. Zo af en toe kon je wel eens opkijken om te zien wat er gaande was, maar je kon niet met een verrekijker aan dek gaan staan om eens op je gemakje naar de landing te kijken. We hadden onze handen vol aan de sleep.’

Pas op 7 juni, toen de Duitse stellingen het zwijgen was opgelegd, kwam het moment dat de Phoenix kon worden overgegeven aan de kleinere Amerikaanse sleepers die het caisson naar zijn definitieve plaats vlak onder de kust zouden verslepen. Als golfbrekers waren daar de Nederlandse kruiser ‘Sumatra’ en het vrachtschip de ‘Parlaan’ afgezonken waarachter de haven zou worden aangelegd.

Kapitein Kalkman voorzag echter problemen met de stroming vlak onder de kust. En hij kreeg gelijk. Nog maar nauwelijks had de Dexterous de trossen losgemaakt of de Phoenix begon een stuurloze reis in een van oorlogsschepen en landingsvaartuigen krioelende zee. De kolos koerste recht op een met explosieven geladen schip af. Ternauwernood wist de Dexterous weer vast te maken en een botsing te voorkomen.

lets verderop worstelde een van de kleine Amerikaanse sleepers met een andere Phoenix.

Het caisson dreigde de sleper mee te trekken in de richting van een munitieschip. Met de eigen Phoenix al aan de trossen schoot de Dexterous te hulp en met 2 caissons op sleeptouw ging het schip vervolgens op weg naar een geschiktere plaats om de sleep over te dragen.

Na D-Day is de Dexterous nog een paar keer op en neer geweest tussen Engeland en Frankrijk. Er moest een dok worden verslept en later een kruiser die op een mijn was gelopen. 'Op een van die reizen zagen we voor het eerst een Duitse vliegende bom. We wisten toen nog niet wat dat voor projectiel was. In eerste instantie dachten we dat het een aangeschoten vliegtuig was. Later hoorden we dat het een V-1 was.' Dat nieuwe wapen was op 13 juni door de Duitsers voor het eerst in de strijd geworpen.

Tot oktober bleef Ras op de Dexterous. Toen werd het schip weer onder Engelse vlag gebracht en stapten kapitein Kalkman en zijn bootsman over op de 'Zwarte Zee'. Ras sloot in 1948 zijn zeemansloopbaan af als 2e stuurman en ging definitief aan wal. De Dexterous heeft nog jaren voor een Engelse reder gevaren en is vervolgens verkocht aan Griekenland.

'Dat is het laatste wat ik over de Dexterous heb gehoord. Hij zal inmiddels wel g sloopt zijn', aldus Ras.

Mei 1995

Hans van Vessem

Bron: Algemeen Dagblad van 4 juni 1994.

Lijst van de in 1945 teruggekeerde sleepboten

8 mei	Blankenburg	22 juli	Zwarte Zee	25 okt.	Hudson
9 juni	Dexterous	28 aug.	Ebro	31 okt.	Ganges
30 juni	Schelde	8 sept.	Seine	7 nov.	Donau
4 juli	Thames	27 sept.	Tyne	24 dec.	Witte Zee

OPERATIE 'MANNA'

Brood uit de hemel

Doordat in september 1944 de operatie 'Market Garden', beter bekend als de slag bij Arnhem, met veel tegenslag had te kampen, kwam de opmars van de geallieerde troepen in het zuiden van Nederland tot stilstand. Het gevolg was dat een groot deel van ons land door de Duitsers bezet bleef. De winter van 1944-1945, beter bekend als de 'hongerwinter', was voor de burgers in het nog bezette gedeelte van Nederland een zware en donkere periode.

Sedert het uitbreken van de spoorwegstaking op 17 september 1944 saboteerden

de Duitse bezetters de voedselvoorziening. Daardoor ontstond er een steeds toenevende hongersnood in westelijk Nederland door een sterk verminderde voedselaanvoer. In januari 1945 werd het broodrantsoen verlaagd tot 500 gram per persoon per week. Ook aardappelen en andere voedingsmiddelen raakten op. De porties van de centrale keukens (gaarkeukens) daalden tot een halve liter per dag. Velen stierven die winter de hongerdood. In die periode probeerde men zich in het leven te houden met suikerbieten, bloembollen en dahliaknollen.

Ook in Engeland was het bekend geworden dat de toestand in het westen van Nederland, voor wat betreft de voedselvoorziening, zeer kritiek was. Men was daar drukdoende met het uitwerken van plannen om in het westen van ons land voedsel-droppings uit te gaan voeren. De droppingplannen zijn voornamelijk door het Britse Bomber Command in technische zin voorbereid. De juiste methoden van verpakken en afwerpen moesten worden beproefd.

Op 24 februari 1945 werd een 4-motorige Lancaster-bommenwerper van het 115^e squadron van zijn thuisbasis Witchford naar het vliegveld Netheravon gezonden voor experimenten met het afwerpen van voedsel. Er was toentertijd nog maar weinig ervaring mee opgedaan. Begin april werden er op dat vliegveld proeven genomen om containers te laden in de twee soorten bommenruimen van de Lancasters. Op 6 april werden proefdroppings uitgevoerd. De dag erna gaf major R.P. Martin een droppingdemonstratie voor een gezelschap officieren van het hoofdkwartier van Bomber Commando.

Tegen het einde van april waren alle technische voorbereidingen definitief geregeld. Al een paar weken waren er onderhandelingen gaande met de Duitse bezetter om de voorgenomen voedseldroppings te doen plaatsvinden. Na verscheidene malen nog obstructie te hebben gepleegd moesten de Duitsers uiteindelijk het voedselbombardement over zich laten komen. Een dag of wat tevoren had de Duitse Rijkscommissaris Dr. Seys Inquart nog bekend gemaakt dat het plan voor voedseltransporten uit de lucht werd bestempeld als pure propaganda van de Anglo-Amerikaanse vijand.

Dan op 29 april 1945 was het eindelijk zo ver. Radio Oranje bracht om 12.00 uur de eerste melding dat er voedselbrengende vliegtuigen waren opgestegen. Alle Lancasters droegen in hun bommenruimen vijf samengebonden bundels in zeildoek met 70 zakken elk. De inhoud bestond uit meel, eierpoeder, erwten, bonen, meat and vegetables, thee, suiker, gevitaminiseerde chocolade en ander voedsel. De bemanningen van de bommenwerpers waren geïnstrueerd om hun ladingen voedsel te droppen op speciale terreinen, zoals de vliegvelden Waalhaven, Ypenburg en Schiphol. Verder ook nog op Duindigt, in het Kralingse bos, in Vogelenzang en op weilanden bij Haarlem, Alkmaar, Utrecht, Gouda en Hilversum. De terreinen zouden door de plaatselijke autoriteiten gemarkeerd zijn door middel van tekens met witte lappen.

Ook de Amerikaanse 8e-Luchtmacht, gestationeerd in Engeland, had haar

voorbereidingen getroffen, maar zou pas twee dagen later voor het eerst in actie komen. Groot was het aantal vrijwilligers onder de vliegtuigbemanningen die vooraf deelname aan deze operatie niet wilden missen. Geen enkele andere operatie gaf hen zoveel voldoening als juist deze, omdat zij hiermee ook iets terug konden doen voor het Nederlandse volk.

Honger, honger, honger!

Een groot aantal Nederlandse mannen en vrouwen hadden vaak met gevaar en inzet van hun eigen leven hulp geboden aan de luchtmachtcollega's die minder fortuinlijk waren geweest. Vele vliegers die boven Nederland waren neergeschoten werden door Nederlanders geholpen om uit handen van de Duitsers te blijven. Via ontsnap-

pingsroutes werden zij naar het reeds bevrijde gedeelte van ons land gebracht zodat zij weer naar Engeland konden terugkeren. Voor de vliegers die de droppingsvluchten uitvoerden was het een onvergetelijk tafereel. Het leek wel of in westelijk Nederland iedereen de straat was opgegaan om naar de voedseldroppende vliegtuigen te kijken. Men zwaaide vanaf de daken van huizen en gebouwen met zakdoeken en vlaggen naar de Lancasterbemanningen alsof het een groots vliegfeest betrof. De Duitse Flak(luchtdoelartillerie)bemanningen stonden bij hun luchtafweerkanonnen somber naar dit schouwspel te kijken, maar schoten niet op de overkomende vliegtuigen. Er waren zelfs Duitse luchtdoelartilleristen die naar de laagvliegende vliegtuigen stonden te zwaaien.

Voedselbrennende bommenwerpers op 29 april 1945 boven de Zuiddijk.

Hoewel aan de eerste dropping al honderden vliegtuigen gelijktijdig deelnamen waren er verhoudingsgewijs toch maar weinig incidenten. Eén Lancaster bommenwerper moest zijn lading afwerpen op het Rotterdamse vliegveld Waalhaven.

Maar nadat er drie ladingen zakken waren afgeworpen liepen er zoveel mensen het terrein op dat het niet meer verantwoord was ook de rest van de lading te droppen. Een andere Lancaster liep schade op doordat de machine tijdens het droppen werd getroffen door twee zakken voedsel uit een er boven vliegende collega. Voor zover mij bekend gingen er tijdens de operatie 'Manna' geen vliegtuigen verloren.

Op 1 mei 1945 kwamen ook de fantastische zilveren Amerikaanse Vliegende Forten op het toneel van deze operatie. Bijna 400 4-motorige Boeing B-17's wierpen hun lading voedsel af op terreinen bij Den Haag en Rotterdam. De volgende dag gingen weer 400 Amerikaanse Vliegende Forten en 500 Lancasters na elkaar het luchtruim in om hun levensreddende ladingen in Nederland te deponeren. De bemanningen van de vliegtuigen waren zeer enthousiast. Bij terugkeer in Engeland rapporteerden zij dat ze wensen als 'THANKS RAF' en 'GOOD LUCK TOMMY' op daken gekalkt

hadden gezien.

Op 8 mei 1945 gingen de bommenwerpers voor het laatst de lucht in om levensmiddelen uit de hemel te laten neerdalen. Intussen was de Duitse capitulatie een feit geworden en konden geleidelijk veel grotere transporten over de weg en over zee de bevoorrading overnemen.

De Amerikanen maakten met hun Vliegende Forten 2200 vluchten waarbij 5100 ton voedsel werd gedropt. De Britten maakten 3156 vluchten met hun Lancasters en wierpen daarbij 6684 ton voedsel omlaag. De voedseldroppende vliegtuigen werden geassisteerd door 145 Mosquito's die voor de markering van de afwerpterreinen zorgden.

Operatie 'Manna' was ten einde gekomen. Bijna 12.000 ton voedsel was op de snelste manier afgeleverd. Daarbij had de aanblik van deze grandioze operatie de Nederlanders in het nog bezette gebied een geweldige 'kick' gegeven. En het belangrijkste was dat vele burgers door de voedseldroppings werden gered van de hongerdood, die ze anders niet hadden ontlopen.

Ook voor de inwoners van Maassluis ging operatie 'Manna' niet ongemerkt voorbij. Op 29 april 1945 zag men een groot aantal laagvliegende vliegtuigen vanuit het westen over de Waterweg vliegen in de richting van Den Haag. De ouderen onder u zullen zich dat nog zeer goed kunnen herinneren. Velen hadden zich op straat begeven en zwaaiden naar de laag overkomende vliegtuigen. Vreugde heerste alom. De dag van de bevrijding kon nu niet meer lang op zich laten wachten en op 5 mei 1945 was het dan eindelijk zover. De Duitsers hadden de wapens neergelegd en Nederland was bevrijd van zijn Duitse bezetters.

Mei 1995

Jan Zon

VOEDSELSCHEPEN

Eerste hulp voor hongerend Nederland

Toen het in het begin van mei 1945 met de dag duidelijker werd dat de bevrijding van Nederland boven de grote rivieren een kwestie van dagen of uren zou zijn, kregen de geallieerden de gelegenheid twee vrachtschepen met voedsel naar Rotterdam te zenden. Het gonsde in die dagen van de geruchten, maar dit verhaal bleek op waarheid te berusten. De uitgemergelde bevolking keek reikhalzend uit naar dit moment. Het werd de 5e mei 1945.

Eén inwoner van Maassluis, de 42-jarige M.J.N. van der Hidde (mijn vader), werkte in alle stilte een plan uit om de aanstaande gebeurtenis niet onopgemerkt voorbij te laten gaan. Hij vond dat er een soort hulde gebracht diende te worden aan de bemanning van de voedselschepen. Achteraf gezien bleek dat de gehele Maassluise bevolking daar vierkant achter stond. De toeloop van de Maassluiers naar de havenhoofden bevestigde dat. In elk geval overtrof de Maassluise hulde alles wat verder op de rivier, tot in Rotterdam toe, werd geboden.

Onlangs vond ik in de familiepapieren het hierna vermelde verhaal van de initiatiefnemer Martien van der Hidde zoals het door hem zelf werd vastgelegd en ook in grote lijnen verscheen in het toen nog verboden blad 'HET LAATSTE NIEUWS' van de 7e en 8e mei 1945. Mijn vader verklaart dat hij de journalist zelfs heeft verzocht zijn naam niet te vermelden omdat hij bang was achteraf moeilijkheden daarvan te ondervinden. Op het moment dat hij de journalist in kennis stelde, was de bevrijding nog niet 100% zeker en de bezetter was nog bewapend aanwezig.

Op 4 mei 1945 vernam ik, aldus M.J.N. van der Hidde, dat er een schip met voedsel van zee onderweg was naar Rotterdam. Om precies te zijn: twee schepen van Londen naar Rotterdam. Onmiddellijk gaf ik opdracht een houten frame te maken voor een reuze bloemenkrans met een diameter van 2.30 m. Bloemist Kap kreeg opdracht het geheel aan te kleden. Ik zou hem ook betalen. Een rood-wit-blauwe Nederlandse Marine-wimpel, die ik in mei 1940 van een door de Duitse bezetter veroverde sleepboot had weggenomen, zou hier goede diensten bewijzen.

Al spoedig na de bezetting in 1940 kwam er een verordening dat er ik meen dat de verjaardag van de Koningin, 31 augustus, daartoe aanleiding had gegeven. Sommigen vlagden toen. Die uitdaging had ik goed begrepen en dus hing gedurende de gehele oorlog deze wimpel binnen, in de woonkamer. Keurig over de schoorsteen gedrapeerd. Op de witte baan van deze wimpel werd nu de tekst

MAASSLUIS DANKT DEN ZEEMAN

geschilderd, waarna we hem midden over de bloemenkrans spanden. Tot zover was de operatie heel stilgehouden, want de Duitsers waren toen nog steeds de baas in ons stadje. Op zaterdag 5 mei, toen ik bericht kreeg dat het konvooi bij Hoek van

Bij de afvaart van de Govert van Wijnkade had zich veel volk verzameld en we besloten enkelen van hen te laten meevaren op dit zeer kleine schip. Dat werd dringen. De gelukkigen hadden het nieuws uit

Holland zou binnenlopen, liet ik de reusachtige bloemenhulde om 12 uur 30 naar het Hoofd brengen. En opeens was daar die massale uittocht van alles wat in Maassluis nog gezond en ter been was! De meest spontane optocht die ik ooit had gezien. Om 14 uur 30 brachten we het geval aan boord van een klein sleepbootje, de 'ZEE-STER' van Van der Tak's Bergingsbedrijf, en we stoomden het konvooi tegemoet

Bij de afvaart van de Govert van Wijnkade had zich veel volk verzameld en we besloten enkelen van hen te laten meevaren op dit zeer kleine schip. Dat werd dringen. De gelukkigen hadden het nieuws uit de eerste hand. Onder hen o.a. M. Poortman, A. van Dorp en enige schooljongens. Er werden tijdens de overhandiging van de krans foto's gemaakt.

Nabij Poortershaven passeerden we het Duitse oorlogsschip dat het konvooi escorteerde en voorop voer. Op de brug stonden wel 8 à 10 officieren gespannen door verrekijkers te turen, zich afvragend wat dat wel voor bijzonders kon zijn. Toen we het Duitse schip dwars hadden, kon ik de lust niet langer bedwingen en met behulp van enkele mannen zette ik de krans recht overeind, zodat ze de bloemenhulde pas echt goed konden aanschouwen en de erin verwerkte opdracht konden lezen. Het

Tijdens de vaart wordt de bloemenkrans met een lijn aan boord van de 'LESTO' gehesen. Op de sleepboot 'ZEEESTER' zien we o.a. G. Langelaar Gzn, A. van Dorp, P. Leis, M. Poortman. M.J.N. van der Hidde gaat schuil onde

flitste door me heen dat ik hierdoor de gehele onderneming in gevaar bracht. De demonstratie moest de heren danig in het harnas gejaagd hebben. Maar ik kon het eenvoudig niet laten.

Het Duitse oorlogsschip stopte de machine en er werd een motorbarkas te water gelaten. Intussen hadden wij het Engelse s.s. 'LESTO' bereikt en we meerden lang zij. Direct verscheen de Duitse verbindingsofficier van de LESTO, die me verbod

aan boord te komen en mij aanblafte weg te gaan. In de Engelse taal praaide ik toen de kapitein die zich naar de reling spoedde, op de hielen gevolgd door de Duitse officier.

Ik vroeg kapitein Culbertson of hij de bloemenhulde die ik uit naam van de bevolking van Maassluis aan schip en bemanning aanbood, wilde aanvaarden. Culbertson zei deze hulde gaarne te willen aanvaarden. De korte speeches werden enkele malen onderbroken door de interrupties van de Duitse verbindingsofficier, die maar bleef doorgaan te verbieden dat de bloemenkrans werd overgegeven.

Terwijl de bemanning van de LESTO op dek verzameld stond, werd de krans d.m.v. een lijn over gehesen en op dit moment drukten Culbertson en ik elkaar de hand. Hij hangend over de reling en ik staande op het uiterste puntje van het dek van ons bootje. Ik schaam me niet te erkennen dat op dit ogenblik tranen van ontroering in de ogen stonden. Inmiddels naderde de barkas met moffen en wij haastten ons weg van langszij. Het leek wel een beetje op een vlucht ... maar, onze missie was volbracht.

5 mei 1945. De bloemenkrans met wimpel hangt aan de sloopshuid van de 'LESTO'. De overdracht is gelukt. Op de sloopboot zien we M.J.N. van der Hidde nog gespannen naar zijn geesteskind opkijken.

De krans werd in de midscheeps ter hoogte van de brug op de sloopshuid gehangen, aan bakboordzij. Mede door de geweldige demonstratie door de Maassluiers op en nabij de havenhoofden is het geheel een voorval geworden dat diepe indruk heeft gemaakt op allen die er getuige van waren, doch dat gelukkig zonder ernstige gevolgen bleef. Hoe zeer gespannen de zenuwen van de bezetter waren, bleek uit het feit dat zij een of twee dagen later vanuit een rijdende vrachtauto met scherp op een wachtende menigte vuurden, die zich op de Zuidelijk verzameld had.

Op 7 mei kreeg ik met medewerking van de Binnenlandse Strijdkrachten de beschikking over twee auto's, waarmee ik de kapiteins van de 'LESTO' en de 'EMPIRE

*Kapitein Culbertson met zijn bemanning op het dek van de 'LESTO',
het eerste voedselschip. Een onverwachte, maar verdiende
bloemenhulde op 5 mei 1945.*

SCOUT', het tweede schip, benevens enkele opvarenden, in Rotterdam afhaalde voor een officieel bezoek aan Maassluis. Allereerst werden zij ontvangen door de commandant van de 'B.S.' en zijn staf op het hoofdkwartier bij de WITOL. De Engelse gasten werden hier door de heer Kres toegesproken en de betekenis van het door hen aangevoerde voedsel werd in het volle daglicht gezet. Later die dag gebruikte het gezelschap te mijnen huize, Burg. Van der Lelykade 3, een maaltijd. Het zou mogelijk geweest zijn met gebruikmaking van de mij aangeboden ingrediënten een betamelijke maaltijd op te dienen, doch ik vond het beter voor een juiste indruk om hen eenzelfde diner voor te zetten als 90% van de bevolking de laatste 6 maanden voor lief had moeten nemen, namelijk. gaarkeukensoep. Als extra kregen zij evenwel twee sneden van ons brood, waarvan de samenstelling u nog wel voor de geest zal staan. Dat ging vanzelfsprekend gepaard met de nodige uitleg van onze zijde en voor één keer schaadde het hen niet. Beleefdheidshalve verklaarden de gasten dat het toch wel gesmaakt had.

Zo zijn en blijven Engelsen nu eenmaal. 's Avonds ontstaken we na terugkeer te Rotterdam een vreugdevuur, dat in allerijl was opgebouwd uit dingen die verband hadden gehad met de Duitse bezetting.' 'B.S.' = eigenlijk N.B.S.; Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten. WITOL = de vroegere Olieraffinaderij 'WITOL' aan de Heldringstraat.

De 'LESTO' was een echt Engels vrachtschip, maar de 'EMPIRE SCOUT' had nog een voorgeschiedenis. Dit schip heette voor de oorlog EILBEK en behoorde toen toe aan de bekende Duitse rederij Knöhr & Burchard. Zij werd in november 1939 door de Engelse Marine in een buitenlandse haven gekaapt. De voor zulke gevallen geldende voorschriften, het schip tot zinken te brengen door de eigen bemanning, kon-

den niet opgevolgd worden. De Eilbek vervoerde op dat moment een lading en de lading hout, wat haar praktisch onzinkbaar maakte.

De zeeschilder P. Vrijland maakte wat later van het unieke tafereel op de Nieuwe Waterweg, – de aankomst van de eerste voedselschepen – een olieverfschilderij. Het werd enige tijd in een etalage op de Markt tentoongesteld en zal nu ergens aan de muur hangen. Wist ik maar waar. Wij zullen ons met enkele foto's tevreden moeten stellen. Maar goed dat die gemaakt zijn. Maar vooral goed dat Maassluis actiebereid was op een moment dat er als het ware om vroeg opgetekend te worden voor later. Drie nationaliteiten kunnen er lering uit trekken.

'MAASSLUIS DANKT DEN ZEEMAN'

Mei 1995

Willem A. van der Hidde

Numansdorp

BEVRIJDING

Terugblik op 5 jaar oorlog en bezetting

Voor Nederland begon de Tweede Wereldoorlog op 10 mei 1940, toen Duitse troepen, zonder oorlogsverklaring, de grens op een aantal plaatsen overschreden en Duitse parachutisten werden afgeworpen boven de vliegvelden Ypenburg en Ockenburg en ook bij de Moerdijkbrug. Nederland had zich, evenals tijdens de Eerste Wereldoorlog, neutraal verklaard en was volstrekt niet opgewassen tegen de Duitse overmacht. Op 15 mei volgde, na een bombardement op het centrum van Rotterdam en het dreigement dat andere grote steden hetzelfde lot zouden ondergaan, de capitulatie.

De volgende periode van vijf jaar tot 5 mei 1945 deed de Nederlanders beseffen wat bezetting inhield; terreur, onrecht, angst en willekeur, Jodenvervolging en massamoord op deze bevolkingsgroep in concentratiekampen, distributie van voedsel en andere levensbehoeften, dwangarbeid, uitgaansverbod na zonsondergang, inlevering van radiotoestellen, van koper en andere metalen voor de Duitse oorlogsindustrie. Gruwelijke represailles na daden van verzet en nog veel meer. Dit alles werd van kwaad tot erger naarmate de Duitsers met het verstrijken van de jaren steeds meer in het nauw werden gedreven door de geallieerde legers.

Na de grote Duitse successen keerde het tij. De Russen drongen langzaam maar zeker de Duitsers uit hun land terug. Britten, Amerikanen, Nieuw-Zeelanders, Zuid-Afrikanen, Canadezen en Brits Indiërs versloegen, na aanvankelijke tegenslagen, veldmaarschalk Rommel's Afrika Korps en landden in 1943 in Italië.

De bevrijding van West-Europa, waarop Nederland zo lang had gewacht, begon op 6 juni 1944 met de invasie in Normandië. De Amerikaanse generaal Dwight D. E Eisenhower voerde het bevel over deze grootste amfibische operatie uit de geschiedenis. In juli 1944 volgde de grote doorbraak en waaierden de geallieerden in drie

windrichtingen uit over Frankrijk, versterkt door Amerikaanse troepen die in augustus in Zuid-Frankrijk landden.

Op 25 augustus 1944 werd Parijs bevrijd en op 3 september trokken de Engelse troepen Brussel binnen. De Duitsers leken verslagen en vluchtten naar het noorden. De berichten in Nederland waren schaars, de kranten mochten slechts drukken wat de Duitsers toestonden. Het nieuws van de BBC, dat via geheime verborgen radio-toestellen uit Engeland werd opgevangen bleek door de snelle opeenvolging van gebeurtenissen voor het eerst niet meer betrouwbaar. 5 september 1944 wordt sindsdien 'Dolle Dinsdag' genoemd, want de geruchten die toen de ronde deden bleken, zoals de meeste geruchten, niet waar te zijn. In Rotterdam werd gezegd dat Breda bevrijd was, in Den Haag zat men voor het raam te wachten omdat de Engelsen vanuit Rotterdam elk moment konden aankomen. Er ontstond paniek onder de Duitsers en de leden van de NSB (Nationaal Socialistische Beweging), die nog altijd in de idealen van de Duitse bezetters geloofden. Zij stouwen hun geroofde auto's, handkarren en fietsen vol met veelal oneerlijk verkregen bezittingen en vluchtten richting Duitsland. Het bleek helaas allemaal een wensdroom, want de geallieerde legers waren in moeilijkheden geraakt door hun onverwacht snelle opmars. Alle

Hongerige Maassluise kinderen worden gespijzigd op de Minister de Visserschool.

voorraden moesten nog steeds uit de havens van Normandië worden aangevoerd over grote afstanden en bovendien was er onenigheid ontstaan over de te volgen strategie.

De Amerikanen, onder generaal Bradley, wilden over een breed front vanuit Frankrijk rechtstreeks het Duitse grondgebied aanvallen, terwijl veldmaarschalk Montgomery meende dat de Noord-Duitse Vlake, die via de drie grote rivieren in Nederland in één operatie te bereiken zou zijn, de aangewezen aanvalsroute was om door te stoten naar Berlijn. Het geallieerde overleg vroeg dagen en inmiddels lag de opmars stil. De Duitsers kregen daardoor de tijd tot bezinning te komen en om nieuwe stellingen te betrekken.

Het plan van Montgomery kreeg de voorkeur en de operatie 'Market Garden' werd voorbereid. De bruggen over de rivieren Maas, Waal en Rijn moesten door luchtlandingsdivisies worden veroverd (Market). Het 2e Britse Leger zou over deze 'loper' optrekken (Garden); Eindhoven, Nijmegen en Arnhem zou de route van Zuid naar Noord zijn. De Amerikaanse, alsmede de Britse Luchtlandingsdivisies, zouden de bruggen van tevoren moeten bezetten. Op zondag 17 september 1944 vonden de landingen plaats, waarbij ook troepen werden aangevoerd met zweefvliegtuigen. Het was de bedoeling dat de Rijnbrug het eerst in geallieerde handen zou vallen. De afstanden tussen de landingsterreinen en de brug varieerden hemelsbreed van 8 tot 13 kilometer; een grote afstand voor de troepen met slechts weinig voertuigen tot hun beschikking.

De Duitsers hadden daardoor de gelegenheid de opmars te onderbreken en maakten daarvan dan ook onmiddellijk gebruik, deels door een in de nabijheid gelegen opleidingsbataljon en een samenraapsel van andere beschikbare troepen in te zetten. Tevens werd er een Pantzer Division ingezet die op de Veluwe was gelegerd. Ondanks de Duitse tegenstand wisten ongeveer 500 para's op zondagavond de noordkant van de Rijnbrug te bezetten waar zij standhielden tot woensdag. Op maandag en dinsdag mislukten de doorbraakpogingen van de geallieerde troepen waardoor zij gedwongen werden zich terug te trekken naar Oosterbeek. Poolse troepen wisten na veel tegenslag de zuidelijke oever van de rivier te bereiken. Het noordelijke bruggehoofd moest na zware gevechten met de Duitsers in de nacht van 25 op 26 september worden prijsgegeven.

Ongeveer 2200 man belandden op de zuidoever van de Rijn, overgezet door 74 boten, bemand door Engelse en Canadese genietroepen. Honderden Engelsen bleven in en om Oosterbeek achter. Zij werden verborgen gehouden door Nederlandse burgers, die daarmee het risico liepen, bij ontdekking door de Duitsers, hun leven te verliezen. De operatie Market Garden, beter bekend als de Slag om Arnhem, moest als mislukt worden beschouwd hetgeen uiteraard gepaard was gegaan met grote verliezen aan manschappen.

Het zou nog tot maart 1945 duren voordat de opmars naar Duitsland, richting Reichswald, kon worden voortgezet. Nederland benoorden de grote rivieren ging daardoor zijn laatste, maar ook verreweg ergste oorlogswinter tegemoet. De in opdracht van de Nederlandse regering vanuit Londen voorgeschreven staking van de Nederlandse Spoorwegen vanaf 17 september 1944 legde het treinverkeer volkomen lam. De Duitsers namen bitter wraak door alle voedseltransporten naar West-Nederland te verbieden.

De geallieerden besloten met voorrang Antwerpen en haar grote haven te veroveren om de bevoorradingsproblemen op te lossen. Vanuit Walcheren bestreek het Duitse geschut de monding van de Schelde. Het bleek noodzakelijk de Duitsers zowel uit Zuid-Beveland, als van Walcheren te verdrijven. In de dijken van Walcheren werden

door de Royal Air Force gaten gebombardeerd zodat vrijwel het hele eiland door de zee werd overstroomd. De Duitsers hielden stand. De geallieerde opmars door Zuid-Beveland vorderde slechts moeizaam en uiteindelijk maakten de landingen vanuit Zeeuws-Vlaanderen pas een eind aan de Duitse tegenstand. Op 28 november 1944

De 'goede', in de oorlog afgezette, burgemeester P.A. Schwarz kwam weer in functie.

kwam de haven van Antwerpen voor gebruik door de geallieerden beschikbaar.

Zo naderde wat sindsdien 'de hongervinter' wordt genoemd. Op grote schaal werden suikerbieten en tulpebollen gegeten. Op de zwarte markt bracht een mud aard-appels f 125,- op. Geen gas of elektriciteit, geen telefoon of openbaar vervoer, één uur per dag water uit de kraan, alle auto's en fietsen 'gevorderd', ofwel gestolen door de Duitsers. Er waren geen medicijnen (insuline voor suikerpatiënten werd bijvoorbeeld door leden van verzetsgroepen via de Biesbos vanuit het bevrijde Zuiden gesmokkeld en daarna gedistribueerd). Brandstof voor verwarming was zelfs nog niet na de bevrijding van Limburg te verkrijgen. Alles wat van hout was en alles wat maar brandbaar was werd opgestookt in nooddkachels om op te koken. Die winter duurde voor velen te lang. Velen overleefden die winter niet. Duizenden verhongerden. De gestorvenen werden begraven in kartonnen dozen.

De bevrijding van Noord en West-Nederland kwam uiteindelijk in april en mei 1945 vanuit het oosten op gang, nadat Engelsen en Canadezen de IJssel waren overgestoken. Op 5 mei 1945 capituleerden de Duitse troepen in westelijk Nederland tijdens een sobere plechtigheid in hotel 'De Wereld' in Wageningen, waarbij ook Prins Bernhard aanwezig was. Daarna volgde de intocht van Britse en Canadese troepen. Pas op 20 mei 1945 werd het eiland Texel door de Canadezen bevrijd. Vanaf die datum was pas heel Nederland van de Duitse bezetter bevrijd.

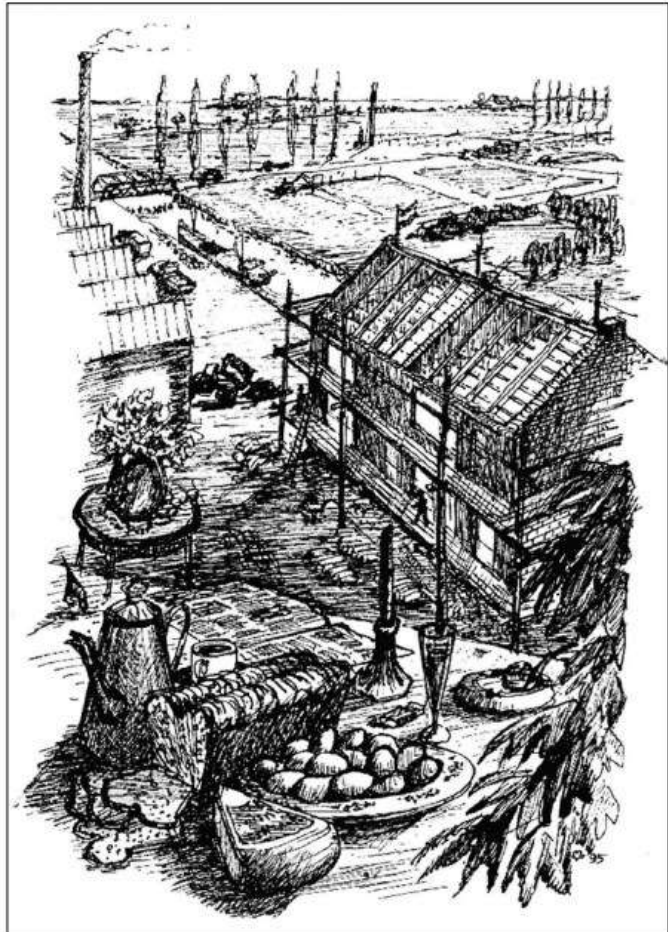
Mei 1995
J. Zon

POORTERSHAVEN 1944

Om nog even terug te komen op de geschiedenis over Poortershaven in 'Historische Schetsen nr. 12', weet ik dat getracht werd, het zal in maart of april van 1945 geweest zijn, om Poortershaven met luchttorpedo's te vernietigen. Ze vlogen toen met zo'n zwaar angstaanjagend so-
noor geluid met een aantal zes-
motorige bommenwerpers van
Amerikaanse makelij boven
Maassluis. M'n blik richtte zich
op die vliegtuigen en toen zag ik
de luiken van die toestellen
opengaan. Direct daarop losten
ze de torpedo's en die gingen
met een grote horizontale boog
richting Poortershaven. Die
vliegtuigen vlogen toen in de
richting Hoek van Holland juist
boven de spoorlijn.

Achteraf is mij in vertrouwen
verteld, dat er door een lid van
de illegaliteit tussen de rails lig-
gend, een schets is gemaakt
van Poortershaven.

Die was via de Biesboslijn over-
gestuurd en in handen van de
geallieerden gekomen met het
hiervoor gemelde resultaat.

Eindelijk vrij.

Mei 1995
Willem van Es

EPILOOG

Vele reacties ontvingen wij op onze oproep om artikelen voor dit boekje over de bevrijding. We zijn u er heel dankbaar voor. Helaas hebben wij niet alles kunnen plaatsen, zelfs niet na uitbreiding tot 88 pagina's. De verhalen die overbleven komen in volgende boekjes terecht. Dus staat uw verhaal er nog niet bij, dan wordt het later alsnog geplaatst.

In dit bevrijdingsnummer zijn vele dingen onopgesmukt verhaald en zeer zeker zijn niet alle namen genoemd. Dat kan ook niet, want van de velen die op zee zijn omgekomen in die oorlogsjaren of inmiddels zijn gestorven ten gevolge van de door hen doorstane ontberingen en verwondingen, zijn veel namen niet eens bekend. Velen werkten in die oorlogsjaren vaak onopvallend en uiteraard met de grootste

geheimhouding aan de vele uiteenlopende activiteiten. Verbergen van Joden, onderduikers, piloten enz. enz. Opsnorren en verstrekken van kleding en voeding aan allerlei mensen. Transporten, vaak op nu veelal ondenkbare manieren, van materiaal en mensen. Hulp aan de bombardementsslachtoffers en aan de achterblijvende van diegenen die naar concentratiekampen of voor de Arbeitseinsatz waren weggevoerd. Hulp, zorg en onderduikmogelijkheden voor het spoorwegpersoneel van de Nederlandse Spoorwegen die op 17 september 1944 het werk neerlegden, opdat ze de vijand niet verder behoeften te assisteren. Het is allemaal te veel om op te noemen.

Een groot aantal begrippen in de verhalen zullen vooral de jongeren nogal ongeloofwaardig voorkomen, terwijl ze toch zonder overdrijving zijn geschreven. We hebben getracht in de verhalen sommige uitdrukkingen in kleine lettertjes wat te verduidelijken. In het geval dat jongeren aan de verhaalde werkelijkheid twijfelen, dan moeten ze hun oor maar eens te luisteren leggen bij de mensen die Wereldoorlog II hebben meegemaakt. Zelfs dan zullen ze eigenlijk nooit kunnen begrijpen hoe mensen zover kunnen komen, dat ze dit elkaar aandoen. Ook in onze Historische Schetsen nr. 2 getuigen vele afbeeldingen en verhalen over die tijd.

Vele rechtgeaarde Nederlanders waren in die oorlogsjaren heel goed bezig en ook die bezetting had toch wel positieve kanten. Want soms kun je nog wel eens terugverlangen naar de saamhorigheid en vriendschap zoals die was in die moeilijke oorlogsjaren. Je zou dat ook graag in deze tijd willen meemaken! Maar nu hebben we het waarschijnlijk te goed en elkaar daardoor niet altijd nodig, zeker niet voor materiële zaken. Ergens wel jammer! Maar nu leven we in VRIJHEID en dan moet je wel eens denken aan de vele landen, ook in Europa, waar dat zelfs nu nog niet mogelijk is en waar je je buurman, kennissen, vrienden of familie niet eens kunt vertrouwen. 'Leert de mens het dan nooit?' vraag je je wel eens vertwijfeld af.

Mei 1995
Rien Luijten.

In vrachtwagens en op stro naar Zweden.

Ruim een jaar geleden kwam ik met Cees de Groot in gesprek over een groep Maassluisse kinderen die in 1945 voor bijna een jaar naar Zweden ging om daar bij gastgezinnen een beetje op te knappen van de slechte omstandigheden tijdens het laatste oorlogsjaar. Cees behoorde zelf ook tot die groep en wist nog zoveel details te vertellen, dat daarna bij mij het idee ontstond om 'hier wat meer in te duiken' en dus een artikeltje te schrijven voor de Historische Schetsen.

Eigenlijk begint het verhaal op 19 februari 1945. Vanaf die dag tot 8 juni 1945 werden er in de Minister de Visserschool maaltijden verstrekt aan 150 Maassluisse kinderen. In het boekje 'Maassluis 1945 rond de bevrijding' (uitg. 1985) zijn hiervan verschillende foto's te zien. Ook is hier te lezen dat begin december 1944 de gasfabriek van Maassluis niet meer voor gas kon zorgen waardoor velen in de hongerwinter in moeilijkheden kwamen doordat men het kleine beetje eten waarover men nog beschikte niet meer kon koken.

Organisatie van de gaarkeuken

Op verzoek en met steun van de illegaliteit in Maassluis werd toen het Interkerkelijk Bureau opgericht. Dit bureau nam in samenwerking met het Rode Kruis de organisatie van de voedselverstrekking in handen. De plaatselijke illegaliteit kon daardoor onder de vlag van het Interkerkelijk Bureau vele acties uitvoeren. De Duitsers controleerden minder streng omdat men dacht dat het alleen om de organisatie van de gaarkeuken ging.

Een aantal keren werd in Friesland en Groningen voedsel voor de gaarkeuken gekocht dat met de Maassluisse waterboot naar Maassluis werd vervoerd. Tom Verploegh werd voedselcommissaris voor Maassluis en organiseerde op verzoek van de gemeente de centrale gaarkeuken in de Touwfabriek met diverse uitdeelposten (o.a. op het Hoofd, hoek Haven/Keucheniusstraat en op het Damplein).

Enkele namen bij de organisatie: Kees van Leeuwen (Rode Kruis), Sjaan van Putten, Flip Bijl, Sytse van Heyst, Maarten Verploegh, Steef van der Endt en Murk Lels. Uit dit groepje personen is later het Comité Maassluisse Vakantieweken en weer later de Maassluisse Gemeenschap ontstaan.

Minister de Visserschool

Maar liefst honderdvijftig kinderen kregen hier gedurende vier maanden elke dag in de gymnastiekzaal een maaltijd. De banketbakkers Vonk en Jonkman verzorgden het koken en de dames van het Rode Kruis en EHBO hielpen bij het serveren. Uit archiefstukken van het Rode Kruis afd. Maassluis ontdekte ik de nodige details. Aanvankelijk kwamen de kinderen in klasverband maar al spoedig werd dit veranderd door uitsluitend op advies van de huisartsen voeding te verstrekken. Alle kinderen werden eerst gewogen en gemeten. Aan het einde van de week waarin zij de

maaltijden hadden genoten werden zij weer gewogen. Alles werd nauwkeurig aangekend op een kaartsysteem, waarop de Maassluise artsen controle hielden. Elke vrijdag werden de 'voedingskaarten' (door ordonnance Alex Verploegh) bij de gezinnen afgegeven, op vertoon waarvan de volgende week weer maaltijden konden worden genuttigd in de Minister de Visserschool.

Na enige tijd werd het uitdelen van voedsel uitgebreid. Ook kraamvrouwen en zieken kwamen ervoor in aanmerking. Dit aantal was zelfs vijfhonderd per dag. De administratie van de ziekenvoeding was in handen van de heer Hollaar (chef van de secretarie) bijgestaan door bestuurslid Van Straelen.

*Oranjepap in de gymzaal van de Minister de Visserschool. De meisjes droegen een oranje strik in het haar. Links met bril Ton Barzilay en de vijfde links Leen Bergwerff. Rechts vooraan Bep Cats.
(Foto: Collectie A. Verploegh)*

Oranjepap

De bevrijding werd op 8 mei in de kinder- en ziekenkeuken gevierd met oranjepap. In totaal werden er 12.500 liter pap of soep en ruim vijftigduizend porties eten uitgedeeld in Maassluis in die periode. Een collecte hiervoor had ruim achtduizend gulden opgebracht. Op 18 juni werd de kindervoeding stopgezet en een maand later ook de ziekenvoeding. Het Rode-Kruisbureau werd overgeplaatst naar Zuidvliet 6 (Drukkerij Van der Endt). Het Rode Kruis had toen 1.728 leden en f 16.000,- in kas. Aldus het plaatselijk archief van het Rode Kruis.

De Soepsteeg

Reeds in de crisisjaren was er een uitdeelpunt voor soep op de hoek van de Lijn-draaierssteeg en de Hoekerdwarsstraat. In een klein pakhuisje was er gelegenheid voor werklozen en armlastigen om dagelijks warme soep te komen eten. De steeg kreeg al gauw de bijnaam 'Soepsteeg'. Ook in de oorlogsjaren was dit een uitdeelpost voor voedsel.

Er was een grote koperen ketel waaronder vuur werd gestookt. De gemeente zorgde voor blokken hout en stukken bielzen om de soep te koken. 's Avonds werd het vuur aangemaakt en om vier uur 's nachts werd er al gekookt! De heer Kruiniger (de vader van de latere bode op het stadhuis) was degene die de soep opschepte in de Soepsteeg. Gekscherend werd hij in die tijd de grootste opschepper van Maassluis genoemd.

Actiesluitzegel

Actie Red Barnend

Op 12 maart 1945 werd er Zweeds wittebrood uitgedeeld o.a. in de winkel van de Coöperatie in de Nieuwstraat en op 29 april 1945 werden door vliegtuigen de eerste voedselpakketten in de buurt van Maassluis afgeworpen.

Na de bevrijding lagen er Engelse oorlogsschepen in de haven, waarop de Maassluise jeugd dagelijks kon komen eten. Enkele weken later werd bekend dat er gelegenheid was voor kinderen die het meest geleden hadden in het laatste oorlogsjaar om (voor korte, soms langere tijd) wat bij te komen op vakantieadressen in Friesland en Groningen maar ook in het buitenland zoals België, Zweden, Engeland en Zwitserland.

Er werd een commissie Kinderuitzending gevormd door de afdeling Maassluis van het Rode Kruis. Verschillende Maassluise kinderen maakten hiervan gebruik, maar ik wil in dit artikel toch de nadruk leggen op de grootschalige actie van - een 'broertje' van - het Zweedse Rode Kruis: Red Barnend (Red Barnend is de Zweedse vertaling voor Red de Kinderen). Deze actie had als opzet kinderen uit het Westen van Nederland - die door de hongerwinter achterstand hadden opgelopen - voor een langere periode in gastgezinnen te laten opnemen in Zweden. In plaats van een weekje vakantie was het de bedoeling dat de kinderen maar liefst negen maanden naar een ver land konden...

Een andere wereld

Er ging een grote groep Maassluise kinderen - in de leeftijd van ongeveer zes tot ongeveer twaalf jaar - naar Zweden. Volgens het archief van het plaatselijke Rode Kruis gingen er 44 meisjes en 63 jongens naar het buitenland. Meer dan honderd kinderen uit Maassluis, die nooit verder geweest waren dan het Stort, het Hoofd of de Markt gingen tot ver over de grens. Hoeveel er precies naar Zweden geweest zijn was voor mij niet meer te achterhalen. Mijn inschatting is dat het er ruim vijftig geweest zijn. Een hele ingrijpende gebeurtenis, dat mag duidelijk zijn: het ouderlijk huis voor maanden te verlaten als je tussen de vijf en dertien jaar bent. En dan in een vreemd land komen met een totaal vreemde taal. Een land waar geen oorlog was geweest, dat geen voedselschaarste had gekend en dus eigenlijk een land van 'melk en honing' voor de jonge Maassluizers werd. De kinderen werden geselecteerd door

de Maassluise huisartsen op basis van de gegevens van het Rode Kruis (bijgehouden tijdens het uitdelen van voedsel in de Minister de Visserschool). Het was letterlijk zo dat, als je een bepaalde leeftijd had en je gewicht beneden een bepaalde norm was, je in aanmerking kwam om naar Zweden te gaan! Er zouden in totaal 2500 kinderen in 1945 uit het Westen van Nederland naar Zweden vertrekken.

Het avontuur begint.

De heer Van Leeuwen van het plaatselijke Rode Kruis ging bij de gezinnen langs om te vertellen over de mogelijkheden om bijna een jaar naar Zweden te gaan. De reacties waren verschillend, dat is begrijpelijk. Er waren situaties waarbij kinderen het zo slecht hadden dat ze graag naar het 'belofde land' wilden. Maar ook kwam het voor dat kinderen eigenlijk niet wilden, maar door hun ouders - die niet in staat waren voor voldoende voeding te zorgen - toch werden aangeraden naar Zweden te gaan.

Er waren ook ouders die niet wilden dat hun kinderen naar het buitenland gingen. Dit was onder meer het geval bij Sjaak Speijer (Mastersound) en Truus Bruinings. Het transport was op 8 september. Het vertrek vond plaats vanaf de Markt, de groep ging lopend over de Haven richting station waarna men met de trein naar Rotterdam-Zuid ging. Het eerste verzamelpunt was het Feijenoordstadion. Hier werden alle kinderen - ook uit bijv. Vlaardingen, Schiedam en Rotterdam - gegroepeerd voor de reis via Duitsland en Denemarken naar Zweden. Sommige kinderen waren tot dit punt nog door hun ouders weggebracht. Hierna werd de begeleiding overgenomen door Deense padvindsters.

De reis in Deense vrachtwagens: op stro!

In grote witgeschilderde Deense vrachtwagens (koelwagens van Jensen & Jensen) begon in colonne de lange reis. Uit de verhalen die ik hoorde schat ik dat bij dit transport zo'n vijfhonderd kinderen in ongeveer dertig vrachtwagens op reis gingen: een grote operatie dus! Op de vloer van de vrachtwagens lagen geïmproviseerde bedden van stro. Voor de meeste kinderen begon er een indrukwekkende, soms misschien wel angstige, maar zeker zeer spannende reis. De reis duurde twee dagen, 's nachts werd er niet gereden. In Duitsland sliepen de kinderen in een bos. Toen men in Hamburg stopte keken de kinderen hun ogen uit bij wat ze zagen: een gebombardeerde stad die in puin lag, duizenden jerrycans, kapotte tanks. De wegen waren door het oorlogsgeweld slecht. Het was niet alleen een spannende maar ook een zware reis met veel oponthoud. Na twee dagen kwam men in Denemarken aan in Padboy net over de grens. Hier bleef de groep ongeveer twee dagen. Men kon zich wassen en verbleef in barakken. Daarna ging men met de trein verder naar Zweden: via Kopenhagen met de boot naar Malmö.

In quarantaine

Vervolgens ging de reis naar Mölle, een kleine vissersplaats. In de gebouwen van Hotel Elverson werden de kinderen onderzocht op luizen en met houtwol en zeep gewassen. Iedereen kreeg (dezelfde) nieuwe kleren en men bleef een paar weken in

*Co Valkenburg, Roza van der Pijl en Diny Bakker ontvangen de eerste Zweedse boterhammen in de trein naar Malmö.
(Foto uit 'De Trekvogel')*

quarantaine. De kinderen liepen soms in groepen door het dorp, er waren wat excursies, je kon bramen plukken, maar de verveling sloeg toch een beetje toe. De kinderen die door de doktoren voldoende gezond werden bevonden gingen daarna op reis naar Göteborg. Vier Maassluise kinderen (Piet Kardol, Diny Bakker, Maartje van Es en Huugrien Marcus) verbleven - vanwege difterieverschijnselen - nog een paar maanden in een ander kamp (in Bolmen aan de oostkant van Zweden) voor ze naar hun pleegadres konden. De communicatie was in die tijd natuurlijk nog minimaal. In Mölle werden door alle kinderen kaarten naar huis gestuurd. Maar de ouders van Maartje van Es kregen pas na drie maanden een telegram met de bevestiging dat hun dochter in Bolmen was. Het eerste teken van leven van hun dochter uit Zweden.

Eindelijk naar het pleeggezin.

In Göteborg aangekomen werden de kinderen verzameld in een school. Na een nacht slapen was het spannende moment genaderd waarop ze hun pleegouders

*Piet de Jong bij zijn pleegmoeder in Zweden.
(Foto: Collectie P. de Jong)*

voor ongeveer negen maanden zouden ontmoeten. De meeste kinderen zouden elkaar maandenlang niet zien want de plaatsen (soms eilanden) lagen vele kilometers uit elkaar.

Eindelijk was er eten in overvloed! Natuurlijk heeft elk kind zijn eigen verhaal over het pleeggezin waarin het terecht kwam, duidelijk is dat men in een totaal andere wereld terechtkwam met een andere taal, andere omstandigheden en gewoontes. Er kwamen Maassluise kinderen in gezinnen met en zonder kinderen. In heel stille dorpjes maar ook in wat drukkeren plaatsen. Iedereen heeft zijn eigen verhaal, alleen al daarmee zou een dik boek volgeschreven kunnen worden.

Vele ervaringen

Het zal in het begin best moeilijk geweest zijn om z'n draai te vinden in de Zweedse gastgezinnen. In ieder gastgezin was de situatie nu eenmaal weer anders. Een aantal ervaringen van de kinderen (nu zestigers en zeventigers) wil ik hier noemen: men ging (soms) naar een Zweedse school, leerde schaatsen en skiën, leerde links rijden.

Enkele kinderen zagen voor het eerst flats, een bioscoop en een telefoon om enige voorbeelden te noemen. Er kwam voor de Nederlandse kinderen in Zweden zelfs een apart blad uit (De Trekvogel) en er waren af en toe Nederlandse kinderprogramma's op de Zweedse radio. Men kwam in een welvarend land en werd natuurlijk meestal verwend in de pleeggezinnen. Degenen die ik gesproken heb hadden het allemaal over een prachtige tijd met veel goede herinneringen. Heel duidelijk is dat er heel goede contacten zijn ontstaan en gebleven. Er zijn Maassluizers uit deze groep die verschillende keren terug geweest zijn in Zweden bij hun pleegouders en er zijn ook die er nog jaarlijks komen!

Een nieuw vaderland!

Er waren kinderen in de Maassluise groep voor wie Zweden een nieuw vaderland werd! Jacob Dijkshoorn trouwde zelfs met een meisje uit het pleeggezin waar hij negen maanden verbleef. Sjaan Barzilay trouwde met een Deense timmerman en bleef ook in Zweden. Henk Pols ging op 17-jarige leeftijd terug naar Zweden om een nieuwe toekomst op te bouwen maar kreeg helaas een dodelijk motorongeluk. Gerrit van Es en Adri Kap gingen – eind jaren '50 - ook weer terug naar Zweden. Ze vonden er beiden werk, Adri trouwde er en bleef in Zweden, terwijl Gerrit van Es weer terugkeerde. Jaap Kloosterman ging twee maanden nadat hij weer in Maassluis was teruggekeerd - op achtjarige leeftijd! - weer terug naar zijn pleegouders in Zweden. Ook voor hem werd Zweden z'n nieuwe vaderland. Hij trouwde ook een Zweedse, werd calculator op een scheepswerf in Göteborg en is inmiddels alweer een paar jaar in de 'Zweedse VUT'.

De terugreis

In april 1946 begon men aan de terugreis. Die was uiteraard heel wat 'luxer' dan de heenreis. De reis ging nu geheel per trein. De reis door Duitsland maakte duidelijk dat bijna een jaar na de oorlog er nog grote armoede en honger heerste bij de Duitse kinderen. Sommige Maassluise kinderen waren hiervan zo onder de indruk dat ze hun lunchpakketten door het treinraam naar hun Duitse leeftijdgenootjes wierpen. Uiteindelijk keerde de Maassluise groep op 19 april 1946 in Maassluis terug. De meesten spraken alleen nog maar Zweeds! Dat moet een heel vreemde gewaarwording zijn geweest bij het weerzien! Het betekende daardoor ook dat ze op school in Nederland soms een achterstand van een of twee jaar hadden.

Met een speciale bus werden ze van het station afgehaald. Op een overvolle Markt werden ze welkom geheten door Steef van der Endt namens het Comité Kinderuitzending. Eindelijk een weerzien met ouders, broers, zussen en verdere familie van wie soms vele maanden niets was vernomen. Piet de Jong werd bijvoorbeeld

verwelkomd door z'n ouders en... een baby. Dit bleek zijn nieuwe broertje te zijn! Hij wist nog van niets...

'Wij danken Zweden voor zijn gastvrijheid.' V.l.n.r.: Catrien van der Pijl, Leni Vermaat, Jan Warnaar, Diny Bakker, Janneke Warnaar en Roza van der Pijl.
(Foto: Collectie mevrouw D. Noordam-Bakker)

Voor de meeste Maassluise 'Zweden' was het avontuur ten einde. Een onvergetelijke ervaring rijker en lichamelijk gesterkt, want dat was de opzet. Er moest weer omgeschakeld worden van het pleeggezin in het rijke Zweden naar de orde van de dag in het eigen gezin in Maassluis.

De namen

Het achterhalen van de namen van de Maassluise deelnemers aan Red Barnend was een 'hele puzzel' omdat er nergens documentatie van te vinden was. Er ontbraken dan ook enkele stukjes aan deze puzzel die meer dan een halve eeuw oud is.

Uiteindelijk kom ik tot de volgende opsomming: Jan en Janneke Warnaar, Piet Rie dijk, Piet de Jong, Jacob van Galen, Karel van Oosten, Jaap Kloosterman, Gerrit en Maartje van Es, Lenie Vermaat, Huib van Buuren

Op de Markt 19 april 1946. Links vooraan Kees de Heer en daarnaast Gerrit van Es. Rechts met bril mevrouw Hamakers, toen nog heel kort lid van de gemeenteraad, waar ze eenentwintig jaar onafgebroken deelvan heeft uitgemaakt.
(Foto: Collectie G. van Es)

(Maasland), Dina Hogendam, Jan- neke de Koeier, Co Valkenburg, Toon de Lange, Cees de Groot, Piet Sas, Barry Ketting, Jan Jongebreur (destijds Schiedam), Henk Pols, Adri Kap, Jacob Dijkshoorn, Rosa en Trina van der Pijl, Piet Kardol, Aad Valkenburg, Huugrien Marcus, Marius de Bruin, Wenny de Haan, Sjaan Barzilay, Arend en Riet van Straten, Anton Bakker (Maasland), Leen van Ast, Andries Dam, Kees de Heer, Jan Boutkan, Cees van der Vlucht, Evert Rietveld, Stien van Baalen en verder kinderen waar ik alleen de achternamen van weet: Boxhoorn, Van Driel, Coenradie, Mol, Kleywegt, Smid en Van der Hoeven.

Met dank aan alle informanten.

Oktober 2003

Jan van Gelderen

Eskader X en Poortershaven

In een gesprek, dat ik onlangs met de heer J. Zon had, kwamen de oorlogshandelingen die zich in Poortershaven gedurende de Tweede Wereldoorlog hebben voorgedaan ter sprake. Hij verwees naar de Historische Schetsen van en over Maassluis nummer 12 - november 1989, met name naar het artikel van zijn hand onder de kop 'Poortershaven' met als sub-line 'Torpedo's en ander oorlogstuig' .

In dit artikel staan interessante gegevens over de geschiedenis van deze haven. Hoewel het artikel zeer veel informatie bevat, denk ik toch daaraan nog iets te kunnen toevoegen.

In de jaren dertig is Poortershaven ook gebruikt voor het lossen van gevaarlijke chemische bulkclading die men liever niet in het dichtbevolkte Rotterdam wilde lossen. Werklozen, van wie er in die tijd in Maassluis zo'n 300 waren, werden gedwongen deze schepen te lossen. Voor een dag hard werken met kwalijke stoffen ontving men ongeveer vier gulden, waarvan 80% werd afgetrokken door de steun zodat in feite slechts 80 cent overbleef. In werkelijkheid hield men nauwelijks iets over door de extra slijtage van de werkkleding en vooral door de hoge waskosten om de giftige stoffen te verwijderen. Na de overname in 1938 door de Koninklijke Marine kreeg Poortershaven een militaire bestemming en die werd voortgezet door de Duitsers, die ons land na mei 1940 hadden bezet. Zoals door Jan Zon beschreven waren er zo nu en dan ongewilde explosies en hebben zich ook enkele bombardementen voorgedaan. Van het laatste en grootste bombardement waarvan ik vanaf het Stort, waar ik toen woonde, ooggetuige ben geweest valt wat meer te vertellen.

Naarmate de oorlog vorderde werd het vooral aan Britse kant duidelijk dat er met de toen beschikbare middelen weinig effectief te ondernemen was tegen de Duitse versterkingen. Hoe zwaar de bommen ook waren, het zou toch niet lukken de Duitse bunkers te doordringen. De Britse oorlogsleider Winston Churchill gaf grote impulsen tot het ontwikkelen van 'slimme' wapens en hij vond daartoe o.a. ingenieur Wallis die zich zeer bekwaam toonde in het ontwerpen van speciale bommen voor de RAF (Royal Air Force). Hij was het die de speciale bommen ontwierp waarmee de Rotterdammen in 1943 konden worden vernietigd. Deze bommen waren eigenlijk bollen die over het water ricocheerden (keilden) als stenen die jongens ook tegenwoordig nog over het water laten scheren. Voor dergelijke speciale taken werd een speciaal Eskader X gevormd onder leiding van de later zo beroemd geworden commandant Guy Gibson. Dit eskader (ca. 30 toestellen) opereerde zelden als geheel maar meestal met de inzet van flights (16 Lancasters en 1 Mosquito). De naam Eskader X diende om de Duitsers in het ongewisse te laten over de werkelijke aanduiding van deze gespecialiseerde eenheid. In werkelijkheid ging het om het 617e eskader van Bomber Command.

Wetend dat betonnen fortificaties van dikker dan twee meter niet te doorboren zijn

kwam ir. Wallis op het idee bommen te ontwikkelen die, inslaand naast het doel, weliswaar de bunkers niet zouden treffen maar door de specifieke lading wel een quasi-aardbeving zouden veroorzaken. Zo ontwierp hij de bommen Grand Slam van 8.000 kg en de Tall Boy van 4.000 kg. Voor deze extra zware bommen moesten de Lancasterbommenwerpers van Eskader X worden verbouwd waarbij bovendien deze vliegtuigen van geavanceerde richtmiddelen werden voorzien. Tijdens de eerste weken na de invasie in Normandië werden in Frankrijk bunkers vooral met de Grand Slams en spoorwegviaducten met de Tall Boys met groot succes gebombardeerd. De grote inspirator en leider van Eskader X, Guy Gibson, werd in september 1944 overigens boven West-Brabant neergeschoten waarbij hij sneuvelde. Hij ligt begraven op het kerkhof van Steenberg. Commander Hutch wordt commandant van Eskader X.

Dan wordt het februari 1945 en de geallieerden hebben kennelijk informatie gekregen over de basis van eenmansonderzeeboten in Poortershaven. Op 3 februari 1945 krijgt een flight van negen Lancasters de opdracht met Tall Boys deze bootbasis uit te schakelen. Het is een stralende winterdag als vele Maassluizers de Lancasters op grote hoogte vanuit het Zuidoosten zien naderen. Het is duidelijk waarneembaar dat juist boven Maassluis de bommen worden losgelaten. Er volgt een kakofonie van ontploffingen gevolgd door een luchtdruk die aan de westzijde van het Stort (Kromme Piersonstraat) vele ruiten doet breken en dat nog wel in hartje hongerwinter zonder verwarming en zonder mogelijkheid tot vervanging.

De ravage in Poortershaven is zo groot dat de onderzeebootbasis onbruikbaar is geworden en daarmee is de opzet van het bombardement geslaagd. De laatste anderhalf jaar van de oorlog werd het gewoonte speciale bombardementen op film vast te leggen waartoe de bommenwerpers werden vergezeld door een jachtbommenwerper van het type Mosquito. Dat is ook gebeurd bij deze bombardement vlucht. Het bijzondere is dat de film daarvan te bekijken is in het Fort te Hoek van Holland. Op deze film is de gehele operatie van begin tot eind te zien waarbij de gids wel eens naar voren brengt dat slechts één Tall Boy zijn doel raakte. Die ene treffer had echter nauwelijks effect, des te meer de andere Tall Boys die, zoals hiervoor omschreven, met opzet naast het doel terecht moesten komen. Het is wellicht voor Maassluizers reden het Fort te Hoek van Holland nog eens te bezoeken.

April 2003
L. Lucardie

Noot: Een en ander ontleend aan het boek 'The Dambusters'.

[De Hudson in actie in Poortershaven 1940](#)

In de Historische Schetsen van en over Maassluis, nummer 12 wordt in het artikel 'POORTERSHAVEN' vermeld dat 'Hr.Ms. De Ruyter' in mei 1940 korte tijd in

Poortershaven gemeerd heeft gelegen. Dit is niet juist, want het marineschip dat daar omstreeks die tijd lag was 'Hr.Ms. Sumatra'.

De lichte kruiser 'Hr.Ms. De Ruyter' vertrok op 12 januari 1937 naar het voormalige Nederlands Oost-Indië, waar op 3 maart 1937 Sabang werd bereikt.

De grote sleepboot 'Hudson' in actie met het slepen van 'Hr.Ms. Sumatra' in de Waterweg. (Foto: Collectie A. Sinke)

Bij de Japanse aanval en de Slag in de Javazee werd 'Hr.Ms. De Ruyter' op 27 februari 1942 getorpedeerd door de Japanse zware kruiser Haguro. Hieruit moge blijken dat 'Hr.Ms. De Ruyter' niet in Poortershaven is afgemeerd in die genoemde periode.

De lichte kruiser 'Hr.Ms. Sumatra' onder bevel van commandant Kltz. C.H. Brouwer heeft in de mobilisatiedagen een proefmeting verricht en werd daarbij geassisteerd door de 'HUDSON', de bekende en beroemde zeesleper van Smit & Co. De naam en het land van herkomst staan in grote letters op de zijde van de sleepboot vermeld, zoals gebruikelijk bij schepen van neutrale landen.

'Hr.Ms. Sumatra' is tijdens de mobilisatieperiode onder bevel van de Commandant der Marine in Zeeland op 11 mei 1940 vanuit Vlissingen uitgeweken naar Engeland. Het schip heeft samen met 'Hr.Ms. Jacob van Heemskerck', flottieljeleider, Prinses Juliana met de prinsessen Beatrix en Irene naar Halifax in Canada overgebracht.

Tot november 1942 heeft de 'Sumatra' in West- en Oost-Indische wateren dienstgedaan, waarna het in Portsmouth, Engeland werd opgelegd. Bij de invasie op 9 juni 1944 werd het als blokschip tot zinken gebracht bij de aanleg van een niet verder ontwikkelde kunstmatige invasiehaven bij Quistreham (Gooseberry 5). Het wrak is in 1951 verkocht aan Perzische slopers.

In het Kustverdedigingsmuseum Het Fort aan de Hoek van Holland is een vaste expositie te bezichtigen van het bombardement van Poortershaven door Lancasterbommenwerpers van de RAF. Via de modellen krijgt men een indruk hoe Poortershaven en de omgeving in die tijd eruit heeft gezien. In tegenstelling tot de publicatie

in de Historische Schetsen nummer 12 heeft het bombardement niet in november 1944 plaatsgevonden doch op 3 februari 1945 door Bomber Command.

De aanvalsanalyse van deze dienst vermeld op 4 februari 1945:

'Poortershaven, er is zware en geconcentreerde schade in het doelgebied. Vijf tot zes kraters veroorzaakten zware schade aan de betonnen schuilplaatsen en de havenkant, waarbij de toegang tot de aanlegsteiger, die de zuidkant van het bassin vormt, werd afgesneden. Gebouwen ZO en NW van de bunkers zijn eveneens beschadigd. Kraters aan de noordkant van het bassin lijken een drijvende bok te hebben beschadigd. De spoorlijn direct ten noorden van het doelgebied, is op drie plaatsen onderbroken.'

'Hr. Ms. Sumatra' aangemeerd bij Poortershaven.

(Foto: Collectie A. Sinke)

'Hr. Ms. De Ruyter' werd te Schiedam gebouwd door de N.V. WiltonFeijenoord.

De kiel werd gelegd 16-09-1933 waarna op 11-05-1935 de tewaterlating volgde. De proeftochten vonden plaats in de periode 27-04-1936 tot 01-05-1936. De indienststelling en overdracht was op 03-10-1936.

'Hr Ms. Sumatra': Bouwwerf Ned. Scheepsbouw Mij. te Amsterdam. Kiellegging 15-07-1916 te water 29-12-1920 indienststelling 26-05-1926. Naar Nederlands Oost-Indië via een wereldreis, vertrek uit Amsterdam 21-09-1926, aangekomen te Soerabaja 01-06-1927. Terug naar Nederland 08-06-1938. Aankomst te Den Helder 22-07-1938.

April 2003

A. Sinke

Noot redactie:

Onze plaatselijke geschiedschrijver de heer S. Blom geeft in zijn aanvullend boekje over de oorlogsjaren de volgende data weer over Poortershaven:

17 januari 1945: Heeft er een bomaanval op Poortershaven plaats.

3 februari 1945: Een aantal vliegtuigen (plm. 20), werpen bommen van 5.500 kg. op Poortershaven.

19 februari 1945: Ten gevolge van een hevige ontploffing van een munitiebunker te Poortershaven zijn op verschillende plaatsen als Goudsteen, achterzijde Veerstraat, Noordvliet en Haven ruiten gesprongen.

NR. 47: JOODSE FAMILIES IN MAASSLUIS

In het kader van mijn zoektocht door de bevolkingsregisters van Maassluis ben ik voor deze Schetsen op zoek gegaan naar de joodse families in Maassluis. Lange tijd woonden er ongeveer 90 joden in Maassluis, maar in het eerste kwart van de 20e eeuw trokken veel joden weg uit Maassluis, zodat er rond 1930 nog maar acht over waren. Het bevolkingsregister van de jaren 1910-1933 is het jongste register dat openbaar is en hierin heb ik een aantal joodse families opgezocht en proberen te achterhalen waar zij vandaan kwamen en wat er van hen geworden is. Veel Maassluisse joden hebben de oorlog helaas niet overleefd, maar door erover te vertellen, blijven ze toch in onze geschiedenis voortleven.

We weten zeker dat er sinds 1688 joden in Maassluis woonden. Tot ongeveer 1750 is dat meestal maar één gezin voor een relatief korte periode. Daarna komen er meer gezinnen, zodat er in 1769 zelfs behoefte aan een eigen synagoge is. Over het algemeen waren joden erg mobiel en bleven zelden een mensenleven lang op één plaats wonen. Bij joden is de handelsgeest sterker dan de verbondenheid met een plaats. Dat is de geschiedenis van het joodse volk; vanaf het eerste bijbelverhaal tot heden bestaat deze uit één grote zwerftocht over de wereld. Wat daar natuurlijk ook aan bijgedragen heeft, is de aparte behandeling die joden kregen; voor hen golden andere regels dan voor de rest van de bevolking. Zo moesten de joden die zich in Maassluis wilden vestigen daarvoor speciaal toestemming vragen aan de gemeente. Deze regel gold uit praktische overwegingen trouwens ook voor niet-joden; het stadsbestuur wilde geen armlastigen binnenkrijgen die meteen een beroep zouden kunnen doen op de armenkas. Dit toelatingsbeleid ging zover, dat men ook voor een overnachting binnen de gemeentegrenzen toestemming moest vragen. De stad wilde geen vreemdelingen hebben die op de markt konden gaan staan of langs de deuren zouden gaan venten. Dit zou een oneerlijke concurrentie vormen voor de Maassluisse handelaars. En omdat joden meestal in de handel zaten, trof deze maatregel hen extra hard. Nog een gevolg van het zwervende bestaan zien we in het feit dat zij in Maassluis vaak een huis of winkel huurden en maar zelden onroerend goed kochten. Wie huurde kon gemakkelijker weer vertrekken. Over het algemeen hanteerde Maassluis echter een vrij liberaal toelatingsbeleid voor joden, waardoor zich snel een vrij grote gemeenschap kon vormen.

Vanaf 1795, de tijd van de Franse Revolutie, verspreidde het gedachtegoed 'vrijheid, gelijkheid, broederschap' zich over Europa, wat in 1811 resulteerde in het recht op vrije vestiging voor de joden. Dit jaar was ook het jaar van de naamsaanneming. Iedereen werd verplicht een familienaam te gaan voeren. Joden hadden tot dan toe de gewoonte om twee voornamen te voeren: de eigen naam en de vadersnaam. Bij een enigszins beperkte naamvoorraad leverde dit natuurlijk veel verwarringen op. Sommige joodse families in Maassluis droegen al een achternaam, zoals de families Van Gelder en Van Gelderen, die uit Gelderland kwamen. Maar omdat zich minstens drie verschillende families Van Gelderen in onze stad vestigden, waren de familiebanden nog steeds moeilijk te ontwarren. Omdat men binnen de eigen geloofsge-meenschap trouwde, kwam het nogal eens voor dat er een huwelijk werd gesloten

tussen twee mensen met dezelfde achternaam die toch niet geparenteerd waren.

De achternamen die in Maassluis door de joden werden gekozen waren Sluijs (van Maassluis), Polak (van Polen), Schweidt (van Zwitserland), Gazan (Hebreeuws voorzanger), Katan (Hebreeuws voor 'de kleine'), Meijers (een voornaam), Koppels (van Jacob), De la Meuse (van de Maas), enzovoort. Het kon echter gebeuren dat broers allen een eigen achternaam kozen. Velen handhaafden daarnaast toch ook de gewoonte om de voornaam van de vader aan de kindsnaam toe te voegen.

Zoals gezegd kregen de joden in 1769 toestemming hun eigen synagoge te openen. Deze bevond zich aan de Boonestraat (ter vergelijking: de katholieken kregen pas in 1787 toestemming voor een eigen kerk, de Schuurkerk). In 1831 betrokken de joden een nieuwe synagoge aan de Marelstraat. In 1858 was dit gebouw zo bouwvallig geworden dat een nieuwe synagoge aan de Zuidvliet werd verworven. Na 1892 liep echter de omvang van de joodse gemeenschap in Maassluis hard terug. Een van de redenen was dat de visserij tijdelijk terugliep met de daarmee verbonden handelsmogelijkheden. Maar ook de opening van de spoorlijn naar Rotterdam, waardoor handelsreizigers uit andere plaatsen zich veel gemakkelijker naar Maassluis konden begeven, droeg bij aan het teruglopen van de joodse plaatselijke handel. Velen trokken naar de grote steden Rotterdam, Amsterdam en Utrecht. De synagoge aan de Zuidvliet raakte in verval en er was te weinig draagvlak om reparatiegelden bijeen te brengen. Tegen 1940 zijn er zelfs zo weinig joden in Maassluis, dat men moeite heeft om de tien volwassen mannen bij elkaar te krijgen die nodig zijn om een eredienst te houden. De gemeente heeft het synagoge-complex in 1948 gekocht en in 1960 laten slopen. Tot op de dag van vandaag ligt dit stukje grond braak. Het is het parkeerterreintje op de hoek van de P.C. Hooftlaan en de Groen van Prinstererkade.

Er zijn een aantal beroepen die door de eeuwen heen typisch voor joden zijn geweest. Zo is er allereerst het bankwezen, dat zijn oorzaak vindt in de Middeleeuwen. Volgens hun leer was het christenen verboden om geld met geld te verdienen. De joden (de enige andere geloofsgemeenschap van enige omvang in middeleeuws Europa) namen deze taak op zich. Bovendien had dit beroep het voordeel dat men geen winkel of opslagplaats nodig had; de handelswaar was 'draagbaar' en dat was wenselijk voor een bevolkingsgroep die nogal eens moest vluchten voor vervolging. Joden hadden daarom een voorkeur voor alle 'draagbare' beroepen zoals goud- en zilverhandelaar, verkoop van manufacturen (de marskramer), marktkooplui en venters (zgn. 'omlopers' of 'uitdragers'), verkoop voor loterijen. In andere steden dan Maassluis was het joden niet eens toegestaan om een winkel te houden, waardoor ze wel gedwongen waren te gaan venten. In Maassluis kenden we wel joodse winkeltjes met koffie, thee en chocolade, tabak, manufacturen, textiel en petten. In de goede dagen van de synagoge was er ook altijd plaats voor een paar Israëliische leraren en voorzangers. En dan was er natuurlijk de joodse slager, die onmisbaar was om de joodse gemeenschap van koosjer vlees te voorzien. Reeds vanaf 1751

zijn er meerdere joodse slagers in Maassluis en vanaf 1788 komt daaronder regelmatig de naam Van Gelderen voor. Aangezien er meerdere families waren met deze naam is niet zeker of dit altijd telgen uit dezelfde familie waren.

We weten zeker dat **Philip Joseph van Gelderen** in 1806 het beroep van vleeshouwer uitoefent. Hij is dan 28 jaar oud en getrouwd met Elisabeth Cohen. In 1818 wordt hun zoon Joseph geboren. Deze zoon **Joseph Philip** wordt ook vleeshouwer en trouwt met Sara Haantje (geb. 1823 in Amsterdam). Hun zevende kind, Mozes van Gelderen, wordt in 1857 geboren in de Lijndraaierssteeg.

Mozes trouwt met Bertha Haagens (geb. 1864) en is evenals zijn vader en grootvader vleeshouwer op Markt 1. Zij hebben negen kinderen:

- 1887 Elisabeth. Trouwt in 1913 met Maurits Jacob Katan en blijft in Maassluis wonen.
- 1888 Joseph. Wordt vleeshouwer en volgt zijn vader op.
- 1889 Sara. Het meisje sterft op haar derde jaar.
- 1890 Emanuel. Wordt vleeshouwer van beroep.
- 1893 Meijer. Wordt elektricien.
- 1895 Isaac.
- 1896 Philip. Wordt kantoorbediende.
- 1898 Sara Margaretha. Trouwt in 1922 .
- 1902 Louis, sterft binnen een jaar.

Behalve de oudste twee verhuizen alle kinderen naar Vlaardingen, Rotterdam of Amsterdam. Joseph van Gelderen, geboren in 1888 in Maassluis, trouwt in 1919 in Zutphen met Jetje Hamburg (1887) en neemt haar mee naar Maassluis. In 1926 vertrekt Mozes naar Den Haag en daardoor kan Joseph zijn vader opvolgen als vleeshouwer op de Markt NZ 1. Hij is daarmee de vierde generatie vleeshouwers. Het echtpaar heeft een dochter Bertha, geboren in 1922 in Amsterdam. Beppie, zoals zij liefkozend door vrienden genoemd werd, was een meisje van 20 jaar toen zij zich moest melden op het politiebureau in 1942. Met haar vader en moeder Joseph en Jetje werd ze uit Maassluis weggevoerd. Onderduiken was onmogelijk gebleken, omdat haar ouders per se met zijn drieën bij elkaar wilden blijven. Zij komen in Auschwitz om het leven. Een poesiealbumgedichtje dat Bep in 1937 schreef voor haar vriendin heeft als laatste regels:

'Blijf mij steeds gedenken, met blijdschap in het hart.'

Door de verschrikkingen en angsten die vooraf zijn gegaan aan de wegvoering krijgen de door Beppie geschreven woorden echt inhoud. Ook alle broers van Joseph, zijn zussen en zijn oude vader Mozes (in 1942 was hij 85 jaar oud) zijn weggevoerd en omgekomen.

Marcus Jacob van Gelder (1852) is aanvankelijk een pettenmakersknecht .

Hij trouwt met Rosa van Gelderen, die in 1886 overlijdt. In 1888 huwt hij opnieuw, met Belie van Gelderen (1852). In 1910 is hij koopman in goud en zilver aan de Zuidvliet. Zij hebben drie zoons.

- Levie Marcus (1878), vertrekt als volwassene naar Antwerpen
- Jacques Laurens (1884), vertrekt in 1904 naar Zutphen
- Jacob Marcus (1891), sterft in Sobibor in 1943.

Jacob Marcus van Gelder (1822-1893) is gehuwd met Anna Katan (1822)

Jacob is pettenmaker in de Nieuwstraat. Zij hebben drie kinderen.

- Levie Jacob (1863), koopman, gehuwd met Lea Koppels (1864).
- Mozes Jacob (1864), koopman.
- Heintje (1869), overleden in Sobibor 1943.

Aan het eind van de 19e eeuw verhuist het hele gezin naar Haarlem. In 1920 keert de oudste zoon, Levie, met zijn vrouw Lea terug naar Maassluis en blijft er wonen, onbekend is mij tot wanneer. Zij zijn dan achter in de vijftig.

Jacob Katan (1824-1911) is koopman en woont begin 1900 aan de Zandweg (later Fenacolijslaan). Hij heeft twee volwassen dochters: Sophia (1862) en Flora (1867). Sophia beheert de kruidenierswinkel (koffie, thee, cacao, margarine) aan de Fenacolijslaan 49 en blijft dat na haar vaders dood doen tot zeker in de jaren dertig, Flora werkt mee.

Nr. (Meisjes)naam en voornamen	Geboortedatum en -plaats	Adres Maassluis	Datum in WKK	Dep. uit WKK	Datum overlijden/laatstbekende adres
25 ALYER, Isaac	01-10-1887 Den Haag	Zuidvliet 26	10-04-1943	20-04-1943	23-04-1943 Sobibor
1 COATOF, Abraham	21-10-1886 Maassluis	Noordvliet 69	22-10-1942	23-10-1942	26-10-1942 Auschwitz
13 GELDEREN, Bertha van	19-07-1922 Amsterdam	Markt 1	22-10-1942	23-10-1942	26-10-1942 Auschwitz
11 GELDEREN, Joseph van	25-06-1888 Maassluis	Markt 1	22-10-1942	23-10-1942	29-12-1942 Auschwitz
12 HAMBURG, Jetje (zie 11)	10-06-1887 Zutphen	Markt 1	22-10-1942	23-10-1942	26-10-1942 Auschwitz
2 KAN, Rosa (zie 1)	27-06-1886 Oldenzaal	Noordvliet 69	22-10-1942	23-10-1942	26-10-1942 Auschwitz

Het gerenoveerde tegeltableau in de slagerij op Markt 1.

Een der 6.000.000
Bep van Gelderen geboren 19 juli 1922
Weggevoerd 19 oktober 1942 naar Westerbork
Omgebracht 26 oktober 1942 in Auschwitz

Van Flora weten we dat ze in 1943 in Sobibor is overleden.

In 1910 is **Mietje van Praagh**, weduwe van **Jacob Levie Katan**, winkelierster aan Zuidvliet 6. Zij heeft drie zoons:

- Maurits Jacob (1881), kantoorbediende. Maurits trouwt in 1913 met Elisabeth van Gelderen (zie aldaar) en zij krijgen vier kinderen: Jacob (1914), Mozes Joseph (1915), Marie (1916), Philip Maurits (1919). Het hele gezin komt om het leven in Auschwitz in 1942.

- Levie (1884), boekhouder, verhuist in 1912 naar Rotterdam.

- Nathan (1887), winkelbediende. Nathan trouwt in 1923 met Betje Sternfeld (1889) uit Schoonhoven. Hij neemt de zaak in textiel en manufacturen aan de Zuidvliet van zijn moeder over en Mietje van Praagh blijft bij hem wonen tot zij in 1933 overlijdt. In 1929 is Nathan manufacturier en Betje is winkelierster. Zij hebben twee kinderen: Marie (1924) en Hendrik Jacob (1926). Het hele gezin komt om in Auschwitz in 1942.

Heintje van Gelderen (1860), weduwe van **Marcus Koppels**. Zij heeft twee zoons, Benjamin Marcus (1902) en Louis Philip (1903). In 1915 vertrekt zij met haar zoon-
tjes naar Rotterdam. Benjamin is in 1943 in Sobibor omgekomen.

Levie Coltof (1861-1929) is geboren in Hoogezand in Groningen. Met zijn vrouw Frederika Sikkel komt hij in 1885 uit Oude Pekela naar Maassluis. Zij zijn nog niet zo lang getrouwd en hebben een zoontje Salomon, van net een jaar. Levie is aange-
trokken door de joodse gemeenschap als 'godsdienstleraar' of 'Israëlich onderwij-
zer'. Zij wonen in een huisje bij de synagoge aan de Zuidvliet. In Maassluis worden
hun andere kinderen geboren

- Salomon (1884)

- Abraham (1886)

- Jacob (1891)

- Minka (1893)

- Lena (1895)

Ergens rond 1900 verhuist de familie naar de Noordvliet en daar begint Levie het beroep van fotograaf uit te oefenen. Omdat fotografie in die tijd nog een ingewikkeld en tijdrovend proces is, wordt er door particulieren niet gefotografeerd en valt er professioneel een goede boterham in te verdienen. Dat blijkt, want in 1911 laat Levie het huis bouwen aan de Noordvliet 69 in een prachtige bescheiden Art Nouveau stijl, het enige huis in die stijl dat Maassluis rijk is. Levie vertrekt in mei van datzelfde jaar echter naar Rotterdam, naar de Middellandstraat, met zijn vrouw en de jongste twee kinderen, de meisjes. De derde zoon Jacob is fotograaf, later kantoorbediende en vertrekt naar Amsterdam. De oudste zoons

De plaquette aan het pand Noordvliet 69.

Salomon en Abraham, intussen ook fotograaf van beroep, blijven in Maassluis. **Abraham** trouwt in diezelfde maand mei van 1911 in Oldenzaal met de even oude Rosa Kan en gaat met haar in het huis aan de Noordvliet wonen. Zij bouwen daar een goedlopende en bloeiende zaak op als bekende fotografen. Zij krijgen twee kinderen,
- Louis Arnold (1911)
- Helena (1916)

Louis vertrekt in 1934 naar Leiden, waarschijnlijk voor de studie medicijnen, want hij heeft als huisarts in de Verenigde Staten de oorlog overleefd. Helena is in Breda gaan wonen en heeft eveneens de oorlog overleefd. Abraham Coltof, zijn vrouw Rosa, zijn broer Jacob en zijn zusters Minka en Lena zijn gestorven in Auschwitz. Aan de gevel van hun huis aan de Noordvliet is een plaquette aangebracht ter nagedachtenis aan hen en de andere joden van Maassluis die in de oorlog zijn weggevoerd en nooit zijn teruggekomen.

April 2005
Ineke Vink

Bronnen:

- Oud archief Maassluis
- Joods leven in Maassluis 1688-1942, uitgave Gemeentemuseum Maassluis, 2000
- www.joodsmaassluis.com

*De slagerij op Markt 1, vroeger Van Gelderen,
nu slagerij Bergwerff*

*De woning Noordvliet 69 waarin
de familie Coltof tot 22 oktober
1942 heeft gewoond.*

EEN BELEVENIS UIT DE OORLOGSJAREN 1940-1945

Distributiekantoor Maassluis

Tijdens de oorlogsjaren was ik werkzaam op het distributiekantoor in Maassluis. Zoals velen nog wel weten, was dit gevestigd in gebouw 'Sursum Corda' aan de Fenacoliusslaan. Van daaruit werden o.a. allerlei bonnen verstrekt voor het verkrijgen van praktisch alle producten die zéér schaars waren, zoals: levensmiddelen, schoeisel, kleding.

Deze bonnen waren in die tijd, bij wijze van spreken, 'goud' waard. Omdat deze bonnen volgens strikte richtlijnen moesten worden uitgegeven, was het soms zeer moei

Het verenigingsgebouw Sursum Corda van 'Nil Desperandum', waarin het distributiekantoor was ondergebracht.

lijk om het iedereen naar de zin te maken.

Na verloop van tijd bleek het nodig te zijn, dat er elke dag een politieagent in het gebouw aanwezig was om 'emotionele uitpattingen' van het publiek in goede banen te leiden én om eventuele diefstal te voorkomen. Onder hen waren agenten die bij velen nog bekend zijn: Jan Zon, Jan van Rij en Wiebe Haakma.

De overval

Het was voorjaar 1944 – Pasen – en het belofde een stralende dag te worden. Al vroeg kwam de zon op, maar aan deze stille vroege zonnige ochtend kwam een abrupt einde. Plotsklaps werd in een gedeelte van Maassluis de alarmsirene van het distributiegebouw hoorbaar. Niemand realiseerde zich direct wat dit te betekenen had. Al spoedig werd duidelijk wat er aan de hand was. Het distributiekantoor werd overvallen. Er werd onder andere een flinke partij waardebonnen buitgemaakt én ... van de 'daders' ontbrak – gelukkig – elk spoor.

Wat wil het geval: zoals wel meer gebeurde in het land was dit een verzetsdaad en de buitgemaakte bonnen enzovoort werden gedistribueerd voor onderduikers en onderduikadressen.

Hoe de overval op zich te werk is gegaan, is mij in details niet bekend dus kan ik hier

niets zinnigs over schrijven*, maar iedereen die het hoorde was door het dolle heen. Geweldig, dat er mensen waren die dit met gevaar voor eigen leven tóch maar riskeerden.

De Duitsers en hun handlangers waren uiteraard woedend en men kon erop rekenen, dat de actie een minder prettig gevolg zou hebben. Maar wat voor gevolgen had dit voor mij persoonlijk?

De arrestatie

Het is enige uren na de overval, als ik met enkele anderen door een Duitse militair en de in Maassluis woonachtige agent Modderkolk thuis opgehaald wordt voor een 'verhoor' – zoals de agent zei – in het politiebureau. Uiteraard dachten wij aan het politiebureau op de Markt. Wij vonden het daarom vreemd, dat boven aan de 'brede trappen' – dus dicht bij het politiebureau op de Markt – een overvalwagen op ons stond te wachten .

Nóg vreemder vonden we het toen we merkten, dat de auto de Vlaardingsedijk opging, dus richting Vlaardingen Rotterdam. Op dat moment gingen we denken aan: Rotterdam, Politiebureau Haagseveer en inderdaad bleek dat zo te zijn. Het was namelijk bekend dat het bureau aan het Haagseveer gebruikt werd voor tijdelijke opsluiting.

** In de Historische Schetsen nr. 26 is die overval op het distributiekantoor vanaf pagina 50 uitvoerig beschreven .*

Er waren al meer mannen uit Maassluis, óók bekenden zoals de heren Schiebelhout en Van Dun. Beiden waren tot het uitbreken van de oorlog in dienst van Dirkzwager

Markt 18. Het prachtige patriciërshuis anno 1752 in Louis XV-stijl, op deze foto in gebruik als politiebureau van Maassluis.

en wel als radio-officier in een team van drie. Hun werk viel weg zodat een baan op het distributiekantoor een goede oplossing was.

Kortom, voor ons betekende het twee overnachtingen in een cel van Bureau Haagseveer.

Tussentijds werden we één keer verhoord door de Sicherheitspolizei en wel in het gerechtsgebouw aan de Noordsingel. We zagen daar erg tegenop, maar onze angst bleek ongegrond. Wij konden na die twee dagen weer naar huis ... echter wat we héél erg vonden, was dat een van ons daar moest blijven. Dat was de heer Van Dun hij zwaaide nog en is later omgebracht. Frits Schiebelhout werd later ook weer opgepakt en gedeporteerd. Hij overleefde het concentratiekamp met moeite maar was dusdanig beschadigd dat hij niet meer kon werken. Hij emigreerde naar de Verenigde Staten, New York, waar hij kennissen had.

Onderduikperikelen

Maar wat nu?

Er was in Maassluis een zekere heer Bouwman, wonende aan de Haven, die als

verzetsman voor onderduikadressen kon zorgen. Als advies werd gegeven: je kunt hier de draad weer proberen op te pakken – wat wel enig risico met zich meebrengt – óf onderduiken. Voor dit laatste heb ik gekozen en dat heb ik geweten ook. Eerst betekende dat: een paar korte onderduikadressen. Het heeft geen zin die te noemen en ik zal mij beperken tot het adres te Berkel en Rodenrijs bij een boer, annex tuinder, dus: tomaten plukken. Heel aardige mensen, zeer kerkelijk (Gereformeerd, artikel 31) en daarom kwam al spoedig een dominee op bezoek en ook met mij werd een praatje gemaakt.

Aardige man – ook vroeg hij of ik zin had op catechisatie te komen, waaraan ik overigens niet veel behoefte had.

De razzia van 11 november 1944

Na deze korte verblijven volgde er één op langere termijn met goede en minder goede belevenissen – ook spannende. Ik bevond mij toen op een adres in de Bergse Dorpsstraat te RotterdamHillegersberg. Bij het woonhuis was een bloemkwekerij, die werd gerund door een zoon van de eigenaar, die was overleden. Hoewel voorzichtigheid geboden was in die omgeving, was dit een prima verblijf en met wat lichte werkzaamheden geruime tijd uit te houden.

Plotseling weerklonk die dag in de woning gestommel en geschreeuw en de zoon en ik werden door Duitse militairen uit huis gehaald. In de straat aangekomen zagen we honderden mannen langs de huizen staan, waar ook wij werden neergezet. Het was de grote razzia, die in het hele land op die dag plaatsvond.

Grote onzekerheid bij allen, want er werd niets gezegd. Onze gedachten gingen uit naar bijvoorbeeld dwangarbeid in Duitsland.

Eerste razziadag:

Het bevel *'laufen'* werd gegeven. Een grote stoet mannen zette zich in beweging. Op deze eerste dag liepen we van Rotterdam naar Waddinxveen. Daar aangekomen werden we voor overnachting in de fabriek van Dobbelman afgezet, waar we op stro konden slapen ... nou ja, slapen?

Tweede razziadag:

'Laufen' van Waddinxveen naar Utrecht onder slechte weersomstandigheden. Deze keer werden we ondergebracht in het door de Duitsers gevorderde ziekenhuis.

Derde razziadag:

'Laufen' van Utrecht naar Amersfoort. Daar moesten we – tot onze schrik – overnachten in het beruchte concentratiekamp Amersfoort. Dit kamp was propvol en wij en alle anderen moesten voor de toegangshekken wachten. Daarna werd het sein gegeven naar binnen te gaan. Het ging niet vlot genoeg; de doorstroming stagneerde nogal eens. En om die reden kwam soms de gummiknuppel eraan te pas, om zo meer ruimte te krijgen. Een angstige gewaarwording! Het betekende ook hier één overnachting, maar wel de slechtste tot op heden.

Vierde razziadag:

'Laufen' – maar waarh en, vroegen wij ons af. Zo liepen wij door enige straten van Amersfoort en kwamen na enige tijd aan bij een kazerne. We moesten wachten op de binnenplaats van de kazerne, omdat ook dit gebouw al weer propvol zat. Toen gebeurde er iets opmerkelijks: terwijl wij met z'n twee en stonden te wachten te midden van de menigte, kwam een Duitse officier aanlopen samen met iemand in burger (nogal slordig gekleed), ze keken om zich heen om vervolgens de kazerne binnen te gaan. Wij vonden dat nogal vreemd, en opmerkelijk, dat zij op zo'n gemoedelijke manier naar binnen liepen. Mijn metgezel (de bloemenkweker) stelde voor om, als deze twee weer naar buiten zouden komen, hen te vragen of wij ons misschien nuttig zouden kunnen maken door bijvoorbeeld op Vliegveld Soesterberg te werken. Dat zou ons dan – zo was de gedachte – in ieder geval vrijwaren van werk over de grens en van wie weet wat nog meer. Als ik eerlijk ben, vond ik het véel te riskant om dat aan die Duitse officier te vragen. Maar de bloemenkweker durfde het, als ze het gebouw weer uit zouden komen, w el riskeren. En inderdaad kwamen zij, de Duitse officier en de burger, na enige tijd weer samen naar buiten.

Een spannend moment, want de bloemenkweker zette door en stelde de reeds eerdergenoemde vraag. Zij gaven geen antwoord, maar stonden iets verderop stil, wisselden een paar woorden met elkaar en kwamen weer naar ons toe: een spannend moment. Er werd nauwelijks iets gezegd en we kregen tot onze stomme verbazing alleen een seintje om achter hen aan te lopen. Alzo gedaan en we gingen gezamenlijk de kazernepoort uit. De op wacht staande soldaten sprongen in de houding en zo liepen wij, een beetje wezenloos, weer door de straten van Amersfoort.

Er werd niet gesproken. Wij dachten, wat nú? Waar gaat deze voettocht nu weer heen? Wat gaat er verder gebeuren? Even buiten Amersfoort in een meer bosrijke omgeving keerden de officier en ook de man in burger zich om en zeiden zoiets als: 'ga verder je eigen gang maar' en hier scheidden zich plotseling onze wegen. Werkelijk ongelooflijk! En zo gingen wij samen verder totdat, na ongeveer tien minuten, twee dames naar ons toekwamen, die ons vroegen met hen mee te gaan en te doen alsof wij bij elkaar hoorden. Er werd weinig gesproken, maar wij kregen de indruk dat óók deze dames in het verzet actief waren. Na verloop van tijd kwamen we in Soest terecht en werd ik op aanwijzing van de dames ondergebracht bij een familie in een kaaswinkeltje en de bloemenkweker op een ander adres. Ik werd vriendelijk ontvangen en na mijn verhaal verteld te hebben, werd het mij toen pas écht duidelijk: de Duitse officier was helemaal geen Duitser, maar een Nederlandse verzetsman, net als de man in burger en misschien hadden ook de twee dames hier wel mee te maken. Ongelooflijk dat er zulke mensen zijn, die met gevaar voor eigen leven dit werk deden.

Na een kort verblijf in Soest volgde er nog een in Zeist. De bedoeling was om daarna te proberen weer op het oude adres in Hillegersberg terecht te komen. Dit is mij met allerlei soorten vervoermiddelen – zoals een bakkersfiets, een groentewagen en natuurlijk ook de meer normale vervoersmogelijkheden, gelukt en het is een vrij langdurig verblijf geworden. Opnieuw met spannende momenten, want ik was nauwelijks een halfuur binnen toen er gebeld werd. Er stond een Duitse militair voor de deur die kwam controleren of er radio's in huis waren. Dat was namelijk verboden, omdat men dan naar de berichtgeving van Engelse zenders kon luisteren of naar onze verboden

Nederlandse zender Radio Oranje vanuit Engeland.

*De 'Kleine Kerk' aan de Hoogstraat,
werd vervangen door woningbouw.*

Dit was wéér even schrikken. Met het bloemkwekergezin was afgesproken dat in geval van dergelijke controles ik mij met spoed naar een slaapkamer zou begeven om dan in bed mij voor te doen flink ziek te zijn; alzo in snel tempo gedaan. Op het nachtkastje werden enige medicijndoosjes/-flesjes neergezet en een dochter in het gezin zou dan 'stand-by' blijven om eventuele inlichtingen te geven. Het was spannend, maar na een tijdje werd door de dochter des huizes het sein veilig gegeven. Alle ruimtes waren doorzocht, behalve die waar ik in lag. De Duitsers waren weer vertrokken en ik was van de 'zware griep' plotseling weer hersteld.

Tot slot

Hoe meer de tijd verstreek, hoe duidelijker het werd dat de oorlog op z'n eind liep. In Hillegersberg ging alles weer als in het begin van mijn verblijf. Het leek ook of de mensen in het algemeen wat vrijer werden in hun doen en laten. Dit bleef zo door- gaan en hoe meer de tijd verstreek, ik weer de moed had naar Maassluis te gaan en daar te wachten tot het signaal gegeven zou worden 'de oorlog is voorbij'. En ja hoor, dit moment brak aan; festiviteiten alom. Een massaal aantal mensen op de been – herdenkingsdiensten – in Maassluis was er een dienst in de 'Kleine Kerk' aan de Hoogstraat. Iedereen probeerde de draad weer op te pakken. Politieke partijen be- gonnen weer te 'bakkeleien' en tóch: *Leve de Vrijheid*.

Dit verhaal is natuurlijk níét te vergelijken met de verschrikkelijke dingen, die velen, bijvoorbeeld in concentratiekampen hebben meegemaakt. Ik vertelde mijn eigen, lokale belevenissen, die toch vaak ook heel spannend waren !

April 2005

C. Bregman

DE ZEEMANSPOT

Al in het begin van de oorlog ondernam de bezetter van ons land pogingen om Ne- derlandse zeelieden die voor de geallieerden voeren over te halen met varen te stop- pen.

Duitse agenten benaderden de schepelingen als ze in neutrale havens lagen. Toen dat geen succes was probeerde de vijand de rederijen in ons land voor zijn karretje te spannen. Ook nu werd er geen gehoor gegeven aan de radiopropaganda. On- danks de gevaren bleef men varen voor de goede zaak.

De volgende stap was dat het de rederijen in ons land moeilijk, ja later zelfs onmo- gelijk werd gemaakt om geld uit te betalen op de maandbrieven.

Vanaf oktober 1941 ontvingen de zeemansgezinnen nog slechts het absolute minimum van 90 gulden + een bedragje voor elk kind. Vier maanden later werd dit nog eens verlaagd tot 70 gulden per gezin per maand.

Als reactie hierop werden in de havensteden steunco- mités onder de naam **Zeemanspot** gevormd om de getroffen en bij te staan. Dat was solidariteit! In Maas- sluis werd dat door mijn vader **Martien (M.J.N.) van der Hidde** georganiseerd. Hij was de Zeemanspot. Er kwam al gauw contact met de andere havenplaatsen. Maar hoe je het ook bekeek het was en bleef illegaal werk waarop flinke straffen stonden.

Geldelijke steun aan de zeemansgezinnen werd ge- vormd uit giften en voorschotten van vaderlandslievende stadgenoten. Ik zie mijn

Martien van der Hidde (1902-1957) was altijd in de weer voor goede doelen zo- als in dit geval de 'Zeemanspot'.

vader nog voor me wanneer hij bij de welgestelden, boeren, fabrikanten en burgers om steun vroeg. En hij kreeg die steun. Hoe weinig de eenvoudige man of vrouw soms zelf verdiende, men droeg bij. De giften en voorschotten werden nauwkeurig bijgehouden, want - zo werd er afgesproken - na terugkeer van de vloot zou alles verrekend moeten worden. Op donkere avonden, voor de zgn. 'Spertijd', werden de bedragjes afgeleverd en er werd voor getekend. Als kleine jongen mocht ik vaak mee als camouflage. Men liet de ontvangers beloven erover te zwijgen, hetgeen zij deden. Hun kinderen wisten bijvoorbeeld niet waar het geld vandaan kwam. Naast deze geldelijke hulp werd er een enkele maal ook hulp in natura geboden. Voor Maassluis kwam die uit de loods van de Rotterdamsche Lloyd, waar nu eenmaal nog veel voorraden voor de passagiersvaarten op Indië lagen opgeslagen. Spijsolie, rijst, suiker, cacao waren een ongekende weelde. Hoewel de terreinen streng bewaakt werden, werd er met de leiding aldaar afgesproken om met een kleine boot van de sleepdienst langs de kade af te meren om de gereedstaande goederen over te nemen. Waarna men met een stalen gezicht wegvoer. Richting Maassluis. Ik herinner me in dit verband de kleine dieselgedreven motorboot, die niet alleen motorboot was maar ook zo heette: *Motorboot*. Het grootste deel van de hulp ging naar de gezinnen waarvan de mannen op de boten van Smit voeren. Dus stelde de L. Smit directie een sociaal werkster aan, mevr. Le Nobel. Per fiets bezocht zij de gezinnen en leverde af. Maar er moeten ook koopvaardij- en marinegezinnen onder de afnemers zijn geweest.

*Walraven van Hall,
alias 'De Olieman'
(1906-1945).*

De beperkte uitkeringen uit de beginperiode konden worden verhoogd toen er op dit gebied een landelijke Verzetsbeweging ontstond. Aan hen had de regering in ballingschap laten weten dat zij garant stond voor de uitkeringen. In dit verband moet de naam van de verzetsstrijder **Walraven van Hall** worden genoemd. Een broer van de latere burgemeester van Amsterdam. Hij regelde de geldstromen. De soepele manier waarop hij dat deed leverde hem de bijnaam 'De Olieman' op. Hij zou het einde van de oorlog niet halen.

De Zeemanspot was niet de enige instelling die zich het lot aantrok van de zeemansgezinnen. Ook de kerken deden hun best. En u kunt het geloven of niet, er ontstond zelfs enige wrijving. Een der kerken voelde zich gepasseerd. Er werd immers bij hen al voor de zeelieden gebeden en daarna gecollec-teerd.

Uitdelen was de taak van de kerk. De *Zeemanspot* diende zich in hun ogen daarmee dus niet te bemoeien. Zwak punt was dat je wel kerklid moest zijn om in aanmerking te komen.

Toen ik hierover nadacht moest ik denken aan de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan, die de meesten van ons wel kennen. Maar er kwam toch overleg tussen

beide partijen zodat niemand dubbel kreeg en niemand werd overgeslagen. En de *Zeemanspot* ging door met het zegenrijke werk.

Enige verhalen uit de dagelijkse praktijk van toen.

Tegen het einde van de oorlog, toen de *Zeemanspot* goed functioneerde, zou er een eindejaarsuitkering plaatsvinden. De landelijke illegaliteit had een flink bedrag klaarliggen voor de Maassluise *Zeemanspot*. Het kantoor van effectenmakelaar Kamsteeg aan de Noordvliet had het bedrag via een koerier ontvangen. Geldtransporten liepen nooit via de officiële kanalen. Mijn vader vond het raadzaam om het pakket niet zelf op te halen en stuurde mij, een jongen van 12 jaar, met een aktetasje onder de arm eropuit. Wie verdenkt er een kind? Niemand. Er werd al op mijn komst gewacht en ik ving blijgemoed met 3000 gulden in kleine coupures de terugweg aan. De verdeling die in ons huis aan de Burgemeester van der Lelykade 3 plaatsvond kon beginnen. Voor onze deur nabij de veerbootsteiger stond een kanon opgesteld dat de rivier bestreek met dag en nacht een schildwacht erbij. Veiliger kon al dat geld niet bewaakt wezen. Na een enkele dag was de som verdeeld en had mijn moeder een zorg minder.

Kapitein H. was gedurende de oorlogsjaren gezagvoerder op het ss *Nieuw Amsterdam*. Van zijn zoon Ed, een goede vriend van mij, vernam ik later dat ook hun gezin van moeder en twee zoontjes getroffen werd door de inhouding van de maandbriefgelden. De toegestane uitkering van 90, later 70 gulden gold ook voor dit gezin. Het was zelfs niet voldoende om de huishuur te betalen, waardoor men moest verhuizen. Spoedig hierna overleed de moeder van het gezin. De beide jongens werden opgenomen door een alleenstaande tante en weer moest men naar een eenvoudiger onderkomen verhuizen. Naar een eenvoudiger onderkomen. Ditmaal naar een kippen-schuur op de Veluwe. Terloops roerde ik na veertig jaar bij hem het begrip *Zeemanspot* eens aan. Hij ging er toen echt voor zitten. *Hij* wist wat het betekende arm te zijn en dat er dan toch hulp was.

In het kinderrijke gezin v.d. L. uit Maassluis, waarvan de vader op de sleepboten voer, werd ook steeds reikhalzend uitgekeken naar de maandelijkse uitkeringen. De clause van terugbetaling drukte zwaar op de moeder die alle verantwoordelijkheid droeg. Hoe zou ze ooit in staat zijn het geld terug te betalen? Alles werd in voeding omgezet. Deze moeder, zo vernam ik van een insider, zorgde ervoor dat zijzelf niet in de buurt was als het geld gebracht werd. Waarna een minderjarig kind tekende voor ontvangst.

Niet rechtsgeldig dus.

Twee zaken zijn in dit verband nu nog van belang om te weten.

1. Toen de oorlog geëindigd was zagen de particuliere goede gevers na onderling overleg af van hun vorderingen. De gezinnen hoefden niets terug te betalen. Hulde aan deze medeburgers. Er was blijmoedig geofferd. De mannen op zee hadden voor ons gestreden en niet iedereen keerde terug. Wat betekende geld hiermee vergeleken.

2. Landelijk gezien bleek er een batig saldo te zijn in de boekhouding van de *Zee-
manspot*. Dit bedrag werd geschonken aan de Redding Maatschappijen. De red-

Reddingboot 'De Zeemanspot' in volle zee.

dingboot die in 1972 werd aangeschaft werd naar de Zeemanspot vernoemd. Ze heeft op diverse stations dienstgedaan. Tot voor twee jaar te Stellendam. Soms deed ze voor hellingen en reparaties de werf te Maassluis aan

Duidelijk zichtbaar aangebracht was immer de scheepsnaam. Ze werd toen uit de dienst van de KNRM genomen en verkocht aan particulieren te IJmuiden. Ze droeg meer dan 30 jaar, tot op de dag van heden, de betekenisvolle naam *De Zeemanspot*.

April 2005

Willem A. van der Hidde

HULDE AAN DE WAKKERE MANSCHAPPEN VAN DE B.S. TE MAASSLUIS

*Attentie, mannen van de Wacht,
Hier wordt een hulde U gebracht,
Een klinkende ovatie.
Wat reeds door jullie is gedaan
Doet mij haast achterover slaan,
Het is een prachtprestatie.*

*Direct na de bevrijding al
Stond jullie corps in één woord pal
En was niet meer te keeren.
De N.S.B.'ers in Maassluis
Die haalden jullie uit hun huis,
Ze konden 'm niet meer smeren.*

*En menig landverrader stak
Toen Onze driekleur uit z'n dak
Om zich daarmee te dekken.
Doch waar ook de B.S. het zag,
Daar redde zij de Prinsevlag
Voor smetten en bevlekkeren.*

*De moffengrieten zocht je op
En knipte ze een kale kop.
Ik heb ze weg zien voeren
Door jullie mannen van de daad,
Loopen ze voor schandaal op straat,
Die vuile moffenhoeren .*

*Die N.S.B.'ers in de "kast" ,
Houdt jullie die maar stevig vast,
Laat geen van hen ontsnappen.
Je hebt ze prachtig in 't gevang,
Dat vuile tuig, dat vijf jaar lang
Op ons heeft loopen trappen .*

*Geef ze maar aldoor surrogaat,
En dan niet meer dan mondjesmaat,
Laat ze maar bieten vreten.
De stinkerds hadden 't vijf jaar goed.
Wij hebben voor dat slangenbroed
In narigheid gezeten.*

Laat ze maar werken, zwaar en hard,

*Vriend Caspers, Minnema en Bart,
Ten Dam en zijn kornuiten.
Want ach, die Edel 8 bre heer?
Wordt toch geen burgemeester meer
Wanneer hij slaat aan 't muiten?*

*Maar, ik leg m'n hoofdje rustig neer,
Ontsnappen dat bestaat niet meer.
Ze zijn in goede handen,
Ik voel me vrij en sluimer zacht
Want op den Zuidvliet staat een wacht,
Gewapend tot de tanden.*

*Dus heb ik aan de B.S.-wacht
Een welverdiende dank gebracht.
Hun edel doel en streven:
Voor RECHT en VRIJHEID hand in hand,
In het GEZUIVERD Nederland,
Is boven roem verheven.*

Koos van der Linden
(Jan de Lapper)

JAN DE LAPPER
(B.S. = Binnenlandse Strijdkrachten)

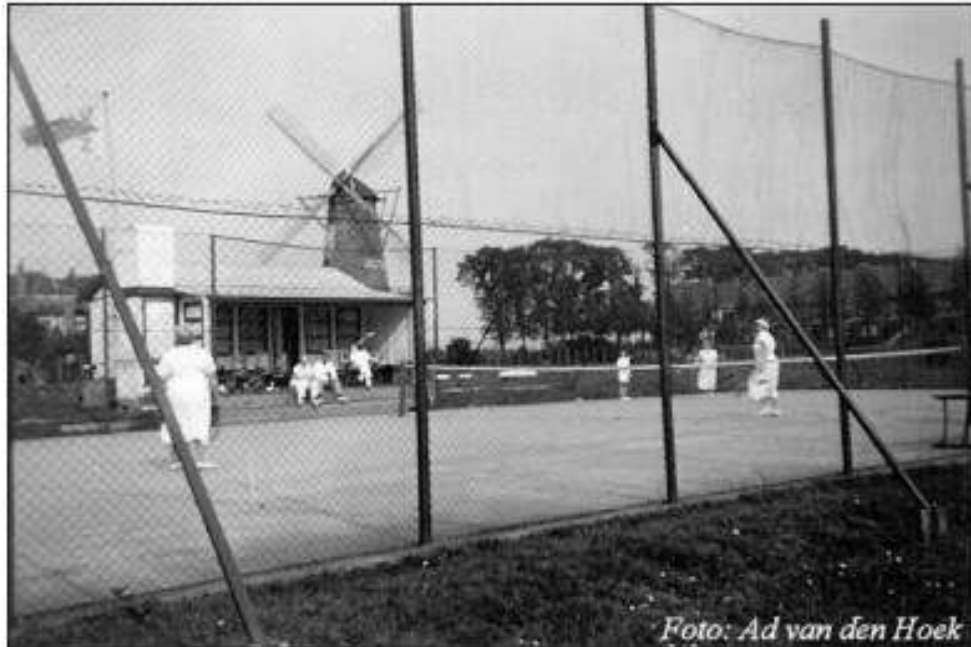
BEZETTING EN TENNISBALLEN

Dat er tijdens de Tweede Wereldoorlog, behalve de vele rampzalige incidenten in onze stad, ook wel eens een komisch voorval te melden viel bewijst het volgende verhaal:

Op een zaterdagmiddag werd er bij mij gebeld. Toen ik de deur opende zag ik tot mijn verbazing een zware motorfiets met zijspan op mijn stoep staan met daarin twee Duitse officieren in hun gehate, smetteloze uniformen. Nu betekende een bezoek van de Duitse Wehrmacht in die tijd, om het zacht uit te drukken, nooit veel goeds. Waarom ik alleen maar verbaasd was en niet verontrust of nog erger, zal gelegen hebben in het bekende gezicht van de rechercheur van politie Berghuis die bij mij had aangebeld. Hij was lid van mijn tennisclub en ik kende hem dus goed. Onmiddellijk had zich een groep van kinderen, burens en andere nieuwsgierigen op veilige afstand van de Duitsers gevormd. 'Er zou wel weer iemand worden opgepakt.' Een beetje bedremmeld zei Berghuis: 'Zou ik je even kunnen spreken?' Ik liet hem binnen en vroeg: 'Wat is er aan de hand?' 'Zou ik wat tennisballen van je kunnen krijgen', zei hij. 'De tennisbaan hebben ze al gevorderd en nu zijn die lui op zoek naar tennisballen.' (De betonnen tennisbaan was toen nog gelegen achter het Fenacoliusplein, op het terrein van De Neeff.)

Nu waren in die tijd tennisballen net zo schaars als de meeste andere artikelen. Niet

meer te krijgen of onbetaalbaar. Om toch nog onze sport te kunnen beoefenen lieten we ze oppompen (!) en het beetje wol dat er nog op zat, verruwen, maar ideaal was het natuurlijk niet. De ballen werden dan ook als kostbaarheden bewaard en na iedere speeltijd weer veilig bij mij opgeborgen. Vandaar mijn onwil om die onvervangbare ballen, en dan nog wel aan onze vijanden, af te staan. Berghuis maakte een ernstige indruk op me en hij liet merken dat een weigering voor hem en misschien

De betonnen tennisbaan achter de Fenacolijslaan in 1938.

zelfs voor mij vervelende gevolgen zou kunnen hebben. We hebben toen zes van de meest miserabele ballen uitgezocht en de Duitsers bezworen om de 'kostbare' ballen weer netjes terug te bezorgen .

Hetzelfde gebied vóór de uitbreiding van De Neeff. Hier met schuilkelders, dijschool en molen 'De Hoop'. Vermoedelijk in 1945 gefotografeerd. Dit is helaas een afdruk van een fotokopie, maar wie kan ons helpen aan het origineel voor ons archief?

Hoe snel een gerucht in onze stad de ronde doet (en aangedikt wordt) bleek mij toen enige uren later in de Nieuwstraat een collega op mij toestormde met de uitroep: 'Ben je nog vrij?' 'Iedereen zegt dat je door de Duitsers bent weggesleept!' Gelukkig waren het maar zes versleten tennisballen die eraan hadden moeten geloven. Dat zelfs dit zo onbelangrijke verslagje helaas toch nog een tragisch slot moet hebben, is het feit dat de heer Berghuis, die later werkzaam was bij de Schiedamse politie, wegens een verzetsdaad door de Duitsers werd weggevoerd en, evenals zovelen, niet meer is teruggekeerd.

April 1995

Ad van den Hoek

VOEDSELVOORZIENING

in Oorlogstijd
1940-1945

Naast de Gemeentelijke Centrale keuken, welke op donderdag 14 december 1944 het werk begon, werd ook een keuken opgericht voor de ondervoede schooljeugd en andere kinderen, die op Medisch Advies dit noodzakelijk nodig hebben, waartoe de plaatselijke afdeling van het Nederlandse Rode Kruis deze voeding ter hand nam en wel in de keuken aangebouwd aan het gymnastieklokaal der Minister de Visser-school, gelegen op het Fenacoliusplein, in de oorlog gebruikt door de Duitse bezetting en daar laten bouwen. Deze keuken werd voor het eerst geopend op maandag 19 februari 1945.

Als koks traden op de plaatselijke Brood- en banketbakkers, de heren Gerrit Jonkman (geb. 20-5-1913 te Loppersum) Dr. Kuiperkade 4 en Jan Hendrik Vonk (geb. 22-1-1914) Dr. Kuiperkade 10 met ander, jeugdig personeel.

De schoolvoeding vond plaats in het gymnastieklokaal der Minister de Visser-school, bijgestaan door dames van de afdeling Maassluis van de Eerste Hulp bij Ongelukken (E.H.B.O.). Op een keer werden er zelfs pannekoeken gegeten door de schooljeugd.

Ook werd later de keuken gebruikt voor zieke personen, die eveneens op medisch advies, zowel voor- als na de middag op de aangegeven uren de z.g.n. ziekensoep en papkost konden bekomen. Een keer werd een half wittebrood en ook rijst in melk gratis, weken lang verstrekt en eveneens op daarvoor uitgereikte kaartjes, eieren tegen betaling in de sigarenwinkel van de heer P. van Straelen, geb. 20-5-1901 te Maassluis, wonende Zuidvliet 2, waarvan door een zeer groot aantal zieken en ouden van dagen gebruik werd gemaakt. Voorwaar een zeer grote zegen. Ook het Interkerkelijk Comité te Maassluis werkte met de Afdeling Rode Kruis samen tot een zeer groot succes en dankbaarheid.

Ook werd, op medisch advies, aan de zieken melk voorgeschreven, waartoe op de gemeente-secretarie een melk-veeboer werd aangewezen en op vertoon van een kaartje, melk tegen betaling werd verstrekt.

Een klein blauw kaartje:
 MAASSLUIS No. 4
 Naam Borstlap
 voorletters: mej. D.
 geboortedatum: 31-12-91
 adres: Fenacoliuslaan 13
 huisarts: Dr. de Wilde
 Verlenging bij de huisarts aanvragen een week voor de afloop van de geldigheidsduur.

Maassluis, 18 Maart 1945 (Waarmaking)

LH. (L.Hollaar)

Achterzijde van het kaartje

Veehouder Maasdijk 1	A. Sonneveld (adres)	(naam) te Maassluis
zondag	van	tot uur
maandag	van 17.15	tot 17.30 uur
dinsdag	van	tot uur
woensdag	van	tot uur
donderdag	van 17.15	tot 17.30 uur
vrijdag	van	tot uur
zaterdag	van	tot uur

Geldig tot en met 17 Maart 1945

Door de afd. Maassluis van het Nederlandse Rode Kruis werd eveneens tegen betaling, op vertoon van onderstaande kaartjes, eieren voor de zieken beschikbaar gesteld.

Z.O.Z.

Ziekenvoeding Rode Kruis
afd. Maassluis.

Deze bon geeft 4 weken lang het recht
om elke week 5 eieren te kopen à 20 cent
per stuk in de winkel van P. van Straelen,
Zuidvliet 2. De verkoop vindt plaats vrij-
dagmiddag van 2-6,30 uur en zaterdagmorgen
van 8.30-12.30 uur. Verpakkingsmateriaal
meebrengen. No. 46

Op achterzijde 4 vakjes

werd afgestempeld met Rood,
stempel "Rode Kruis", het
stempel van de afd. Maassluis
van het Nederlandse Rode
Kruis.

Artikelen in het voedselpakket Zwitsersche Rode Kruis.

1 blikje Rowntree's Cocoa	cacaopoeder
1 blikje compressed rolled oats	geconprimeerde havermout
1 blikje emon eud vitamined B R C E	
1 blikje Ambrosia Ready Cooked Creamed Rice	klaar gekookte roomrijst
2 blikjes yeastex soup and cravy	yeatex soep en jus
1 blikje processed cheese	gesteriliseerde kaas
2 blikjes dried egg.directions for mixing	gedroogde eieren
1 blikje pineappel crush B.R.C.S.	geperste ananas
3 blikjes concentrated soup powder	geconcentreerde soepoeder
1 blikje pull cream	
1 blikje ovaltine	ovomaltine
1 blikje compressed rolled oats	geconprimeerde havermout
1 blikje nesle's condensed milk	
1 blikje horlichs	
2 pakjes blended tea	thee
2 pakjes sugar B.R.C.S. St. John	suiker.
1 reepje chocolade plain york	chocolade.

G. BORSTLAP
PENACOLUSAN 18 000
MAASSLUIS

D I S T R I B U T I E

Na de vrijheid van ons Land en Gewest op 5 Mei 1945 was door den langdurigen oorlog - voor ons land vanaf 10 Mei 1940 - de voedselvoorziening zeer slecht geworden en de honger was groot. Direct begonnen de Engelschen met levensmiddelen-aanvoer.

Op Zaterdag 5 Mei 1945 kwamen de eerste twee Engelsche Koopvaardij-schepen n.l. de "Lesto" en de "Empire Scout" voorbij de haven, opstoomende naar Rotterdam, speciaal uitgaande van het Internationale Rode Kruis, t.w. Zweedsche, Zwitsersche en Geallieerde Rode Kruis (Engeland en Amerika) en vervolgens kwamen geleidelijk groo-tere aanvoeren met Amerikaansche en Nederlandsche schepen.

Op Woensdag 16 Mei 1945 kwamen in de haven te Maassluis binnen, bestemd voor Rotterdam, de eerste aanvoer met 8 Britsche Marine-Landingsbooten geladen met biscuits (cakes), kisten met blikjes conserven enz. om de eerste nood te lenigen.

Ook de vereenigde Luchtmachten kwamen voor het eerst door zeer laag te vliegen op bepaalde punten te Rotterdam, Voorburg en andere gedeelten van de vrijgekomen provincies met levensmiddelen en wel op:

Zondag	29 April 1945
Maandag	30 April 1945
Dinsdag	1 Mei 1945
Woensdag	2 Mei 1945

Deze dagen kwamen speciale groote bommerwerpers geladen met kostelijk voedsel, waar-naar ons volk na de zeer groote beproeving halsreikend uitzag. Groot en klein was overal op de been en wuifde met doeken en vlaggetjes vanaf de daken der huizen en het vrije veld, welke groot door de vliegtuigen door zwenken werd beantwoord.

De biscuits (cakes) en andere artikelen kwamen te Maassluis voor het eerst in distributie op:

Vrijdag 18 Mei	en	Zaterdag 19 Mei 1945, t.w.
900 gram biscuits		1 blikje conserven
900 gram biscuits		1 blikje conserven
50 gram thee		1 reep of 50 gram chocolade
250 gram sluiker		

Verschillende verpakkingen waren daarvoor aangewezen, b.v. het zeer gewilde artikel biscuits (cakes) kwam in vierkante blikken, die later werden uitgewogen. Op de blik-ken stonden verschillende aanduidingen, o.a.:

Welfare Biscuits	Serpell, Reading
About 39 to 11b	Welfare Biscuits
Nett weight 15 LBS	15 1 bs
Maximum Moisture Content 4%	P.K.D. x Jan. 1943
Packed October 1943	43 Biscuits TD LB
Bee Bee Biscuits Ltd	Moisture Under 4%
London and Lancashire	W T D 12 Months

In de blikken waren de navolgende pakbriefjes en zegels, op de verpakking betrekking hebbende, aanwezig.

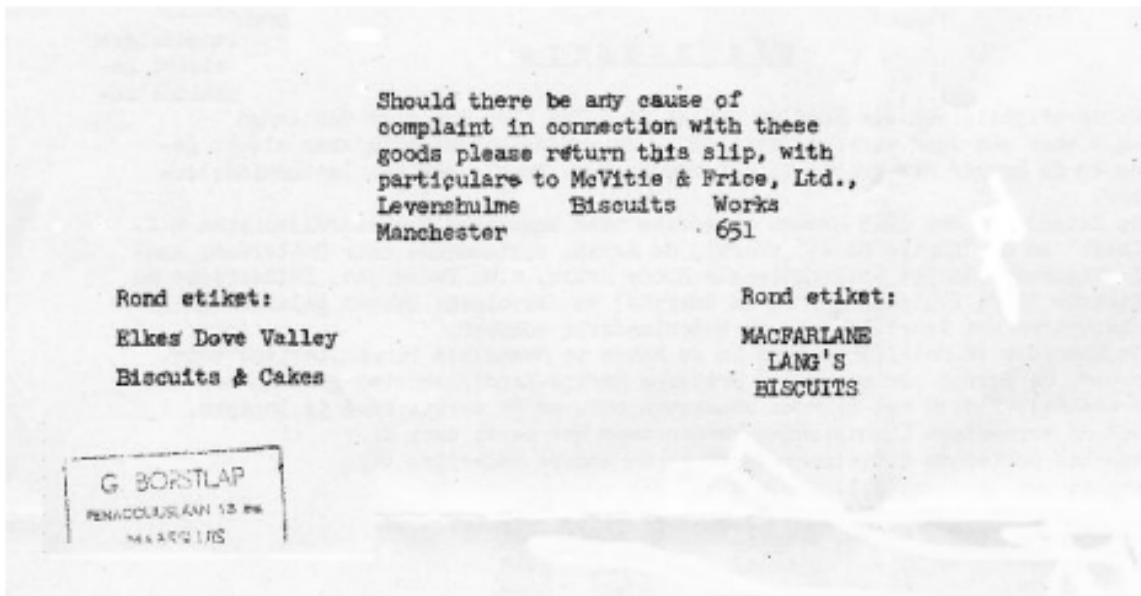
Packed
by No. 1523
If there is any cause for
complaint in the Biscuits
or packing kindly return
this Ticket to
William Crawford & Sons
Ltd
Liverpool

Packed by no.
293
in case of any complaint
please return this ticket
to
C.W.S. Ltd.
Biscuits Factory
CRUMPSALL
MANCHESTER

Packed bij Smith
Should there be any cause for
complaint, either in de Biscuits or
Packing, we shall feel obliged by
this Ticket being returned to us

Rood rond etiket
C.W.S.

2.02-

De heer G. Borstlap was in de jaren 50 en 60 van de vorige eeuw een bekende Maassluizer. Hij groette iedereen die hij op zijn pad tegenkwam. Omdat hij vaak onderweg was naar iets of iemand, kon je hem dikwijls op straat aantreffen.

Zijn verzamelwoede was algemeen bekend: ontelbare krantenknipsels, foto's, catalogi en andere pamfletten werden door hem zorgvuldig bewaard. Dit omvangrijke archief is nu ondergebracht in het Streekarchief VoornePutten-Rozenburg, dat gevestigd is in Brielle.

De heer A. Weltevreden, een lid van de HVM die in Brielle woont heeft deze nalatenschap van de heer Borstlap gerubriceerd en geregistreerd zodat het zeer toegankelijk is geworden. Twee documenten uit deze verzameling, die te maken hebben met de Tweede Wereldoorlog, zijn onverkort en in originele staat afgedrukt.

April 2005

Rinus van de Ree

HONGERWINTER EN BEVRIJDING

Schrik.....op schrik!

Hoe blijft een mens gezond? Dat bleek inderdaad een vraag in de oorlogsjaren 1940 tot 1945. Als zesjarige lag ik in de meidagen van 1940 met roodvonk op de quarantaineafdeling van het St. Hippolytus-ziekenhuis in mijn geboorteplaats Delft.

Op 10 mei 1940 besloot de ziekenhuisdirectie dat door de oorlogstoestand alle niet heel ernstige patiënten naar huis moesten. Omdat het vliegveld Ypenburg nogal dichtbij was gelegen, was men bang voor eventuele bombardementen of beschietingen; bovendien zou de Kogelgieterij, een munitieopslagplaats aan de Buitenwatersloot, ook wel eens het doelwit kunnen zijn.

Die dag werd ik om 9 uur 's morgens opgehaald door mijn vader en achter op de

fiets (andere vervoersmogelijkheden waren er in die dagen niet) naar huis gebracht om verder uit te zieken. Onderweg werden we keer op keer door Nederlandse soldaten aangehouden en moesten we 'Scheveningen' zeggen. Als we dat goed uitspraken mochten we verdergaan. Ik snapte daar toen natuurlijk helemaal niets van, maar later toen ik Duitsers 'sjeeveningen' hoorde zeggen begreep ik het pas.

Net weer thuis uit het ziekenhuis kwam 's middags de 11e mei alweer een verplichte evacuatie aan de orde. Omdat ons huis tussen het N.S.- rangeerterrein voor goederenwagens en de eerdergenoemde munitieopslagplaats was gelegen werd het verblijf in ons huis sterk afgeraden. We mochten wel blijven maar voor eigen risico. De angst zat er in één dag tijd al goed in en er werd dus besloten nog diezelfde dag ons heil te zoeken bij huisvrienden in de binnenstad. Daar zijn we tot na het bombardement op Rotterdam en de daarna volgende capitulatie gebleven.

De soldaten die in de buurt van ons evacuatieadres in een soort loopgraven en achter zandzakken bivakkeerden, kwamen ieder uur bij die mensen binnen om naar het radionieuws over de gevechten te luisteren. Ze kregen dan tegelijkertijd koffie of soep en de gastvrouw was dan ook de hele dag aan het koken en koffiezetten. Ik weet nog dat die soldaten zaten te huilen toen het aantal gesneuvelden bij de Grebbeberg werd genoemd en over de manier van het vechten van de Duitsers. Voor mij als zesjarige was deze precaire en netelige situatie een heel nare ervaring, ook omdat ik er toen nog niet zo heel veel van begreep. Oorlog, dat had ik wel eens horen zeggen maar ik had er geen benul van wat dat eigenlijk inhield. Nu daar ben ik in die jaren wel achter gekomen. Hopelijk nooit meer!

De eerste twee à drie jaren had ik er niet zoveel erg in, want je ging gewoon naar school. Alleen als je die rotmoffen zag marcheren of gewoon maar lopen voelde je je niet zo prettig. Nieuwe leermiddelen kwamen er niet meer, het papier raakte op en we kregen alleen nog maar oude uitgescheurde schriftenblaadjes. We maakten ons al een beetje blij met de gedachte dat dat op zou raken en dat we dan tijdens de rest van de oorlog niet meer naar school hoefden. De bovenmeester echter verstoorde die blijdschap want hij had een oplossing voor dat probleem.

Ouderwets als ze toen waren: in en ook vóór die tijd werd alles nog niet gelijk weggegooid. Men was erg zuinig omdat de economische situatie van vóór 1940 beslist niet rooskleurig was geweest. De bovenmeester dacht dat de leien van vroeger nog op de schoolzolder lagen en daar zouden ook nog wel griffels bij zijn. Eureka, ja hoor, en er waren nog veel meer griffels dan leien. Voorlopig waren onze schooljaren weer gered.

De grote kachels in de klaslokalen werden niet meer aangemaakt wegens gebrek aan brandstof. Je ging dus maar met een dikke jas en trui aan (indien voorradig) naar school en zat met koude handen op je leetje te schrijven. Toen de winter strenger werd was het niet meer om te doen en werden de scholen in de wintermaanden gesloten. Hoera, toch vrij! Maar ook thuis in de kou, want ook daar was geen brandstof en steeds minder te eten. Van lieverlee ging alles op de (distributie)bon en ook voor ons, kinderen, was er geen snoepen meer bij. De enige waar je nog snoep kon kopen, was een N.S.B.'er, maar daar ging je de winkel niet in, daar dacht je in de verste verte niet aan. Hoewel, het was wel verleidelijk, maar je werd erop aangekeken als je uit die winkel zou komen. Ze zouden hebben kunnen denken dat je met de moffen heulde en daar paste je wel voor op.

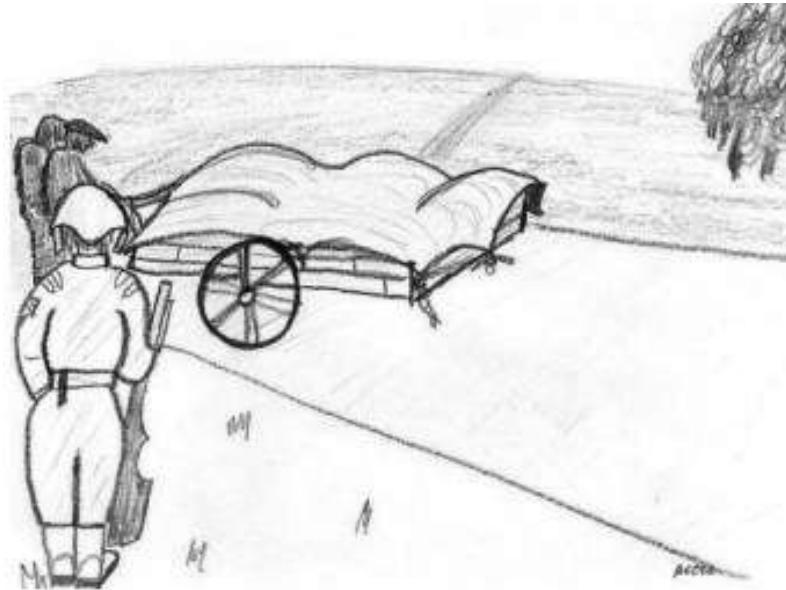
Melk kreeg je ook maar mondjesmaat en zo mocht ik elke dag bij een boer op Sion (een buurtschap genaamd naar een voormalig klooster tussen Rijswijk en Den Hoorn) één liter melk voor ons gezin kopen. Na school was het dan, 's winters in de vrieskou en 's zomers in de hitte, een vol uur lopen naar de boer en weer een uur terug en dat voor één liter melk. Maar we waren er blij mee. Op een gegeven moment werd die boer gesnapt door de moffen en toen moest hij voortaan al zijn melk aan de fabriek afleveren. Ik was van mijn verplichte dagelijkse lange wandeling van twee uur af. We woonden vlak bij het station en bij het rangeerterrein en iedere dag waren van vroeg tot laat de treinen en het rangeren duidelijk te horen. We waren zo aan die herrie gewend dat we het eigenlijk nooit meer opmerkten. Totdat we op een nacht niet meer zo goed konden slapen. We lagen te woelen en het lukte maar niet en wisten niet waardoor dat kwam. De andere dag echter gaf de oplossing!

17 september 1944: de Spoorwegstaking was begonnen, er reed geen enkele trein meer en dus ook geen gerangeer. We waren dus zo wakker gebleven door de stilte!

De winter van 1944 werd steeds nijpender, zowel vanwege het gebrek aan brandstof als door voedseltekorten. Om aan brandstof te komen hadden we er wat op gevonden. Het rangeerterrein was geheel afgezet met zware houten bielzen. Onze buurman en mijn vader en ik hebben toch wel zo'n twintig van die bielzen uit kunnen graven en buit weten te maken. Op zekere dag kwam er echter een groep moffen vanaf het station aanlopen met het geweer in de aanslag en bij het eerste schot zijn we met z'n allen heel hard de andere kant op gevluht; het eerste stuk nog met breekijzer, hamer, beitel, hakbijl enzovoort in onze handen, maar toen de kogels ons om de oren vlogen gooide ik van lieverlee alle ballast overboord. Ik kwam via een grote omweg thuis met alleen de beitel in mijn broekzak. Die had ik in mijn doodsangst nog vast weten te houden.

De buurman en mijn vader zijn nog twee dagen bezig geweest om één biels in stukken te zagen en dan met een nog teruggevonden bijl te kloven, maar dat bleek geen doen. Mijn vader wist er wel wat op, maar dan moest hij met al die bielzen naar de fabriek. Na acht uur 's avonds mocht je niet meer naar buiten en dus werd besloten om tegen het donkeren rond zeven uur met een geleende handkar de bielzen naar

de fabriek te brengen. En dat lukte. De andere dag had mijn vader die bielzen machinaal in heel korte tijd allemaal klein. 's Avonds werd de handkar nog opgeladen met een zeil over de houtblokken die in de vorm van de bielzen waren gestapeld. Iemand was gaan kijken of er soms controleurs stonden, en ja hoor, de kust was niet veilig. Besloten werd het hout de andere morgen vroeg te vervoeren dan was er

minder kans op controle. Het ging goed totdat we vlak bij het station waren. Toen werd er door een Duitser met een controleur gevraagd wat er vervoerd werd. 'Doodkisten', zei mijn vader doodleuk en hij deed het bijna in zijn broek dat ze toch zouden kijken.

Maar gelukkig was de belangstelling gelijk over en mochten we door. We hadden puur geluk en een lol dat we er naderhand over gehad hebben. Bijna die hele winter hebben we met dat voorraadjie gestookt en er ook nog vrienden en kennissen mee geholpen. Er waren er ook die zich bij ons kwamen warmen voor het slapen gaan, zodat ze warm in hun bed konden duiken.

Dat schooljaar 1944/1945 ben ik nog maar een enkele keer naar school geweest. De voedseltekorten werden steeds nijpender en ik was voor ons gezin, op geheel vrijwillige basis, want ik had niet zo'n trek in school, dagelijks op pad om in het Westland het een en ander aan eetbare waar op te scharrelen. De eerste tijd ging ik veelal richting Maasland waar ik tussen Schipluiden en de Westgaag meestal wel wat groente en/of aardappelen op de kop kon tikken. Grote hoeveelheden waren dat uiteraard niet, ik was toen elf jaar en kon geen zware rugzak dragen, kreeg ook niet zoveel te pakken maar we konden er toch, hoewel zuinig, van eten.

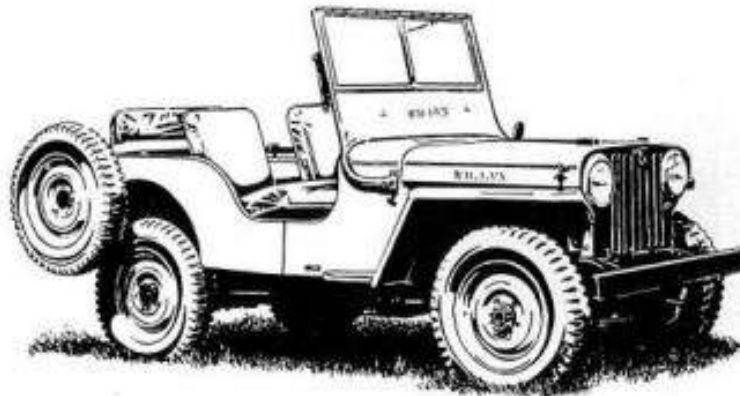
In die tijd mocht ik op de heenweg bij Den Hoorn nogal eens opstappen op de bodewagen van Zwaard uit Maassluis, die mijn richting uitging. Ik hoefde dan dat hele eind, toch wel zo'n 10 à 12 km, alleen maar terug te lopen. Ik heb toen vaak bij Bertus Zwaard op de bok gezeten, zonder te weten dat ik ooit nog eens met zijn

kleindochter zou gaan trouwen. Wat later werd het ook daar moeilijker om aan eten te komen en ging ik met een nichtje richting De Lier en Westerlee om eten te bietsen. Op de veiling Westerlee was een gaarkeuken en een keuken voor de moffen gevestigd. De gaarkeuken verzorgde de schrale voeding voor de diverse dorpen in het Westland en de moffenkeuken was uiteraard alleen voor de daar gelegeerde Duitsers. We hadden wel eens het geluk dat die aardige, goedge officier er was, bij wie we altijd even in de lekker warme keuken mochten komen. Hij legde dan twee stukken vetvrij papier op een slagersbank en schepte daar heerlijk warm eten op voor mijn nichtje en mij, dat we wel herkenden maar jaren geleden hadden gegeten. We aten dan heerlijk onze buikjes vol, want wij kregen alleen maar suikerbieten als ontbijt. Ik was daar allergisch voor en kon dat spul niet door mijn keel krijgen, ik werd er kotsmisselijk van. Gebakken tulpenbollen lustte ik wel, maar dat was er 's morgens niet bij: er was maar één keer per dag brandstof voor de noodkachel om op te koken of te bakken.

We hadden het geluk dat we op een van de paard-en-wagens mochten springen van een voerman die voor 's-Gravenzande de gaarkeukenketels kwam ophalen. Voor ons de enige manier om door de sper te komen. Het kustgebied was in die tijd volledig afgesloten voor niet-inwoners, je moest daar een bewijs voor hebben om binnen het spergebied te komen. Als we dan zo op die gaarkeukenwagen zaten leek het of we erbij hoorden en intussen was om 12 uur de wacht gewisseld, zodat deze niets van ons op de heenweg afwist. En zo kwamen we achter de sper waar meestal nog wel wat te halen viel. Bij verschillende tuinders mochten we toen aardappelveldjes narooien en we hadden thuis weer enige weken wat aardappels op tafel. Het was wel hard werken om zo'n heel land nogmaals met een riek om te spitten en de kleine aardappeltjes op te rapen. En daarna maar sjokken en sjouwen naar Delft, de sper mocht je altijd wel uit maar zonder bewijs niet in. Toch wel zo'n 15 km lopen. Er kwam geen eind aan. We probeerden zodra we een auto hoorden te liften, zelfs al waren het moffen, want die uren lopen werd je toch wel zat. Maar er was bitter weinig verkeer, op die afstand hoogstens twee of drie wagens met meestal Duitsers die toch niet stopten. Maar eenmaal thuis als je je familie zo smakelijk van die droge aardappels zag zitten eten had je er toch wel veel voldoening van dat jij daar toch maar voor gezorgd had. De volgende morgen ging je weer vol goede moed op pad, lopend naar de Westerlee en dan weer op de gaarkeukenwagen. En weer narooien in 's-Gravenzande.

Op een dag in mei 1945 waren we weer op weg naar huis en voorbij De Lier, even voor 't Woudt, hoorden we een automotor en wij van het fietspad naar de kant van de weg om te liften en tot onze verbazing stopte er een voor ons vreemd militair voertuig met twee hoge militairen voorin. De man naast de chauffeur verwees ons naar de achterbank en het voertuig zette zich in beweging. Wij verbaasden ons dat die moffen ons mee lieten rijden, want meestal reden die door. Ook vonden we dat ze met elkaar wel in een heel vreemd dialect spraken. Maar ja de wonderen waren kennelijk de wereld nog niet uit, misschien werden ze bang voor de invasie, maar wij

kwamen nu heel gemakkelijk in Delft.

In Delft bleek het feest. Er hingen vlaggen en er liepen veel vrolijke mensen in de straten. Toen we aangaven dat we wilden uitstappen zei die officier iets tegen ons en het leek helemaal niet op Duits. Toen we thuiskwamen werd het ons duidelijk!

Het was **5 mei 1945** en we waren met een geallieerde jeep naar Delft gereden zonder dat in de gaten te hebben. Nou die Engelsen of Canadezen konden voor ons niet meer stuk natuurlijk. Eindelijk bevrijding! Eindelijk einde oorlog!

Na de bevrijding werden er door het Rode Kruis voor ondervoede kinderen uitzendingen verzorgd naar Denemarken en België om aan te sterken. Dat waren er nogal wat. Ook ik werd te licht van gewicht bevonden, ik was twaalf jaar en woog toen naar ik meen 24 kilo. Ik had wel veel buitenlucht genoten, maar de voeding was te schraal geweest en natuurlijk had ik het er dagelijks ook weer afgelopen. Ik kwam in Belgisch Limburg op een grote boerderij terecht en die mensen aten daar zelfs acht keer op één dag. 's Morgens 6 uur ontbijt, 8 en 10 uur koffiedrinken met brood en/of vlaai en om 12 uur een warme maaltijd. Om 2 en 4 uur 's middags herhaalde dat koffiedrinken zich en om 6 uur werd er weer uitgebreid gegeten. Voor het slapen gaan om 9 uur 's avonds was er dan nog een flink bord pap. Nou dat is wat als je gewend bent dat je maar een of twee keer per dag als schraalhans eet. Aan schraalhanzerij deden ze daar beslist niet. Dat vele eten was daar heel gewoon.

De eerste dag dat ik er was werd ik doodziek. Ik had gewoon te veel, te vet en te vaak gegeten. Maar na zo'n week of twee begon ik eraan te wennen, alleen dat vette

uitgebakken lillerige spek bij het ontbijt, daar gruwde ik sindsdien van.

Voor mijn verblijf en mijn eten wilde ik toch wat doen en ik hielp met veel dingen in en om de boerderij. Melkbussen schoonmaken, lammetjes voeren, stro bij de koeien aanvullen, hooi van de hooizolder halen. In de zomermaanden was ik, als ik niet naar school hoefde, koeienhoeder. Ik ging dan met vijf of zes koeien naar een akker, ongeveer een halfuur gaans van de boerderij, waar klaver was gezaaid en ze vonden het makkelijker dat die koeien het daar opvraten. Om een uur of vier ging ik dan weer met die koeien terug naar de stal. Als je de voorste koe maar op weg had, dan volgde de rest vanzelf. Bij aankomst in de stal werden de koeien dan gelijk gemolken en daar heb ik nooit verstand van gekregen. Ik heb het wel geprobeerd, maar het lukte me niet. Wel op het veld als ik dorst kreeg. Dan pakte ik wel één uier en met mijn mond eronder lukte dat wel. Maar op zo'n melkstoeltje met twee handen melken, dat ritme kreeg ik niet te pakken. Ik zorgde dan maar voor de flesjes voor de lammeren en voor het rapen van de eieren van de kippen, die ze op de gekste plaatsen deponeerden. Ook mocht ik op een akker vlak bij de boerderij wel eens eggen. Ikzelf was uiteraard nog te licht en ik had dan enige grote stenen op de eg en stond er zelf ook op. Na het eggen, maakte ik het tuig los van de eg en zocht dan een walletje, zodat ik op de rug van dat grote Belgische paard kon klimmen om zo naar de boerderij te rijden.

Ik ben maanden in België op school gegaan en ik had in Nederland de zesde klas nog niet doorlopen en daar kwam ik gelijk in de achtste klas terecht en van de bovenmeester moest ik altijd voorlezen omdat mijn Nederlands van zodanige kwaliteit was dat er met open monden naar werd geluisterd .

April 2005
Rien Luijten

Dit is een gedeeltelijk relaas van de oorlog 1940-1945 zoals ik die als kind heb ervaren. Ik zwijg hier nog maar over de vele mensen die van honger stierven en de keren dat er bombardementen en beschietingen waren. Als je in de stad liep en de sirenes gingen loeien, ging je maar ergens in de goot liggen en hoopte buiten schot te blijven. Ook tijdens mijn voedselstrooptochten moesten we vaak in het talud van een sloot of dijk kruipen voor laag overvliegende schietende vliegtuigen. Je durfde niet te kijken want je lag met je hoofd tegen de grond om maar zo veilig mogelijk te zijn .

Ook de razzia's waren enerverend vooral als er gewaarschuwd was en diverse kennissen, burens en vrienden een schuilplaats zochten. Als er iemand uit de buurt toch was opgepakt probeerden we als kind bij het transport na de razzia's aan het station te staan, dan kon je wel eens een van hen helpen door z'n koffer over te nemen en naar het perron te gaan, waarop die man dan buiten de groep stapte en doodgemoedereerd, maar met de angst in z'n schoenen, z'n Duitse bestemming kon ontvluchten.

UIT DE ILLEGALE COURANT(EN) VAN 5 MEI 1945
(een getypte gestencilde pagina in folioformaat)

H E T L A A T S T E N I E U W S

Verschijnt in geheel Zuid Holland.
Extra nummer.

5 Mei 1945

G E H E E L N E D E R L A N D I S V R I J .

Gisteravond is het groote verlossende nieuws gekomen:

D E D U I T S C H E T R O E P E N I N N E D E R -
L A N D H E B B E N Z I C H O N V O O R W A A R D E -
L I J K O V E R G E G E V E N

Generaal Montgomery, bevelhebber van de 21ste Leger-
groep, heeft in een officieele boodschap aan den Opper-
bevelhebber in het Westen, generaal Eisenhower, medege-
deeld,

dat de Duitsche strydkrachten te land, ter zee en in de
lucht in

N E D E R L A N D

Noord-West Duitschland, Helgoland en Denemarken zich
onvoorwaardelijk hebben overgegeven.

Hedenmorgen om 8 uur wordt de capitulatie van kracht en
zullen alle vijandelijkheden worden gestaakt.

Na vijf lange jaren van terreur en onderdrukking zijn
we eindelijk weer vrij. We zullen weer als mensch onder
mensen kunnen leven. Vol hoop en goeden moed treden
we de toekomst tegemoet. De opbouw is begonnen.

N e d e r l a n d i s h e r r e z e n !

L a n g l e v e h e t V a d e r l a n d !

L a n g l e v e O r a n j e !

BINNENLANDSCHE STRIJDKRACHTEN NEMEN GEZAG IN HANDEN.

Op bevel van den Commandant van de Binnenlandsche
Strijdkrachten, Luitenant-Generaal Prins Bernhard hebben
de Binnenlandsche Strijdkrachten overal het Gezag in
handen genomen. Inverband hiermede verwijzen wij naar

de Proclamatie van de Binnenlandsche Strijdkrachten, die overal is aangeplakt of zal worden aangeplakt.

Geen uitdagende houding aannemen.
Neem geen uitdagende houding aan tegenover Duitschers.
Ze zijn nog steeds gewapend. Blijf ze totaal negeren,
zoals ge dit steeds gedaan hebt.

Van het verdere verloop der gebeurtenissen zullen wij u voortdurend op de hoogte houden.

H E T L A A T S T E N I E U W S

Derde extra editie

Speciaal voor Maassluis

Verschijnt in geheel Zuid Holland.

5 Mei 1945

VANDAAG ELECTRICITEIT VOOR RADIOTOESTELLEN

Door de goede medewerking van ons allen welbekende burgers kunnen wij U de verheugende mededeeling doen, dat vandaag het geheele net in onze gemeente onder stroom staat! U kunt uit de eerste hand de nieuwsberichten ontvangen door middel van Uw radiotoestel! Hedenmiddag om 12 uur zal de stroom worden ingeschakeld. Om 1 uur spreekt onze minister president, Prof. Dr. P.S. Gerbrandy via Radio Oranje. U zult allen zijn toespraak kunnen beluisteren. Noodigt Uw burens en bekenden uit. We zijn vrij en kunnen openlijk luisteren.

Maar ...allen moeten medewerken. Want de stroomlevering is niet onbeperkt. De stroom mag alleen gebruikt worden voor Uw radiotoestel en nergens anders voor.

Het verbruik van een radiotoestel is uiterst gering. Zoodra echter de stroom gebruikt wordt voor andere doeleinden, zal dit een ernstig defect in de installatie veroorzaken ... en we zullen niet meer kunnen luisteren.

U WERKT DUS ALLEN MEDE.

ZEGT HET VOORT !

Ja, zo zag de clandestiene berichtgeving tijdens de Tweede Wereldoorlog in Nederland eruit. Het is in de stijl en met fouten uit de originelen overgenomen. Er was geen

persvrijheid. Door de mensen uit de ondergrondse organisaties werden deze op een schrijfmachine getikte, en daarna gestencilde berichten op grauw foliopapier afgedrukt verspreid. Ze gingen na lezing van hand tot hand want ook papier was schaars. Het was ook gevaarlijk om zo'n stenciltje bij je te dragen want bij fouilleren was je natuurlijk het haasje. De Duitse bezetter loerde op deze berichten want ook zij wilden graag weten wat daarin stond.

Voor hen die deze tijd niet hebben meegemaakt blijven we even wat nader stilstaan bij de inhoud van enige teksten van de hiervoor staande berichten.

'We zullen weer als mensch onder mensen kunnen leven.'

Een vreemde uitdrukking voor de mensen die na 1945 zijn geboren maar voor hen die dit hebben meegemaakt heel begrijpelijk. Want dat was in die oorlogstijd niet mogelijk omdat je eigenlijk niemand kon vertrouwen. Ze konden best aan de verkeerde kant staan en je verraden. Dat is ook menigmaal gebeurd. Je wist niet of je beste vriend, je buurman, je beste oom of je neef niet lid was van een met de Duitsers heulende organisatie. Ook waren er spionnen die voor de vijand werkten. Menigeen is erdoor in de moeilijkheden of in een concentratiekamp terechtgekomen.

Dan de kreet *'Geen uitdagende houding aannemen.'*

Begrijpelijk natuurlijk in de aard van de mens en die tijd dat je een volk waardoor je vijf jaar lang was onderdrukt graag een koekje van eigen deeg zou willen laten krijgen. Ten slotte moesten de Duitsers het onderspit delven en zich gewonnen geven.

Het was natuurlijk heel normaal dat je die gehate vijand op een heel onprettige manier zou willen behandelen. Het was goed de mensen, die zo blij waren met de herwonnen vrijheid, te waarschuwen dat zij zich daarvan moesten onthouden. Het tweede bericht was natuurlijk ook fantastisch. Vele jaren had men in uiterst geheime sfeer naar 'Radio Oranje', vanuit Engeland uitgezonden, op verborgen plaatsen geluisterd op zelf opgewekte stroom door middel van een fietsdynamo of op andere wijze verkregen elektriciteit of opgeladen accu's.

We mogen hopen dat we in de toekomst, gezien de huidige tijd, evenals toen wederom: *'Als mens onder mensen kunnen leven.'*

April 2005
Rien Luijten

DE GEUZENPENNING

Vrijdag 18 maart jl. werd bij het door de Vlaardingse kunstenaar Leen Droppert ontworpen monument op het Schanseiland het bombardement op Maassluis in 1943 herdacht. Het monument is geadopteerd door de leerlingen van het Accent College en aan hen en de overige aanwezigen herinnerde burgemeester Koos Karsen in

een bijeenkomst in de Grote Kerk onder meer de eerste grote verzetsgroep in Nederland. De mannen van deze groep kwamen uit het Waterweggebied - Vlaardingen, Schiedam, Maassluis - en opereerden onder de naam de Geuzen.

Geuzen in de Tachtigjarige Oorlog

Het Geuzenverzet 1600-1648 dankt zijn naam aan de Geuzenbeweging tegen de Spaanse overheersing in de zestiende eeuw. Toen Karel V in 1555 afstand deed en zijn zoon Filips II de troon besteeg, waren de Nederlandse gewesten in grote verwarring. Er heerste grote armoede en de kerkhervorming van Luther en Calvijn had een *scheiding der geesten* teweeggebracht. Koning Filips II, die als vurig katholiek vanuit Spanje regeerde, wilde paal en perk stellen aan de godsdienstige ongehoorzaamheid en stuurde daarvoor zijn zuster Margaretha van Parma naar de Lage Landen.

De autonomie van de gewesten werd teruggedraaid. De adellijke 'volksvertegenwoordigers', die het tot dan altijd voor het zeggen hadden gehad, waren het daarmee niet eens. Op 5 april 1566 trok een deputatie van hen met een *smeekschrift* naar Margaretha in Brussel. In dit smeekschrift vroegen zij onder andere om het bijeenroepen van de Staten-Generaal. Ze stond de edelen echter niet eens te woord en liet hen afschepen door Graaf De Barlaymont. Er ontstond enig tumult en op Margaretha's vraag wat er aan de hand was, antwoordde de graaf smelend *ce ne sont que des gueux = het zijn maar bedelaars*. Op de terugweg enkele dagen later werd de term geuzen op initiatief van de radicale en in Holland geliefde calvinist Hendrik van Brederode tot partijnaam van de opstandelingen uitgeroepen. Tijdens een feestmaal in het huis van de heren Van Culemborg bracht hij een heildronk uit op zijn mannen: *Vivent les Gueux! = Leve de Geuzen!* Vanaf die tijd droegen de Geuzen als openlijk blijk van verzet een bedelnap aan hun riem en een zogenoemde Geuzenpenning aan een lint om de hals.

Afbeelding geuzenpenning

Aan weerszijden van een geuzenpenning stond de tekst *En tout fidelles au roy, jusques a porter la besace = in alles trouw aan de koning, tot aan het dragen van de*

Afbeelding van een authentieke geuzenpenning uit 1566. Op de verguld zilveren penning staat aan de ene zijde Filips II, de landsheer van de Nederlanden, afgebeeld en aan de andere zijde twee ineengeslagen handen door een bedeltas. (Foto: Museum Het Prinsenhof, Delft)

bedelnap. Er stond altijd een afbeelding op van de landsheer en op de achterkant van de penning waren ineengeslagen handen afgebeeld, die duiden op het gesloten verbond.

In de Tachtigjarige Oorlog, waarin de basis voor onze democratie werd gelegd, speelden de Geuzen een belangrijke rol. In 1648 kwam er een einde aan deze oorlog en werd de Republiek der Verenigde Nederlanden als onafhankelijke natie internationaal erkend.

Geuzen in de Tweede Wereldoorlog

De eerste Geus die zich verzette tegen de Duitse bezetting was de Schiedamse onderwijzer Bernard IJzerdraat. Vijf dagen na de capitulatie in mei 1940 schreef hij zijn eerste Geuzenbrief, waarin hij Nederlanders opwekte zich niet bij de vreemde heerschappij neer te leggen. Zo maakten hij en zijn mensen, die voor een groot deel uit de Waterwegsteden Rotterdam, Schiedam, Vlaardingen en Maassluis kwamen, de geest wakker voor het georganiseerde verzet, dat in 1941 tot de eerste doodvonnissen van de Tweede Wereldoorlog leidde.

De Groep-IJzerdraat, die openlijk voor haar mening uitkwam en kleine sabotagedaden pleegde, werd nog geen jaar na haar ontstaan opgerold door verraad. De groep had weinig ervaring met de ondergrondse strijd en soms ging men wel erg amateuristisch te werk. Op 13 maart 1941 vielen vijftien Geuzen en drie leiders van de Amsterdamse Februaristaking voor het vuurpeloton op de Waalsdorpervlakte. Onder het zingen van Psalm 43: *Dan ga ik op tot Gods altaren* traden zij de dood tegemoet.

Hoewel de eerste Geuzen de strijd niet lang hebben kunnen volhouden – velen van de eerste groep vonden de dood of belandden in concentratiekampen – kunnen zij worden beschouwd als degenen die de vrijheidsvlam ontstaken en doorgaven.

De Geuzen die de oorlog overleefden richtten de Stichting Geuzenverzet 1940-1945 op om de idealen van en de nagedachtenis aan de verzetsgroep 'De Geuzen' uit de Tweede Wereldoorlog levend te houden. Sinds 1987 reikt de Stichting jaarlijks – op 13 maart – een Geuzenpenning uit aan mensen uit deze tijd met dezelfde idealen als de Geuzen uit de Tweede Wereldoorlog: *het in stand houden en bevorderen van de democratie in Nederland en de waakzaamheid te vergroten tegen alle vormen van dictatuur, discriminatie en racisme.*

Omdat de 13e maart dit jaar op een zondag viel, nam Lodi Gyari, speciaal afgezant van de Dalai Lama, in de Grote Kerk van Vlaardingen de Geuzenpenning 2005 op zaterdag 12 maart in ontvangst. Hij deed dat in zijn hoedanigheid als vicevoorzitter van International Campaign for Tibet (ICT)

Op de huidige (zilveren) penning ontbreekt de beeltenis van Filips II, die wel op de oorspronkelijke versie voorkomt. Deze plaats wordt nu vrijgehouden voor de namen van de laureaten.

Voorafgaande aan de uitreiking van de Geuzenpenning wordt het Geuzenverzet uit de Tweede Wereldoorlog herdacht. Er wordt eerst een korte plechtigheid in de aula van de begraafplaats aan het Emaus gehouden, gevolgd door een kranslegging op het Geuzengraf. Daarna vertrekt men in een Stille Tocht naar het Geuzenmonument op de Markt, waar een herdenking plaatsvindt.

April 2005

Gerry Hanneman-de Jong

Het monument stelt een duidelijk herkenbare menselijke figuur voor: vastberaden, maar ook met twijfel en onzekerheid. Zijn opdracht is de boodschap verder uit te dragen naar de toekomst. Hij mag niet stilstaan. Eén hand heft hij waarschuwend en bezwerend omhoog, met de andere beschermt hij zijn eigen kwetsbaarheid; met zijn vuist stelt hij zich te weer tegen de vijand. Op het muurtje rondom het monument staan de woorden gebeiteld: 'Geuzenverzet, Mei 1940-Mei 1945'. 'Verzet tegen den vijand geschiedt steeds op den juisten tijd'.

Er loopt een oversteekplaats naar het standbeeld met zwarte in plaats van witte strepen. Het zijn achttien strepen, overeenkomstig het aantal executies op de Waalsdorpervlakte op 13 maart 1941. Op deze oversteekplaats ten slotte staan twee afgehakte voeten in brons, als symbool voor het abrupt beëindigde leven.

NR 49: OLIERAFFINADERIJ WITOL N.V.

Aan de Heldringstraat, op de plaats waar nu het gemeentelijk opslagterrein is met de milieustraat, werd rond 1937-1938 een olieraffinaderij gebouwd met de naam Olieraffinaderij Witol N.V.

De naam 'WITOL' is afgeleid van de producten die er werden geproduceerd, namelijk medicinale en technische Witte Olie. De medicinale olie werd vervaardigd volgens een procédé dat was ontwikkeld door de Duitse chemicus David Samuel Zinader met assistentie van zijn zoon Erik. Medicinale witte olie is reuk-, smaak- en kleurloos en vond onder andere toepassing in de medische, farmaceutische, cosmetische en voedingsindustrie. De familie Zinader, uit Duitsland gevluchte Joden, kwam rond 1938-1939 naar Nederland.

*Links voor het terrein van de Olieraffinaderij Witol N.V. Een voorraad vaten olie ligt op de kade van de Geer gereed om per schip te worden vervoerd. De schoorsteen is van de Vaten- en Kistenfabriek C. van Toor Czn. N.V. Inmiddels is dit terrein in gebruik bij Westland Beton B.V.
(Foto: Wim van der Stelt)*

Wie toen voor het benodigde kapitaal gezorgd heeft is niet bekend. Kort voor de Tweede Wereldoorlog startte het bedrijf. Een oorkonde, gedateerd januari 1940, in het bezit van de HVM, getuigt daarvan. Deze oorkonde tezamen met een ingelijste foto met het vooraanzicht van de raffinaderij werd door het personeel aan de directie aangeboden. Daarop zien we de namen van de directie en het voltallig personeel van 23 personen. De directie bestond toen uit de directeuren A.H. Couwenhoven en L. Hymans.

De oorkonde van januari 1940.

- Op de foto hieronder ziet u de volgende onderdelen van de raffinaderij.
- 1 5 tanks voor de opslag voeding, 1 tank van 1000 m³, 2 van 500 m³ en 2 van 250 m³
 - 2 6 tanks voor gereed product van 280 m³, dus totaal 1680 m³
 - 3 de wastoren voor reiniging vervuilde lucht
 - 4 de 30 m hoge uitlaatpijp van de wastoren
 - 5 de schoorsteen van het ketelhuis
 - 6 het kantoor met het laboratorium

Overzichtsfoto van de Olieraffinaderij Witol N.V.
 (Foto: Collectie N. van der Hout)

- 7 de raffinaderij
- 8 het distillatielokaal
- 9 de expeditie met taploods
- 10 de voorraad afgevulde oliedrums gereed voor verzending

Medio 1940 werd de Witol geannexeerd door Ernst Schliemann Oelwerke in Hamburg. Een Duitser, Herr Sanne, werd toegevoegd aan de heer Hymans. Doordat de grondstoffen uit Hamburg kwamen kon de Witol gedurende de oorlog door blijven draaien. Toen de Jodenvervolging begon is de familie Zinnader ondergedoken, maar kwam toch in een concentratiekamp terecht. Alleen zoon Erik heeft het overleefd. De heer Steehouwer was bedrijfsleider en zoals na de oorlog is gebleken zat hij in een verzetsgroep en lagen er onder de 'Duitse' Witol wapens en dergelijke opgeslagen!

Bij het bombardement op Maassluis was volgens documenten in het archief van de RAF (Royal Air Force) op 18 maart 1943 de Witol het doelwit. Gedurende de hongerwinter leverde de Witol, op doktersrecept, een halve liter olie aan ernstig zieken om wat licht te maken als het donker was, want er was immers geen elektriciteit meer! Een glas werd gevuld met wat water, daarop werd een laagje olie gegoten, een stukje kurk met een lont erdoor kwam daarop te liggen, lont aangestoken en ... er was licht!

Sommige werknemers namen olie mee om als ruilmiddel te gebruiken bij boeren of tuinders voor zuivelproducten of groenten en aardappelen. Ze gebruikten het ook zelf wel als bakolie. Maar aangezien deze olie (paraffinum liquidum) ook als laxemiddel diende en bij de apotheek als zodanig te koop was, kan men de gevolgen raden bij te royaal gebruik!

Kantoor en het laboratorium van de Witol. 1988, Heldringstraat.

(Foto: G. Louw)

Op 5 mei 1945 stonden voor de Witol gewapende mannen van de Binnenlandse Strijdkrachten (een verzetsgroep uit Vlaardingen) opgesteld en vorderden de Witol op om van daaruit hun activiteiten te ondernemen.

Direct na de oorlog kwam de Witol onder het militair gezag te staan, en in 1947 werd het bedrijf een onderdeel van de BPM (Shell). Ik hoorde van enkele collega's dat zij tijdens de bezetting met een handwagen een zware gesloten kist hadden moeten brengen naar de Nutsspaarbank in de Korte Boonestraat. Na de bevrijding hoorden ze dat zij een kist vol met wapens van de illegaliteit hadden vervoerd. Ze zijn er nog steeds verontwaardigd over omdat ze natuurlijk veel risico hadden gelopen als ze zouden zijn aangehouden. De doodstraf had ermee kunnen zijn gemoeid.

Tot 1972 produceerde het bedrijf medicinale oliën, grondstoffen voor de cosmetica, daarna transformator-turbine- en witte oliën voor fijne techniek. Van lieverlee echter werd de fabricage van het ene na het andere product naar andere locaties overgeheveld. De productie van witte olie ging naar NRP Haarlem, de transformatorolie ging naar onder andere Singapore. De Witol schakelde toen over op turbineolie en bleef dat produceren tot aan de opheffing van het bedrijf in 1985.

In 1989 viel de installatie onder de slopershamer.

April 2006

Wim Bergwerff

Met dank aan mevrouw Van der Hidde-Kamsteeg

WRAKOPRUIMING IN 1945

Gedurende de Tweede Wereldoorlog werd in de Nieuwe Waterweg een versperring gelegd door vier koopvaardij schepen te laten zinken ter hoogte van de Boonerhaven. In 1944 werden tussen 22 september en 11 oktober achtereenvolgens de Zuiderdam, Dinteldijk, Prins Willem V en Baud tot zinken gebracht. De vaargeul werd hiermee niet geheel afgesloten. Er was nog een andere versperring die in dit verhaal geen rol speelt maar ten westen van de haven van Maassluis was al een versperring voor duikboten aanwezig.

In de meidagen van 1945 konden de eerste voedselschepen de niet geheel afgesloten vaargeul bij de Boonerhaven wel passeren maar voor grotere schepen moesten de geallieerden maatregelen treffen. Al vrij snel werden 'Wreck Dispersal Vessels' (WDV) door de geallieerden ingezet om het wrak van de Baud, die de grootste hindernis vormde, op te blazen en de brokstukken te verspreiden.

De Royal Navy was reeds in 1939 begonnen om een vloot van 'trawlers' op te bouwen. Deze schepen werden van particuliere eigenaars gekocht en in een afzonderlijke vloot ondergebracht. Dat vlootdeel kreeg de naam 'HM Trawlers'. De taken van dit onderdeel van de vloot waren: mijnen vegen en vaarwegen vrijmaken. Een paar van die schepen werden ingezet als Wreck Dispersal Vessels.

De twee trawlers die dit moesten klaren droegen de naam 'Clyne Castle' en 'Maria'. Van de Maria hebben we een foto kunnen achterhalen die in juli 1946 werd gemaakt. Dit schip werd in mei 1941 ingedeeld bij HM Trawlers en droeg het nummer DVC1. Van de Clyne Castle hebben we geen foto maar van dit schip zijn wel meer gegevens bekend. Dit schip werd in 1929 gebouwd als vissersschip en in 1939 door de Royal Navy gekocht en toegevoegd aan HM Trawlers met als naamsein FY508. In 1944 werd het schip ingezet als Wreck Dispersal Vessel.

De eenheid WDV werd uitsluitend ingezet om de (vaar)weg vrij te maken: dus opblazen en wrakstukken verspreiden, niet om wrakken te lichten. Na het opblazen van de Baud konden grotere schepen naar Rotterdam varen. De andere wrakken werden maanden later gelicht of gesloopt door de bergingsbedrijven zoals beschreven in HS 28.

Redactie

NB Ook de Kriegsmarine gebruikte onder andere trawlers. Jarenlang lag er op de plaats van de loodsboot in de haven van Maassluis een bewapende trawler als commandoschip.

BAGGEREN NAAR GOUD

Wandelend langs de Nieuwe Waterweg vertelde m'n vader mij verhalen over het harde maar avontuurlijke zeemansleven van z'n broers. De manier van vertellen deed vermoeden dat hij stinkend jaloers was op z'n broers, die alles wat hij vertelde zelf hadden meegemaakt. Ik heb verschillende verhalen zo vaak gehoord dat ik sommige verhalen bijna woordelijk kan navertellen

Als er een zeesleper van Smit aan de boeien voor het zwembad lag, gingen de verhalen over de sleepdienst en bij het passeren van een vrachtboot ging het over een bijzondere reis naar Zuid-Amerika. Eén ding wist ik toen zeker: later zou ik gaan varen!

Tijdens een van die wandelingen kwamen we bij het zandje aan de Nieuwe Waterweg in de grote bocht aan de Vlaardingsdijk. Achter de begroeiing van het hoge riet lag daar op dat moment een baggermolen met trage stampende geluiden te zuchten onder de last van stijve bagger die met bakken tegelijk uit het water werd getrokken. Op de drijvende bak ernaast keek een man in een smetteloos blauwe overall naar de bijna zwarte modderkluiten. Af en toe tilde hij met een pikstok een meegevoerd voorwerp boven water. 'Die zoekt zeker naar goud', zei m'n vader, en hij begon te vertellen.

Vlak voor de oorlog lagen er in de haven van Maassluis diverse loodsboten. Een van die schepen was stoomloodsvaarttuig 19. Dit schip werd in de mobilisatietijd gevorderd door de Koninklijke Marine en als bewakingsvaarttuig BV 19a in militaire dienst gesteld. De oorlog stond op uitbreken en iedereen wachtte in spanning op het moment dat deze ook ons land in zijn greep zou krijgen. De eerste tekenen daarvan dienden zich aan in de vroege ochtend van 10 mei 1940.

Die ochtend vlogen er -- op nauwelijks 200 meter hoogte -- Duitse vliegtuigen over het centrum van Maassluis. Plotseling dook er vanuit het wolkendek een Nederlands jachttoestel omlaag dat het vuur opende op de Duitse vliegtuigen. Zonder zichtbare averij vlogen deze echter verder in de richting van Hoek van Holland.

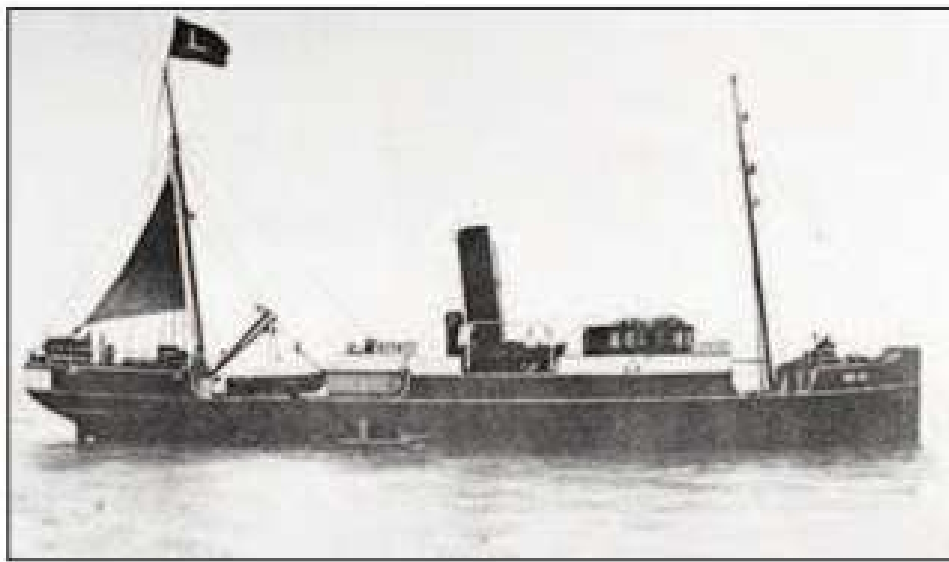
Later op die dag hoorden we dat er Duitse parachutisten bij het Staelduinse Bos waren gedropt. Andere Duitse vliegtuigen vlogen in de loop van die morgen laag over de Nieuwe Waterweg naar zee. Daaronder waren enkele watervliegtuigen die magnetische mijnen met parachutes in de Nieuwe Waterweg dropten.

Het einde van de BV 19a

Al ruim voor het uitbreken van de oorlog had de Nederlandse regering met de Engelse admiraliteit afgesproken dat de goudreserve van De Nederlandsche Bank uit Amsterdam bij transport over de Noordzee een escorte zou krijgen van Engelse marineschepen. Om aan die afspraak gevolg te geven vertrok de torpedootjager 'Wild Swan' rond het middaguur vanuit Dover naar Hoek van Holland met aan boord geniemilitairen en een vernielingsploeg, die instructies hadden om desnoods de hele

olieopslag op Pernis onklaar te maken of te vernietigen. Dit detachement, bestaande uit negen officieren en 86 manschappen stond onder bevel van commander J.A.C. Hill.

De 'Wild Swan' arriveerde om halfzes in Hoek van Holland. Ondertussen had de Nederlandse generaal Winkelman gelast dat het onbruikbaar maken van olievoorraden alleen maar mocht worden voorbereid en voorlopig niet mocht worden uitgevoerd. Hij achtte het voorbarig de aardolietanks in een zo vroeg stadium van de strijd in brand te steken.

Stoomloodsvaartuig 19 voordat het bewakingsvaartuig BV 19a werd.

Een deel van het Nederlandse goud lag in kluisen van de Bijbank aan de Boompjes in Rotterdam. Dit goud moest op korte termijn gereedgemaakt worden voor transport naar Engeland. Na aankomst van de 'Wild Swan' stelde de commissaris van het loodswezen in Hoek van Holland voor het bewakingsvaartuig BV 19a in te zetten voor transport van het Britse vernietigingsdetachement naar Rotterdam. De BV 19a bevond zich die ochtend in Maassluis en voer onder loodsschipper Johannes Koree naar Hoek van Holland. Daar kreeg het opdracht om naar Rotterdam te varen. In Rotterdam waren ondertussen 937 baren goud met een gewicht van 11 ton in kisten verpakt. Dat was slechts tien procent van de goudvoorraad in de Rotterdamse Bijbank maar er was niet voldoende tijd om al het goud in te pakken. Om die reden bleef er nog 103 ton goud in de Rotterdamse kluisen achter.

Op 11 mei werden de elf ton goud met een waarde van 22 miljoen gulden op vrachtwagens geladen en naar de BV 19a in de Lekhaven gebracht. Dat moest snel gebeuren omdat de Duitsers al tot in de stad waren doorgedrongen.

Op de BV 19a werden de kisten met goud aan dek tussen de schoorsteen en de stuurhut geplaatst. De meeste Engelse militairen die bij het inladen hadden geholpen keerden over land terug naar Hoek van Holland. Aan boord bleven commandant Hill en de matrozen T. Goshawk en F.G. Higgs.

Ter hoogte van de superfosfaatfabriek in Vlaardingen werd de BV 19a midscheeps door een mijn getroffen en scheurde vlak achter de machinekamer in tweeën. Het voormalige Stoomloodsvaartuig 19 met als thuishaven Maassluis werd in één klap een wrak. Er kwamen 16 mensen om het leven waaronder 13 Nederlanders en drie Engelsen, onder wie commandant Hill met zijn twee Engelse matrozen. Het schip voer nog even door maar kwam even later op de bodem van de Nieuwe Waterweg aan de grond vast te zitten. Zes bemanningsleden overleefden de ramp. Personeel van de superfosfaatfabriek was al snel met enkele sloepen op de onheilsplek om hulp te bieden. C. Swart, een van de opvarenden van de BV 19a die bij het loodswezen in opleiding was, had zich samen met B. Spuij en C. Sparling aan een beschadigde sloep vastgeklemd en zij werden samen met R. Koudenburg en W. Pottinga, uit het water gehaald.

Direct na het ongeluk werden er voorbereidingen getroffen om het goud weer boven water te halen. Al snel werden er 816 goudbaren uit de Nieuwe Waterweg opgevist en naar Duitsland verzonden. Na de oorlog werd het zoeken voortgezet. In 1946 en 1947 werden er in totaal nog 111 baren geborgen. De baggerwerkzaamheden werden op 9 juni 1947 officieel beëindigd. Er waren toen nog 10 baren goud zoek. Daarvan bleken er drie stuks door baggeraars te zijn gestolen en te koop aangeboden. Deze 'eerlijke vindsters' werden gearresteerd en gestraft.

Een rekensom leert dat er tot op de dag van vandaag nog zeven baren goud zoek zijn. De Nederlandsche Bank beschouwt deze goudstaven definitief als verloren.

Naar deze laatste baren goud zijn reeds verschillende privéduikers op eigen houtje op zoek gegaan. Het is niet bekend of dat ooit iets heeft opgeleverd. Maassluis, 11 augustus 2002

April 2006

Henk van de Meeberg

Bronnen: krantenknipselarchief Henk van de Meeberg, de heer S. Hammer en het boek Rozenburg in oorlogstijd van de heer J. Prooi.

Jacquie (Sjaak voor wie hem kende) Boezeman was Nederlands eerste verzetsstrijder die sneuvelde door toedoen van de Duitsers. Gertjan van de Velden doet onderzoek naar Maassluis tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hij kwam in contact met de nabestaanden van Sjaak die hem unieke foto's en brieven ter hand stelden die nooit eerder openbaar gemaakt zijn. Met toestemming van de familie vertelt hij nu voor het eerst het hele verhaal van Sjaaks leven en sterven.

Sjaak Boezeman werd geboren op 19 december 1914 in Utrecht als Jacobus Johannes Wilhelmus Boezeman. Hij was de 2e zoon van Gerhard Th.J. Boezeman en Maria J. Ballings. Vader was Groninger, zoon van een te jong overleden (stoom)machinefabrikant en zijn moeder was de dochter van een reizende handelaar uit Belgisch Limburg (een zogenaamde Teut) die in Gorinchem was blijven hangen. Het gezin Boezeman bestond uit vijf kinderen: Leny, Gerhard, Sjaak, Toos en Jan. Sjaaks vader was tot 1919 bedrijfsleider van de motorenfabriek van Louis Smulders & Co in Utrecht, beter bekend als 'Jaffa Utrecht'. Het gezin woonde in een bedrijfswoning op het fabrieksterrein.

De familie

Boezeman. v.l.n.r. Gerhard, Sjaak, Gerhard Boezeman senior, Catharina van Schie, Leny.

Zittend: Sjaaks tante Bets Ballings en moeder Josphine Boezeman-Ballings.

[Reactie van lezers](#)

[Levensverhaal van Sjaak Boezeman \(pag. 2\)](#)

Op de familiefoto op pagina 2, staat niet Catharina (Tine) van Schie, zoals haar dochter ons meldde. Wie er dan wel op staat is niet bekend, er wordt nog naar gezocht.

[Van Raalt's Machinefabriek en Constructiewerkplaatsen](#)

In 1918 overleed J. van Raalt, eigenaar van de fabriek aan de Spaanse griep. Sjaaks vader werd daar in 1919 als bedrijfsleider aangesteld. Het gezin verhuisde uit Utrecht via Vlaardingen naar het 19e-eeuwse heren- huis Noordvliet 28 in Maassluis, Door de recessie in 1920 kwam het bedrijf in zwaar weer terecht en kocht Sjaaks

vader het via de bank van de erven Van Raalt. Het bedrijf was gevestigd op de Geerkade in Maassluis. Op 18 maart 1943 werd de fabriek gedeeltelijk verwoest door het bombardement dat eigenlijk voor de Witol olieraffinaderij bedoeld was. Na de oorlog werd het bedrijf aan de Heldringstraat gevestigd en is tot 1980 in eigendom van de inmiddels uit Maassluis vertrokken familie Boezeman geweest.

De kinderen Boezeman groeien op in Maassluis. Leny werd onderwijzeres, Gerhard

Van Raalt's Machinefabriek en Constructiewerkplaatsen aan de Geerkade in-Maassluis.

werktuigbouwkundig ingenieur bij Rijkswaterstaat, Sjaak boekhouder in het bedrijf van zijn vader en Toos verloskundige. Het jongste zoontje Jan was al voor de verhuizing uit Utrecht overleden.

Sjaak was een rustige, enigszins gesloten jongeman die gek was op vissen in het waterrijke gebied rond Maassluis. Hij kreeg verkering met Catharina van Schie waar hij zich later mee verloofde.

De Geuzen

Het is aan het einde van de zomer 1940 dat Sjaak betrokken raakt bij de activiteiten van het Geuzenverzet van de Schiedammer Bernard IJzerdraat. De Geuzen, opgericht in Vlaardingen, waren de eerste verzetsstrijders in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog. Al direct na het begin van de oorlog kwamen zij in opstand tegen de Duitse bezetter. Het Geuzenverzet leende zijn strijdbare naam aan de historische Geuzen uit de Tachtigjarige Oorlog

Sjaak kreeg de leiding over het Maassluisse Geuzenvendel. Er werden wapens verzameld die in de fabriek van zijn vader bij het Kerkplein aan de Noordgeer in Maassluis werden verborgen. De wapens werden voor een deel als 'machineonderdelen' via Van Gend & Loos bezorgd. Sjaaks broer Gerhard kon vanwege zijn werk bij Rijkswaterstaat redelijk onbelemmerd op zijn motor door Nederland reizen en leverde bij Sjaak pistolen af.

Het woonhuis van de familie Boezeman aan de Noordvliet 28.

Bij de demobilisatie van het Nederlands leger waren die op het terrein van Scheepswerf De Schelde in Vlissingen verborgen. Een spannende gebeurtenis was het toen Gerhard met zijn motor over de verkeersbrug tussen Dordrecht en Zwijndrecht reed en door een Duitse soldaat werd gesommeerd om te stoppen voor controle. Maar aangezien hij in zijn zijtassen wapens vervoerde negeerde hij het stopsignaal en verdween vol gas uit het zicht van de Duitser. Hij was zeer opgelucht dat de oprit van de brug een scherpe bocht naar links maakte waardoor hij snel buiten het schootsveld van de Duitser was. Gerhard was zo geschrokken dat hij nooit meer naar Vlissingen reed om wapens te halen. Wat er met alle verzamelde wapens is gebeurd is tot op heden niet bekend, ze zijn in ieder geval nooit op de fabriek gevonden. Wel heeft Sjaak kennelijk nog kans gezien om voor zijn arrestatie een mitrailleur in een waterdichte kist in De Geer bij de Gele Brug (Hellinggatbrug) in Maassluis te gooien. De mitrailleur werd door de *Gestapo* opgedregd, naar aanwijzingen van een 'Maassluizer'.

Oranjehotel

Op maandagmorgen 2 december 1940 wordt Sjaak op de fabriek door de *Sicherheitspolizei* (Sipo) gearresteerd. Via het hoofdbureau van politie in Rotterdam aan het Haagsche Veer wordt hij naar de '*Polizei- und Untersuchungsgefängnis Scheveningen*' gebracht, ook wel bekend als het 'Oranjehotel'. Want zodra bekend werd dat er in deze cellenbarakken bijna uitsluitend verzetsmensen werden opgesloten, kreeg het de naam Oranjehotel. Wie ooit de naam Oranjehotel voor het eerst heeft gebruikt om er de Scheveningse gevangenis mee aan te duiden is nooit achterhaald. Maar het was zowel een erenaam als een codenaam. De omstandigheden in het Oranjehotel waren ronduit slecht te noemen. De gevangenen leefden ongezond en waren hun leven niet zeker, ze waren overgeleverd aan de nukken van de Duitsers. In de winter van 1940-1941 ontdekte een van de bewakers dat er op de buitenpoort van de strafgevangenis met grote letters was gekalkt: 'In deze bajes zit geen gajes maar

Hollands glorie potverdorie'. De gevangenisdirecteur was zo bijdehand om de poort schoon te laten maken door twee gevangenen. Deze vertelden het versje door aan de andere gevangenen en binnen de kortste keren wist iedereen binnen en buiten het Oranjehotel ervan.

Die vreselijke nacht

Boezeman zat een maand vast in cel 333 zonder te weten hoe of wat er met hem zou gaan gebeuren. Op 19 december vierde hij zijn 26e verjaardag samen met zijn celgenoot Joost den Boon, een Geus uit Lekkerkerk.

Op de avond van woensdag 8 januari 1941 werd hij om 23.05 uur onverwacht uit

De celdeur van cel 333 in het Oranjehotel

zijn cel gehaald, Sjaak sliep al. Hij werd voor verhoor meegenomen naar het Binnenhof door de *Sicherheitsdienst* (SD). We weten zelfs de namen: Polizisten Krämer, Makowski en Zinkel. Op het Binnenhof was waarschijnlijk ook *SS Untersturmführer* Ernst Knorr bij het verhoor aanwezig.

Om 03.15 uur werd Boezeman in bewusteloze staat door Ernst Makowski in Scheveningen teruggebracht en deze vertelde de Hollandse bewakers dat Boezeman zou hebben geprobeerd om zijn eigen polsen door te snijden en verbood hen om Boezeman te helpen. Om te voorkomen dat hij nog een zelfmoordpoging zou doen stopten zij hem tijdelijk in een lege cel, nummer 344. Zodra Makowski weg was besloot de Hollandse bewaker Albert Schaap om samen met zijn collega Groen bij Boezeman

te gaan kijken. Bij het betreden van de cel was Boezeman even bij kennis en vertelde de bewakers hoe hij geslagen was en dat ze zijn polsen hadden doorgesneden. Schaap zag het met bloed doordrenkte verband om de polsen en overhemd. Schaap heeft Boezeman toen uitgekleed en hem schoon ondergoed aangetrokken. Bij het uitkleden schrok hij van de vele wonden en bloeduitstortingen op zijn rug. Doordat ze ook zijn gezicht kapot hadden geslagen en het bloed hem uit de mond liep kon Sjaak niet meer fatsoenlijk praten. Die nacht zijn Schaap en Groen nog een paar keer bij hem gaan kijken en iedere keer wanneer hij bij kennis was gaven ze hem wat water. Helaas, het mocht niet baten, op donderdag 9 januari 1941 om 10.00 uur in de ochtend, overleed Jacobus Johannes Wilhelmus Boezeman in cel 344 van het Oranjehotel te Scheveningen. De eerste Nederlandse verzetsstrijder was overleden door de martelingen van de Duitse bezetter omdat hij stug bleef zwijgen.

Begrafenis

De *SD Politisten* hebben als doodsoorzaak een hartstilstand voorgewend en brachten snel het stoffelijk overschot, zonder het de familie te vertellen, naar het crematorium in Velsen om het te laten cremen en zo de sporen van de mishandeling uit te wissen.

Sjaak Boezeman

De directeur van het crematorium bemerkte dat de doodsoorzaak van Sjaak niet deugde. Daarom heeft hij de urn met as tot na de oorlog bewaard, zodat deze uiteindelijk op 24 mei 1946 in het familiegraf van Boezeman op de oude r.-k.-begraafplaats kon worden bijgezet. De oude r.-k.-begraafplaats welke lag aan het Kerkhoflaantje, ter hoogte van de huidige kruising Mgr. W.M. Bekkerslaan met de H.R. Holststraat. Halverwege de jaren zestig is het familiegraf met stoffelijke resten van Sjaak en zijn ouders overgebracht naar de nieuwe r.-k.-begraafplaats St. Barbara aan het Reviusplein. Een aantal jaren later is er bij de familie nog een verzoek van de Oorlogsgravenstichting gekomen, om de urn van Sjaak bij te zetten op het Ereveld Loenen. Hier is de familie niet op ingegaan, volgens hen handelend in de geest van Sjaaks ouders, welke altijd hadden gezegd: 'We blijven bij elkaar.'

Sjaaks verloofde Catharina (Tine) Johanna Maria van Schie is na de oorlog gehuwd en heeft kinderen gekregen. Maar Tine bezocht tot op hoge leeftijd ieder jaar op 4 mei tijdens de dodenherdenking Sjaaks graf. Sjaaks vader had hem al meerdere keren gevraagd om alsjeblieft voorzichtiger te zijn. Nog liever had hij gezien dat zijn zonen zouden stoppen met de verzetsactiviteiten. Mogelijk had dit te maken met het voorval op de Zwijndrechtse brug, waar Gerhard waarschijnlijk overstuur van thuis

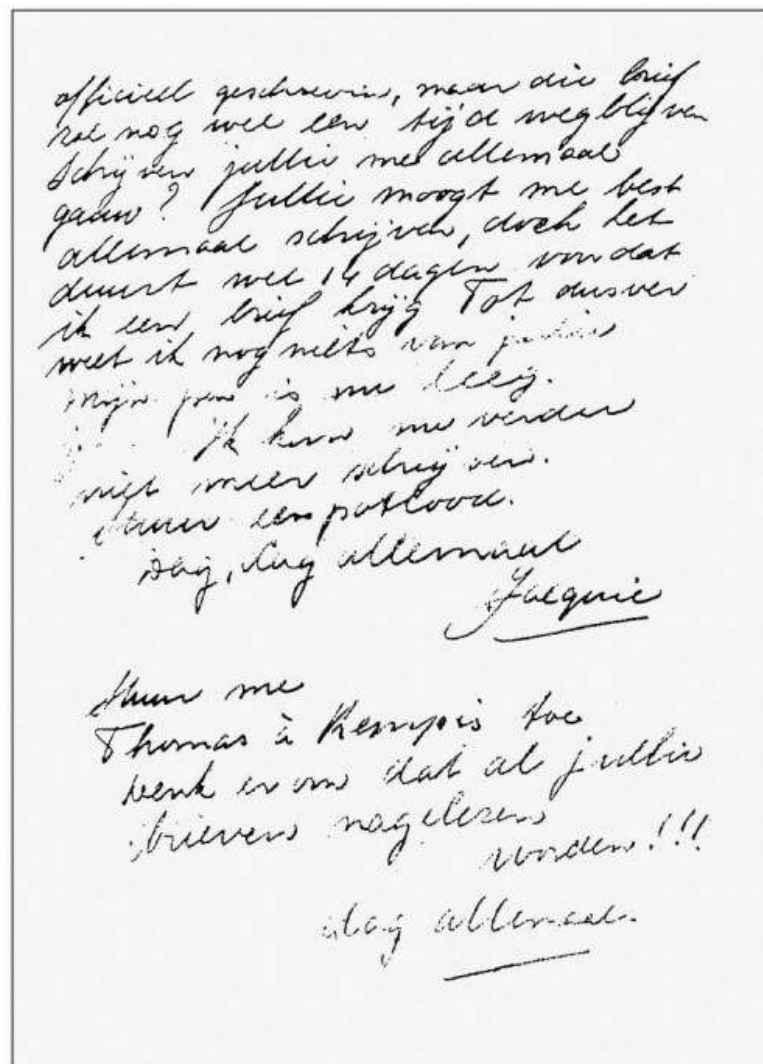

Het Boezeman-familiegraf op de oude r.-k.-begraafplaats in Maassluis.

was gekomen. Er is eigenlijk niets of nauwelijks meer bekend over de Geuzenactiviteiten van Sjaak dan hetgeen hierboven is geschreven en dat is tamelijk weinig. Het feit dat hij tijdens de verhoren heeft volhard in stilzwijgen zal er ook mee te maken hebben gehad dat zijn broer en vader mogelijk het risico liepen om te worden gearresteerd. De oude Boezeman heeft tot zijn dood in 1957 principieel geweigerd om voor Duitsers te werken, ook voor zijn machinefabriek heeft hij nooit Duitse orders aangenomen. Hij bleef buitengewoon rancuneus naar alles wat Duits was.

De brieven

Jaren later vond Sjaaks oudste zus Leny brieven in de voering van Sjaaks jas, welke na zijn dood bij de familie Boezeman was afgeleverd. Sjaak had tijdens zijn verblijf in het 'Oranjehotel' nog kans gezien om deze brieven aan zijn familie te schrijven en uit de gevangenis te smokkelen. Hieronder volgt de tekst van de brieven welke geda-teerd zijn op 12 en 16 december 1940 en een korte notitie op een kaart van het Rode Kruis geschreven op 31 december 1940, negen dagen voordat hij werd vermoord door de SD.

Een fragment van een van Sjaaks originele brieven uit het Oranjehotel.

12/12/1940

Beste Allemaal,

Op 5 Dec. heb ik jullie een officieele brief geschreven, doch het duurt meestal een maand voordat zoo'n brief terecht komt. Sinds ik van jullie ben weggehaald tot op heden ben ik nog steeds niet verhoord. Ik ben in een cel gezet en verder niets. Alles is erg streng en strikt cellulair. Zelfs het dagelijks luchten geschiedt een voor een!

De dagen kruipen voorbij en je ziet niemand dan 3x per dag de bewaker. Het eten is om te doen. 's morgens en 's avonds droog tarwebrood 's middags kool met aar appelen door elkaar of soep. De eerste dagen vond ik het eten verschrikkelijk maar nu ben ik er heelemaal aan gewend. Vóórdat ik verhoord ben krijg ik toch geen b zoek van jullie en ook geen post. De bewakers hier worden streng gecontroleerd en op de gangen lopen steeds D. soldaten. Jullie moeten de bewakers dan ook nergens om vragen want deze kunnen en durven ook niets te doen. Fondant heb ik gekregen. Wanneer U iets sturen wilt stop het dan in 't koffertje tusschen m'n goed, doch niet te veel en niet te vaak. Zoodoende heb ik m'n pen toch ook gekregen, want je mag hier totaal niets hebben.

Ofschoon de dagen ontzettend lang duren komen ze toch om te meer daar ik er absoluut niet op reken spoedig vrij te zijn. Allereerst is het hier razend vol. Alle cellen zijn bezet, vele zelfs met 2 man. Goddank heb ik ook gezelschap, een oude heer van het dep. van buitenl. zaken. De cellen hiernaast zitten vol diplomaten en bekende persoonlijkheden, ook vele katholieken. Alles duurt lang. Een voorarrest van 8 tot 10 weken is normaal. M'n medebewoner is reeds 5 weken hier en zit vaak erg in de put. Hij huilt heel veel en ik probeer hem steeds te troosten, waar hij roerend dankbaar voor is.

Om mij behoeven jullie echt niet ongerust te zijn, want ik kom er wel door. Heel vaak ben ik vroolijk en opgeruimd en als ik in de put zit ben ik er heusch steeds weer gauw uit. Tine je moet niet ongerust over me zijn hoor! Alles komt best weer op z'n pootjes terecht. Je moet maar denken dat ik op zee ben en een reis van een paar maanden maak. Als je 't te kwaad krijg bedenk dan dat er heel veel menschen zijn die het nog veel moeilijker hebben dan wij. Jij kan toch afwisseling zoeken en thuis zullen ze je wel helpen. Voor dat je het weet ben je dan weer bij elkaar.

Ik hoop dat jullie m'n vorig briefje gekregen hebben, doch toen had ik haast want ik moest alles gelijk medegeven. Ik begrijp niet waar ze me voor vasthouden en hoop maar dat ik spoedig verhoord word. Als de menschen nu maar geen kletspraatjes rondbazuinen en gaan fantaseeren anders wordt het noodeloos beroerder voor me. Als je toch niks gedaan heb, kan je toch ook geen straf krijgen. Maar daarom kan het voorarrest toch wel lang duren.

Morgen is het vrijdag en is het de dag voor schoon goed. Als jullie mochten komen, kan ik dit briefje misschien bij m'n goed frommelen. Maar er wordt niets vuil hier,

want je doet de hele dag niets. M'n overhemd is nog heelemaal schoon en zal ik dat ook niet mede geven.

Hoe is het thuis. Gaat het met Pa goed. Ik wilde dat ik maar wist hoe het met jullie en de fabriek was. Jacquie kan best het kasboek en het Giroboek bijhouden. Alles had ik juist bij dus zou het desnoods nog wel even kunnen wachten. Als Theo op een Zaterdag middag zou willen komen kan hij Jaquie wel een beetje helpen. Silica moest nog een credit-nota hebben van vracht aftrek en O.B. en dan die factuur weer terugzenden met die credit-nota, dat weet Jacquie wel.

Als jullie kunt schrijf dan terug en stop jullie briefje tusschen de rand van de binnenkant der koffer. Zeg niets tegen de bewaker, want het mag niet. Mijn pen mag ik ook niet houden, doch dat weten ze niet. Als m'n pen leeg is kan ik niet meer schrijven. Officieel mag slechts eenmaal in de 4 weken geschreven worden. 2x per maand is er 's Woensdags bezoek. M'n collega z'n vrouw lukt het echter elke week. Ik weet niet wanneer jullie dit zult lezen, maar toch hoop ik dat het goed terecht komt.

Ik denk wel dat ik de eenigste ben, die zoo schrijven kan, want niemand heeft een pen. Alles is ons afgenomen. In het kistje scheergerei zat een pakje vlotjes voor sigaretten. Als er een beetje tabak en wat lucifers bij gezeten hadden had ik wat kunnen roken. Nu verlang ik niet zoo erg meer naar roken, maar soms wel voor afwisseling. Elke week wordt echter de controle strenger ofschoon ze tot op heden de koffers nog niet nakeken. Dat doen de bewakers als ze de koffer in je cel brengen en dan is er wel een goede kijk op dat je het mag houden.

De eerste dag werd ik op het Haagsche Veer gepland. Daar was alles veel en veel beter. Het eten, je vrijheid, vollop rooken en vollop praten met de anderen.

Hier is het echter strenger dan het ooit in een gevangenis geweest is. Per week krijg je 2 leesboeken, maar meestal zijn die de eerste 2 dagen al uit. Je moet rekenen, dat je de heele lange lange dag niets totaal niets te doen heb. Soms wilde ik dat ik maar veroordeeld was, dan kreeg je tenminste werk, had je bezigheid.

Wat heb ik nu toch al 'n gekke dingen beleefd in m'n leven. Maar nu behoef ik me toch nergens voor te schamen. Op Haagsche Veer werd je gewoon als 'n soort held beschouwd. Daarom heeft Kabel het er ook zoo best, die heeft het echt goed. Hier duurt het bezoek eens per 2 weken zegge 7 minuten!

Ik hoop maar dat jullie deze blaadjes krijgen. Als 't lukt probeer me dan op deze manier terug te schrijven. Als ik niets hoor neem ik aan, dat dit briefje in verkeerde handen gevallen is. Maar ik wilde jullie kost wat kost iets laten hooren. Tine, houd je flink hoor, je moet je echt niet bezorgd om me maken. Zoodra m'n collega vrij is zal hij jullie wel komen bezoeken en een en ander van me vertellen. Maar misschien ben ik wel eerst vrij. Elke dag hoop ik verhoord te worden, doch steeds vergeefs. Op m'n

vrijheid reken ik nog niet omdat alles zoo lang duurt. Dag allemaal, dag Tine, doet de groeten, aan jullie thuis op Noordvliet 17! ook aan Klorus!

*Dag hoor
Jacquie*

(in de marge van de brief stond geschreven: Als jullie terugschrijven, niet schrijven dat je mijn briefje gekregen hebt hoor !!!)

+++++

16/12/1940

Beste Allemaal,

Zoojuist is mijn mede lotgenoot weggeroepen voor verhoor en wellicht wordt hij vrijgesproken. Als dat zoo is, kan hij U misschien dit briefje doen toekomen. Reeds vorige week had ik een briefje klaar om bij m'n goed te doen, doch komt mijn goed zeker deze week pas.

Allereerst moet U weten dat ik tot op heden nog steeds niet verhoord ben. Dus vanaf mijn vertrek uit M. tot nu toe. Dit gebeurt wel meer en is het heel goed mogelijk dat een voorarrest 8 tot 10 weken duurt Jullie moeten zich dus niets bezorgd maken Trouwens als ik voor geweest ben zal ik gauw genoeg vrij zijn want ik heb niets gedaan immers .

Ofschoon de dagen ontzettend lang duren, kom ik er wel door heen en zullen we maar hopen dat alles spoedig voor elkaar zal zijn. Tine je moet flink blijven hoor en niet in de put zitten. Het lijkt me of ik al maanden en maanden weg ben en 't is pas 14 dagen.

Als ik nu maar spoedig verhoord wordt. Mr. C. zal ongetwijfeld dit briefje wel door willen zenden of het aan U geven mits hij zelf vrijkomt, maar dat denk ik wel. Jullie moeten maar niks in het koffertje doen want alles word thans streng gecontroleerd. De vorige keer had het nog wel gekund. Wel kunnen jullie probeeren een klein briefje tusschen de binnenrand, waar de deksel op valt, te schuiven. Ik bedoel de houten omlijsting. Maar dan zou hetzelfde koffertje gebruikt moeten worden als de eerste keer. Tracht een potlood in mijn goed te naaien .

Op 5 Dec heb ik jullie al officieel geschreven, maar die brief zal nog wel een tijd wegblijven. Schrijven jullie me allemaal gauw? Jullie moogt me best allemaal schrijven, doch het duurt wel 14 dagen voordat ik een brief krijg. Tot dusver weet ik nog niets van jullie

Mijn pen is nu leeg. Ik kan nu verder niet meer schrijven. Stuur een potlood.

*Dag, dag allemaal
Jacquie*

*Stuur me Thomas à Kempis toe.
Denk er om dat al jullie brieven nagelezen worden !!!*

dag allemaal.

+++++

*Oud- en Nieuw 1940-1941 J.J.W. Boezeman Gevangene Cel 333 Duitse Cellen-
barak bij de Bijzondere Strafgevangenis Te Scheveningen*

Inhoud van het pakket

1 cartonnet potje jam 450 gram

1 goudreinet

4 klontjes suiker

2 reepen chocolade

1 zakje speculaas

2 krentenbollen

Souvenir

*Dit is een stukje van de omslag van het pakketje en is het bovenstaande door mij
geschreven op 31 december 1940 in mijn cel Heden ben ik reeds 4 weken hier.
Hoe lang nog!*

+++++

Nawoord

Misschien is het toch vermeldenswaardig dat de *SD-Polizisten* Krämer en Makowski na de oorlog zijn gearresteerd door de geallieerden en zijn berecht door een Nederlandse rechtbank. Hans Erwin Krämer werd bestraft met anderhalf jaar celstraf en Ernst Makowski kreeg een celstraf van acht jaar. Anders liep het voor hun leidinggevende, *Untersturmführer* Ernst Knorr, welke nooit voor zijn misdaden heeft kunnen terechtstaan. Wel werd hij in 1945 gearresteerd en op zijn beurt in het Oranjehotel opgesloten. Daar stierf hij op 7 juli 1945 na een val van de bovenste cellengalerij. Het kan zelfmoord geweest zijn, maar in die periode na de oorlog werd er ook regelmatig wraak genomen op oorlogsmisdadigers.

April 2010

Gertjan N. van de Velden

Met dank aan:

dhr. J.W.Th.M. Boezeman, Dordrecht

dhr. J. Meijer, Maasland

Literatuur:

Drs. A.H. Paape, De Geuzen. (1965)

HS 58: MIJN STRAAT= 'T STORT

Bombardement 1943

Henk Valk is een Stortbewoner die in zijn eerste levensjaar, 1935, in de Piersonstraat 5 kwam wonen. Gerard van 't Wout werd geboren in 1936 in de Talmastraat 38 en beide jongens groeiden op met goede herinneringen aan elkaar en aan hun jeugd op 't Stort.

Henk: Ik kwam uit school (ik zat op de Kuyperschool in de Lange Boonestraat) en liep op de Stortweg (Heldringstraat) naar huis toen plotseling vliegtuigen bommen begonnen te gooien. Ik dook bij Van Toors Kistenfabriek onder een auto die daar geparkeerd stond en even later liep ik het terrein van de oliefabriek Witol op, klom in een rioolbuis die daar recht overeind stond en zat stil het gebeuren af te wachten. Toen de rust was weergekeerd ben ik snel naar huis gegaan, waar mijn oma ons opwachtte.

De Piersonstraat, waar Henk Valk woonde. Maar toen stonden er nog geen auto's geparkeerd.

Het bombardement van 1943 en de hongervinter van 1944 maakten een einde aan de onbezorgdheid waarmee de jongens op straat speelden. Henk en Gerard gingen in 1955 in dienst, wat het einde markeert van hun jeugd jaren op 't Stort.

November 2010

Henk Valk

Gerard van 't Wout

HS 63: VOORMALIG SHELL-TOPMAN GERRIT WAGNER WAS ALS KAREL VAN DER MARK ACTIEF IN HET VERZET

Gerrit Abram Wagner, alias Karel van der Mark, werd geboren op 21 oktober 1916 aan de Noordvliet te Maassluis. Hij was het tweede kind van Adrianus (Jos) Wagner en Antonia (Tonia) Jacoba van der Hout. Het gezin Wagner bestond, naast vader en moeder, uit zes kinderen: Truus (Zus), Gerrit, Nel, Aak, Riek en Lenie. Gerrits vader had een schildersbedrijf en woonde met zijn gezin in 1940 aan de Burgemeester Van der Lelykade 9.

Het woonhuis van de familie Wagner aan de Burgemeester Van der Lelykade 9.

Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog op 10 mei 1940 woonde Gerrit nog thuis en werkte hij bij Bank Mees & Zoonen in Rotterdam. Even was hij van plan geweest om naar Engeland te vluchten, maar hij heeft daar toch van afgezien. In de zomer van 1941 nam Gerrit het besluit om van baan te veranderen. De Duitsers legden de Nederlandse banken steeds strengere maatregelen op qua behandelwijze van de joodse klanten en Gerrit had daar principiële problemen mee en wilde er niet langer aan meewerken. Door een oud-collega werd hij al snel geïntroduceerd bij het Adviesbureau Stadsplan Rotterdam (ASRO) dat in de volkmond ook wel 'Wederopbouw' werd genoemd. De 'Wederopbouw' die onder leiding stond van stadsarchitect ir. J.G. Witteveen, was op 18 mei 1940 opgericht, vier dagen na het bombardement op Rotterdam. Dit adviesbureau had van het gemeentebestuur opdracht gekregen om de stad weer op te bouwen. Op maandag 1 september 1941 trad Gerrit in dienst bij de ASRO en werd belast met gronduitgifte. Hij verliet het ouderlijk huis en ging in Rotterdam op kamers wonen.

Kennismaking met de illegaliteit

Begin 1942 ging Gerrit spontaan op bezoek bij zijn collega van de 'Wederopbouw' Dirk van Driel van Wageningen (verzetsnaam Pim) aan het Ungerplein 2 in Rotterdam. Er werd opengedaan door een zekere jhr. Ernst Willem de Jonge (verzetsnaam De Witte), die vertelde dat Dirk niet thuis was. Ernst was blijkbaar op de hoogte van Gerrits bestaan en nodigde hem uit om toch even binnen te komen. Op de vloer van de huiskamer lagen allerlei kaarten met aantekeningen omtrent de Duitse posities in Rotterdam. Achteraf gezien was het best bijzonder dat Ernst (naamgever van de E-

jhr. Ernst Willem de Jonge (1914-1944)

(verzets)groep) Gerrit zo in vertrouwen nam en hem direct vertelde dat hij een inlichtingenagent uit Londen was. De volgende dag op kantoor werd Gerrit door Dirk aangesproken, die hem polste of er interesse was om zo nu en dan wat hand-enspandiensten te doen voor het verzet. Gerrits reactie was positief en zo begon hij deel te nemen aan de illegaliteit. In het begin was hij enkel een doorgeefluik voor wat berichten in geheimschrift. Maar na een paar

weken kreeg hij toch serieuze taken toebedeeld, zoals het in kaart brengen van Duitse strategische punten rondom Maassluis. Zo heeft Gerrit een maand of twee gewerkt zonder dat hij wist waar de opdrachten vandaan kwamen en wat er verder mee gedaan werd. Op dinsdag 5 mei 1942 had Gerrit de laatste ontmoeting met Dirk en Ernst in Hotel-Café-Restaurant Central aan de Kruiskade in Rotterdam. Ernst werd namelijk op 22 mei 1942 (zijn verjaardag) door de Rotterdamse V-mann (vertrouwensman 'collaborateur') Anton van der Waals verlinkt aan de Sicherheitsdienst (SD). Daardoor kon de SD hem arresteren in de flat van Dirk, samen met twee andere leden van de E-(verzets) groep, maar zonder Dirk. Die was op het moment van de SD-inval niet aanwezig; hij werd de volgende dag alsnog gearresteerd door de SD en weggevoerd naar Duitsland. Dirk stierf op 13 november 1944 in concentratiekamp Langenstein Zwieberge (D) en Ernst stierf op 3 september 1944 in een tuchthuis in Rawicz (Polen).

Vader Wagner gearresteerd

Maandag 13 juli 1942: grote ongerustheid bij de familie Wagner, want vader Wagner was verdwenen. Niemand in Maassluis wist waar hij was of kon vertellen wat hem was overkomen. Maar al gauw kwam er verontrustend nieuws: hij was door de SD opgepakt, samen met vijf voorname Maassluizers, te weten: ir. J. van den Akker, G.Th.J. Boezeman (de vader van Sjaak), ds. B.J. van Garderen, H.J. Hoogen Stovenbeld en B.G. Kreiter. Na een week van spanning en ongerustheid kwam er eindelijk een bericht over het wel en wee van vader Wagner bij de familie binnen. Wat was er gebeurd? De Duitsers meenden het opkomende verzet te kunnen indammen en af te schrikken door het gevangennemen van gijzelaars. Er werden door heel Nederland gerespecteerde burgers opgepakt, personen die een maatschappelijke

of sociale status hadden en daardoor wel eens konden worden gerekruteerd als leiding in het verzet. Zodoende had ook de Maassluise politie opdracht gekregen om zes Maassluizers aan te wijzen die aan dit signalement voldeden. Zij werden opgepakt en vervoerd naar Kamp Haaren in Noord-Brabant, door de Duitsers ook wel Das Sanatorium – Polizeigefängnis und Untersuchungs Gefängnis Haaren – genoemd. Dit kamp was van 1941 tot en met 1944 als gijzelaars- en onderzoekskamp in gebruik bij de SD.

Maanden heeft de familie in angst en ongerustheid gezeten over het lot van vader Wagner. Dit had Gerrit doen besluiten om weer thuis te gaan wonen. Zo nu en dan kreeg vader Wagner de mogelijkheid om een brief te schrijven. Ook heeft Gerrit hem wel eens opgezocht en bracht hem dan gelijk wat schone kleding en wat voedsel. Vader Wagner heeft ruim een half jaar in Kamp Haaren gezeten, maar kwam een week of twee voor de kerst van 1942 eindelijk weer naar huis.

Beppie

Begin 1943 werd vader Wagner door de gemeente Maassluis aangesteld als adviseur voor huisvestingsvraagstukken en vanuit die rol kwam hij op bezoek bij een familie die gevlucht was uit Amsterdam. De vader was joods, maar de moeder niet en ze hadden twee kinderen. 's Avonds thuisgekomen vertelde vader Wagner het verhaal aan Gerrit en gaf aan dat het gezin duidelijk zichtbaar in grote angst leefde. Gerrit trok het zich blijkbaar aan en is een paar dagen later naar het gezin toegegaan en is daar sindsdien regelmatig op bezoek geweest.

Pas na het vierde bezoek ontdekte Gerrit dat er nog een derde kind in huis was. Het bleek een joods meisje te zijn, Beppie genaamd. Haar ouders waren in Amsterdam opgepakt en naar een kamp afgevoerd. Beppie was overduidelijk van joodse afkomst en daarom was het gevaarlijk voor haar en de rest van de familie om met haar over straat te lopen. Voor het echtpaar en hun eigen kinderen vond Gerrit al snel een onderduikadres, maar daar was geen plaats voor Beppie. Gerrit zocht verder en vond een familie in Rotterdam waar hij het meisje heen mocht brengen. Met een hoofddoek om haar donkere haren stapte ze met Gerrit op de trein naar Rotterdam. Tijdens de treinrit kroop zij zo dicht tegen Gerrit aan, dat ze amper opviel. Beppie heeft de oorlog overleefd, net als haar pleegfamilie, maar is na de oorlog in een psychiatrische inrichting terechtgekomen door de vele indrukken die ze had ondergaan.

Het Laatste Nieuws

Ondanks het inleverbevel van mei 1943, had de familie Wagner nog steeds een radio in huis waarmee stiekem werd geluisterd naar Radio Oranje en de Brandaris die via de BBC werden uitgezonden. In juli 1943 werden diverse huizen aan de Burgemeester De Jonghkade en de Burgemeester Van der Lelykade door de bezetter geconfisqueerd en in gebruik gegeven aan Duitse officieren. De familie Wagner ontsprong de dans omdat het gezin te groot was om ergens anders in Maassluis onder te brengen. Wel kreeg de familie een Duitse officier ingekwartierd. Gelukkig was het een keurige man en gaf hij niet al te veel overlast. Wel werd nu het luisteren naar de BBC-

uitzendingen een probleem en dus moest de radio de deur uit. Piet 't Hart (verzetsnaam Wim), goede vriend van Gerrit en broer van Vincent, de verloofde van Zus, kwam met de oplossing. Ze konden de radio overbrengen naar de slagerij van zijn vader aan de Nieuwstraat 1. Voor de oorlog had de slager ook het naastgelegen huis Nieuwstraat 3 gekocht om zo voldoende woonruimte te hebben naast en boven de slagerij voor het gezin 't Hart. De twee panden lagen weliswaar naast elkaar, maar er was een niveauverschil qua vloeren tussen de twee huizen. Om dit probleem op te lossen was de verdieping van het pand naast de slagerij opgehoogd. Daardoor was er een loze ruimte ontstaan tussen het plafond van de begane grond en de vloer van de eerste verdieping. Deze ruimte was bereikbaar door een verborgen toegang. Hier kwam de radio te staan en zo konden Piet en Gerrit toch stiekem luisteren en de berichten doorvertellen.

Gerrit wilde meer doen met die informatie en ging kijken of hij contact kon leggen met de illegale pers die de verzetskrant Trouw uitbracht en verspreidde. Dat was niet zo gemakkelijk en best riskant, want het was moeilijk te bepalen wie er te vertrouwen was. Maar uiteindelijk lukte het Gerrit om contact te leggen en ging hij het nieuws, dat hij hoorde via de BBC, doorgeven aan de Trouwredactie. Het werk voor de illegale pers was levensgevaarlijk werk, want als je werd betrapt dan legden de Duitsers zware straffen op, soms zelfs de doodstraf. Tot september 1944 heeft de distributie van de Trouw in de Maassluisse omgeving prima gefunctioneerd, maar na 5 september 1944 – 'Dolle Dinsdag' – en de daaropvolgende nationale treinstaking was deze vrijwel onmogelijk geworden. Daardoor ontstond het plan bij Piet en Gerrit om zelf een illegaal dagblad in Maassluis uit te gaan geven. In overleg met de heer J.W. Bouman (verzetsnaam Henk), de grondlegger van het verzetswerk te Maassluis, werd besloten om per 1 oktober 1944 een dagelijkse nieuwsvoorziening uit te brengen. Ook sloot Phulps van de Burg (verzetsnaam Erik) zich aan bij deze 'Gideonsbende', zoals ze zichzelf noemden. Het illegale nieuwsblad 'Het Laatste Nieuws' was geboren.

Papier in de bankkluis

Er was nog wel een klein probleempje: ze hadden een stencilmachine nodig om de krantjes te dupliceren en deze apparaten waren niet zomaar te koop. Ze wisten er wel een te staan, maar die was van iemand anders. Gerrit en Piet dachten waarschijnlijk 'nood breekt wet'. Ze vermomden zich, trokken een bivakmuts over hun hoofd, namen elk een wapen mee en beroofden de eigenaar van zijn stencilmachine. Gerrit was ervan overtuigd dat de

Gerrit bij de geheime ingang naar de schuilplaats waar 'Het Laatste Nieuws' werd gestencild.

beste man wist wie zijn overvallers waren. Waarschijnlijk aanvoelend wat de achterliggende gedachte van de overval was, heeft hij geen actie ondernomen om Piet en Gerrit op te laten pakken. Na de oorlog is de stencilmachine trouwens keurig teruggegeven aan de rechtmatige eigenaar. De ruimte boven de slagerij van Piets vader in de Nieuwstraat, waar ook de radio al stond, was perfect voor hun illegale drukkerij. Voor het stencilpapier was hier geen plek, dus dat werd opgeslagen in de kluis van de Nutsspaarbank van Jan van Luipen aan de Korte Boonestraat. Van toen af werd bijna dagelijks een blaadje met het nieuws over het verloop van de oorlog uitgebracht en verspreid in Maassluis en omgeving. De eerste uitgave van 'Het Laatste Nieuws' verscheen op 3 oktober 1944. In het begin werden er 50 exemplaren gestencild. Al snel groeide de oplage naar 100, 150, 400, 500 en ten slotte 800 exemplaren. Daar nog bovenop kregen Maasland en Rozenburg hun eigen editie. De financiën waren geen probleem. Als je geld had gaf je een bijdrage en als je niets had dan gaf je niets. Per saldo werd er zoveel geld opgehaald dat niet alleen de productiekosten werden gedekt, maar er ook nog geld overbleef dat via het verzet gegeven werd aan onderduikers en stakende spoorwegmannen.

Het verspreiden van 'Het Laatste Nieuws' was gevaarlijk. Gerrit moest toch al erg uitkijken waar hij zich vertoonde, want er werden hoe langer hoe meer razzia's gehouden. Zijn geschreven verklaring dat zijn werkzaamheden bij de 'Wederopbouw' hem onmisbaar maakten, maakte in deze fase van de bezetting weinig indruk meer op de bezetter en kon hem dus ook geen bescherming meer geven. De verspreiding van 'Het Laatste Nieuws' gebeurde onder andere door zijn zusje Riek. Gerrit vond het te riskant om Toos en Lenie ook met de distributie op te zadelen, omdat ze nog te jong waren en het risico te groot was. Riek leverde de blaadjes af bij geselecteerde adressen en zelfs dat deed ze nog heel voorzichtig. Een voorbeeld: de familie Van der Hoeven kreeg altijd een exemplaar, maar als Riek aanbelde en er werd door dochter Leny, die 14 jaar oud was, opengedaan, vroeg Riek altijd of ze de vader of moeder even mocht spreken. Het krantje werd alleen aan hen afgegeven, niet aan een kind. Het doel van 'Het Laatste Nieuws' was om door het geven van objectief nieuws de geest van het verzet te steunen. Er was een wekelijkse rubriek met een geestelijke overpeinzing die werd geschreven door Gerrits oom Cor Binnekade (hoofd van de Wilhelminaschool). Tussen 3 oktober 1944 en 14 mei 1945 verschenen er 180 edities van 'Het Laatste Nieuws'.

Rotterdamse razzia

Zoals eerder geschreven was Gerrit tijdens de gevangenschap van zijn vader in 1942 weer naar huis gekomen en ook na de vrijlating van zijn vader bleef hij thuis. Hij reisde sindsdien met de trein heen en weer naar Rotterdam. Maar sinds de nationale spoorwegstaking van september 1944 kon dat niet meer en liep hij iedere dag naar Rotterdam, 20 km heen en 20 km terug. Op zaterdag 11 november 1944 liep Gerrit over de Schiedamseweg in Rotterdam naar zijn werk. Een man die hem gehaast tegemoet kwam lopen fluisterde hem snel toe bij het passeren: 'Ga terug, de moffen zijn bezig. Koel en onbewogen liep de man snel door. Gerrit nam de waar-

schuwing gelukkig serieus en keerde om en liep weer naar Maassluis. Later kwam hij erachter dat op 10 en 11 november 1944 in Rotterdam zo'n 50.000 mannen tussen de 17 en de 40 jaar in het kader van de Arbeitseinsatz waren opgepakt om tewerkgesteld te worden in Duitsland.

Binnenlandse Strijdkrachten

Gedurende de oorlog waren er in ons land diverse verzetsgroeperingen actief, die het allemaal graag voor het zeggen wilden krijgen als de bevrijding een feit zou zijn. De Ordedienst (OD) was zo'n illegale organisatie die was opgericht voor de ordebehouding na de bevrijding. Ook de Raad van Verzet (RVV) en de Landelijke Knokploegen (LKP) hadden zich een taak toebedacht op het moment dat de Duitse bezetter niet langer aan de macht zou zijn. Op 5 september 1944 werden de Binnenlandse Strijdkrachten (BS) gevormd, die eigenlijk officieel de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten, afgekort NBS, hetten. Gewoonlijk hield men het op 'BS', omdat NBS een vervelende afkorting was die nogal leek op de afkorting NSB. Prins Bernhard werd op aandringen van koningin Wilhelmina benoemd tot hoofd van de BS. Reservekolonel H. Koot werd commandant in het bezet gebied en vestigde zijn hoofdkwartier in Amsterdam. In het prille begin van de organisatie waren er nog geen 10.000 BS'ers en deze waren ook nog eens zeer slecht bewapend. Later zou dit verbeterd worden door vele geallieerde wapendroppings. De BS was gesplitst in Stoottroepen en Bewakingstroepen. In het nog bezette deel van Nederland werden de Stoottroe-

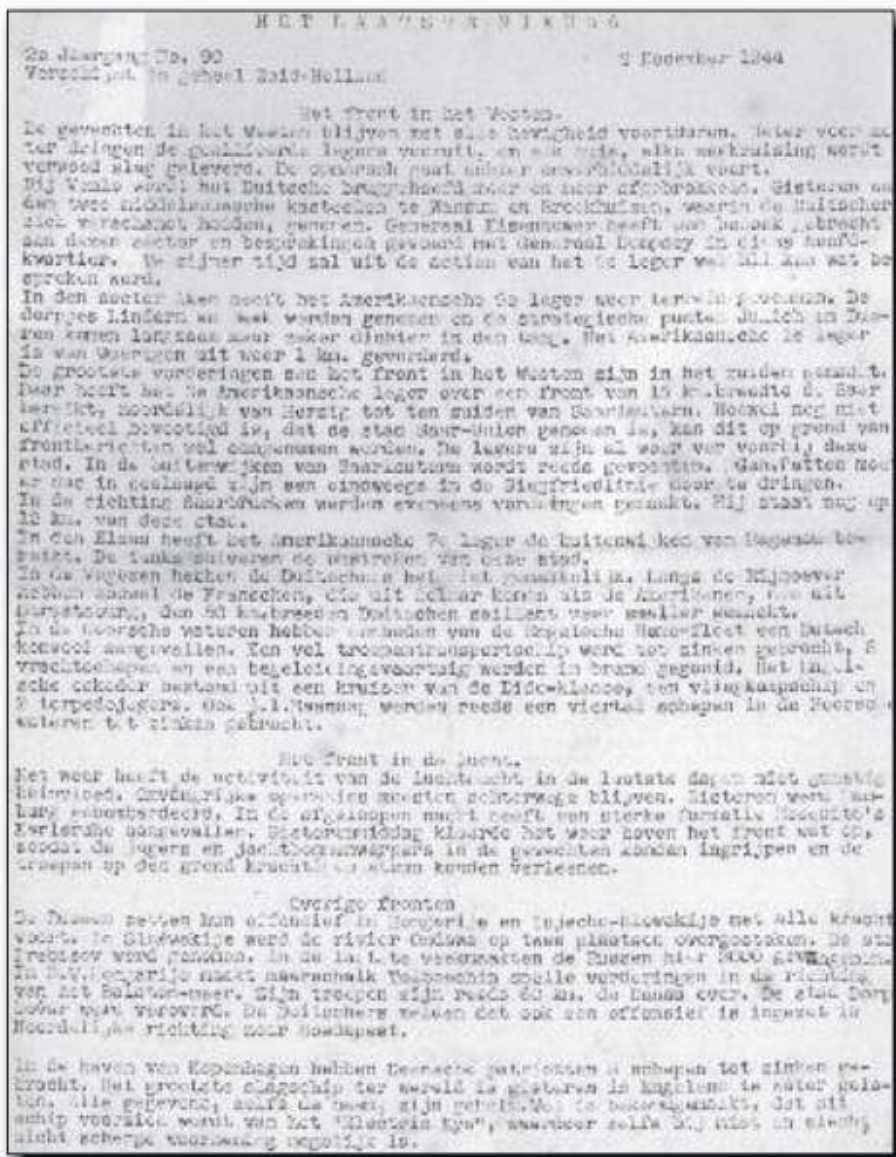

Gerrit en zijn collega's van de Politieke Opsporingsdienst in zijn kamer in Maassluis, zoals hijzelf op de foto schreef.

pen aangeduid als Strijdend Gedeelte (SG). Voor de Stoottroepen werden de mannen geselecteerd uit het gewapend verzet. De Bewakingstroepen werden gevormd door degenen die zich beschikbaar hadden gesteld om direct na de bevrijding de orde en rust te handhaven. Zij zouden pas tijdens de bevrijding de straat op gaan en

tot die tijd waren ze dus onzichtbaar. Normaal zouden hun toegespitste taken door de politie gedaan worden, maar de politiekorpsen bevatten te veel foute elementen. Naast de BS was op 14 september 1944 door de regering in Londen het Militair Gezag (MG) opgericht, dat in Nederland een soort interim-regering zou vormen na de bevrijding. Het MG zetelde in het bevrijde deel van Nederland, beneden de grote rivieren en stond onder leiding van chef-staf generaal mr. Hendrik Johan Kruls. Het was de taak van het MG om in het bevrijde Nederland orde en rust te handhaven, contact te onderhouden met de geallieerden, te bemiddelen bij problemen tussen geallieerden en Nederlanders, de Politieke Opsporingsdienst te starten en te organiseren en een begin te maken met de wederopbouw van Nederland. Gerrit werd door het Militair Gezag gevraagd om na de bevrijding de leiding van de Politieke Opsporingsdienst (POD) op zich te nemen in het district Vlaardingen/Westland. Deze afdeling had ten doel het opsporen van en onderzoek naar 'foute elementen' in de Nederlandse samenleving gedurende de Duitse bezetting. Dit waren voornamelijk NSB'ers en leden van mantelorganisaties van de NSB, Nederlandse SS'ers en vrijwilligers in Duitse dienst en verraders van ondergedoken joden en verzetsstrijders. De POD begon met deze taak in februari 1945. Gerrit had er eigenlijk niet zo'n trek in en wilde liever blijven werken voor de 'Wederopbouw'. Maar districtsleider majoor Jansen van het Militair Gezag vertelde hem dat als hij het niet vrijwillig zou doen het via een officieel bevel zou gebeuren. Er zat dus niets anders op voor Gerrit en hij accepteerde de functie. En nu hij 'ja' had gezegd tegen de functie moest hij er ook maar het beste van maken. Zijn lijfspreuk was tenslotte 'Ago quod ago', 'Ik doe wat ik doe' vrij vertaald: 'Wat ik doe, doe ik goed.' Gerrits eerste opdracht voor de POD was het inventariseren en het voorbereiden van arrestaties en het opsluiten van Duitse sympathisanten. Hij bezocht alle BS-contactpersonen in zijn district, een gebied van Vlaardingen, het Westland, Hoek van Holland en Rozenburg. Samen met de contactpersonen werd er een inventarisatie gemaakt van alle collaborateurs om deze na de bevrijding zo snel mogelijk gevangen te kunnen nemen. Het was vanzelfsprekend dat dit met de grootst mogelijke voorzichtigheid en in het diepste geheim moest gebeuren. Het zou een regelrechte ramp zijn geweest als Gerrit gepakt zou worden met de kostbare collaborateurslijst in zijn jaszak. Gerrit is nooit ondergedoken geweest, maar tijdens de Hongerwinter was hij wel vaak en lang van huis en heeft hij zich altijd voorzichtig verplaatst. In Rotterdam kwam hij niet meer, niet om naar de 'Wederopbouw' te gaan en ook niet om andere redenen. Zijn werk voor de BS slokte zoveel tijd op dat er even niet in zat. Bovendien was het in de grote steden gevaarlijk, want er waren regelmatig razzia's waarbij jongemannen werden opgepakt en afgevoerd, zelfs die in het bezit waren van een vrijstellingsbewijs zoals Gerrit. Gerrit had het er maar druk mee, maar eind 1944 hadden hij en de rest van de familie even wat anders aan hun hoofd.

Op maandag 18 december 1944 overleed namelijk heel plots zus Aak op 23-jarige leeftijd aan de gevolgen van difterie. Door deze verdrietige familieomstandigheden kwam het POD-werk even op een laag pitje te staan.

Een aflevering van het verzetskrantje *Het Laatste Nieuws*, jaargang 2, 2 december 1944.

Nog even spannend

'Het Laatste Nieuws' bracht nog steeds de laatste berichten over de oprukkende geallieerden. Maar Gerrit had door zijn BS-werk ook geen tijd meer voor zijn redactiewerkzaamheden voor 'Het Laatste Nieuws'. Deze werden overgenomen door Joh. Poortman jr. Tijdens de reis naar een regionaal BS-contactpersoon werd Gerrit ontdekt door twee Duitse soldaten die de instructie hadden om alle 'saboteurs en verraders' (lees: verzetsmensen) ter plekke te executeren. Hij had het geluk dat de aanhouding gebeurde in een drukke omgeving en de mensen al wat meer lef hadden door het naderende eind van de oorlog. Blijkbaar hadden de twee Duitsers door dat de omstanders hen zouden lynchen als ze daadwerkelijk tot executie van Gerrit zouden overgaan. Zodoende kozen ze eieren voor hun geld en lieten hem verder lopen.

De bevrijding

Eindelijk op zaterdag 5 mei 1945 werd in het Wageningse 'Hotel de Wereld' de Duitse

overgave getekend. Het Militair Gezag had de Binnenlandse Strijdkrachten duidelijke instructies gegeven. Op 4 mei 1945 namelijk had prins Bernhard in Beekbergen, namens generaal Montgomery, van de Canadese generaal Foulkes strikte orders gekregen dat zijn BS geen wapens mocht dragen en dat alléén de geallieerden de Duitsers mochten ontwapenen. Slechts een speciaal groepje van de BS, dat toestemming had van generaal Foulkes, mocht wapens dragen. Deze gewapende BS'ers waren voorzien van Britse armbanden. Maar ook zij mochten dus geen Duitsers aanhouden en ontwapenen. In de praktijk trok in heel Nederland geen enkele BS'er zich iets aan van de bevelen en ging gewapend de straat op om de Duitsers zo snel mogelijk te ontwapenen. In de vroege morgen van maandag 7 mei 1945 kregen de Bewakingstroepen van Gerrit de opdracht om de Maassluise NSB'ers en collaborateurs op te pakken en in te sluiten. De eersten die in Maassluis van hun bed gelicht werden waren burgemeester Barend ten Dam en politiecommissaris Flip Caspers. In de loop van de morgen zouden er nog veel meer arrestanten volgen die allemaal gebracht werden naar de Minister de Visserschool aan het Fenacoliusplein. Die was snel en provisorisch ingericht als tijdelijke gevangenis. Later die dag werden ook de zogeheten 'Moffenmeiden' naar de Minister de Visserschool gebracht. Alleen zij werden direct naar de eerste verdieping gebracht. Daar werden ze onder het toezicht van de Maassluise BS'ers kaalgeschoren door twee Maassluise kappers en Rode Kruis-verpleegsters. 's Middags moesten deze dames paraderen in een defilé door het centrum van Maassluis waarna ze weer naar huis mochten. De BS riep Maassluis op om de Nederlandse vlag pas uit te hangen op het moment dat de vaderlandse driekleur ook zou uithangen van de Grote Kerk. Ook feesten mocht pas nadat er toestemming voor was gegeven door de BS. Tevens werd er nadrukkelijk aan de Maassluizers gevraagd om geen provocerend gedrag te tonen in de richting van de nog aanwezige Duitsers en NSB'ers.

Dit was een heikel punt, want hoewel de overgave van nazi-Duitsland officieel was, waren er nog geen bevrijdende troepen in Maassluis om de orde te handhaven. Eerst moest er orde op zaken worden gesteld door de BS.

De Canadezen

Zóó kwamen zij. Dinsdagmiddag 12 uur, dat was het groote oogenblik, toen rolden de Canadeesche pantserwagens, de zware vrachtauto's, de jeeps en de motorfietsen in een lange rij Maassluis binnen. En op al die voertuigen, daar zaten zij, naar wier komst we zoo lange, lange jaren hebben uitgezien. Dit citaat komt uit 'Het Laatste Nieuws' van 9 mei 1945. Het is de eerste alinea van een artikel over de binnenkomst van Canadezen. Dinsdagmorgen 8 mei 1945 rond halfnegen kwamen er via Maasland twee Canadese jeeps Maassluis binnengereden. In een van de jeeps zat de Canadese luitenant-kolonel G.A. Turcot en zijn adjudant kapitein P.A. Tremblay. Bij Huis ter Lucht in Maasland hadden zij een Maassluizer aangesproken en hem gevraagd hun de weg te wijzen naar het Hoofdkwartier van de plaatselijke afdeling Binnenlandse Strijdkrachten in Maassluis. Bij het Hoofdkwartier (gevorderd kantoor

van Witol) aan de Heldringstraat aangekomen, was het Gerrit die de Canadese commandant van harte welkom heette. 'Dat we na al die jaren van wachten thans buiten onszelf zijn van vreugde. En dat u ervan overtuigd zult zijn, dat het opschrift van de u aangeboden krans: 'We are very glad', onze diepste gevoelens vertolkt.' Hierna overhandigde hij luitenant-kolonel Turcot een bloemenkrans met een wel grappig detail, een krans voor de bevrijdende Canadezen, maar versierd met een lint waarop de Britse, Amerikaanse en Russische vlaggen stonden. Luitenant-kolonel Turcot dankte Gerrit voor de hartelijke welkomstwoorden en de bloemenkrans. En zei hem: 'Noch in Italië, Frankrijk of in België, kregen wij zo een geweldige ontvangst als in uw gemeente!'

Binnenkomst van de Canadezen op 8 mei 1945. In het midden luitenant-kolonel Turcot met rechts van hem Gerrit Wagner.

Vervolgens ging het gezelschap gehaast naar de woning van de heer Gaasbeek aan de Haven, waar burgemeester P.A. Schwartz tijdelijk verbleef na zijn terugkeer in Maassluis op 6 mei. Hier werd besproken waar de 850 man van het Canadese Royal 22e Régiment, die binnen een paar uur zouden arriveren, zouden worden ingekwartierd. Luitenant-kolonel Turcot benadrukte dat de Maassluise bevolking absoluut geen last zou mogen ondervinden van de Canadese inkwartiering. Dus geen ontruiming van huizen, zoals ze dat vijf jaar lang gewend waren geweest! In goed overleg werden de panden van de Verenigde Touwfabrieken hiervoor aangewezen.

Rond twaalf uur volgden inderdaad zo'n 850 man van het Canadese Royal 22e Regiment. Ze kwamen via de Noordvliet Maassluis binnenrijden. Het regiment kwam rechtstreeks uit Nijkerk, waar het tijdens de Duitse capitulatie op 5 mei was geweest. Tijdens de intocht werden de Canadezen van alle kanten door de uitzinnige Maassluise bevolking bestormd en bedolven onder een bloemenregen. Ook tijdens hun verblijf op het terrein van de Verenigde Touwfabrieken werden zij belaagd door de Maassluise bevolking die maar wat graag op de foto wilde met de bevrijders. Ook

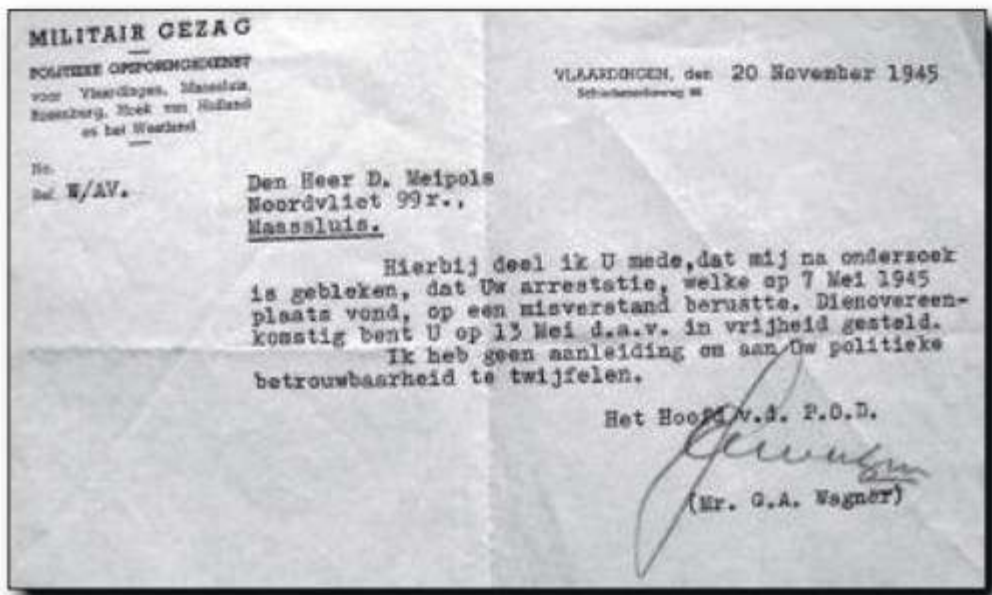
De Maassluisse top van de Binnenlandse Strijdkrachten in het tijdelijk hoofdkwartier bij de Witol aan de Heldringstraat. Gerrit is de vierde van links op de achterste rij.

hadden de jonge militairen behoorlijk wat belangstelling van de Maassluisse jongedames. Later die middag werden luitenant-kolonel Turcot en zijn adjudant kapitein Tremblay nogmaals ontvangen op het Hoofdkwartier van de BS aan de Heldringstraat. Zij werden door Gerrit voorgesteld aan de overige leden van de Staf en dronken een borrel om het te vieren. De Canadezen zijn nog vier dagen gebleven in Maassluis, waarna zij vertrokken richting Naaldwijk.

Politieke Opsporings-dienst (POD)

Zoals al eerder gezegd was Gerrit tegen zijn zin aangesteld als hoofd van de POD en in het district Vlaardingen/Westland verantwoordelijk voor het oppakken en het voor de rechter brengen van allerlei oorlogsmisdadigers en collaborateurs. Het was noodzakelijk werk waarvoor Gerrit door het Militair Gezag was aangewezen op grond van zijn verzetswerk. Gerrit moest in heel korte tijd een POD-organisatie opzetten. Tijdens de Hongerwinter en in het voorjaar van 1945 hadden hij en zijn naaste medewerkers al een hoop voorbereidingen getroffen. Maar ondanks dat viel het niet mee. De administratie was wel op orde, maar de facilitaire en logistieke voorzieningen waren lastig te realiseren. Er waren geen gevangenen, geen transportmiddelen, geen geld, weinig of geen eten en geen kantoorartikelen. De POD kreeg uiteindelijk een villa van een gearresteerde NSB'er ter beschikking, aan de Schiedamseweg 96 in Vlaardingen. In zeer korte tijd waren meer dan 1.000 mannen en vrouwen gearresteerd, die werden opgesloten in diverse provisorische gevangenen, zoals Kamp De Vergulde Hand in Vlaardingen, Kamp De Beer op Rozenburg en een Vrouwengevangenis in Schiedam. Als bewakers had Gerrit in eerste instantie een beroep gedaan op BS'ers, wat later niet de verstandigste keus bleek te zijn geweest. Want veel van de bewakers gedroegen zich als beesten en waren qua behandeling

van gevangenen geen haar beter dan de Duitsers. Alle gevangenen waren door het verzet aangewezen als collaborateur, maar in veel gevallen ontbrak elke vorm van wettig bewijs. Daardoor werden veel fouten gemaakt en zaten in het begin ook on-

*Rehabilitatiebrief ondertekend door Gerrit Wagner als Hoofd van de P.O.D.
(naam en adres zijn niet bestaand).*

schuldigen vast. Eind 1945 had de POD eindelijk zijn zaakjes op orde. De ten onrechte gearresteerde en opgesloten personen waren weer vrij. De 'lichte gevallen' zaten niet meer gevangen, maar zouden later nog wel voor het gerecht komen. De serieuze collaborateurs waren ondertussen geïdentificeerd; hun daden waren keurig gedocumenteerd. Ze zaten voor het merendeel opgesloten in gevangenis. Daar had men intussen de zaakjes ook op orde met onder andere geschikte bewakers.

Begin 1946 kwam er bericht uit Den Haag dat het Militair Gezag zijn bevoegdheden op het gebied van de bijzondere rechtspleging moest overdragen aan een speciaal voor dit doel in het leven geroepen Directoraat-Generaal voor de Bijzondere Rechtspleging (DGBR), dat onder leiding stond van mr. B.I.A.A. ter Veer. Het DGBR werd verantwoordelijk voor het straffen van de Nederlanders die oorlogsmisdaden hadden gepleegd, die hadden gecollaboreerd of die op andere wijze onvaderlandslievend waren geweest. Gerrit werd aangesteld om te helpen bij het opzetten van deze organisatie. Dat betekende dat Gerrit qua werkplek moest verhuizen naar Den Haag. Het DGBR werd gehuisvest op de Carel van Bylandtlaan 30, in het hoofdkantoor van de Koninklijke Nederlandsche Petroleum Maatschappij, tegenwoordig bekend als de Koninklijke Shell. Gerrit was een overeenkomst met de Nederlandse regering aangegaan voor één jaar en deze liep af op 1 mei 1946. In de voorgaande maanden had Gerrit al gesolliciteerd bij de Koninklijke Shell en op 1 mei 1946 startte hij daar met werken.

Uiteindelijk zou hij daar in 1971 de hoogste functie bekleden, maar dat is een ander verhaal. Gerrit is op 8 oktober 2003 te Wassenaar overleden.

November 2013

Gertjan N. van de Velden

Met dank aan:

dhr. W. Wagner, Den Haag, voor de persoonlijke verhalen over zijn vader

dhr. R. Houweling, Maassluis, voor het in contact brengen met de familie Wagner

dhr. J. Buijsse, Maassluis, voor redactionele opmerkingen

Afbeeldingen:

dhr. W. Wagner, Den Haag

dhr. B. Mateovics, Maassluis

Historische Vereniging Maassluis

Gertjan N. van de Velden

Literatuur:

Wagner, W., Samenspel, de familiegeschiedenis van Martha van der Heul en Gerrit, RS Drukkerij, Den Haag (2011)

Wagner, G.A., Historische Schetsen, uitgave nr. 2, HVM, Maassluis (1985)

Wagner, G.A., Historische Schetsen, uitgave nr. 26, HVM, Maassluis (1995)

Blom, S., Maassluis tijdens de oorlogsjaren en na de bevrijding, Interbook International, Schiedam (1972)

Archieven:

Nationaal Archief, Den Haag

NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies, Amsterdam

Stadsarchief Vlaardingen/Maassluis, Vlaardingen

Citaat mr. Gerrit A. Wagner, 1985

‘U vroeg mij ook iets te zeggen over de sfeer van het verzet. Daartoe ben ik al helemaal niet in staat, ik geef slechts een paar trefwoorden: overtuiging, woede, angst, vastberadenheid, moed, spanning, saamhorigheid, geduld, voorzichtigheid en roekeloosheid, bij de een meer dan bij de ander. Tenslotte: ontroerende vreugde en dankbaarheid. Weinig trots, de nuchteren beseften dat het werk in het grote geheel niet zoveel te betekenen had, behalve voor degenen die rechtstreeks geholpen werden. Maar alle kleintjes hielpen.’

HS 68 LEVEN OP VLIETHOFF TOT 1950

Harmoniumspelen voor Radio Oranje

In 1939 nam de oudste zoon Jan van Vliet officieel de boerderij over. Zijn vader leed aan MS (Multiple Sclerose). De boerderij werd toen weer verbouwd. De ouders gingen in het voorhuis wonen en hun zoon met echtgenote Alie Visser in het achterhuis. Er werd een voordeur gemaakt aan de voorzijde van het hoofdgebouw en er werd een aparte keuken gemaakt door het plaatsen van afscheidingen, inclusief deuren, in het gedeelte tussen de hal en de boenhoek. Het echtpaar kreeg twee dochters en een zoon.

Aan het eind van het erf waren in 1935 twee silo's gebouwd, elk met een inhoud van 60 m³. De hooiberg werd in 1939 vervangen door een grote schuur, die aan een kant open was. Voor deze schuur zat een grote luifel van circa 3,5 m breed en 4,5 m boven de grond zodat wagens vol met hooi of graan eronder geparkeerd konden worden. Het haventje achter de nieuwe schuur werd gedempt. Overigens stond het haventje nog steeds keurig ingetekend op de officiële kaarten voor het aanleggen van de waterleiding in de Kortebuurt en Zuidbuurt in 1966.

De twee in 1935 gebouwde silo's met daarachter de mestvaalt en de 'oude' schuur. Op de voorste silo ligt een dak tegen de regen (1965)

Vliethoff gefotografeerd vanaf de kade langs de Gaag (vliet) voor de boerderij in 1974.

Achter de oude schuur werd in 1950 een gierkelder van 130 m³ gebouwd met daarboven een plaat voor de opslag van de stalmest. Tussen de schuur en de gierkelder

werd een kleine silo gebouwd. Kort voor de oorlog werd op een openbare veiling een stuk land van 3,72 ha gekocht dat gelegen was tussen de twee stroken land aan de Zuidbuurt. In 1939 werd een strook land van ruim 0,66 ha, schuin door het land achter het erf, onteigend voor de aanleg van de rijksweg tussen Rotterdam en het Westland. Op het land tussen het erf en de rijksweg is daarna een peren- en appelboomgaard aangelegd. Ook op de Kruikiuskaart uit 1712 is op dit stuk land een boomgaard aangegeven. In het midden van de oorlog waren gedurende anderhalf jaar Duitse soldaten ingekwartierd in de opkamer. Deze kon men bereiken door de in 1939 geplaatste voordeur. Het was hen verboden om zich verder op het erf te begeven en dat verbod werd streng gehandhaafd. Wel konden ze horen wat er verder in het huis gebeurde. Zo viel hen op dat de jongste dochter elke dag vanaf iets voor 9 uur in de avond op een harmonium speelde.

Op dat tijdstip werd Radio Oranje, de stem van strijdend Nederland, uitgezonden. Op een vraag hunnerzijds vertelde zij dat ze alleen rond die tijd haar pianoles ongestoord kon oefenen. Eén van de Duitsers (een boer) kwam regelmatig vragen of de Engelsen al geland waren. Hij verafschuwde Hitler even sterk als de bewoners van Vliethoff. Vordering van het beste paard door de Duitsers kon steeds weer voorkomen worden door het vlak voor de keuring verkeerd te laten beslaan, waardoor het beest kreupel liep.

Aan het eind van de oorlog verkocht men naast melk ook aardappelen aan de bewoners van Maasluis en omliggende plaatsen. Eind 1944 kwam de Foppenpolder blank te staan door gebrek aan brandstof voor het poldergemaal. Na het begin van de spoorwegstaking zaten mensen van het spoor op de boerderij ondergedoken.

Mei 2016

Ton van Vliet

GEMEENTEPOLITIE MAASLUIS VERSUS DUITSE GRENZ-ZOLL POLIZEI

In de nacht van 3 op 4 augustus 1941 kreeg de Maassluise politie het aan de stok met de Duitse *Grenz-zoll polizei* in de Hendrik Schoonbroodstraat op 't Hoofd. Het politierapport laat zich lezen als een spannend verhaal zónder slachtoffers, dat tot nu toe onbekend was. Dat de confrontatie destijds behoorlijk uit de hand liep bewijst het onderstaande verhaal. Jacobus Frans de Buck was tijdelijk aangesteld in Maasluis als waarnemend politiecommissaris. Hij moest de periode overbruggen die ontstaan was door het vertrek van de heer C. van Maris op 2 juli 1941 tot het aantreden van de heer S.J. Schadee op 15 oktober 1941. Al direct vanaf zijn aanstelling was hij druk geweest met het laten naleven van het geldende uitgaansverbod tussen 00:00-04:00 uur. De rebelse Maassluise bevolking nam het niet zo nauw en zo doende gaf De Buck de politieagenten per schriftelijk order opdracht om hier strenger op toe te zien en zo nodig verbaliserend op te treden.

Onaangename verwijten

In de nacht van zondag 3 op maandag 4 augustus 1941 omstreeks 00.00 uur werd

De Buck gebeld door een bij de gemeentepolitie gedetacheerde marechaussee G. Geelkoren. Deze gaf door dat een aantal Maassluise dames zich nog op straat bevonden. De dames waren in gezelschap van een lid van de Duitse *Grenz-zoll polizei*. Deze *polizist* had Geelkoren op onaangename wijze verweten dat hij de *Grenz-zoll polizei* bespioneerde en hun belemmerde in de werkzaamheden. De *Polizist* gaf aan dit niet langer te accepteren en drong erop aan dat Geelkoren hier mee ophield en respect zou tonen. Geelkoren probeerde nog zijn handelen te rechtvaardigen door te vertellen dat dit zijn plicht was als rechtsdienaar, maar het mocht niet baten.

Omdat hij niet wist wat verder te kunnen doen belde hij met zijn leidinggevende De Buck om hem raad te vragen. De Buck hoorde het verhaal aan en besloot om zelf maar ter plaatse te gaan, vergezeld door gemeentepolitieagent J. Baggerman. Bij de spoorwegovergang van het Havenplein naar de Burgemeester De Jonghkade kwamen beide politiebeambten een aantal personen tegen. Het waren vijf mannen en twee vrouwen met de Nederlandse nationaliteit. Het was ondertussen 00.25 uur en de Maassluizers waren in overtreding en werden daarom geverbaliseerd door De Buck en Baggerman. Zij verklaarden met een aantal Duitse officieren bij de Kieteltuin te zijn geweest en daarna nog even te hebben staan praten.

De Duitse officieren waren nu hun fietsen aan het wegbrengen en zouden dan nog terugkomen.

Nadat de namen waren opgeschreven kwam een officier van de *Kriegsmarine* aanlopen en vroeg De Buck wat er aan de hand was. De Buck gaf aan dat de burgers in overtreding waren en dus een bekeuring kregen. De officier nam keurig wat af-

Aan de overzijde van de Kippenbrug is het Havenplein en de spoorwegovergang naar 't Hoofd.

stand en bemoeide zich er verder niet mee. Nadat De Buck had aangegeven dat het gezelschap via de kortste weg naar huis moest gaan, vervolgden zij hun weg en de Duitse officier voegde zich bij een van de vrouwen. Zijn gedrag was in ieder geval zeer correct geweest naar de beide politiebeambten.

Beide agenten hoorden nog meer rumoer vanaf 't Hoofd komen en liepen daarom verder in de richting van de Hendrik Schoonbroodstraat. Daar aangekomen hoorden zij luide muziek en hard praten en ze zagen dat er licht aan de straatzijde naar buiten straalde vanuit een bovenhuis op nummer 8/r. Ze liepen naar Geelkoren en bleven even beneden voor de woning staan. Zij hoorden praten waarbij zij het woord 'marcheaussee' en de naam 'Anne' opvingen. Beneden tegen de gevel stond een Hollands model herenfiets zonder slot erop. Omdat het meer dan een uur na de ingang van het verduisteringsbeleid was gaf De Buck agent Geelkoren opdracht om aan te bellen en de bewoner hiervoor een proces-verbaal te geven.

'Sjors' heeft er niets mee te maken

Na het aanbellen van Geelkoren ging het licht in de woning uit en kwam er iemand naar beneden, het bleek de 39-jarige Floris Huizer te zijn. De heer Huizer werd door De Buck op zijn overtreding gewezen, maar die gaf als verdedigend antwoord dat het 'allemaal in orde' was. Een agent zou hem eerder die avond hebben verteld dat het zo mocht omdat het licht niet al te veel uitstraalde. Maar De Buck was het er niet

mee eens en stuurde Huizer naar boven om het licht weer aan te doen om hem zo te overtuigen dat dit niet conform de geldende verduisteringseisen was. Bij terugkomst vertelde Huizer dat het licht zojuist was aangedaan door een Duitse politieagent die boven in de woning aanwezig was. Huizer verzocht De Buck om naar boven te gaan om met de heren van de Duitse politie te spreken. De Buck weigerde dit en Huizer belde aan bij

De Hendrik Schoonbroodstraat op 't Hoofd.

zijn eigen woning waarop een moment later een door hem geroepen *Grenz-zoll* beambte genaamd 'Sjors' naar beneden kwam. Deze begon direct met schelden en schreeuwen in de richting van een verbaasde De Buck. 'Sjors' schreeuwde dat De Buck hem steeds opzocht en het hem lastig maakte en dat hij het op hem gemunt zou hebben. De Buck, die keurig geüniformeerd was, maakte zich nogmaals bekend als zijnde de commissaris van politie, maar het maakte geen enkele indruk op 'Sjors'. Hij had daar niets mee te maken en werd steeds bozer en behoorlijk opgewonden. Op een gegeven moment stond hij zo dreigend dichtbij voor De Buck dat deze op zijn hoede was voor klappen. Om de boel niet te laten escaleren antwoordde De Buck dat hij niets tegen de beste man had en dat hij hem helemaal niet lastigviel en dat hij anders de volgende morgen wel naar de *Dienststelle* van de

Grenzaufsichtsstelle des Zollgrenzschutzes aan de Dr. Kuyperkade 28 zou komen om het nader te bespreken. Want 'Sjors' verkeerde in zo'n beschonken toestand dat hij niet meer voor rede vatbaar was.

Geattendeerd door het geschreeuw was er een collega van 'Sjors' naar beneden gekomen. Dit was volgens De Buck de commandant van de in Maassluis gestationeerde afdeling van de *Grenz-zoll polizei*. Want met hem had hij een aantal dagen daarvoor gesproken op de *Dienststelle*. Maar toen deze iets wilde zeggen schreeuwde 'Sjors' tegen hem, waarop de commandant zweeg en 'Sjors' verder aan het woord liet. De Buck reageerde wederom met de toezegging om de volgende dag naar het bureau te komen om het gehele voorval uit te praten. Maar 'Sjors' verbood De Buck om langs te komen en gaf aan om elkaar maar eens onder vier ogen te treffen. Dit was een openlijke bedreiging richting De Buck, zeker toen hij er aan toevoegde: *Und dann, mein lieber Freund, benehmen Sie sich dann*. Na dit dreigement besloot De Buck om de verstandigste te zijn. Hij vertrok samen met Geelkoren en Baggerman omdat hij bang was dat langer blijven aanleiding zou kunnen geven voor een handgemeen. Bovendien was door het geschreeuw van 'Sjors' de gehele buurt wakker geworden en De Buck vond het heel vervelend dat men zag hoe hij afgeblaft werd waardoor zijn gezag als politiecommissaris naar beneden werd gehaald.

Een getrokken pistool

De Buck gaf opdracht aan Baggerman om de gevonden fiets, die niet op slot stond, mee te nemen naar het politiebureau. Terwijl de drie politieagenten wegliepen hoorden zij 'Sjors' hun nog *Schweine* en *Schweinhunden* naroeppen. De drie liepen via de Arie Krijgsmanstraat en de Matthijs van Heelstraat in de richting van de Burgemeester De Jonghkade. Maar net aan komen in de Adriaan van Heelstraat hoorden ze weer achter zich schreeuwen en na een getrokken pistool. Hij dwong de drie politieagenten hun handen omhoog te steken.

Bord Grenz-zoll polizei.

Blijkbaar was de meegenomen fiets van 'Sjors', want hij dwong Baggerman om zijn fiets terug te zetten. De Buck gaf Baggerman opdracht de fiets terug te brengen naar de Hendrik Schoonbroodstraat. Nadat Baggerman terug was gelopen fouilleerde 'Sjors' De Buck, maar vond het dienstwapen niet dat in een holster op zijn rug hing. Daarna was marechaussee Geelkoren aan de beurt. Bij hem vond 'Sjors' wel zijn dienstwapen en vroeg of deze geladen was. Na ontkennend antwoord, mocht Geelkoren het weer in zijn holster steken waarna 'Sjors' weer terug naar De Buck liep en het pistool op zijn borst zette. 'Sjors' bleef maar schelden en mopperen, maar niet meer zo luid als even daarvoor. Soms fluisterde hij en leek het alsof hij in zichzelf praatte. Plots mochten de twee politieagenten hun handen weer naar beneden doen en 'Sjors' liep weg in de richting van de

Hendrik Schoonbroodstraat. Halverwege kwam hij Baggerman nog tegen die hij vluchtig fouilleerde en daarna liep hij door.

Tijdens het fouilleren was Huizer er ook nog even bijgekomen en had sarcastisch gevraagd of hij nog steeds een proces-verbaal kreeg.

Terzijde: Huizer werd in oktober 1941 door de SiPo (Sicherheits Polizei) opgepakt voor diefstal van machineolie en kreeg een aantal maanden gevangenisstraf.

De mysterieuze marechaussee

Teruglopende naar het politiebureau vertelde Baggerman aan De Buck dat hij bij het de hoek omgaan van de Hendrik Schoonbroodstraat een marechaussee (duidelijk herkenbaar aan de witte nestel, het sierkoord) had zien staan ter hoogte van de woning van Huizer. Baggerman herkende deze 'collega' niet en voor hij hem kon aanspreken was hij al verdwenen. Waarschijnlijk zat de 'collega' niet te wachten op een gesprek met Baggerman en was hij ergens een woning ingegaan. Vanaf het politiebureau aan de Markt belde De Buck gelijk met de marechausseekazerne aan de Westhavenkade in Vlaardingen en vroeg de wachthebbende marechaussee Van Dijk of zij misschien iemand extra naar Maassluis hadden gestuurd? De marechaussee antwoordde De Buck dat er vier collega's dienst hadden en dat allen aanwezig waren op de Vlaardingse kazerne. Het was een vreemd verhaal, want het kon ook geen in Maassluis gedetacheerde marechaussee zijn omdat zij die zondag een zeer zware dienst hadden gehad en allen sliepen. De rol van de mysterieuze marechaussee is trouwens nooit duidelijk geworden.

Omstreeks 01.30 uur die nacht belde Baggerman opnieuw met De Buck, want 'Sjors' had hem weer opgezocht tijdens zijn ronde. Hij had hem verweten dat er 'iets' was gebeurd met een paar van zijn kameraden. Baggerman wist niet waar hij het over had en toen snauwde 'Sjors' hem dreigend toe om alles wat die nacht gebeurd was maar te vergeten in het belang van hem en van zijn collega's.

Al langer waren er intimidaties

De escalatie van deze nacht had zich al eerder aangekondigd, want De Buck had gemerkt, in de weken dat hij nu in dienst was, dat het politiepersoneel angstig was voor de beampten van de *Grenz-zoll polizei*. Probleem was dat de *Grenz-zoll polizei* niet onder de *Wehrmacht* viel en zodoende kon de *Ortskommandant* er ook niet veel aan doen. De *Grenz-zoll polizei* stond destijds rechtstreeks onder bevel van de *Reichsfinanzminister* Graf von Schwerin Krosigk. Een aantal collega's waren in de weken voor de komst van De Buck op het matje geroepen in de *Dienststelle* aan de Dr. Kuyperskade. Daar waren zij door de commandant op een ongelofelijke onbeschofte wijze afgeblaft, wat blijkbaar veel indruk had gemaakt.

En er was meer gebeurd. De week ervoor, in de nacht van dinsdag 29 op woensdag 30 juli 1941, waren verschillende panden in Maassluis besmeurd met witte verf. De Duitsers hadden als reactie op de geallieerde V-actie panden beschilderd met hakenkruizen, letters V en teksten als 'Duitsland wint'. Politieagent Boutkan had twee

collega's opdracht gegeven om de bekladde panden te inventariseren want er waren klachten binnengekomen. De beide agenten die de opdracht uitvoerden waren door de *Grenz-zoll polizei* aangehouden en moesten uitleggen wat zij aan het doen waren. Nadat zij uitgelegd hadden bezig te zijn met een opdracht van hun leidinggevende Boutkan werd deze direct gebeld: hij moest zich om 10.00 uur melden bij de commandant op het bureau aan de Dr. Kuyperkade. Boutkan werd bloednerveus en liep

Dienststelle aan de Dr. Kuyperkade.

gelijk naar De Buck om het te melden. De Buck kalmeerde hem, verbood hem te gaan en belde direct met het Rotterdamse hoofdkwartier van de *Sicherheitspolizei* aan de Heemraadsingel. Hij legde uit dat de gemeentelijke politieagenten van de nachtdienst hadden vastgesteld dat het bekladden was gebeurd door leden van de *Grenz-zoll polizei*, of in ieder geval onder toezicht van de *Polizisten*. De dienstdoende *SiPo* agent vertelde nogmaals dat het bekladden van woningen ten strengste verboden was, óók voor de Duitsers. Hij verzocht De Buck om contact op te nemen met de commandant van de *Grenz-zoll polizei* en deze het verzoek te doen om te bellen met de Rotterdamse *Sicherheitspolizei*.

De Buck is daarop direct naar de *Dienststelle* aan de Dr. Kuyperkade gegaan om daar eens openlijk met de commandant te spreken. Hij ambiëerde een prettige samenwerking in Maassluis, waarbij hij verantwoordelijk was voor de Nederlandse aangelegenheden en de commandant voor de Duitse aangelegenheden. Zo zou eenieder op zijn eigen terrein blijven. De Buck deed de commandant de toezegging dat hij zijn best zou doen om deze verstandhouding te bevorderen om zodoende een kameraadschappelijke verhouding te laten ontstaan.

Maar het gesprek had blijkbaar weinig waarde gehad, want in de nacht van vrijdag 1 op zaterdag 2 augustus waren wederom door heel Maassluis woningen en panden

beklad met dezelfde soort beschilderingen als in de nacht van 29 op 30 juli.

Zondag 3 augustus 1941 was de politie met een onderzoek bezig in verband met in oranje verf aangebrachte letters 'OZO OKE' (Oranje Zal Overwinnen) en een vraagteken op het pand van een zekere Haanstra. Van Haanstra was bekend dat hij buitengewoon bevriend was met de manschappen van de *Grenz-zoll polizei*. Drie personen werden aangesteld om onder politietoezicht de letters te verwijderen. Opeens kwam uit de woning van Haanstra een beambte van de *Grenz-zoll polizei* die de toezichthoudende hoofdagent Vlietman gelastte om de volgende morgen naar de *Dienststelle* aan de Dr. Kuyperkade te komen. Hij wilde ook weten wie er werkten in een pand aan de overkant van de woning van Haanstra. Waarom hij dit wilde weten werd er niet bij gezegd en het vreemde was toch wel dat dit verzoek aan Vlietman werd gedaan en niet aan De Buck als commissaris van politie. Dit soort dubieuze arrestaties had De Buck al regelmatig meegemaakt in de korte periode die hij werkzaam was in Maassluis. Want begin juli kwam een agent bij De Buck met de mededeling dat hij op last van de *Grenz-zoll polizei* een jonge Maassluizer moest arresteren en die direct naar de *Dienststelle* moest brengen. Dat vond De Buck een vreemde gang van zaken en belde de commandant op, want de jongeman zou dan van zijn werk moeten worden gehaald. Op zijn vraag waarom, kreeg De Buck als reactie dat hij zich daar niet mee moest bemoeien en gewoon moest doen wat er werd gevraagd, het opbrengen van de arrestant. Doordat De Buck nog niet helemaal op de hoogte was van de gebruikelijke gang van zaken in Maassluis heeft hij deze opdracht toen maar laten uitvoeren.

Rapport naar hogerop

's Maandagsmiddags zaten de gebeurtenissen van de afgelopen tijd De Buck erg hoog en hij was ervan overtuigd dat het zonder inmenging van hogere instanties niet meer mogelijk was om samen te werken met de huidige *Grenz-zoll polizei* in Maassluis. Als de ontstane situatie zo zou blijven dan had De Buck niets meer te zeggen in Maassluis en daarom besloot hij om contact op te nemen met de 'regeringscommissaris in Maassluis' G.M.C. Ort. Die schrok erg en keek op van de gebeurtenissen, met name wat er in de nacht van 3 op 4 augustus gebeurd was. Hij nam gelijk contact op met de chef van het kabinet, de heer Dinger. Deze gaf de raad om direct een onderzoek te laten instellen. De Buck moest een rapport schrijven en het onderzoek zou gedaan moeten worden door de Sicherheitspolizei en een zekere Majoor Kuhn, *Major der Gendarmerie, Verbindungsoffizier des Befehlshabers der Ordnungspolizei zum Generaalstaatsanwalt*. Politiecommissaris J.F. de Buck schreef aan het einde van zijn rapport: *Ik wensch*

Fragment van het originele rapport van De Buck.
(Stadsarchief Vlaardingeng-Maassluis)

onder alle omstandigheden met de Duitse instanties de meest aangename verhouding, doch het mag niet gaan ten koste van het prestige der Maassluische Politie. Onder de thans bestaande omstandigheden heb ik geen gezag in deze gemeente. De door mij, ter handhaving van wettelijke voorschriften, uitgegeven bevelen heb ik voorlopig ingetrokken. Ik ben er van overtuigd, wanneer hier ten stede van hoogerhand niet krachtig wordt ingegrepen, de moeilijkheden zich gaan opstapelen en dat dit slachtoffers zal maken, hetgeen niet nodig is. Het op korten termijn nemen van maatregelen kan niet ontbeerd worden. Deze Grenz-polizei kan het allerbeste worden teruggetrokken. Indien dit ten aanzien van dienstbelangen niet mogelijk is, dan verdient het aanbeveling de thans bestaande afdeling geheel te doen vervangen door hier ter stede onbekende manschappen, onder leiding van een Officier ter handhaving van de tucht. Daarbij dient verboden te worden de omgang met burgers, zooals dit tot heden het geval is. Sommige adressen, waar de leden der Grenz-polizei thans komen, staan bij de Politie te Maassluis niet gunstig bekend. Gedurende de dagen 3 tot en met 17 juli 1941 was de bevolking van Maassluis gestraft op last van de Duitse autoriteiten der Sicherheitspolizei. Allen moesten van 20 uur thuisblijven. Met den Oberleutnant der Schutzpolizei had ik de afspraak gemaakt, dat dit ook zou gelden voor vrouwen en meisjes, die met militairen op straat wilden gaan. Aanvankelijk was dit in orde. Den avond van 4 juli kreeg ik bericht van den Oberleutnant, dat deze vrouwen en meisjes in gezelschap op straat mochten zijn. Hij kon hier niets aan veranderen. Tijdens de eerste bestraffing der bevolking in Mei 1941 mochten vrouwen en meisjes ook niet op straat. Ik vraag me af, waarom thans wel. Uit het bovenstaande moge blijken, onder welke moeilijke omstandigheden hier ter stede gewerkt wordt. Ik zal het op zeer hoogen prijs stellen, indien een gezonde toestand geschapen wordt, waardoor het geheel en heele politiecorps weet, voor welke taak het gesteld is. Ik ben ervan overtuigd, dat deze weinige politieambtenaren, die de gemeente thans telt, met lust hun werk gaan doen, wanneer zij weten, dat hun taak omschreven is.

Hoe liep het af?

Hoe de situatie exact is afgelopen is nooit duidelijk geworden en is helaas ook niet te achterhalen in de archieven. Op dinsdag 12 augustus 1941 schrijft de Maassluisse regeringscommissaris George Ort naar de Commissaris van de Provincie Zuid-Hol-

Krantenfragment uit de Nieuwe Apeldoornsche Courant van 1-2-1944. Dit is de enige foto van De Buck die bekend is

land in Den Haag. Hij vermeldt dat Majoor Kuhn tegen de schuldigen van de Grenz-zoll polizei de nodige maatregelen had genomen. Welke dit waren is nooit duidelijk geworden. Maar feit is dat deze Polizisten nooit meer terug zijn gezien in Maassluis. Later ontving politiecommissaris De Buck van Majoor Kuhn nog een tevredenheidsbetuiging voor zijn rustig en tactvol optreden, waardoor ongelukken waren voorkomen. De echte namen van Geelkoren, Baggerman, Huizer, Van Dam, Boutkan, Haanstra en Vlietman heb ik achter een pseudoniem verborgen.

Met dank aan Stadsarchief Vlaardingen-Maassluis.

Mei 2016

Gertjan N van de Velde

Erespeld der gemeente

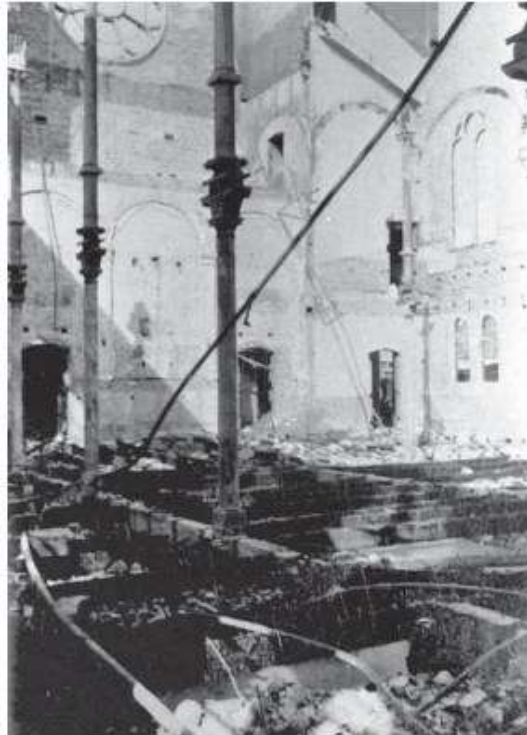
Gertjan van de Velden (1967), geboren en getogen in Maassluis, is geïnteresseerd in de lokale geschiedenis met een specifieke voorkeur voor de Tweede Wereldoorlog. Zijn nieuwsgierigheid naar gebeurtenissen in Maassluis tijdens de Tweede Wereldoorlog lokt hem regelmatig de archieven in voor verder onderzoek. De resultaten daarvan publiceert hij in artikelen, in boeken en op zijn website en zijn het onderwerp van lezingen. Hij heeft de afgelopen jaren samengewerkt met diverse instellingen zoals de Historische Vereniging Maassluis, Gemeente Maassluis, Museum Maassluis, Historisch Genootschap Hoek van Holland, Stadsarchief Vlaardingen-Maassluis en het Nationaal Archief.

Voor zijn werk ontving hij in 2015 de 'Erespeld der Gemeente Maassluis'.

HS 73: EEN KERK DIE NOOIT GEBOUWD WERD

In 1943 werd de Noorderkerk verwoest. Het bouwen van een nieuwe kerk had heel wat voeten in de aarde. Adri van Vliet beschrijft de vele plannen die aan de bouw van de Immanuelkerk voorafgingen.

Op donderdagmiddag 18 maart 1943 verschenen onverwachts twaalf Lockheed Venturabommenwerpers van de *Royal Australian Air Force* (RAAF) boven Maassluis. Het doelwit was de Olieraffinaderij De Witol N.V. aan de Heldringstraat. Van zo'n 3.000 meter hoogte lieten zij om 15.35 uur een bommentapijt vallen. De olieraffinaderij werd echter grotendeels gemist, maar dit gold niet voor het meer oostelijk gelegen Schanseiland en het oude centrum van Maassluis. In drie minuten tijd vielen er dertig brisantbommen van 250 kilo, vijftig à zestig fosforbommen en een groot aantal brandbommen op het niet vermoedende Maassluis.

De uitgebrande Noorderkerk.

De oorzaak van deze 'misser' blijft nog steeds in nevelen gehuld. Branden braken uit en de chaos was enorm. Huizen en winkels gingen in vlammen op. De hulpverlening kwam snel op gang. Bewoners, opruimingsploegen en de Maassluise brandweer, geassisteerd door omliggende korpsen, deden er alles aan om de schade enigszins beperkt te houden. De Duitse *Ortskommandant* liet zelfs twee bluswagens van de *Ordnungspolizei* uit Rotterdam komen. 's Avonds arriveerde ook nog een *Sprengkommando* om alle blindgangsters onschadelijk te maken.

Aan het einde van de dag kon de trieste balans worden opgemaakt. Achttien Maassluiers hadden het leven verloren, er waren vier zwaargewonden en een vijftigtal lichtgewonden. De materiële schade was enorm.

Overzicht materiële schade

Uitgebrande of ingestorte huizen	59
Zwaar beschadigde huizen	27
Middelmatig beschadigde huizen	26
Licht beschadigde huizen	228
Gereformeerde Noorderkerk	verwoest
Groote Kerk	zwaar beschadigd
Vereenigde Touwfabrieken	beschadigd
N.V. Van Raalt's Machinefabriek	geraakt

Graanmalerij A.L. Verhagen Wallramit Hardstaalmaatschappij Olieraffinaderij De Witol N.V.	geraakt geraakt geraakt

J.J. van Noort herinnerde zich nog dat op 18 maart 1943 overal mensen naar de Lange Boonestraat renden, dat zag ik wel, maar mijn vader en moeder zag ik nergens. In de Lange Boonestraat aangekomen zag ik in de verte, nabij de Nieuwe Kerkstraat, dat daar alles brandde. Van de familie Van der Knaap (de petroleumboer) hoorde ik dat mijn ouders verderop in de straat waren. Daar aangekomen trof ik ze gelukkig bij de familie Kloppenburg aan. Ook mijn zussen waren daar. 'Je moet eens boven op zolder gaan kijken', riep men mij toe. Ik klom de trap op en aan de achterzijde door het raam kijkend zag ik wat er werkelijk aan de hand was. Het gehele oude gedeelte rondom de Gereformeerde Noorderkerk (Mareldwarsstraat, Wagenstraat, Korte Boonestaat, enz.) stond in lichtelaaie. Van de Noorderkerk was het dak reeds ingestort; het was een grote vuurzee.

Noorderkerk.

Noorderkerk

De Noorderkerk was op 14 februari 1892 officieel in gebruik genomen. Het was een statig gebouw met ongeveer 1300 zitplaatsen. Volgens de Maassluisse schoolmeester S. Blom zag de kerk van binnen *er keurig, doch eenvoudig uit, zowel in het schip der kerk, als op de galerij, vond men banken. Aan de muur achter de preekstoel hingen twee borden: op het ene las men de Wet des Heeren en op het andere de Twaalf Artikelen des Geloofs. Beide borden waren een geschenk van een gemeentelid. Verder had de kerk een prachtig Van Dam-orgel en was zij voorzien van centrale verwarming. Een nieuwigheid in die tijd. Een veertig metershoge toren gaf duidelijk de plaats van de kerk aan en probeerde te wedijveren met de toren van de Grote Kerk. Dit mooie gebouw (de Noorderkerk) ging op 18 maart 1943 volledig verloren. Slechts de kanselbijbel kon uit de vlammenzee worden gered door het heldhaftig optreden van de heer Baatenburg de Jong. (Zie HS 68, blz 47)*

Wat te doen?

Bijna een week later, toen iedereen een beetje van de schrik was bekomen, kwamen de Brede Kerkenraad en de Commissie van Administratie van de Gereformeerde Gemeente op woensdag 24 maart 1943 onder leiding van ds. J.H. Rietberg bijeen.

Kort memoreerde Rietberg de verschrikkelijke ramp en stond hij stil bij de gemeentelieden die het leven lieten of die alles kwijtraakten. 'Ook het kerkelijk leven is [door het bombardement] zwaar getroffen, de prachtige Noorderkerk is door een bom getroffen en in vlammen opgegaan, zoodat enkele brokstukken van de muren nog maar zijn overgebleven en het andere totaal is verbrand'. De kerkenraad stond voor de uitdaging om geschikte ruimten te vinden waar de komende tijd de kerkdiensten konden worden gehouden. In eerste instantie dacht hij aan het gymnastieklokaal van de Groen van Prinstererschool. Maar juist twee dagen eerder was deze school beschadigd door een tweede bombardement. Deze optie verviel dan ook. Gelukkig boden de broeders van de Gereformeerde Kerk te Maasland hun kerkgebouw aan.

De afstand Maassluis-Maasland stuitte wel op bezwaren. Voorlopig koos de kerkenraad voor zes diensten in de Zuiderkerk en twee in Maasland. Oudere gemeenteleden, lichamelijk zwakken en ouders met kleine kinderen 'mochten' naar de Zuiderkerk. Anderen werd verzocht naar Maasland te gaan. Eveneens gingen de 46 aanwezigen akkoord met het instellen van een tweetal commissies die gesprekken moesten starten met het hoofd van het Bouwbureau, de heer G. de Roos en met de Deputaten voor Oorlogsschade. Met De Roos diende direct het plan besproken te worden om de restanten van de Noorderkerk van een vloer en een dak te voorzien en de bovenste delen van de muren te slopen. Op deze manier wilde de kerkenraad de beschikking over de grond veiligstellen. Bovendien zou in kranten een oproep worden geplaatst met de vraag naar een verplaatsbaar (nood)gebouw.

Noodkerk in de koninklijke stallen

Vijf dagen later rapporteerden de commissies al hun eerste resultaten. De Deputaten voor Oorlogsschade zegden 10.000 gulden toe om een noodkerk te realiseren. De herbouw van de Noorderkerk zou volgens deskundigen geen haalbare zaak zijn. Het hoofd van het Bouwbureau beloofde alle steun. Een van de kerkenraadsleden, architect A. Warnaar, zou verder met hem onderzoeken of van de restanten van de Noorderkerk een noodkerk viel te maken.

Warnaar had inmiddels in Den Haag met de gemachtigde van de Commissie voor de Wederopbouw gesproken. Deze had de plannen om van de restanten van de

Krantenbericht van 21-3-1943 met regeling van zes diensten op een zondag in de Zuiderkerk

Noorderkerk een noodkerk te maken naar de prullenbak verwezen. Hij beschouwde dit als 'te royaal'. Een eenvoudigere optie was wel haalbaar, maar kostte toch nog veertig- à vijftigduizend gulden en dan nog exclusief het meubilair. Een niet nader aangeduid gebouw in Maassluis zou als noodkerk dienst kunnen doen, maar deze optie verviel omdat de Duitse Wehrmacht hier haar oog op had laten vallen. Intussen bewaakte de politie de restanten van de Noorderkerk, want tijdens een storm waren al muurgedeelten omgewaaid en die hadden schade veroorzaakt aan een belendend pand. Haast was geboden.

Rehobothkerk, de noodkerk aan de Noordvliet

Inmiddels bleken twee noodkerken uit Hilversum en Rijnsburg niet bruikbaar. Ook andere voorstellen gingen over tafel; zoals de aankoop van twee koninklijke stallen bij Huis ten Bosch, waarvoor de Duitsers opdracht hadden gegeven die af te breken, en de aankoop van een pakhuis aan de Zure Vissteeg of aan de Noordvliet. Ook werd duidelijk dat de ombouw van de restanten van de Noorderkerk tot noodkerk geen haalbare optie was. Het zou te lang gaan duren. Uiteindelijk koos de kerkeraad voor de aankoop van het graanpakhuis 'Mercurius' aan de Noordvliet. Architect War-naar werkte de verbouwingsplannen voor het pakhuis verder uit. De nieuwe kerkzaal zou 536 zitplaatsen op de begane grond krijgen en 96 zitplaatsen op een gaanderij. Het orgel kwam ook op een gaanderij te staan. Met de aankoop en verbouwing was een bedrag van 40.000 gulden gemoeid. En dat in oorlogstijd. Op zondag 12 december 1943 werd de noodkerk, die de naam Rehobothkerk kreeg, officieel in gebruik genomen.

'Een goed zingende gemeente'

Orgelbouwer Fa. Pels te Alkmaar leverde voor vijfduizend gulden een orgel. Hoewel het orgel niet helemaal aan de gestelde eisen voldeed, stelde Pels zich garant 'dat bij een goed zingende gemeente dit orgel wel zal voldoen'. Pas op woensdag 9 augustus 1944 werd het orgel in gebruik genomen met medewerking van Evangelisatie Zangkoor en het Kerkkoor.

Een maand na de ingebruikname van de Rehobothkerk discussieerden de kerkenraadsleden over de aanschaf van twee orgels in Delft en Voorburg om er later een nieuwe van te maken voor de te herbouwen nieuwe Noorderkerk. Een buitenkansje 'daar er zeker een tijd zal aanbreken dat er bij gebrek aan materialen een dergelijk instrument niet te koop zal zijn'. Het bedrag van 22.000 gulden stuitte wel op bezwaren. Een beslissing stelde men nog even uit en pas op 9 februari 1944 volgde het groene licht. Inmiddels waren de laatste restanten van de Noorderkerk gesloopt en het terrein gevlakt. Slechts het ketelhuis, dat nog volledig intact was, bleef staan. Het puin ging naar het Bouwbureau. Wel stelde men de gedenksteen veilig. In afwachting van betere tijden was het terrein met een hekwerk afgesloten. En het zou lang gaan duren. Nog in 1949 vroeg B. Warnaar toestemming om op het terrein een kippen-schuur te mogen plaatsen.

De nieuwe kerk zou kunnen komen op de hoek Fenacoliuslaan/Fenacoliusplein.

Nieuwe kerk aan de Fenacoliuslaan

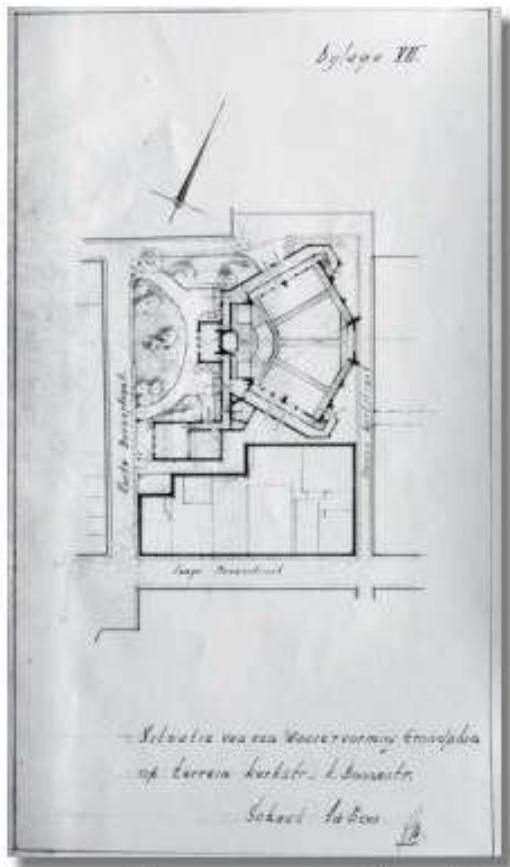
Nu de noodkerk was gerealiseerd, kon gewerkt gaan worden aan plannen voor de bouw van een nieuwe kerk. Al op 14 december 1943 had de Maaslandse architect A. Warnaar zijn eerste schetsontwerpen gereed en ingediend bij de Commissie van Administratie. Hij werkte twee plannen uit. Het eerste betrof het terrein aan de Nieuwe Kerkstraat met een uitbreiding aan de Korte Boonestraat waar de voormalige Noorderkerk had gestaan, het tweede lag aan de Fenacoliuslaan en het Fenacoliusplein. Dit perceel had de Gereformeerde Kerk in de jaren twintig van de twintigste eeuw aangekocht. Beide terreinen lagen voor de kerkgangers op loopafstand. Veel aandacht besteedde de architect aan de ligging van de nieuwe kerk in het stadsbeeld. Dat het nieuwe kerkgebouw op verschillende plaatsen het stadsbeeld zou gaan domineren was op beide bouwpercelen uitgesloten. De nieuwe kerk zou het altijd van de oude Grote Kerk verliezen. Het terrein aan de Fenacoliuslaan had als voordeel dat er meer ruimte in de omgeving was, zodat het nieuwe kerkgebouw meer tot zijn recht kon komen. Een groot nadeel was de mogelijke overlast van de

muziektent op het Fenacolijsplein. De buurt rond de Nieuwe Kerkstraat was daarentegen wel meer bebouwd, maar veel rustiger

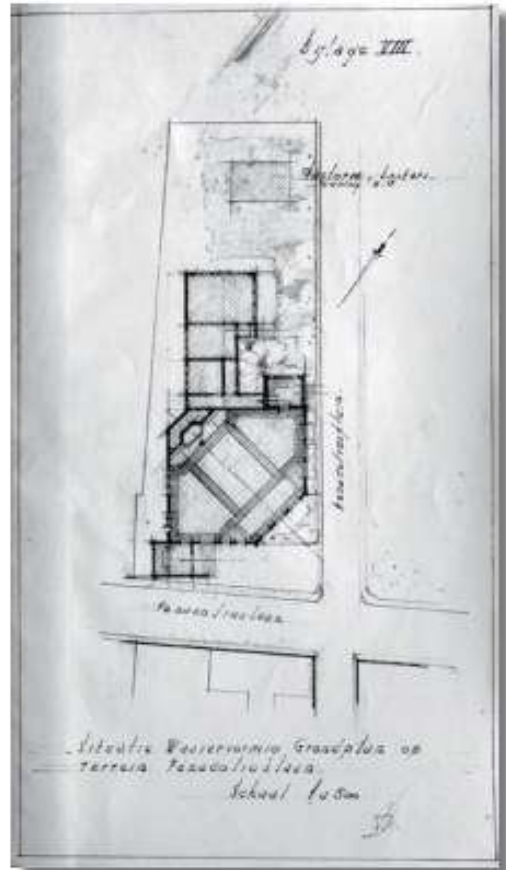
Kerkplannen en wederopbouwplannen

Voor beide percelen schetste hij drie identieke ontwerpen. Een kerkvorm met een rechthoekige grondvorm, zoals die in de vroegere basiliekbouw van de Oud-Christelijke kerk was toegepast, een kruiskerk en een waaivormige kerk, waarbij de vormen de karakteristieken van de Gereformeerde kerkdiensten uitstekend zouden ondersteunen: alle gemeenteleden zittend in bankenblokken die gericht zijn op de predikant.

Architect Warnaar had zelf een lichte voorkeur voor nieuwbouw aan de Fenacolijslaan. Daar was namelijk meer ruimte voor het bijbouwen van een pastorie en/of jeugdgebouw. Ook de verwerking van het aantal kerkgangers kon aan de Fenacolijslaan beter verlopen. Warnaar's plannen bleven voorlopig in de lade liggen. Pas in maart 1944 informeerde de Commissie van Administratie de kerkenraad dat zij gesprekken had gevoerd met het Bouwbureau. Twee bouwkun-

Plan voor een kerk met waaivormig grondplan aan de Korte Boonestraat.
(foto Henk van Oosten)

Plan voor een kerk met waaivormig grondplan aan de Fenacolijslaan.
(foto Henk van Oosten)

digen, de architecten B.T. Boeyenga uit Amsterdam en de al eerdergenoemde Warnaar uit Maasland, zouden de kerkenraad adviseren over het terrein waar een nieuwe kerk het beste gebouwd kon worden. Dat er al tekeningen lagen werd (nog) niet verteld. In de laatste oorlogsmaanden lag de plannenmakerij volledig stil. Ruim een jaar later informeerde Warnaar de kerkenraad weer over de mogelijke nieuwbouwplannen. Veel ideeën waren door Commissie voor Wederopbouw afgekeurd omdat ze niet pasten in de herbouwplannen van de gemeente Maassluis. Warnars plannen werden niet onverdeeld gunstig ontvangen. Een toren los staand van kerk was geen gezicht, geen pastorie gepland, een te plat dak, geen mooie voorgevel, geen jeugdbouw, dat waren de voornaamste kritiekpunten.

Een besluit over hoe verder werd opgeschort. Op de volgende vergadering kwam weer soortgelijke kritiek. Desondanks kreeg Warnaar opdracht de tekeningen en het bestek verder uit te werken en uit te gaan van een budget van rond de 300.000 gulden tegen een honorarium van maximaal 8.000 gulden. De doorlooptijd schatte de architect in op zeven à acht maanden.

Veel zou echter afhangen van het overleg met de Wederopbouwcommissie, omdat die instantie uiteindelijk besliste wat wel of niet mocht gebeuren met betrekking tot de nieuwbouw.

Niet geschikt voor kerkbouw

Binnen de kerkenraad nam de onvrede over het langdurige planningsproces toe. Op 2 juli 1947 kwam het bijna tot een uitbarsting toen de voorzitter weigerde de kerkbouwplannen verder te bepreken omdat het al 22.00 uur was, het tijdstip waarop de kerkenraadsvergaderingen gewoonlijk eindigden. Een maand later werd nogmaals de voorkeur voor de optie nieuwbouw op het perceel aan de Fenacoliusslaanplein uitgesproken.

Inmiddels zorgden de voortdurende onduidelijkheden rond de wederopbouwplannen in de Sluispolder, Taanshuurpolder en rond de voormalige Noorderkerk voor de nodige vertragingen. Op het 'kerkperceel' aan de Fenacoliusslaan en het Fenacoliusplein waren inmiddels huizen gepland. De grond naast de Minister De Visserschool was volgens de gemeenteraad niet geschikt voor kerkbouw. Ook de schaarste aan bouwmaterialen, vooral betonijzer, maakte definitieve planvorming onmogelijk. Alles stond op losse schroeven en iedereen wachtte op elkaar. Voorgesteld werd de architect te bedanken voor zijn inspanningen. Ds. Dercksen zou hem dit vertellen. Warnars plannen gingen voorgoed de (archieff)kast in.

*Schets van kerk met rechthoekig grondplan aan de Fenacoliusslaan.
(foto Henk van Oosten)*

Eindelijk duidelijkheid

Op 5 november 1947 werd een nieuwe bouwcommissie ingesteld, bestaande uit drie leden van de kerkenraad en vier leden van de Commissie van Administratie, maar deze commissie slaagde er niet in een en ander te bespoedigen. De correspondentie met allerlei instanties die de schadeafhandeling voor door oorlogsgeweld getroffen kerken regelden, gaf weinig hoop.

Daarna volgde het teleurstellende bericht dat het bouwvolume voor 1948 en 1949 reeds was vergeven en dat Maassluis pas in 1950 aan de beurt kon komen mits er een onderbouwd en uitgewerkt plan lag. De bouwcommissie werd gesommeerd met de meeste spoed met plannen te komen en met het gemeentebestuur opnieuw in overleg te treden over de locatie voor de nieuwe kerk.

In maart 1949 vond er overleg plaats tussen het College van B&W, de Commissie voor Wederopbouw en het Instituut Stad en Landschap van Zuid-Holland. Duidelijk bleek toen dat het bouwplan aan het Fenacoliusplein niet haalbaar was omdat in de

De achtkantige Immanuelkerk

uitbreidingsplannen van de Sluispolder al een kerk was gesitueerd. Nieuwbouw op de oude plaats van de Noorderkerk was weer een reële optie. Wel vonden de kerkenraadsleden dat de reeds gemaakte architectenkosten à 7.500 gulden door de Commissie voor Wederopbouw vergoed moesten worden. Verder waren er geen bezwaren. Bouwen op de oude plaats stelden ook de gemeenteleden op prijs.

In de volgende maanden werden eindelijk grote stappen gezet. Het gemeentebestuur van Maassluis ging akkoord met de schetstekening waarop de plaats aangegeven stond waar een nieuwe kerk gebouwd mocht worden.

De perceelbegrenzing was de Nieuwe Kerkstraat, Lange Boonestraat, Korte Boonestraat en Marelstraat, ongeveer waar de Noorderkerk had gestaan. Er zou nog wel

een kleine grondruil moeten plaatsvinden, maar de kosten hiervoor zou de burgerlijke gemeente dragen. Unaniem stemden de kerkenraadsleden voor dit plan. Toch zou het nog enkele jaren duren voordat er een nieuwe kerk op dit terrein verrees. Onduidelijkheden en besluiteloosheid van de kant van de gemeente waren hier debet aan.

Opnieuw was het architect A. Warnaar, bijgestaan door B.T. Boeyenga uit Amsterdam, die een bouwplan voor een kerk van 1.200 zitplaatsen tekende. Dit bouwplan keurde de kerkenraad goed. De kosten zouden 645.000 gulden bedragen. Het betrof een achzijdige kerk in betonskelet met baksteen, met uiteindelijk 786 plaatsen beneden en 284 boven.

Op 10 juni 1953 kon ds. Dercksen de eerste steen leggen en ging de firma A. Brandwijk en Zonen uit Sliedrecht aan de slag. Ruim een jaar, later op 1 september 1954, werd de Immanuelkerk in gebruik genomen. Een totaal andere kerk dan degene die in 1943 op de tekentafel stond van architect Warnaar.

Ter herinnering aan haar voorganger werd een gedenksteen geplaatst met de volgende tekst:

De Noorderkerk werd in gebruik genomen 14 februari 1892, door oorlogsgeweld verwoest 18 maart 1943 en herbouwd als Immanuëlkerk, in gebruik genomen 1 september 1954.

November 2018
Adri P. van Vliet

Bronnen

Een uitgebreid notenapparaat met bronnenlijst konden we wegens plaatsgebrek niet afdrukken. Dit is bij de redactie verkrijgbaar: redactie@histvermaassluis.nl. Tekeningen: PG Maassluis, Gereformeerde Kerken, voorlopig inv.nr. 119 (Rapport met bijlagen betreffende de plaatsing van een nieuw kerkgebouw, 1943). Gefotografeerd door Henk van Oosten.

Noot van de redactie:

Volgens een ander verhaal (HS 68, blz 47) zou de kanselbijbel van de Noorderkerk wel verbrand zijn en werd later een nieuwe geschonken.

*Cor Boog in het uniform van de
Nationale Militie*

FAMILIE BOOG, MARITIEME RAMPEN Bombardement

De volgende zware gebeurtenis was het plotse-
linge overlijden van Jan Boog op donderdag 18
maart 1943. Het was een mooie zonnige dag.
Daarom besloot hij 's middags naar de kapper,
kapper Smoor in de Wagenstraat, te gaan, mede
met het oog op de vijftigjarige bruiloft in april. Hij
was altijd erg bezorgd om kou te vatten, nu kon
hij het wel wagen. De kapsalon kreeg bij het
bombardement op Maassluis een voltreffer. Jan
Boog kwam levend, maar zwaargewond en met
veel pijn, onder het puin vandaan. Via een ge-
bouw van de Touwfabriek, waar zijn vrouw en
twee dochters hem nog levend hebben gezien, is
hij naar het ziekenhuis in Vlaardingen gebracht.
Daar is hij nog diezelfde avond overleden.

Inspectietochten en explosieventransport

De nieuwe eigenaar (Spencer Gulf Transport Company) zette tussen 1923 en 1936 het vaartuig, onder commando van verschillende gezagvoerders, vanuit Adelaide in voor het vervoer van tarwe, gerst, haver, hout en kunstmest. Het vaargebied lag tussen de Australische westkust, Melbourne en Hobart.

De Hollands Trouw aangemeerd voor het huis van de familie Uitdenbogaardt aan de G. van Wijnkade, de naam is al veranderd

Na 1936 voer het schip veelal tussen Melbourne en Tasmanië. Tijdens de Tweede Wereldoorlog eiste de Royal Australian Navy op 17 juli 1940 de Falie op. Het werd hernoemd tot HMAS (Her Majesty's Australian Ship) Falie (FY02) en ingezet als inspectie- en onderzoeksschip tot het op 4 oktober 1940 in Sydney een andere taak kreeg. De nieuwe rol behelsde het inspecteren van niet-marineschepen die de haven binnenkwamen en het aanhouden van verdachte vaartuigen. Het schip was bewapend met twee 20 mm Oerlikon-kanonnen die voor en achter waren gemonteerd. In de nacht van 31 mei 1942 was HMAS Falie gestationeerd in de buurt van Sydney Heads, en op patrouille, toen er een Japanse mini-onderzeeër-aanval op Sydney Harbour plaatsvond. Het schip raakte daarbij ongewild in contact met een van de zes onderzeeërs, maar ondervond daarbij geen schade.

In augustus 1943 werd HMAS Falie omgebouwd tot een bevoorradingsvaartuig en gestationeerd in het noorden van Nieuw-Guinea. Het nam daar ook deel aan de zeer gevaarlijke operaties bij het aan land brengen van troepen op vijandelijke oevers onder de dekking van de nacht.

Aan het einde van de oorlog keerde HMAS Falie terug naar Australië. De Falie werd teruggegeven aan de eigenaars en die kregen in 1946 alsnog betaald voor de door het schip verrichtte diensten. De Falie begon opnieuw met de vrachtvaart. Deze keer met het vervoer van explosieven (producent Nobel Pty Ltd. Melbourne) langs de Australische kustlijn. Gedurende deze tochten stond het schip onder commando van de Duitse kapitein Paul Karl Wieting.

In 1968 werd de Falie opnieuw ingezet als vrachtschip in de wateren van Zuid-Australië, nu met regelmatige tochten naar Kangaroo Island met brandstof en stukgoed, en vervolgens terug naar Port Adelaide met gips voor het produceren van krijt en gipsplaat.

November 2019

Dick van Wassenaar

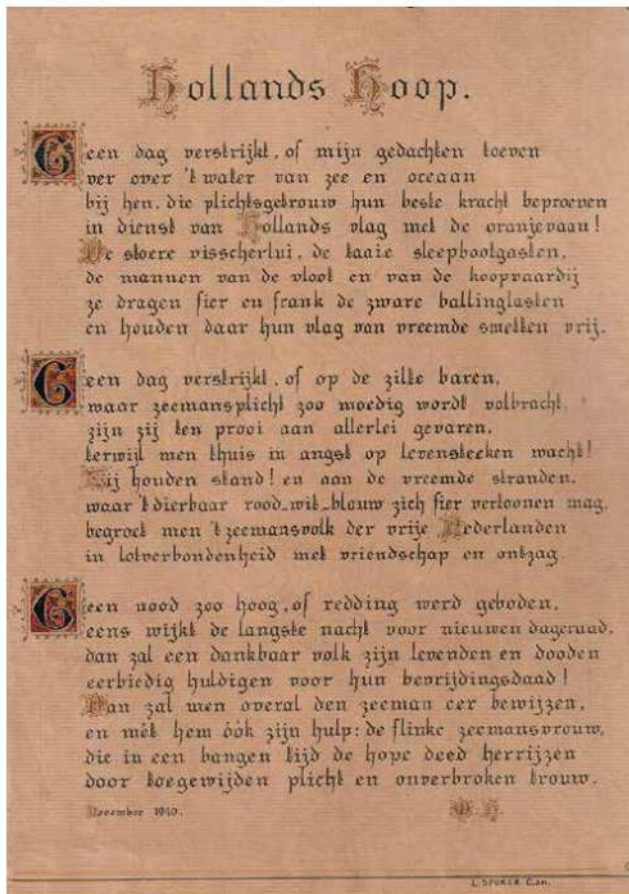

HMAS Falie voor anker in de haven van Madang, Nieuw Guinea (1944).

NR. 76: HOLLANDS HOOP

Al in december 1940 sprak Martien van der Hidde (1902-1957) zijn afschuw uit over de inval van de Duitsers. Een toepasselijk gedicht naar aanleiding van het thema 75 jaar bevrijding stuurde zijn zoon Willem van der Hidde ons. Het verhaal dat erbij hoort maakt het nog aangrijpender.

Enkele dagen na het bombardement op Rotterdam in mei 1940 had mijn vader mijn zusje en mij, negen en zeven jaar oud, naar die stad meegenomen om ons de verwoestingen te laten zien. De puinhopen smeulden en stonken naar dood en verderf. Het getroffen ss Statendam lag nog te branden aan de Wilhelminakade

Vooraf ook dacht hij aan de zeelieden die toen aan nog grotere gevaren kwamen bloot te staan. Als bergingsinspecteur van de Sleepdienst kende hij bijna iedere opvarende van de vloot. Hij gaf lucht aan zijn afschuw over de oorlog in dit gedicht omdat hij de ellende zag aankomen. Schepen gingen verloren. Ook eigen schepen en hun bemanningen zouden niet terugkeren.

Hij trad toe tot het Geuzenverzet, richtte vervolgens de Zeemanspot op in Maassluis en overleefde gelukkig beide illegale activiteiten. Het bracht hem ertoe al in december 1940 het gedicht Hollands Hoop te schrijven. Niet voor niets was zijn bijnaam toen 'Van der Hidde, de dichter en berger'. De

uitgesproken verwachting van vijf jaar oorlog zou waarheid worden.

Vrienden van hem vonden dat het gedicht behalve als handschrift bewaren, ook als kaligrafie ingelijst diende te worden. Mijn schoolmeester, Leen Spijker, verstond die kunst en bood zich aan. Het ingelijste exemplaar hing zeker vijftig jaar bij ons thuis aan de wand. Ik kende de tekst bijna uit het hoofd. Het papier heeft de tijd maar net doorstaan. De tekst leeft na tachtig jaar voort.

Als ondertekening koos Martien voor de initialen M. H.

Mei 2020

Willem van der Hidde

NA VIJF JAAR WEER THUIS

Dit jaar, 2020, vieren we 75 jaar bevrijding van de Tweede Wereldoorlog. Verschillende Maassluizers kunnen hun herinneringen daaraan nog delen met ons.

De meidagen van 1945 brachten de bevrijding. Het zeemansgezin Boog zag daar erg naar uit. Zou vader Dirk Boog thuishkomen? Het laatste levensteken was van januari 1945. Het eerste gunstige bericht kwam kort na 7 mei uit Tholen van moeders broer Henk Swierts, predikant aldaar, via een Rode Kruisbrief: Dirk was al enkele malen in Tholen geweest. Hij zag er uitstekend uit en was marineofficier in plaats van gezagvoerder op de koopvaardij. Hij zou weldra in Maassluis komen, aldus Henk.

D. van Heijst.

Thuisblijven en wachten

Kort daarna werd er 's morgens vroeg gebeld: het was de heer Jan van Heijst, kollehandelaar in Maassluis. Hij zei tegen onze moeder: 'Janke, onze zoon is gisteravond thuisgekomen en hij heeft bericht van je man. Hij komt zo meteen.' De heer D. van Heijst, later burgemeester van Dirksland en Naaldwijk, bracht toen het bericht dat hij in Breda vader Dirk Boog in goede welstand en in marine-uniform was teruggekomen. Spoedig zou hij ook in Maassluis komen.

Daarna begon het grote wachten: thuisblijven, stel je voor dat papa na vijf jaar aan een dichte deur zou komen! Op een dag mochten we toch samen met oom Frans Swierts naar de Engelse schepen gaan kijken. We waren een half uurtje weg, toen ineens een drietonner op de Noordvliet verscheen, die vader Dirk afleverde. Met hulp van de heren George Kouwenhoven, woninginrichter, en Leen Kleijwegt, havenmeester, werden we gevonden en thuisgebracht. De hereniging met Atie en de kennismaking met Jaap, geboren in juli 1940, was onvergetelijk.

Het gewone leven gaat door

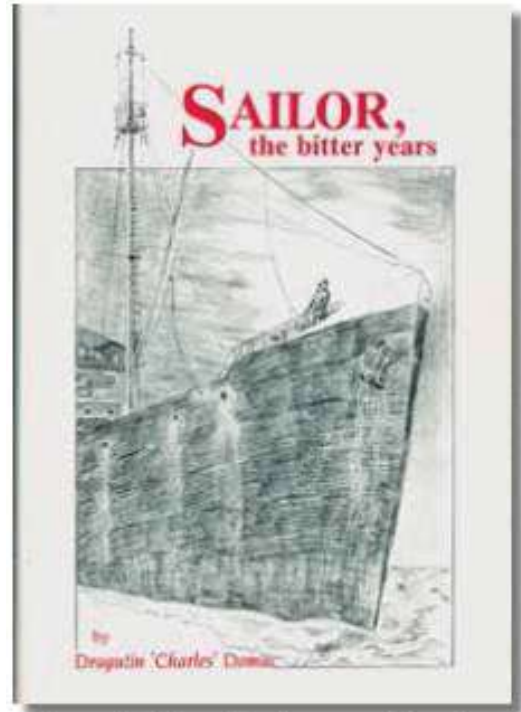
Die dag kwamen onophoudelijk mensen langs om Dirk de hand te schudden, maar hij herkende ze vaak niet: veel mensen waren extreem vermagerd. Er was vreugde om het weerzien en droefheid om hen die overleden waren, vooral natuurlijk om de bij het bombardement van 18 maart 1943 omgekomen grootvader Jan Boog. Pas na twaalfen werd er wat van de meegebrachte bullen uitgepakt. Voor Atie was er een fiets, die met heel veel moeite in Engeland op de kop was getikt. In haar eerste briefje in 1943, toen ze als zesjarige net kon schrijven, had ze daarom gevraagd. Het was een buitengewone dag, het was dé grote gebeurtenis in het leven van moeder Janke. Nog heel vaak zou ze de geschiedenis vertellen van deze Odyssee, de ruim vijf jaar durende zwerftocht van haar man over de wereldzeeën met de onvergetelijke behouden thuishkomst. Want ook in Maassluis keerden vele zeelieden niét terug.

Na enkele dagen verlof ging het werk van de marineofficier weer door. Het bestond

uit het ophalen van vrijwilligers voor militaire dienst. Hij bracht de mannen via België naar Engeland, waar hun opleiding zou plaatsvinden. Op 17 juli 1945 werd het dienstverband met de Koninklijke Marine beëindigd. Op dezelfde dag werd hij aangesteld als gezagvoerder op het stoomschip Stad Haarlem: 'business as usual', een reis naar Amerika. Pas in 1947 was er gelegenheid een maandenlang verlof op te nemen.

Oorlogservaringen

Ja, er was heel wat te vertellen. Twee schepen waren verloren gegaan. Eerst het stoomschip Rozenburg, dat op 1 augustus 1941 's nachts werd aangevaren door de Nederlandse tanker Murena. Het konvooi richting Amerika werd bij de nadering van Halifax volgens voorschrift ontbonden, maar er ging iets mis. Gelukkig kon de gehele bemanning overstappen op de tanker. De Rozenburg brak in tweeën en zonk vrij snel. De stoomfluit liet zich nog horen. 'Hij zegt ons gedag', moet de kapitein gezegd hebben. Een Joegoslavische stuurman, Dragutin Domac, schreef later een kort verhaal en een roman (*Sailor, the bitter years* (Zeeman, de bittere jaren)) over onder andere zijn verblijf op de Rozenburg. In het Nederlandse zee-manshuis in Halifax, Canada, kreeg Dirk Boog de gelegenheid zijn verhaal te doen aan Prinses Juliana.

Omslag van het boek over de ondergang van de Rozenburg.

Op 25 augustus 1942 verloor hij het stoomschip Stad Amsterdam. Dit schip werd met een tussentijd van drie uur tweemaal door een torpedo getroffen. De eerste torpedo ontplofte niet, maar maakte wel een flink gat in de romp waardoor het schip enige slagzij ging maken. Nadat het grootste deel van de bemanning in de reddingsboten gegaan was, maakten de anderen onder leiding van de kapitein een noodvoorziening op het gat in de romp.

Toen het pompen aanving kwam er een torpedo die wel ontplofte. Al snel lagen ze te water terwijl het schip wegzonk. Met een paar slagen bereikten ze het vlot, dat men nog had laten vallen. De mannen stapten weldra over op de reddingsboten. Bij gehouden appel bleken drie opvarenden te ontbreken: de eerste stuurman, de derde machinist en een kanonnier.

Dirk Boog met Prinses Juliana.

De volgende dag kwamen de reddingboten aan op Île-à-Vache, een eilandje aan de zuidzijde van Haïti. Een dag later voeren ze door naar Haïti. De opvang was gastvrij. In de scheepsverklaring staan waarderende woorden over de bewoners van Haïti: 'arme mensen met een groot hart'.

Zeventig paar schoenen

In Maassluis was ook het een en ander gebeurd. Verschillende familieleden waren door oorlogsgeweld zeer gedupeerd. Tegen het eind van de oorlog was er een korte inkwartiering van Duitse soldaten geweest (ziekenverplegers, compleet met een Rode Kruisvlag aan de gevel). En ja, de beschietingen van de Maassluise haven met granaatscherven op de stoep, de kapotte ruiten door zware ontploffingen, de honger, de gaarkeuken, de suikerbieten, het gebrek aan alles en toen de komst van het Zweedse wittebrood en de levensmiddelen die uit de lucht kwamen vallen. De thuiskomst van onze vader loste ook veel op.

Wij herinneren ons kleding, een rol flanel, een lap leer om schoenen te verzolen, etc. In de jaren na de oorlog bracht Dirk Boog circa zeventig paar schoenen mee, meestal uit Spanje. Papieren zooltjes moesten door gegadigden met hun naam erop worden ingeleverd. 'El capitán' (de kapitein) werd in de schoenwinkels van Huelva, Barcelona en andere steden met égard ontvangen.

Dirk Boog, 'de kapitein'.

Probleem was wel dat de Spaanse voeten gemiddeld veel kleiner zijn dan de Nederlandse, dus niet iedereen kon direct worden geholpen.

In die tijd voeren regelmatig passagiers mee, eens was dat professor Slotemaker uit Wassenaar. Hij had wat foto's gemaakt en bracht die op een zondag na kerktijd samen met zijn vrouw en een vriendin, de toen bekende actrice Caro van Eyck. Het was gezellig, de captain vertelde, er werd smakelijk gelachen. Het hele gezin werd uitgenodigd voor de matinee in de Rotterdamse Schouwburg. Maar helaas! Tot onze grote spijt ging dat feest niet door: 'dat is tegen mijn principes', zei Pa en om drie uur zaten we weer in de Rehobothkerk.

Moeder Janke was in die jaren lid van het Maassluisse comité van het Prinses Margrietfonds, dat zich inzette voor de gezinnen van omgekomen zeelieden. Het comité bracht donaties bijeen. Het fonds bood hulp van een maatschappelijk werkster, ook was in Zeist een buitenplaats, 'de Witte Hul', waar moeders, ook wel Margrieten genoemd, en kinderen ontspanning kregen. Het werd destijds zeer gewaardeerd. Van mensen die hun vader verloren door de oorlog op zee, hoorden we daarover goede herinneringen.

Mei 2020

Atie Firet- Boog en Jaap Boog

Bronnen:

Geschiedenis van de Nederlandse Koopvaardij in de Tweede Wereldoorlog, K.W.L. Bezemer, deel I, p.261-265 en p.586-590. Sailor, the bitter years, Dragutin 'Charles' Domac.

HONGERKINDEREN NAAR PLEEGGEZINNEN

Gastvrijheid in Andijk en Paesens-Moddergat, 1943-1945

Een verhaal in het kader van 75 jaar bevrijding.

Ons gezin bestond bij het uitbreken van de oorlog uit zes personen, te weten mijn vader Willem Pop sr., mijn moeder Francina Johanna Pop-Weststein, twee oudere zus-

Familie Schuurman, vanaf links: Ma, Cor sr., Cor jr. Ali, Anne, Wietske en Hiltje.

sen, Adriana en Margaretha (23 en 20 jaar), een oudere broer Arie (12 jaar) en ikzelf, Willem Pop jr. (5 jaar). We woonden op het Stort in de Klaas Katerstraat en zijn in de loop van 1940 naar het Hoofd verhuisd.

Geen kostwinner betekende armoede

Mijn vader was in maart 1940 als stuurman op een vrachtschip naar Argentinië vertrokken. Hij zou gedurende de gehele oorlog voor de geallieerden varen en zijn gezin pas na de oorlog terugzien. Dit betekende dat mijn moeder het tijdens de oorlog zeer zwaar had met een minimuminkomen en de zorg voor haar kinderen. Vooral tijdens de laatste oorlogsjaren betekende dat armoede, honger en koude.

Samen met mijn zus Margaretha en andere kinderen uit Maassluis werden wij via kerkelijke instanties naar boeren in Andijk in Noord-Holland en later naar Paesens-Moddergat in Friesland gestuurd. Hier had men namelijk nog geen gebrek aan voedsel. Ik ben drie keer in Andijk geweest. In Andijk werd ik geplaatst bij de familie Schuurman, bestaande uit man, vrouw, twee zonen en drie dochters.

Helpen met kloeten

De eerste keer ging ik samen met mijn broer Arie en mijn zuster Margaretha. Zij werden bij andere mensen in Andijk ondergebracht. Diverse kinderen uit Maassluis kregen al na een week heimwee naar huis en werden dan ook teruggezonden. Zelf had ik gelukkig geen last van heimwee, aangezien de nieuwe en geheel andere omgeving op het platteland best wel interessant was. In Andijk ging ik naar de Gereformeerde School met de Bijbel.

Ik mocht af en toe meehelpen op het land en de koe verzorgen die de familie Schuurman had. Op de verspreid liggende akkers die men bezat, werden tulpenbollen en

Kloetende boer.

diverse soorten kool gekweekt. Als de kolen volgroeid waren gingen deze met de veilingschuit naar de veiling in GrootebroekBovenkarspel. In die tijd waren de meeste veilingschuiten nog niet van een motor voorzien en moesten zij tijdens een urenlange tocht met behulp van een lange stok (de kloet) via de sloten naar de veiling worden gevaren. Een keer mocht ik met Anne mee naar de veiling en dat betekende midden in de nacht vertrekken om op tijd bij de veiling te zijn.

Philips scheerapparaten

De familie Schuurman had naast het huis een eendenkooi gebouwd, voor de helft in het water en voor de andere helft op het erf. 's Morgens mochten de tamme eenden de kooi verlaten en vrij rondzwemmen in de omringende sloten. 's Avonds werden ze weer in de kooi gelokt door met een bus met voer te rammelen. In plaats van kippeneieren aten we dus eendeneieren. Men had ook een grote tuin met appel- en perenbomen, alsmede struiken met bessen.

De familie was denk ik tamelijk welgesteld en beschikte over een elektrisch fornuis met oven en een van de eerste elektrische wasmachines van hout met de motor aan de buitenkant en een aandrijfriem. De zoons bezaten de eerste elektrische Philips scheerapparaten die in die tijd op de markt verschenen.

Ondanks het bezit van moderne apparatuur ging de rijkdom niet op voor het toilet. Hiervoor moest je naar buiten naar het toilethok om je behoefte op een tonnetje te doen. De volle tonnen werden achter op het erf gedeponneerd en met stro bedekt en periodiek als mest op de akkers verspreid. Dit moest dus wel smakelijke witte kool opleveren. De vrouw van Cor bakte zelf brood dat overheerlijk smaakte. Jam werd gemaakt van vruchten uit de tuin en sommige groenten werden in weckpotten bewaard. Boter werd handmatig gekarnd in een emmertje.

Nieuw voor mij was dat men één keer in de week bruine bonen met stroop at, dus zonder aardappelen. Dit is voor mij altijd een lievelingsgerecht gebleven. Ik begrijp dan ook niet dat Bartje Bartels uit de boeken van Anne de Vries, roept 'Ik bid nie veur bruune boon'n' als zijn moeder bruine bonen opscheept en zijn vader oproept tot gebed.

Standbeeld van Bartje, die 'geen bruune boon'n lustte'. (Wikipedia)

Razzia

Tijdens de eerste keer dat ik in Andijk was, hielden de Duitsers een grote nachtelijke razzia. Anne, die onderduiker was, werd bijna door de Duitsers gesnapt. In de desbetreffende nacht kon Anne, die op de zolder sliep, nog net verdwijnen door het zolderraam boven een erker open te schuiven en slechts gekleed in zijn ondergoed plat op het kleine erkerdak te gaan liggen. De inmiddels binnengelaten Duitsers

doorzochten het gehele huis, de zolder en haalden alles overhoop. Een van de Duitse soldaten stond met zijn rug naar het raam waaronder Anne lag. Gelukkig verzuimde hij naar buiten te kijken, anders was het slecht afgelopen. Zelf sliep ik ook op de zolder, maar ik heb van het hele gebeuren niets gemerkt aangezien ik niet wakker ben geworden. De volgende ochtend kwamen de Duitsers terug voor een nieuwe huiszoeking en ondervraging van alle huisgenoten en ditmaal met het geweer in de aanslag. Uiteraard hield iedereen zich onwetend over de verblijfplaats van Anne en vertrokken de Duitsers onverrichter zake. Anne was 's nachts kort na het vertrek van de Duitsers op een ander adres ondergedoken. Mij werd natuurlijk niet verteld waar dat was.

De derde keer dat ik in Andijk was, had men in de grote schuur bij het woonhuis een schuilplaats voor twee onderduikers achter de stobalen gemaakt en wel zodanig dat deze met één handeling de schuilplaats blokkeerden en camouflerden. Overdag werkten de onderduikers mee op het land. Ondanks de meerdere razzia's die in Andijk werden gehouden, zijn er betrekkelijk weinig onderduikers gegrepen. Dit mede dankzij een uitstekend werkend alarmsysteem dat het verzet had opgezet. Andijk bleek in de oorlog ook nog eens het opvangcentrum te zijn geweest voor enkele duizenden onderduikers die dan weer zo snel mogelijk werden verspreid over de kop van West-Friesland. Bij zeer veel gezinnen in Andijk zaten in totaal liefst enkele honderden mensen ondergedoken. Tijdens de oorlogsjaren hielden de Duitsers in Andijk twee grote en veel kleine razzia's, maar de onderduikers werden altijd gewaarschuwd en verscholen zich in de polders vol met vaarten en sloten, voordat de Duitsers arriveerden. De Duitsers konden daar zonder boten niet komen. Ook waren er in de polders schuilplaatsen gebouwd.

Tegen het einde van de oorlog ben ik twee keer in Paesens-Moddergat geweest. De eerste keer – ik was toen negen jaar – voor de duur van zes weken bij de weduwe Sibbeltje Elzinga-Holwerda, met een dochter Anneke en twee zonen, Yte (Ierde) en Hoite. De weduwe had een kruidenierszaakje. De tweede keer verbleef ik bij de familie Buurmans. Zij hadden twee zonen, Marten en Nutte, en twee dochters, Anna en Eelkje.

*Huis van de familie Buurmans en de winkel van de familie Elzinga.
(Google streetview)*

Bus met houtgasinstallatie

In het begin was het wel wennen aan de Friese taal, maar je ging het toch vrij snel verstaan en later zelfs spreken.

Zelf kan ik mij niet meer herinneren hoe wij de eerste keer in de zomer van 1943 met 26 kinderen van Maassluis naar Paesens-Moddergat zijn vervoerd. Van Izaäk van der Knaap (oud-wethouder van Maassluis) – die er ook bij was als kind – vernam ik echter dat we onder begeleiding van juffrouw Westein en de dames Lub (die ook leidinggaven aan de bewaarschool in de Damstraat) per trein naar Leeuwarden reisden. In deze trein zaten ook Joodse ouders met huilende kinderen die zich in Westerbork moesten melden.

Vanuit Leeuwarden werden we met een bus – die was voorzien van een houtgasinstallatie – opgehaald en naar de consistoriekamer naast de kerk in Paessens gebracht. Daar haalden onze pleegouders ons op. Izaäk logeerde bij de familie van Evert Meinema (bijgenaamd 'Teere Hatte') met zoon Cornelis, die 'Knelis Knien' werd genoemd. Zij woonden aan het Westend nr. 2. Na de oorlog heeft Izaäk samen met zijn vrouw Gerda van Dijk vaak een bezoek gebracht aan Cornelis en zijn vrouw in Paesens en hem steeds gevraagd eens een bezoek te brengen aan Maassluis. Cornelis was echter zozeer aan Paesens gehecht dat dit niet is gelukt.

Gered door een Duitse soldaat

Niet lang na aankomst van voornoemde groep kinderen in Paesens-Moddergat werd ook mijn iets oudere nicht Janny Westein bij mensen in het dorp ondergebracht. Bij het eerste bombardement van Maassluis – dat gericht was op een oliefabriek – was namelijk het nabijgelegen huis van haar ouders op de Noorddijk door bommen getroffen en volledig verwoest en afgebrand. Niets van de bezittingen heeft men kunnen redden. Gelukkig waren Janny en haar oudere zus, op het moment dat hun huis door bommen werd getroffen, niet thuis aangezien ze op school zaten. Alleen hun moeder was thuis en hun vader was op zijn werk. Op onverklaarbare wijze kwam haar moeder bij de voltreffer op het huis in de aangrenzende haven terecht. Een Duitse soldaat heeft haar gered en op het droge geholpen. Het gezin is hierna bij de grootouders (Pop) ingetrokken in de wijk het Hoofd en daar gebleven tot men van de gemeente een huis in de Nassaustraaf in Maassluis kreeg toegewezen.

Nadat de vader van Janny – die hervormd was – had gehoord dat er kinderen uit gereformeerde gezinnen naar Friesland waren gestuurd, heeft hij aan een gereformeerd familielid gevraagd of er voor zijn dochter ook niet een adresje in Paesens-Moddergat was. Na de schokkende gebeurtenissen van het bombardement zou het beter zijn als zijn dochter enige tijd in een veilige omgeving zou kunnen doorbrengen. De oom bleek inderdaad in staat Janny in Friesland onder te brengen, maar haar vader moest wel zelf het eerste deel van het vervoer naar Den Haag regelen. Vanuit Den Haag zou het vervoer door anderen worden verzorgd.

Moddergat in het uiterste noorden van Friesland

Tocht met veel hindernissen

De tocht erheen – het zal eind 1943 geweest zijn – verliep niet zonder problemen. De eerste keer ging Janny met haar vader op de fiets richting Den Haag. Onderweg werden ze echter aangehouden en teruggestuurd. Bij de tweede poging zijn vader en dochter met de slee gegaan. Vanwege de spertijd kwamen ze niet verder dan Voorburg waar zij bij vriendelijke mensen konden overnachten. De volgende dag konden zij het laatste stuk naar Den Haag zonder hindernissen afleggen. De tweede etappe ging met een boot van Den Haag naar Amsterdam en de derde etappe bestond uit vervoer met een vrachtwagen naar Paesens-Moddergat. Hier werd Janny opgewacht door haar pleegouders, de familie Pausma.

Helaas kreeg zij na enige maanden heimwee en is zij naar huis teruggegaan. Haar moeder had liever gezien dat ze langer in Friesland was gebleven, want nu konden de thuisblijvers van het gezin niet langer profiteren van de voedselbonnen van Janny. Aangezien mijn nicht dit wel begreep is zij enige tijd later weer teruggegaan naar de familie Pausma en er ook naar school gegaan en ditmaal had ze geen last van heimwee. Het was nogal een verrassing voor haar toen ze na de oorlog terugkwam in Maassluis en bleek dat haar ouders niet meer in de Nassaustraat woonden, maar intussen – zonder dat zij dit wist – waren verhuisd naar een woning op het Hoofd. Janny heeft na de oorlog altijd contact gehouden met haar pleegouders ofwel haar 'oomke en moeike' in Friesland.

Scharren en geitenmelk

Behalve ikzelf, mijn zus en nicht Janny Westein, hebben ook nog Janny Koffeman (een andere nicht), haar broer Nico, Gerda van de Burg-Pols (*1932) en Immi van Aalst (*1932) gastvrijheid genoten in Paesens-Moddergat. Immi van Aalst was de dochter van de schilder Van Aalst uit de Damstraat. Zij was thuis de jongste van tien kinderen en het gezin moest leven van aardappelschillen en suikerbieten. In 1943 had zij van nabij het bombardement in Maassluis meegemaakt. Immi was twaalf jaar toen ze verzwakt en vermagerd door de honger in 1944 voor zes weken naar Paesens-Moddergat werd gezonden. Vele jaren na de oorlog heeft Immi samen met haar dochter nog een keer een bezoek gebracht aan Paesens-Moddergat. Gerda van de

Burg-Pols is samen met haar jongere broer Wim een paar keer in Moddergat geweest. Eerst bij de familie van Wieke en Harm Meinema en later bij Klaske van der Lei. Wieke en Harm Meinema hadden zelf drie kinderen, twee jongens en een meisje. De familie Buurmans had in de schuur een geit die de dagelijkse consumptie van melk leverde. Vader Auke werkte als arbeider aan het onderhoud van de zeedijk.

Het drogen van de scharren.

Voor de oorlog, rond 1925, is Auke bemanningslid van de reddingboot geweest. De 22-jarige zoon Marten hield zich bezig met de scharvisserij op het wad. Aan lange lijnen met veel haakjes zaten wormen en deze werden bij eb, als er nog 15 cm water stond, op het wad uitgezet. Na de vloed moest hij de lijnen weer tijdig ophalen voordat ze droogvielen. De gevangen schar hing voor een groot deel buiten te drogen. Marten werd eind augustus 1944 op straat gearresteerd door vijf Landwachters en via kamp Amersfoort op transport gesteld naar het op 26 september 1944 in gebruik genomen kamp Schwesing bij Husum (Engelsburg) in NoordDuitsland, waar hij op 11 november 1944 aan dysenterie is overleden. Nutte werkte tegen het eind van de oorlog – hij was toen zestien jaar – bij een boer in Moddergat.

Pakjes sigaretten

Van de tweede reis naar Friesland in de winter van 1944-1945 herinner ik mij nog dat we met meerdere kinderen door Mostert, onze melkboer, met paard en wagen van Maassluis naar Voorburg zijn gebracht. Daar werden we 's avonds ondergebracht in een onverwarmde school om de nacht door te brengen. Op de vloer had men wat stro gedeponneerd om op te slapen. Door de koude en de harde ondergrond kwam ervan slapen niet veel terecht. De volgende ochtend werden we opgehaald door een met zeildoek overdekte vrachtwagen met houtgasgenerator die ons naar Friesland zou brengen. Onder de opeengepakte passagiers bevond zich ook een door de Duitsers gezochte man, die op weg was naar een onderduikadres in Friesland. Via Amsterdam en de Afsluitdijk reden we naar het dorpje Nes in Friesland dat enige kilometers van Moddergat verwijderd lag. Aan het begin van de Afsluitdijk

werden we nog door een Duitse wachtpost aangehouden voor controle. Dit was dus wel even spannend en de vraag was of en hoe goed zij zouden controleren. Onze chauffeur had echter vaker met dit bijltje gehakt en na overhandiging van enkele pakjes sigaretten aan de Duitser mochten we ongemoeid doorrijden. Toen we 's avonds laat in Nes aankwamen werden we bij verschillende gezinnen ondergebracht voor het nuttigen van een maaltijd en het doorbrengen van de nacht. Zelf was ik samen met mijn iets oudere neef Nico Koffeman bij mensen ondergebracht waar we heerlijk hebben gegeten en daarna mochten slapen in een bedstede met deurtjes plus de nachtspiegel op een plank aan het voeteinde. De andere dag werden we na een korte rit naar Moddergat bij de ons toegewezen adressen afgeleverd. Voor mij was dit bij de familie Buurmans, naast de winkel van Elzinga. Ik kende de familie Buurmans al goed omdat mijn zus Margaretha daar al eerder had geloged. Evenals in Andijk ging ik in Moddergat naar de lagere school. Ik had het naar mijn zin in Paesens-Moddergat en vermaakte mij wel met rondneuzen op verschillende boerderijen en zwerven op het land en het wad. Ondanks de ellende van de oorlog was het de mooiste tijd van mijn leven. Anders dan ik thuis gewend was liep ik voor het eerst van mijn leven op klompen en aangezien nieuwe klompen naar ik aanneem te duur waren of moeilijk te verkrijgen, moest ik af en toe naar de timmerman om er nieuwe houten zolen onder te laten maken.

Gevangenen afgevoerd

De bevrijding heb ik in Friesland meegemaakt. Moddergat werd op 15 april 1945 bevrijd door de Canadezen, te weten de Royal Canadian Dragoons. Hoewel er van 12 tot 18 april in Friesland flink is gevochten teneinde de Duitsers die weerstand bleven bieden uit te schakelen, heb ik daar zelf in Moddergat niets van gemerkt. De Duitsers die even buiten het dorp in hun stellingen zaten, werden geruisloos overmeesterd en als gevangenen afgevoerd.

Het bevrijdingsfeest vierden we 's avonds bij een groot aangelegd vreugdevuur even buiten het dorp. Overigens kon ik, nadat Moddergat was bevrijd, niet direct terug naar huis, want Maassluis was nog steeds bezet en werd pas op 8 mei 1945 doorcirca 800 Canadezen van het Canadese Royal 22e Regiment bevrijd. Het werd pas de tweede helft van juni voordat ik met de andere Maassluisse kinderen kon terugkeren naar huis. Bij thuiskomst uit Moddergat trof ik mijn vader niet aan. Na op 9 juni 1945 met de Engelse zeesleepboot Dexterous te zijn teruggekeerd in Maassluis moest hij op 15 juni alweer voor een volgende job naar Zeeland. Ik zag mijn vader na ruim vijf jaar pas weer in augustus toen hij met verlof naar huis kwam .

Wim Pop, 10 jaar

Samen met Gerda van de Burg-Pols heb ik nog de reünie van 1982 in Paesens-Moddergat bijgewoond. In

totaal ben ik na de oorlog zes keer teruggegaan voor een hernieuwde kennismaking met de mensen waaraan ik zeer veel te danken had, te weten twee keer naar Andijk en vier keer naar PaesensModdergat.

Mei 2020
Willem Pop

Reünie Paesens-Moddergat 1982.

Historische Vereniging Maassluis

Zuiddijk 16

3143 AS | MAASSLUIS

www.histvermaassluis.nl

info@histvermaassluis.nl

hvm.collectiebank.nl

